

P. IGNATOV

VIATA UNUI OM SIMPLU

EDITURA TINERETULUI

P. I G N A T O V

VIATA UNUI OM SIMPLU

Ediția II-a

Traducere de.

LARISA și GHEORGHE SOLCĂNESCU

1951

EDITURA TINERETULUI A C. C. AL U. T. M.

Titlul lucrării în original :

П. ИГНАТОВ

ЖИЗНЬ ПРОСТОГО ЧЕЛОВЕКА

МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ 1948

Nr. 4170

P. Ignatov — Viața unui om simplu ediția II. — Red. resp. al cărții Dan Faur — Editura Tineretului — București — 1951 — 312 pag. + 11 fig. — format 215×152 mm. ; — (Biblioteca Tănarului Muncitor) Intrepr. Poligrafică Nr. 17 Dat în lucru : 22.VIII. 1951 — Bun de tipar 13.IX. 1951 — Hârtie tipar de 52 gr./mp. — ft. 16×61×86 — Tiraj 40.000 + 100 exemplare — Coll de tipar 19,5 — Coll de editură 18,8.

A 5018

DIN PARTEA EDITURII ¹

În anul 1944 s'a tipărit la „*Molodăia Gvardia*” („*Tânăra Gardă*”), editura Comitetului Central al Comsomolului, prima carte a lui P. Ignatov intitulată „*Insemnările unui partizan*”.

După doi ani a apărut continuarea acestei cărți, partea a doua și a treia a „*Insemnărilor unui partizan*”, intitulate : „*Organizațiile ilegale din Crasnodar*” și „*Linia Albastră*”.

P. Ignatov, autorul acestei cărți, azi deputat în Sovietul Suprem al U.R.S.S., a fost nu numai martor, dar și participant direct la lupta dreaptă a poporului sovietic, pentru onoarea și libertatea sa, împotriva cotropitorilor fasciști. El a fost comandantul detașamentului de partizani dinamitori, care a luptat cu dușmanul la poalele munților Caucaz. Alături de el au luptat ca partizani soția și copiii săi, Evghenie și Ghenia. Cel de al treilea fiu, Valentin, lupta în rândurile Armatei Sovietice.

Evghenie și Ghenia au căzut eroic în îndeplinirea unei misiuni, aruncând în aer un eșalon nemțesc, cu oameni și materialul ce-l compuneau. După moarte li s'a conferit înaltul titlu de „*Eroi ai Untunii Sovietice*.”

Cărțile lui P. Ignatov au fost primite cu căldură de cititorii sovietici și mai ales de tineret. Editura a

¹ Introducerea s'a tradus din originalul apărut în Editura „*Tânăra Gardă*”, în 1948. (N. R.)

primit numeroase scrisori dela cititorii săi, în care aceștia își arătau dorința de a afla cum au copilărit, ce educație au primit și cum au trăit frații-eroi. Iată de ce editura a hotărît să publice o nouă carte a lui P. Ignatov, „Viața unui om simplu“, în care el povestește viața familiei sale.

Această povestire despre simplii luptători pentru cauza comunismului, care au trăit și au participat la mărețele evenimente din istoria omenirii, este interesantă și instructivă pentru tineretul nostru, nu atât pentru că ar fi interesantă și instructivă viața acestei familii în deosebi, ci pentru că în desfășurarea ei, la fel ca în desfășurarea vieții milioanei de oameni sovietici, și-au găsit expresia adevăratul patriotism sovietic, dragostea de patrie și credința în marile idei ale Partidului lui Lenin și Stalin.

CAPITOLUL ÎNȚAI

ÎN ZORILE VIEȚII

M'am născut acum mai bine de o jumătate de veac, în anul 1894, în vechea Rusie țaristă pe care tovarășul Stalin a numit-o „focarul a tot felul de asupriri — atât capitaliste cât și coloniale și militare — în forma lor cea mai odioasă și cea mai barbară”¹.

¹. I. V. Stalin: „Problemele leninismului”, ed. II, Ed. P.M.R., pag. 14—15. (N. R.)

Din fericire pentru tineretul nostru de astăzi, el cunoaște asuprirea aceasta numai din cărți și din povestirile părinților. Mie însă mi-a fost dat să simt din primul ani ai copilăriei greutatea acestei blestemate urgii. Pe atunci, în Rusia se aprindeau din ce în ce mai viu zorile mișcării revoluționare muncitorești. Muncitorii înaintați înființau primele cercuri social-democrate din Rusia. La Petersburg, tânărul Lenin pune bazele partidului muncitoresc revoluționar marxist. Stalin, adolescent pe atunci, pășea și el pe drumul mișcării revoluționare, stabilind legătura cu grupurile ilegale ale marxiștilor ruși din Transcaucazia.

Toate acestea le-am înțeles, bineînțeles, mult mai târziu. Din primii mei ani, mi-am însușit însă temeinic un adevăr simplu și aspru : atât tata cât și mama trebuiau să muncească din zori până'n noapte ca să avem o bucată de pâine și grozăvia cea mai mare era atunci când ei nu aveau de lucru.

M'am născut în stepă, într'un sat de mineri, anume Alexandrov-Grușev, care a devenit mai târziu orașul Șahti. Astăzi, această localitate ocupă un loc de frunte în industria cărbunelui din țara noastră.

Tatăl meu, Policarp Ignatievici, era mecanic-mașinist la una din minele de cărbuni din localitate.

În ziua când am venit pe lume, el se afla la lucru în galeriile adânci de sub pământ. Trebuia să rămână acolo, în fundul minei, mai multe zile, ca să repare pompa care urca apa în conducta principală.

Mai târziu, mama îmi povestea că întorcându-se acasă obosit și chinuit, tata, când a aflat că are un fiu, s'a spălat repede, m'a luat în brațe cu grijă și neîndemănare. Iar fața l s'a luminat de bucurie.

— Ei, maică, îți mulțumesc, a zis el, apropiindu-se de feastră și privindu-mă cu luare aminte. Așa da, mai înțeleg și eu ! Pe ăsta o să-l fac ajutorul meu !...

Primul copil al părinților mei fusese o fetiță, care se prăpădise cu mult înaintea nașterii mele. Dar la nașterea ei, tata nu-și putuse ascunde amărăciunea. Dorise cu tot dinadinsul să aibă un băiat. Asta trăda, cred, obârșia lui țărănească. E fapt

cunoscut că pe vremuri, în multe familii țărănești, a avea o fată era socotit aproape o nenorocire.

Tatăl meu se trăgea dintr'o familie de țărani din fosta gubernie a Smolenscului. Familia lui era numeroasă : erau nouă frați. Uneori tata ne povestea că în satul său natal, când prânzeau, la masă se așezau numai bărbații, iar femeile mâncau întinzând lingurile spre strachina de ciorbă, peste capetele și umerii soților și fraților lor. Mama mea, o femeie veselă din fire și căreia îi plăcea libertatea, deși simțea că tata o necăjește, se supăra :

— Ce-ți tot aduci aminte de asta ? întreba ea. Pe vremuri erau tot felul de ciudățenii. N'ai vrea să mănânc și eu de-a'n picioarele...

Tata zâmbea și tăcea.

Părinții mei se înțelegeau de minune și se iubeau mult. Numai că viața le era foarte grea și mohorită : viața chinuită de mizerie a muncitorului rus din vremea aceea. Tata se bucurase de o stare oarecum mai bună numai pe vremea când trăia taică-său — bunicu' meu. Când a murit însă bunicul, au început în familie zăzania și desbinarea. Familia s'a risipit și a sărăcit. Pe tata — care deabia împlinise unsprezece ani — l-au dat văcar la un chiabur hapsân. Neputând îndura viața aceea grea, trăind mai mult flămând, băiatul fugi dela chiabur și ajunsese tocmai la Chiev, despre care auzise vorbindu-se ca de o țară din basme, unde curge lapte și miere... Dar și aici viața nu se dovedi deloc mai ușoară.

Începură anii de ucenicie în tot felul de ateliere, fabrici și uzine — viața chinuită a copilului-ucenic pe care numai cine nu vroia nu-l bătea... Altfel nu puteai învăța vreo meserie în vremurile acelea. Trebuia să rabzi... și tata a răbdat.

Pe la douăzeci de ani, tata ajunsese un mecanic destul de bun. Atunci a auzit el că în îndepărtatul „Piter“¹ un muncitor poate găsi oricând de lucru. Cu o legăturică pe umeri, tata o porni spre capitala nordică...

E locul să spun că tata a rătăcit toată viața, pribegind când dela miazăzi la miazănoapte, când dela miazănoapte la miazăzi. Acest lucru se datora în primul rând firii sale îndărătnice și dârze care îl împiedica să se supună fără murmur

¹ Piter-Petersburg — Leningradul de azi. (N. R.)

bunului plac al patronilor, cum și dorinței sale arzătoare de a scăpa din menghina de fier a mizeriei.

La „Piter“ tata întâlnește o tânără fată. El venise dinspre miazăzi să-și găsească de lucru; ea — dinspre miazănoapte, din gubernia Vologda, tot ca să-și găsească de lucru și intrase slujnică la „boieri“. Nu știe unde și cum s'au întâlnit ei, știe doar că și după ce s'au căsătorit au trăit multă vreme despărțiți — el într-o baracă pentru muncitori și ea pe la „boierii“ ei.

Asta a și fost una din cauzele care l-au hotărât pe tata să plece din Petersburg. Porni cu tânăra sa nevastă înspre Donbass și ajunse în sătucul acela prăfuit și posomorit în care mi-a fost dat să văd lumina zilei. Dar tata nu era în largul lui nici aici. Nu împliniseră bine doi ani, când se simți atras de alte meleaguri. De data aceasta, „pământul făgăduinței“ i se păru a fi Caucazul.

În acele vremuri îndepărtate, țărmul caucazian de abia se popula și era mare nevoie de brațe de muncă. Pregătirile nu durară mult: de împachetat nu prea aveau ce împacheta și lată-ne în drum spre Caucaz.

Calea ferată mergea atunci doar până la Rostov-pe-Don. De aici-încolo, după buzunar: ori cu caii (ceea ce era foarte costisitor), ori pe jos. Tata și mama aleseră mijlocul acesta din urmă. Trecând Donul, o luară încetișor pe malurile Mării de Azov spre Marea Neagră și mai departe, de-a-lungul țărmului Mării Negre, spre Suhumi.

Astăzi, când privesc harta și urmăresc drumul pe care l-au făcut, mă minunez cum de au putut ei străbate sute de kilometri, cu un țănc de doi ani în brațe și cu calabalăcul în spate, fie el cât de puțin. Mergeau bineînțeles foarte încet, cântându-și tovarășii de drum. Se opreau adesea în satele și orașele de pe țărm, ca să câștige și ei o pâine. Azov, Eisc, Temriuc... Și, în sfârșit, dealurile Caucazului (care dela Novorosiisc încolo, coboară până la mare) luară locul malurilor joase și nisipoase ale Mării de Azov. Drumul acesta lung n'a fost deloc ușor, dar îmi aduc aminte că, mulți ani după aceea, mama vorbea despre acest drum cu o tristețe plină de duioșie. Se pare că tinerețea și dragostea înfrumusețaseră totul. Doi tineri mergeau mână'n mână în căutarea fericirii.. La dreapta lor se izbeau și vuiau valurile mării. Trecură de Novorosiisc, apoi de Ghelengic. Natura darnică a Sudului se des-

fășura în fața lor în toată bogăția și frumusețea ei. Tuapse, Soci și deodată — prin desișul verde al pădurilor bătrâne de fag, care acoperă cu o hlamidă întunecată munții de lângă țarm, dincolo de chiparoșii svelți și de livezile argintii de măsline — sclipiră ușor turele vestitei mănăstiri Noul-Atos. Pătrunseră în mănăstire odată cu gloata de credincioși. Nu simțământul religios îi mâna pe ei aici; voiau doar să se odihnească de oboseala drumului și să afle dela oamenii umblați cum trăește un muncitor pe meleagurile acelea.

Tata izbuti în curând să se angajeze ca mecanic la pompa de apă de pe întinsele grădinării ale generalului Galdeburov. Întreprinzătorul general stăpânea vaste plantații de trandafiri din ale căror petale se extrăgea prețiosul ulei. Mai târziu, tata trecu la uzina de apă a orașului Suhumi, instalată chiar pe malul mării, în mijlocul ruinelor vechii cetăți genoveze.

Marea albastră și caldă a fost cea mai puternică și mai vie impresie din frageda mea copilărie. Mergeam pe cinci ani. Mi-aduc bine aminte de golful Suhumi, care intra în țarm ca o semilună tivită de dantela albă a valurilor ce se izbeau de stânci, sclipind orbitor în razele soarelui fierbinte. Mi-amințesc de albastrul nesfârșit al cerului de deasupra golfului, fără umbră de nor... Cât de plăcut era pentru noi copiii, arși de soare ca niște mici negrișori, când — după ce ne prăjeam pe nisipul fierbinte — ne aruncam chiuind prin ploaia de stropi în apa caldă a mării, atât de curată și de străvezie, încât vedeai toate pietricelele de pe fund! Cu toate că eram un puști, nu mă lăsam mai prejos de cei mari. După ce am învățat să înot și să mă dau la fund ca un pui de delfin, petreceam zile întregi pe malul mării. Mama mă aducea cu greu acasă ca să mănânc.

Viața la Suhumi a fost cea mai fericită epocă din primii ani ai copilăriei mele. Viața se scurgea veselă și fără griji, lângă marea caldă și mângâietoare. Toate aceste impresii pline de viață ale copilăriei mele mi-au rămas adânc săpate în suflet: iubesc și azi marea și soarele din Sud. Nu pot să uit cât de trist am fost când am aflat că suntem gata să părăsim aceste locuri binecuvântate.

Tata primise o scrisoare dela un prieten de-al său din

Petersburg, care îi scria că acolo se construiesc fabrici și uzini noi, că poate găsi de lucru și-l chema să vină. În sufletul tate se aprinse dorința de a se întoarce în îndepărtata capitală nordică, să-și încerce iarăși norocul. Am început din nou să ne pregătim de drum. Călătoria de la Suhumi la Petersburg costa scump și părinții mei au fost nevoiți să-și vândă toate lucrurile, oprindu-și doar îmbrăcămintea necesară.

Și iată-ne la Petersburg! Am sosit într-o zi urâtă, ploioasă. Nu m'au impresionat sgomotul și forfota marelui oraș și nici străzile lui largi și casele înalte — ci gândeam îndurerat că aici nimic nu seamănă cu Sudul cald și luminos! Cerul era apăsător, plumburiu, ploaia plictisitoare, frigul pătrunzător umed. Și oamenii păreau aici altfel — posomorîți, îngrijați.

Străzile frumoase, centrale, ale orașului le vedeam numai în trecut. Locuiam în cartierul fabricilor, într-o casă de cărămidă, posomorită ca o temniță, pe o uliță murdară și tristă. Dincolo de șirurile colibelor sărace se întindeau gardurile cenușii, nesfârșite și clădirile afumate ale fabricilor și uzinelor. Acolo, în aceste clădiri, ceva urla, vula și zăngănea. Dimineața, în zori, mă trezeau sirenele pătrunzătoare și răgușite. Seara, ferestrele fabricilor se luminau straniu cu lumini galbui, șterse. Aerul de aici era încărcat de funinginea care ieșea din coșurile înalte și care duhnea a păcură, vopsele și cărbune.

Mă simțeam foarte trist și singur. Prietenii n'aveam. Seara, când mă culcam în așternutul rece, îmi trăgeam plămâna peste cap și plângeam încetitor, gândindu-mă la Suhumi.

A trecut multă vreme până ce tata a putut să găsească de lucru. Trudea din greu, muncind cu ziua. Mama trebuia să lucreze și ea, ca spălătoreasă. Mergea pe la casele bogaților și spăla rufe. Neavând cu cine să mă lase, mă lua adesea cu dânsa. Mi s'au întipărit în minte pentru toată viața subsolurile acelea întunecoase, cu ferestre mici, prăfuite, cu tavane joase, boltite, de pe care picura apa. În aceste subsoluri muncea de obicei mama. Eu îi ajutam după putere, spărgând lemne, despicând surcele pentru foc, cărând apă și când nu aveam ce face, mai ales dacă afară era frig, ședeam lângă vatra deschisă în care era zidit cazanul pentru fiertul rufelor și care mai totdeauna scotea fum. Moșălam într'un colț, pe

grămezile de rufe murdare, sau mă uitam la mama care muncea incovoiată deasupra albiei, învaluită într'un nor de abur. Ormaream tăcut cum se mișcau iute în spuma albă a săpunului mâinile ei negricioase, puternice, care mai păstrau încă ceva din culoarea Sudului. Mă durea s'o văd astfel, închideam ochii și îmi apărea cu totul altfel — veselă, razând, cu o basma pestriță pe cap, stând pe țărmul mării albastre...

Când obosea, mama își ștergea mâinile de șorț, se așeza lângă mine, desfăcea basmaua curată, scotea pâine, o scrumbie și castraveți. Măncam, aducându-ne aminte de viața din Sud, după care tânjea probabil și ea, la fel ca mine.

Tata izbuti să găsească un loc de montor-șef la construcția podului Troițchi de peste Neva. Acest fapt îmbunătăți parecum starea noastră materială. Și astfel mama putu să așeze spălatul, care o obosea peste măsură, mai ales în ultima vreme, când aștepta un copil. În puținele ceasuri de răgaz pe care i le îngăduia gospodăria, începu să mă învețe carte. Cuvântând familia noastră spori cu încă o gură: veni pe lume surioara mea cea mică.

Când tata isprăvi lucrul la pod, ne mutarăm la Cronstadt. Aici tata intra într'un atelier de construcții navale. Mi-a fost iat astfel să văd din nou marea. Aceasta era însă o mare cenușie, rece, cu totul deosebită de cea din Sud, pe care o iubeam. Dar era totuși marea! Întinderea ei nesfârșită se unea în depărtare cu cerul plumburiu.

Tata mă duse la școala din port. Îmi cumpără ghiozdan, cărți, caiete. Și iată-mă școlar. Învățam destul de bine. Aveam memorie, eram silitor, dar și mama mă mai ajuta când îmi ațeeam lecțiile.

Dimineața, tata pleca la lucru, iar eu la școală, unde învățam citirea, adunarea, scăderea și unde eram puși să învățăm pe de rost rugăciuni. Deși viața se scurgea pe făgașul ei, otuși, chiar și noi, micii școlari, simțeam un fel de neliniște nelămurită, care se răspândea în jurul nostru. După cum se tie, începând cam de prin 1902, sub înrăurirea propagandei evoluționare, printre marinarii din Cronstadt creșteau frământările revoluționare de masă. Mi-aduc aminte că într'o i cenușie de toamnă, mergând spre școală, am dat de o prieteliste neînțeleasă și ciudată. Din corpurile de gardă — care ulau de glasuri ca niște stupi — marinarii scoteau afară sobe le tuci și saltele de paie și le aruncau în canalurile din jurul

unităților flotei. Unul dintre camarazii mei de școală alergă spre mine :

— Azi nu'nvățăm — îmi strigă el bucuros. S'au răsculat marinarii !

Mă luai după el, dar, deodată, undeva în apropiere se porniră împușcături. Străzile se goliră. Mă speriai și o luai la fugă spre casă.

A doua zi, Cronstadtul mișuna de soldați cu fețe încruntate, îmbrăcați în mantale lungi, cenușii. Pe străzi se auzea bocănitul cismelor lor ținute, iar baionetele armelor, cu luciul lor mat, se vedeau peste tot.

Din când în când, vedeam soldați ducând pe marinarii arestați, cine știe unde...

La școală, copiii povesteau că lângă plată avusese loc o „bătălie“ între marinari și soldați. Umbla chiar șvonul că mulți marinari fuseseră împușcați. O tristețe apăsătoare cobori peste oraș. Astfel se sfârși una din răbufnirile de revoltă, sau cum se spunea pe atunci — răscoala marinarii din Cronstadt...

Bineînțeles că nu pricepeam cauzele și nici împrejurările care determinaseră evenimentele acestea ; dar țin minte că mi-era milă de marinari, cu atât mai mult cu cât știam dela părinții mei ce grea era meseria lor. Puțin după aceea, sosi la Cronstadt țarul. Mi-l închipuisem pe țar într'o mantie de hermină, purtând o coroană de aur cu marginile zimțuite. Și am fost tare desamăgit când am văzut un omuleț mic de statură, cu picioarele scurte, cu o bărbuță roșcată și cu un obraz somnoros și lătareț.

Pe noi, școlarii, ne înșiruiseră într'un loc mai în față, lângă chei. Coborând de pe vaporul pavoazat, țarul trecu încet prin dreptul nostru, fără să ne arunce măcar o privire.

Repet că eu nu înțelegeam fondul evenimentelor din vremea aceea, dar îi auzisem pe cei în vârstă spunând : „Călăii țarului au împușcat pe marinari.“ Și sărbătorirea aceasta, ca și drapelele, nu se împăcau deloc în mintea mea cu vorbele ce se spuneau despre țar și despre călăii lui. Mă întrebam : „De ce oare să ne bucurăm întâmpinând pe omul acesta rău ?“ și-i căutam pe călăii în mulțimea generalilor din jurul țarului.

Poate că acesta a fost primul simțământ lăuntric al nedreptății, primul grăunte de protest pe care l-a sădit răscoala marinarii în sufletul meu sensibil de copil...

Curând după aceea, întâmplător, mi-a fost dat să fiu martorul altor evenimente mai groaznice, care n'au lăsat acest grăunte să se piardă și l-au ajutat să dea primele lăstare.

În anul 1904, tata fu mutat pe un șantier la Sevastopol, la construcția unui mare cuirasat.

Am văzut din nou marea din Sud, pe care începusem s'o uit și care imi apărea doar din când în când în minte, ca un vis aproape șters... Aici la Sevastopol, în acest port al gloriei navale rusești, totul era altfel decât la Suhumi. În radă se afla flota de război și prezența ei se resimțea în toată viața orașului.

Am stat numai un an și câteva luni la Sevastopol, dar l-am păstrat amintirea toată viața. Aici am început să-mi dau seama pentru prima dată despre înțelesul înflăcăratului cuvânt „revoluție”. Incepeam să înțeleg că în viață există multă nedreptate.

Era pe vremea războiului ruso-japonez, război atât de odios poporului. Armata țaristă prost înarmată, prost instruită, condusă de generali incapabili și trădători, fu înfrântă. Printre locuitorii cartierului marinăresc (Carabelnaia Slobotca) unde locuiam, se vorbea despre rezistența eroică dela Port-Arthur, despre vitejia marinarilor de pe torpilorul „Stere-gușcii” care, nevrând să cadă prizonieri în mâinile japonezilor, au deschis sabordurile¹ și au scufundat vasul.

Firi neastâmpărate — noi ștregarii, hoinărind în timpul liber prin port, eram la curent cu toate evenimentele.

În aceste zile, Rusia fierbea ca un cazan. Toți așteptau ceva. Se apropia anul de neuitat 1905...

Furtuna se deslănțui la Petersburg, la 9 Ianuarie 1905, când mulțimea de muncitori neînarmați a pornit spre Palatul de Iarnă ca să caute la țar „dreptate și ocrotire.” Țarul îi întâmpină cu gloanțe. El făcu să curgă pe străzile Petersburgului sângele muncitorilor...

Răsunetul acestor întâmplări ajunse curând până la Sevastopol. Svonurile neliniștitoare în legătură cu sângeroasa

¹ Saborduri — ușițe în pereții navelor, sub linia de plutire. (N. T.)

represiune împotriva muncitorilor se adeveriră. Mi-aduc aminte cât de plânsă era mama și ce încruntat era tata. Către seară trecu pe la noi o vecină. Sora ei, care locuia la Petersburg, fusese ucisă în piața Palatului de Iarnă. Vecina plângea, se crucea și repeta întruna : „Ei s'au dus cu rugăciuni și cu icoane și dumnealui i-a întâmpinat cu gloanțe...”

— Cu rugăciuni ! Cu icoane ! strigă tata, palid. Nu așa trebuia ! Nu așa ! — și leși trântind usa.

Era pentru întâia oară că îl vedeam pe tata atât de infuriat.

Trecu câțeva vreme și evenimentele acelea furtunoase — care în mintea mea însemnau un singur lucru, ce-mi înfierbânta inchipuirea — „revoluția” — se apropiară și de noi.

În Carabelnaia Slobotca și în port se vorbea numai despre răscoala de pe crucișătorul Potemchin. „Potemchin”, cel de pe „Potemchin”, cuvintele acestea însemnau pentru mine „revoluția”. Aici undeva, (poate că aproape de tot) în largul însořit al Mării Negre, plutea sub drapelul roșu al revoluției corabia pribeagă, singuratică. Zile întregi nu mă îndepărtam de pe țărmul mării : poate că o voi zări în depărtare ! Deasupra liniei orizontului se înălțau șuvițe negre de fum. Dar nu era Potemchin, ci vasele de război care îl urmăreau ca pe o fiară hăituită. Curând se află că Potemchin se predase autorităților românești.

În oraș și la noi în Carabelnaia Slobotca, acestea au fost zile de mare sbucium. Începuseră perchezițiile, mulți marinari fuseseră arestați. Viața parcă se oprise, parcă murea...

Îi admiram pe eroii de pe Potemchin și, împreună cu ceilalți, eram cu inima alături de ei. Erau doar oameni care locuiau aici, în jurul meu, în cartierul marinăresc, oameni pe care îi vedeam în port și care imi deveniseră apropiați, ca niște rude. Jocul cel mai drag al nostru, al băleșilor, era acum „de-a potemchiniștii”. În jocul acesta, fiecare voia să fie Ma-tiușenco, marinarul curajos și viteaz.

Tot pe atunci se mai petrecu ceva. Într-o zi, disdedimineață, intrai în grădinița vecinului. Acolo, sub cireșul bătrân, căutam de obicei în pământul reavăn răme pentru undiță ; răscoleam tocmai pământul gras cu un cuțit, când dădui peste o carte învelită într-o pânză. Auzisem despre cărțile „interzise” ; uitându-mă în toate părțile, o băgai repede sub cămașă, sârli gardul scund de platră și mă strecurai în șopro-

nul din curtea noastră, care sluja în același timp de coteț și de magazie de lemne. Desfăcui pânza. Aveam în față o carte în care se vorbea despre istoria Comunei din Paris, din anul 1871. Am priceput îndată că este o carte interzisă. Se vede că, temându-se de percheziție, cineva o îngropase în pământ sub cireș. Mi se uscaseră gâtul de emoție ! Mi se părea că am aflat un lucru pe care tovarășii mei de joacă nu-l știau, dar care era desigur cunoscut de eroii potemchiniști !

Mi-a fost teamă să duc cartea în casă. În curtea noastră, lângă gard, într'un tufiș umbros de urzici și de brusture, era un bolovan mare, alb, pe care șopârlele veneau să se prăjească la soare. Am săpat o groapă mică sub piatra aceea și am ascuns acolo prețioasa carte.

Școala se închise pentru vacanța de vară. În flecare dimineată, plecam afară din oraș după guvizi. Mă sculam cu noaptea'n cap, mă îmbrăcam repede și luând un coltuc de pâine neagră, vreo două cepe și undițele pregătite de cu seară, ieșeam incetșor din casă. Privind cu băgare de seamă împrejur, scoteam din locul tănuit cartea, o ascundeam în sân și sburdând, o tuream pe ulițele încă pustii în orele acelea, îndreptându-mă spre un loc singuratic între stânci, în fundul golfului care îmi era atât de drag.

Soarele de abia răsărea când eu și ajungeam pe țârm. Cât de răcoroase și pline de bucurie erau ceasurile acelea de dimineată lângă marea liniștită, în aburul ceții ușoare !...

Primele raze ale soarelui aruncau pe întinsul mătăsos al golfului sclipiri de aur și smarald. Dealurile învecinate prindeau culori trandafirii. Soarele se ridica tot mai sus și deodată, totul începea să strălucească și să scânteieze ca un șuvoi în razele lui dogoritoare.

Mă desbrăcam, rămânând doar în chiloți, și mă grăbeam să arunc undițele ; dar cu toate că eram un pescar pasionat, uitam îndată de ele. Culcat pe piatra netedă și încă rece, spălată de apa limpede, verzuie a mării, deschideam cartea și mă cufundam în viața clocotitoare a acelor mărețe evenimente, pasiuni și frământări.

Citeam cum în Parisul asediat de vrăjmași, muncitorii luaseră puterea în mâinile lor, proclamaseră Comuna și luptau eroic pentru onoare și libertate. Prin fața ochilor mei se perindau pe străzile Parisului mulțimi entuziaste, vedeam mărșăluind batalioanele gărzii naționale, cu stindarde împo-

dobite de bonetele frigiene, cu ciucuri roșii la arme. Gorniștii sunau, tobele răpălau, poporul cânta Marseilleza... De pe o estradă împodobită cu flamuri roșii, răsună un glas care domina sgomotul : „În numele poporului, Comuna este proclamată !...“ și ca răspuns, din mulțime se ridicau strigătele de entuziasm izbucnite din sute de mii de piepturi. Bubuitul neîntrerupt al tunurilor, fanfara, sunetele de trompetă, ropotul tobelor — toate se contopeau într'un imn al bucuriei...

Dar dușmanul nu doarme. El bombardează Parisul Comunei. Parisul arde. Pe străzi se ridică baricade. Pe fortificații, comunarii au instalat tunuri grele. Se încinge o bătălie îndârjită și sângeroasă... Cu inima sugrumată de emoție, citeam cum alături de bărbați și femei, pe baricade luptau și copiii, micii parizieni viteji. Îi invidiam. Cum aș fi dorit să fiu și eu cu ei ! Ce eroi erau acești comunarii ! Iată un tânăr de șaptesprezece ani : doctorii i-au amputat mâna dreaptă ; el o ridică pe cea stângă și strigă : „mi-a mai rămas încă una pentru a servi Comuna !“ Multe lacrimi am mai vărsat pe paginile acestei cărți !

Nu-mi era prea ușor s'o citesc : era scrisă într'o limbă grea pentru mine și, fără indoială, foarte multe lucruri dintr'însa rămăneau neînțelese, iar multe le interpretam greșit. Nici prin minte nu-mi trecea însă să rog pe cineva să-mi lămurască toate lucrurile pe care nu le înțelegeam. Mă temeam mai mult decât de orice că mi se va lua cartea și nu mi se va mai da voie s'o citesc. Cartea mă pasiona așa de tare, încât mama — băgând de seamă că m'am schimbat și punându-mi mâna pe frunte ca să vadă dacă nu cumva am febră — m'a întrebat de câteva ori dacă nu sunt bolnav. Eu răspundeam că sunt sănătos. Și ea, în cele din urmă, rămase incredințată că m'am scaldat și că am stat prea mult la soare... Bineînțeles că eu îmi dădeam seama, în primul rând, de faptele eroice, de isprăvile vitejești ale comunarzilor. Dar în același timp, înțelegeam că dreptatea era de partea lor ; că acești viteji neînfricați procedau bine și drept atunci când luptau pentru libertate, pentru fericire, pentru dreptate pe pământ. Nu puteam să nu compar lupta comunarzilor cu evenimentele care se abătuseră de curând ca o furtună pe țărmul Mării Negre. Lupta comunarzilor era numită în cartea mea, „revoluționară“. Cuvântul „revoluție“ îl auzisem de mult, peste tot se vorbea de „potemchinști“. Deci (mă gândeam

eu), este ceva asemănător între lupta comunarzilor și cea a marinarilor noștri.

O întâmplare veni să-mi lămurească nedumeririle pe care le aveam.

Când citeam cartea, uitam de tot ce mă înconjură. Guvizii mâncau nada, ba uneori rupeau și ața, fugind în mare cu cârligu'n gât... Nu era deci de mirare că, prins de lectură cum eram, n'am auzit cum cineva se apropiase de piatra pe care ședeam și se oprise în spatele meu. Umbra lui căzu pe piatră; mă întorsei, sării în picioare strângând cartea la piept. În fața mea stătea un bătrân, cu umeri largi, bine făcut, într'un tricou vărgat, sdrențuit, cu o barbă căruntă, tălăță rotund, cu un cercei de aramă în ureche și cu o lulea neagră, arsă, în colțul gurii. Privirea ochilor săi mici și luminoși mă sfredelea printre pleoapele strânse, privindu-mă țintă. Recunoscu în acest bătrân marinar pe unul din paznicii portului. Primul meu gând fu să sar în apă. Dar îmi dădui seama îndată că voi prăpădi cartea. Bătrânul, văzându-mi turburarea, zămbi, își scoase luleaua din gură și arătă cu ea spre carte :

— Se vede că-i tare interesantă, băiete, dacă nu vezi și n'auzi nimic !... Ia arată-mi-o ! Și întinse mâna bronzată și păroasă spre carte. Făcui un pas îndărăt până la marginea pietrei și strânsei mai tare cartea la piept.

— Bine, bine — murmură el. Dacă nu vrei, nu trebuie...

Arăta atâta bunăvoință și simplitate, încât mă cuceri și nu-mi mai fu frică de dânsul.

Intrarăm în vorbă. Nu știu de ce, dar acum aveam deplină încredere în bătrânul marinar.

Asta poate că și din pricină că doream atât de mult să-mi împărtășesc cuiva gândurile și emoțiile. I-am povestit bătrânului tot ce știam despre carte și i-am citit pe nerăsuflăte pasajul acela în care se povestea moartea bătrânului comunist Delescluze : cum acesta, cu pletele albe fluturând în vânt s'a ridicat în picioare pe baricadă, infruntând o moarte sigură. Glasul întretăiat de emoție îmi tremura. Când am terminat, bătrânul a rămas multă vreme tăcut, îngândurat, încruntându-și adesea sprâncenele cărunte și trăgând din luleaua lui stinsă. Așteptam cu neliniște să aud ce va spune. Într'un târziu se ridică de pe piatra pe care ședea și privind

pe deasupra capului meu în zarea albastră, vorbi încet, ca pentru sine :

— Da, au fost niște oameni adevărați ! Am auzit despre ei.. Da, dar și băieții noștri sunt plini de vitejie. Nu-s mai prejos decât comunarzii..

Și de-atunci mă întâlneam adesea cu bătrânul marinăr pe stâncile de lângă mare. Îi citeam fragmente din cartea „Comuna din Paris“. Mă asculta atent, sprijinindu-și capul în mâini și trăgând din pipa de care nu se despărțea niciodată. Fedoseici — așa îl chema pe unchiuș — știa carte, dar nu putea să citească, deoarece avea vederea slabă, iar ochelari nu-i plăcea să poarte. La rândul său, îmi povesti despre călătoriile sale pe mări, cum slujise pe corăbiile cu pânze și despre trudită viața marinărească.

— Opt ani își duce din greu marinărul viața de ocnaș, istorisea el. Toți se sgâiesc la el ca la un animal. Am văzut pe bulevardul Primorschi un afiș : „E interzisă plimbarea câinilor și a marinărilor...“

Vorbea cu ură și dispreț despre comandantul flotei din Marea Neagră, amiralul Ciuhnin, și despre alți „diavoli“ de ofițeri. Povestea despre frământările revoluționare ale marinărilor, despre turburările din luna Noembrie a anului trecut, care au avut loc în cazărmile flotei Mării Negre, turburări înăbușite cu tunurile crucișătorului „Mercur“. Pe „Potemchin“ se afla și fiul lui Fedoseici, care rămăsese în România. Bătrânul cunoștea multe amănunte despre această răscoală, amănunte de care eu nu auzisem niciodată până atunci.

Din aceste convorbiri cu bătrânul marinăr care tânjea după fiul său și care, uitând uneori că sunt un băiețuș, vorbea cu mine ca și când aș fi fost un bărbat în toată firea — mi-am dat seama de un lucru : că omul trebuie să lupte pentru o viață mai bună, mai dreaptă și, mai presus de orice, că nu trebuie să lupte numai pentru sine, ci și pentru alții, pentru ca întregul popor muncitor să fie fericit.

În Septembrie și în Octombrie, vremea e minunată în Crimeia ! Soarele nu mai arde atât de nemilos ca în lunile de vară, ci revarsă asupra pământului ars de atâta dogoare o căldură molcomă, binefăcătoare. Mai e mult până la furtu-

nile de toamnă, dar marea nu te mai toropește acum, ci se simte într'insa un suflu viguros, o răcoare pătrunzătoare.

În anul acesta, în Crimeia erau puțini din vizitatorii eleganți și trândavi care veneau aici din ținuturile nordice pentru sezonul „catifelat“, ca să prelungească vara și să se bucure de darurile toamnei din Crimeia. Nu-i mai ardea nimă-nui de asta ! Știam din ce-mi povestea tata că viața țării era paralizată de greva ce cuprinsese aproape un milion de lucrători și câteva sute de mii de funcționari. Fabricile, poșta, telegraful nu mai funcționau. Trenurile și vapoarele nu mai circulau. Magazinele și școlile se închiseseră. Din ordinul comitetelor de grevă, nu mai lucrau decât apeductele, canalizarea și spitalele.

La noi în Sevastopol totul părea mort. Mai ales în port se așternuse o liniște și o pustietate neobișnuită : intraseră în grevă marinarii din flota comercială a Mării Negre. Această grevă făcu să fie bine cunoscut printre marinarii Mării Negre numele locotenentului Schmidt, comandantul torpilorului Nr. 253, sosit nu de mult la Sevastopol. Se vorbea despre Schmidt ca despre cel care pusese la cale greva marinarilor din flota de comerț.

Am rămas mirat când am auzit pentru prima dată numele lui și am aflat că este ofițer, adică, după concepția marinărească, „diavol“... Mi-am exprimat această mirare față de Fedoseici, de care mă legasem mult și cu care continuam să mă întâlnesc. Terminasem de multă vreme cititul cărții, pe care acum o ținea la el, în fundul lădiței sale de marinar.

— Ei, mă prostuțule, nu-s toți „diavoli“, spuse moșul. Piotr Petrovici e un comandant drept. Întreabă-i pe băieții de pe „Irtiș“... Ei îl cunosc ! A fost mare jale când l-au mutat pe Schmidt dela ei.

Începând din Octombrie, faima locotenentului Schmidt se întinse nu numai printre marinarii Sevastopolului. Se vorbea acum de el în toată Rusia, ziarele îi pomeneau numele aproape zilnic.

După cum se știe, speriat de greva generală, țarul dădu la 17 Octombrie un manifest prin care promitea poporului „temeiuri de nesdruncinat ale libertății cetățenești.“ La Sevastopol se află despre această proclamație a doua zi, la 18 Octombrie. Încă dela amiază câteva mii de oameni se adu-

nară lângă muzeul „Apărării Sevastopolului.“ La meeting luă cuvântul Schmidt.

Indată ce auzii dela băieți că poporul „năvălește în valuri“ spre muzeu, am vrut s'alerg și eu acolo. Mă opri glasul aspru al tatii :

— Incotro ? Marș acasă ! O să se facă treaba și fără tine !

M'am întors abătut spre casă și m'am așezat bosumflat lângă fereastră. Tata își luă șapca și fără să spună o vorbă, plecă petrecut de privirea neliniștită a mamei. Lipsi toată ziua și se întoarse acasă de abia spre seară. Trecu întunecat pragul, aruncă șapca prăfuită pe o laviță și ceru mamei apă de spălat. Îi auzii cum îi povestea că soldații trăsese în poporul care pornise după meeting spre închisoare să ceară eliberarea deținuților politici. Mulți fuseseră uciși sau răniți..

— Halal de așa libertate ! zise tata infuriat, așczându-se la masă. Bine spunea Schmidt la meeting : „E prea de vreme ca să ne bucurăm...“

Din ziua aceea, viața orașului se involbură ca o furtună deslănțuită. Evenimentele se precipitau. Mare lucru nu prea înțelegeam eu din cele ce se petreceau. Mi se părea adesea că tot ce citisem în carte se înfăptuia acum nemijlocit, apropiindu-se de viața noastră. Aceleași mulțimi inflăcărâte, aceleași drapele și fanfare, aceleași cuvântări pline de avânt, aceleași fețe emoționate, bucuria unei strânse apropieri între oameni, până ieri străini unii de alții... Și peste toate acestea, un simțământ nou, îmbătător, o aprigă dorință de libertate. Să nu credeți că exagerez acum simțămintele ce-mi turburau atunci inima de băiețandru. Nu ! Copiii sunt ușor impresionabili, foarte sensibili, se molipsesc indată de atmosfera din jurul lor și își dau foarte bine seama de tot ceea ce nouă, adulților, ni se pare adesea că e străin și de neînțeles pentru ei...

Peste două zile, poporul înmormânta victimile căzute. La înmormântarea lor participară aproape patruzeci de mil de persoane. Mama nu băgă de seamă și mă furișai pe stradă. Alergai într'un suflet spre spitalul orașului, unde erau înșiruite sicriile celor uciși. Deodată simții o mână grea pe umărul meu. Ridicai ochii : în fața mea era Fedoseici, cu nelipsita lui lulea...

— Incotro ? mă întrebă el tot atât de aspru ca și tata. Mă uitai rugător la dânsul și, agitat, începui să-i spun că la Paris băieții au luptat pe baricade și eu, adică, de ce trebuie să stau acasă ?

Bătrânul marinăr zâmbi și fața lui arsă de soare se acoperi de sbârcituri mărunte.

— Ei, ce mai comunard ! mormăi el blând și luându-mă de mână pornirăm într'acolo unde mergea mulțimea.

Și iată-ne mergând în rândurile cortegiului care cobora încet spre cimitir. Orchestra intona ceva solemn și trist, care îți sfâșia inima și îți umplea ochii de lacrimi. În fruntea cortegiului fâlfâiau în vânt flamuri roșii cu panglici negre. Oamenii păseau tăcuți. Șiruri de muncitori, ținându-se de mâini, păzeau laturile convoiului. Pe străzi nu se zărea nici armată, nici poliție.

Mulțimea umplu cimitirul. Toți, ca unul, se descoperiră. Flamurile se aplecară spre mormântul comun. Deodată, pe movila de pământ se urcă un om înalt, slab, în uniformă de locotenent de marină. Avea fața obosită, palidă. Vântul îi flutura prin păr. Fedoseici îmi strânse mâna mai tare și noi schimbarăm o privire... „Locotenentul Schmidt !“ mă dumirii eu. Brusc, el ridică mâna și spuse ceva. În cimitir se făcu o tăcere atât de adâncă, încât se auzea ciripitul unei păsăruici în crengile uscate ale salcâmului.

Schmidt arată cu mâna spre sicriele rânduite pe marginea gropii. Eram destul de departe și nu-i auzeam tocmai bine vocea, emoționată, surdă. Dar răsbiră până la noi cuvintele : „...Să jurăm că ne vom da tot sufletul și chiar viața pentru libertate !...“

„Jurăm !“ răspunseră într'un singur glas mîile de oameni. „Jurăm !“ spusei și eu laolaltă cu ceilalți. Bătrânul marinăr se aplecă spre urechea mea. Barba lui albă îmi gâdila obrazul.

— Ține minte, nepoate, jurământul acesta ! îmi șopti el. Mă uitai la dânsul în tăcere, neavând putere să-i răspund nimic. Nu văzusem niciodată atâta bunătate și atâta lumină întipărite pe fața unchiașului. Ochii lui mici erau plini de lacrimi și el și-i ștergea cu pumnul lui mare, păros...

. * .

În aceeași seară, se răspândi șvonul că după cuvântarea dela cimitir, din ordinul amiralului Ciuhnin, Schmidt fusese arestat, și dus sub escortă pe cuirasatul „Trei Ierarhi.“ Tata povestea că marinarii, soldații și muncitorii ceruseră cu dârzenie și stăruință eliberarea lui și amiralul trebuise să cedeze. Schmidt fu pus în libertate.

Orașul continua să freamăte. Pretutindeni se țineau meetinguri: în grădina publică, pe bulevardul „Primorie“, în cartierele muncitorești. Se spunea că amiralul Ciuhnin dăduse un ordin care interzicea militarilor să ia parte la meetingurile muncitorilor. În apropiere de bulevardul „Primorie“ umblau patrule înarmate, iar porțile cazărmilor regimentelor de marină erau închise cu strășnicie. Toate aceste măsuri nu putură însă stinge vâlvătaia ce izbucnise. Marinarii se agitau, turburarea cuprinse și o parte din soldații regimentului „Brest“ și echipagiile câtorva vase. Și deodată — un șvon nou: se hotărîse începerea unei greve generale și organizarea în oraș a unui soviet de deputați ai muncitorilor, marinărilor și soldaților.

Pe multe din vasele care staționau în radă, marinarii ridicau pavilioane roșii. Cruciașătorul „Ociacov“ deveni cartierul general al revoltei ce se punea la cale. Ofițerii au încercat să dezarmeze „Ociacovul“. Echipajul se împotrivi. Atunci ofițerii părăsiră cruciașătorul răsvrătit și acesta rămase în mâinile marinarilor, care aleseră drept comandant pe lubitul lor timonier-șef, Ciasnic. În oraș se declară starea de asediu. De pretutindeni, din Simferopol, Odessa, Feodosia, se concentrau trupe de încredere...

Acasă mi se porunci ca nu cumva să scot nasul în stradă. Tata voia chiar să mă trimită cu mama la Balaclava, unde pe vremea aceea se refugiaseră multe familii din Sevastopol. Dar iată că veni ziua când cele mai aspre opreliști aveau să se arate neputincioase; disdediminează eu fugii de acasă, fără să mă mai gândesc la urmări.

Asta s'a întâmplat în ziua memorabilă de 15 Noembrie. Atunci, la ora opt dimineața, pe „Ociacov“ se înălță pavilionul roșu și se arboră semnalul: „Iau comanda flotei, Schmidt.“

Multe vase se alăturară răsvrătiților și răspunzând prin semnalul: „Văd limpede“, ele ridicară deasemenea pavilioane roșii.

Toate acestea se petreceau sub ochii unei mulțimi imense ce se adunase pe bulevardul „Primorie“, împânzind tot malul golfului Sevastopol.

Aici pe bulevard venisem și eu în fugă când auzisem dela prietenii mei că locotenentul Schmidt ridicase pavilionul roșu pe „Ociacov“. Din spusele mulțimii știam că Schmidt sosise pe „Ociacov“ încă din ajun, după ce aflate că amiralul Ciuhnin inspectează escadra, desarmând vasele care nu sunt „de încredere“ și că artileria de câmp a înconjurat cazărmile. În noaptea de 14 spre 15 Noembrie, răsculații începură să pună stăpânire pe vase. Spre dimineață marinarii ocupară crucișătorul „Grideni“, contratorpiloarele „Scorii“ și „Svirepii“, trei torpiloare și alte câteva mici nave. Pe acestea fâlfâiau acum pavilioanele roșii. Era o priveliște minunată și de neuitat : pe fondul cerului palid de toamnă, ardeau vii drapelele purpurii — simbol al luptei și libertății.

Ajuns la țarm, m'am alăturat mulțimii chiar în clipa când Schmidt, imbarcat pe un torpilor, pornise pe la toate vasele, ca să le convingă să treacă de partea sa. Aborda lângă fiecare îndemnând pe marinari să se alăture răsculaților. Ofițerii înarmați îl întâmpinau cu injurături și amenințări. Pe unele vase se ridicau drapele roșii, dar după câteva clipe coborau și în locul lor se ridicau iar flamurile albe cu crucea albastră. Mulțimea urmărea în tăcere această luptă.

După aceea, Schmidt trecu pe un cuter¹. Se spunea că se îndreaptă spre închisoarea plutitoare „Prut“, ca să-i elibereze pe cei ce luaseră parte la răscoală de pe „Potemchin“ și care se chinuiau acolo de o jumătate de an. Eliberații fură aduși pe „Ociacov“, iar Schmidt plecă spre fostul „Potemchin“ și înălță pe cuirasat pavilionul roșu. În același timp, pavilioane roșii se ridicară pe canoniera „Uralet“ și pe „Prut“.

Un murmur de aprobare trecu prin mulțime...

Uitând totul pe lume, urmăream cu înfrigurare ce se petrecea în golf. Vasele se apropiau și se îndepărtau, printre ele se strecurau mici cutere. Toate acestea îmi păreau foarte interesante și frumoase.

Era patru după amiază. Deasupra golfului se așternuse o tăcere sinistă. Părea că totul amortise, așteptând parcă

¹ Cuter — vas mic cu pânze cu un singur catarg. (N.T.)

ceva — amorfiseră navele în radă, amorfise mulțimea de pe mal.

Deodată liniștea aceasta încordată fu ruptă de o bubuitură răsleață de tun. După cum am aflat mai târziu, se trăsesese de pe canoniera „Tereț” — desigur că în scop de convocare...

Din ordinul lui Schmidt, contratorpilorul „Svirepii” îl atacă pe „Tereț”, dar cuirasatul „Rostislav” deschise foc asupra lui „Svirepii” și acesta fu scos din luptă.

Și atunci începu canonada ! Lovitura de pe „Tereț” servise drept semnal. Un uragan de foc se abătu peste vasele răsculate și peste cazarmile marinarilor. Bubuiiau tunurile bateriilor de coastă și ale artileriei de câmp, tunau sculpând foc tunurile de pe „Rostislav”. Lătrau mitralierele de pe Bulevardul Istoric.

În văzduh mirosea a ars, deasupra golfului pluteau nori de fum de praf de pușcă.

Toate gurile de foc erau acum îndreptate asupra lui „Ociacov”. I se făceau semnale în numele lui Ciuhnin : „Ordon să te predai !” — „Nu mă predau !” răspundea „Ociacov”.

Crucișătorul ardea. Se mai împotrivi un timp, dar pe urmă tăcu. Drapelul roșu însă continua să fluture deasupra lui.

Când începură împușcăturile, bulevardul „Primorie” rămase pustiu. Am fugit și eu. Habar n'aveam încotro... M'am oprit pe o uliță liniștită, năpădită de iarbă. Picioarele mi se mulaseră : nu mai puteam nici să merg. Am mai făcut câțiva pași, apoi am căzut în iarbă uscată, prăfuită, de pe maidan, unde păștea o capră albă, bearcă... Inima îmi bătea puternic, gura îmi era amară, iar în fața ochilor îmi juca crucișătorul cu trei cosuri ce ardea învăluit în fum, iar pe catargul lui, fâlfâind, drapelul roșu. Acolo, în mijlocul vâlvătăii, se găsea omul acela înalt și slab cu fața lui obosită. Acolo se aflau tovarășii lui, marinarii...

Nu știu ce s'a mai petrecut cu mine, ori că am dormit, obosit de tot ce văzusem și de toate prin câte trecusem, ori că mi-am pierdut cunoștința câțeva vreme, dar când m'am trezit, se întunecase deabinelea. M'am ridicat. Apoi m'am așezat din nou. Cu mirare și spaimă m'am uitat împrejur : „unde sunt ?...” În jurul meu, liniște. Intuneric, nicio lumină. Nu-

mai deasupra golfului mai stăruiau ultimele pâlپări ale incendiului. Pe cer trecea fâșia pală a unui proiector.

M'am ridicat și, clătinându-mă de slăbiciune, m'am îndreptat spre golf. Pe stradă nu era țiپenie de om. Din când în când treceau în marș forțat detașamente de soldați. Mă trăgeam atunci în umbră, lipindu-mă de zidurile caselor și așteptam să treacă. Deasupra orașului plutea un nor uriaș de fum. Din când în când, îl despicau fâșiiile albastrii ale proiectorului și atunci părea că sus, pe cer se da o luptă surdă între niște monștri înaripați, înceștați de-a-valma.

Am ajuns în bulevardul „Primorie“. Drumul era liber. Ca și în timpul zilei, mulțimea se adunase aici. De pe bulevardul „Primorie“ se vedea golful în toată întinderea lui. În mijlocul golfului ardea o pălălaie uriașă : era „Ociacov“-ul. Marea părea groasă și neagră ca smoala. Tot cuirasatul era o văپaie. Doar prova nu fusese cuprinsă încă de foc și sta luminată de vălvătaia incendiului și de razele albe ale proiectoarelor îndreptate într'acolo de pe cuirasatele „Rostislav“ și „Trei Ierarhi“. Deodată se auzi o trosnitură asemănătoare unei lovituri de tun. Mulțimea de pe bulevard se cutremură, apoi incremeni. Nu mai erau împușcăturile : crăپa blindajul încins.

Eu stam și ascultam povestirile care treceau în șoaptă din gură în gură : se zicea că marinarii de pe „Ociacov-ul“ în flăcări săreau în mare, că erau împușcați cu mitraliere și cu puști când se apropiau de mal sau de alte vase, că Schmidt încerca să scape pe răniți și pe cei ce se înecau... Unde era el acum ? Nimeni nu știa...

Mă uitam spre vasul care ardea și deslușeam limpede pe turela sa blindată siluetele mici, negre, ale oamenilor... Crucisătorul nu era prea departe și se vedea bine în lumina orbitoare a incendiului. Foarte că și Schmidt se mai afla acolo ?...

În mulțimea tăcută de pe mal se produse o rumoare...

— Uitați-vă, uitați-vă, fraților, se auziră glasuri în întineric.

Dinspre debarcaderul Graf se ivise o luntre. Se deslușea limpede în lumina incendiului. Aluneca repede pe apa neagră și se îndrepta spre crucisătorul în flăcări. Doi vâslasți lopătau din rășputeri. Unul din ei era un tânăr, iar celălalt... mi se puse un nod în gât, nu mai puteam respira ; îl recunoscu pe Fedoscici ! Da, el e ! Uite capul lui mare, vâпjos, barba

lui albă, rotundă. Ce au de gând vitejii aceștia? Barca se îndepărta repede de mal — nu mai încăpea nicio îndolială — vâsleau spre „Ociacov“: voiau să-i salveze pe cei rămași acolo. De pe mal se auziră împușcături; mitralierele pârâiau. Vâslașul cel tânăr scăpă lopata și căzu în luntre cu fața în jos. Bătrânul vâsli mai departe, fără să se întoarcă.

— Bunicule, Fedoseici! strigai eu și căutai să fug într'acolo.

— Incotro, zăpăcitule? Or să te împuște! auzii o voce necunoscută. Dădui să scap, dar mâinile mă țineau puternic. Ultima imagine de care îmi aduc aminte este barca goală, luminată de incendiu, care se legăna pe valuri.

Am zăcut mai bine de o lună după noaptea aceea cumplită. Curând începu procesul lui Schmidt și al celorlalți „ociacoviști“. Iar mai târziu, când într-o dimineață de primăvară timpurie răsunară pe insula pustie „Berezani“ împușcăturile care puseră capăt acestor vieți de eroi, noi părăsisem demult Sevastopolul.

Mutat din nou la Petersburg, tata începuse să lucreze ca monitor de vas pe șantierul de construcții navale.

Mi-aduc aminte că am sosit la Petersburg într-o zi senină, geroasă, când grădinile și parcurile lui minunate strălucea sub vestmântul argintiu al brumei. Fără să-mi fie teamă că mă voi rătăci, umblam ceasuri întregi pe străzile largi și pe bulevarde, pe cheiurile de granit ale Nevei, încătușate de ghiață, printre palate și monumente vechi, asemănătoare unor decoruri de teatru.

În anul 1906, am terminat ca premiant cele patru clase primare. Voiam să învăț mai departe. Tata se bucura de succesele mele școlare. Uneori, seara, îmi povestea despre viața sa grea de muncitor. Îmi spunea că dacă el n'a putut învăța, ar vrea măcar pe mine să mă vadă om cu carte. În același timp, căuta să mă atragă și spre meseria lui de mecanic. „Meșteșugul, zicea el, nu este o piedică; în schimb, la nevoie, totdeauna te ajută să poți câștiga o bucată de pâine.“

Îl iubeam foarte mult pe tata, cu toate că era aspru cu mine, uneori chiar prea aspru și exigent. Din primii ani ai vieții fusesem obișnuit să socotesc vorba tatei drept lege. La aceasta a contribuit foarte mult faptul că tata își ținea întotdeauna cuvântul dat. Era neobișnuit de corect, de drept

și cinstit. Nu putea suferi slugărnicia, lingușirea și prefăcă-toria.

Tata nu lua parte fățiș la mișcarea muncitorească revoluționară, dar nu se temea niciodată să spună patronului „adevărul curat.“ De obicei, echipele pe care le conducea erau printre primele care se alăturau protestelor organizate ale muncitorilor împotriva concedierilor, a amenziilor sau altor asuprii ale exploatatorilor. Tata mergea cu plăcere la meetinguri și la adunările muncitorilor, dar nu lua niciodată cuvântul. Mi-amintesc că într-o vreme, pe când trăiam la Petersburg, adesea trăgeau noaptea la noi niște oameni tăcuți, care dimineața plecau și nu se mai întorceau niciodată ; se vede că lucrau în ilegalitate. Odată, tata luă parte la o răfuială cruntă cu membrii „Uniunii poporului rus“ și harța se termină rău.

După această întâmplare, el își procură de undeva un mic revolver „Smidt & Vesson“. Mama îl făcu dintr-o bucată de catifea un toc și tata îl purta totdeauna la el. Citea cu interes ziare și manifeste revoluționare. Odată, în timpul pauzei dela prânz, pe când ședea sub vasul în construcție și citea cu glas tare un manifest bolșevic, apăru deasupra, pe schelă, silueta cuiva. De sus se prăbuși o bucată de fier și-l răni grav pe tata drept în cap. El căzu scaldat în sânge. Il transportară la spitalul marinei, unde a zăcut vreo două săptămâni.

Prietenii îl sfătuiră ca măcar un timp să plece din Petersburg. Vândând câteva lucruri, am putut porni cu toată familia în gubernia Riazan, unde tata primi postul de contabil la o moșie.

M'a bucurat schimbarea aceasta neașteptată din viața noastră. Era o vară călduroasă și eu îmi petreceam toată ziua prin pădure, pe câmp sau pe malul gârlei.

Dar tata nu se astâmpără nici aici. Ajută țăranilor să scrie o jalbă împotriva administratorului și acesta se plânse la poliție de noul contabil, cum că ar face „agitație“ printre țăranii. Tata începu să fie urmărit. Intr-o noapte cineva se plimbă pe sub ferestrele locuinței noastre. Mama se sperie. Strânse toate broșurile politice ale tatii, îi luă revolverul din tocul de catifea și îngropă totul în bucătărie, unde podeaua era de pământ. Dimineața, casa noastră fu impresurată de polițiști și un comisar dădu buzna peste noi. El ne ceru să

predăm armele. Tata ridică liniștit din umeri și răspunde că n'are arme.

— Avem un topor în magazie ! adăugă mama.

Comisarul se răsti la ea : „Treaba ta e la cratițe. Nu te băga unde nu-ți fierbe oala !“ și ordonă să se înceapă percheziția. Răscoliră toată casa, dar nu găsiră nimic. Pe locul acela de lângă sobă, unde erau îngropate broșurile și armele, mama mă așezase pe mine și pe surioara mea ; noi ne prefăceam că ne jucăm...

Polițiștii îl ridicară pe tata. Zile dearândul mama alergă pe la postul de poliție, la zece verste depărtare. „Cinstea“ cu ceva pe temnicheri, care îi îngăduiau astfel să-l vadă pe tata. După câte spunea, tata era liniștit, chiar vesel. În lipsa vreunei dovezi de vinovăție, fu eliberat curând. Ne întoarserăm la Petersburg.

Tata fu angajat mecanic la o mică fabrică de carton, dincolo de bariera Moscovei. Îi ajutam adesea la lucru : căram cărbuni cu roaba, supravegheam cazanul. Imi plăcea să ne întoarcem împreună acasă dela lucru, să mă spăl de fumingine și de praful de cărbune și să mă așez ca să mănânc o ciorbă fierbinte. Odată, fiind de gardă la cazane, luai cu mine cartea „Pirații mărilor“ de Louis Jaquelliot. Într'atâta mă pasionaseră întâmplările curagioșilor pirați, încât mi-am adus aminte de îndatoririle mele doar atunci când aburul, cu un șuierat asurzitor, începură să țâșnească prin ventilul de siguranță. Sala cazanelor se umplu îndată de aburi. Mă repezii spre cazanul cel mare : acul manometrului trecuse cu mult linia roșie. Inchizând ochii de groază, m'așteptam ca din clipă în clipă cazanul să explodeze și toată fabrica să sară în aer... Dar frica și uluiala durară doar câteva clipe. Deschisei robinetul de scurgere, stabilii legătura cu pompa de apă și dădui drumul apei reci în cazan. Acul porni repede înapoi. Mai rămânea numai să deschid ușa și să aerisesc camera cazanelor. Dar în clipa aceasta intră tata. Auzise șuierul aburului și pricepuse că s'a întâmplat ceva. Era palid. Privirea lui trecu dela manometru la mine și se opri apoi jos, pe cartea rămasă deschisă. Dintr'odată înțelese totul.

— Pleacă numaidecât acasă, spuse el scurt și se postă lângă cazan.

Aș fi preferat să țipe la mine, să mă ocărase, să mă bată chiar !

Nimic nu era mai trist pentru mine decât să pierd stîmă și încrederea tatii.

Ședeam abătut și nu mă puteam urni din loc. Tata stătu un timp lângă cazan, apoi plecă și se întoarse din nou. Se purta ca și cum nici n'aș fi fost în sala cazanelor. Și eu stăteam mereu, fără să ridic capul. Se scurse așa aproape o oră. În fine, tatei i se făcu milă de mine.

— Du cartea acasă, și întoarce-te să păzești cazanul.

M'am simțit ușurat de parcă mi s'ar fi luat un munte de pe umeri! N'am uitat toată viața această lecție...

Toamna, tata începu să facă demersuri să fiu primit la școala tehnică de marină militară de lângă podul Calinchin. Era tare greu pentru un fiu de muncitor să intre acolo, dar când tata își punea ceva în cap, ducea treaba până la sfârșit. Așa se întâmplă și de astă dată.

Eram în culmea fericirii. Mi se părea că înaintea mea se deschide acum un drum larg în viață. Eu, un băiețandru de 12 ani, voiam să pot lucra la fel ca tata : să construiesc și eu corăbii uriașe de oțel, care să nu se teamă de niciun fel de uragane și furtuni. Eu năzuiam însă nu numai să construiesc corăbii, ci să le și plăzmuiesc, adică să alcătuiască schițele pentru construirea lor.

La școala tehnică de marină militară am intrat într'un mediu cu totul nou pentru mine. Preocupările elevilor erau aici mult mai vaste și mai serioase decât la școala din port. Noii mei colegi îmi povestiră în mare taină că există în școală un cerc ilegal al tineretului revoluționar, a cărui activitate era condusă de elevii din clasele mari! Doream cu aprindere să pătrund în acest cerc. Deși tovarășii îmi spuseră că un „puști“ ca mine n'are ce căuta acolo, mă hotării totuși să-mi încerc norocul. Câteva zile la rând mă ținui scai după un elev din ultima clasă, anume Arbuzov, despre care mi se spusese că ar fi unul din conducătorii cercului. Nu mă puteam hotări să-l vorbesc. În cele din urmă, băgă de seamă că mă țin ca umbra de el și mă întrebă deadreptul :

— Ce te tot ții după mine „puștiule“? Ce poțtești?

Îmi spusese „puști“! De furie și de indignare roșii și bălbâindu-mă, îi răspunsei că : în primul rând, nu sunt deloc „puști“, iar în al doilea... în al doilea : „primiți-mă în cerc!“

Arbuzov mă privi pătrunzător, apoi ridică sprâncenele mirat și pufni în răs.

— Care cerc? Ce tot îndrugi acolo? Bați câmpii, măi băiete!

Spunând acestea, el își trecu mâna în răspăr prin „pletele mele“ și se întoarse să plece. Dar eu știam ce însemnează „conspirația“. Alergai în față, îi ținui calea și cu lacrimi în ochi îi spusei că n'are dreptul să nu mă primească în ceroul lor, pentrucă eu știu că revoluționarii sunt oamenii cei mai curajoși și mai drekți: că am citit cartea „Comuna din Paris“; că îi iubesc pe comunarzi și îi urăsc pe blestemații de „Versaillezi“; că am văzut răscoala marinarilor dela Sevastopol și că locotenentul Schmidt e omul cel mai minunat...

— Mai încet, nu striga așa, mă opri aspru tânărul, uitându-se repede în jur. Imi puse mâna pe umăr și adăugă că va sta de vorbă cu mine, însă nu acum, ci mai târziu și nu aici la școală. Mă despărții de el plutind pe aripile nădejdi.

Dar această întrevedere nu avu loc. Peste câteva zile se abătu asupra școlii noastre furtuna. Jandarmii arestară pe câțiva elevi din clasele superioare — membri și conducători ai cercului — printre care și pe Arbuzov. Instituția fu pusă sub supraveghere specială.

Se apropiau anii întunecați ai reacțiunii. După avântul luptei revoluționare, care a sdruncinat temelia țarismului, se porni prigoana sângeroasă a contrarevoluției. Sute și mii de oameni fură svârliți în închisori, osândiți la muncă silnică. Toată țara se umplu de spânzurători.

Eram acum la o vârstă când evenimentele exterioare nu puteau să nu mă atingă. Observam oamenii care mă înconjurau și vedeam la unii frică și descurajare, la alții furie mocnită și ură. Auzeam povestindu-se despre revoluționari chinuți în închisori, despre groaznicele „cravate ale lui Stolipin“ — cum numea poporul spânzurătorile. Îi uram pe țar, îi uram pe polițiști. Doream din tot supletul să-i ajut cu ceva pe părinții mei, care trăiau din greu, dar nu știam ce aș putea face pentru ei.

Asupra familiei noastre se abătu o mare nenorocire: muri tata. În urma unei grave răceli căpătate la lucru, vechea boală de ficat i se înrăutăți. O săptămână zăcu în spital, iar apoi... apoi, noi copiii și cu mama îl conduserăm pe drumul cel din urmă, la cimitirul Bogoslavsc. Era o zi de toamnă limpede, aurie, dar mie mi se părea că totul se întunecase în jurul meu...

Intorși dela cimitir, mama rămase multă vreme tăcută, cu mâinile împreunate pe genunchi, desnădăjdută. Nu plângea, nu se vălcărea — își depăna gândurile amare de văduvă. Și spuse în cuvinte simple tot ce avea pe suflet :

— Cum o să trăim acum, copilașii mei ?

Eram cel mai mare. Înțelegeam că trebuie să răspund ceva mamei, s'o îmbărbătez. Dar ce i-aș fi putut spune ? Fără voie, lacrimile îmi picurau pe obraz și de abia acum înțelesei pe deplin cât de greu o să ne fie fără tata și ce liniștit trăiam noi sub ocrotirea lui. Ei, dar acum va trebui să răspund singur de mine — și nu numai de mine, dar de toți : eu sunt doar cel mai mare...

După rugăminți lungi și umilitoare și după multă alergătură, mama căpătă dreptul la o pensie de pe urma tatel. Nu era însă cu putință să trăiești numai din acești bani, având doi copii. A trebuit deci să meargă din nou să lucreze ca spălătoareasă. De dimineață și până în noapte își incovoia spatele deasupra albiei. Spăla foarte bine și era foarte prețuită ; dar pentru 14—16 ore de muncă primea o simbrie de batjocură. În unele case, ca răsplată pentru sânguință, i se dădea și mâncare. Mama lipsea de-acasă cu zilele, astfel că toate grițile casei căzură asupra noastră — a copiilor. Surioara mea era încă mică, așa că „gospodina“ eram eu. Eu făceam piața, eu alergam la prăvălie, eu spălam podelele, ba, la nevoie, mă învățasem să și gătesc câteva feluri mai ușoare.

Toată munca aceasta o îndeplineam cu plăcere, știind că o ajut pe mama și că o scutesc astfel de o parte din griji.

Eu, însă „stăteam ca pe ghimpi.“ Pentru învățătură aproape nu-mi mai rămânea timp. În curând înțelesei că învățătura, cu cheltuielile ei mari pentru uniformă și cărți, nu mai era acum pentru punga noastră. Și iată că după multă gândire și frământare (despre care nimeni nu știa nimic) am ajuns la o hotărîre mare, care, deși mă umplea de desnădejde, mi se părea singura posibilă și potrivită : să las învățătura și să caut de lucru.

Nu i-am spus nimic mamei despre planurile mele ; m'am dus la unul din prietenii tatălui meu — vechi lucrător — și l-am rugat să-mi găsească de lucru. El mă ascultă, apoi clătină din cap : „Ei, dragule !... de-ar fi trăit Policarp Ignatievici, altul ți-ar fi fost viitorul...“ Imi încuviință însă hotărîrea și-mi făgădui ajutor. Peste câteva zile intrai ucenic la

un cunoscut al său, meșteșugar, într'un atelier mecanic de pe bulevardul Zabalcanschi, lângă Fontanca.

Eram bucuros că mi-am găsit repede de lucru și visam la vremea când voi aduce acasă bani agonisiți de pe urma muncii mele.

Cu lacrimi în ochi și cu durere în suflet am răsfoit ultima oară manualele, apoi le-am pus pe poliță, interzicându-i cu strășnicie surioarei mele să se atingă de ele. Mi-am desbrăcat uniforma și am păturit-o grijuliu în ladă. Când am îmbrăcat cămașa spălăcită și am pus o haină veche — din elev al școlii tehnice mă transformasem dintr'odată într'un ucenic de atelier, într'o ființă amărită și fără drepturi, așa cum erau în acea vreme cei mai mulți, prin toate atelierele.

Mare a fost amărăciunea mamei când, înapoindu-se acasă seara târziu, află dela mine toate acestea: că am hotărît să părăsesc școala și că m'am angajat ucenic într'un atelier mecanic. A plâns toată seara, încât am fost nevoit s'o mângâi eu, cu toate că eu însumi aveam nevoie de mângâiere. Ii spuneam că asta e vremelnice, că îndată ce voi începe să câștig voi continua să învăț și voi deveni — precum dorea tata — un om cu carte.

— Ei, fiule, spuse mama, ce să te mai amărăsc? Eu știu că dacă ai pornit-o pe drumul acesta, o să mergi așa pe el, până la moarte!... O să te înăbușe viața. Nu, se vede că la de-alde noi nu le e dat să aibă o viață mai fericită!...

Biata mamă! Desigur că ea nu putea să știe și nici să prevadă că, în mai puțin de zece ani, roata istoriei, împinsă de eforturile puternice ale poporului nostru, se va întoarce în așa chip, încât pe pământul rusesc fiecare muncitor va avea întotdeauna dreptul la o viață fericită.

N'am dormit aproape deloc în noaptea aceea. În primul rând eram neliniștit, căutând să-mi închipui ce mă așteaptă a doua zi; în al doilea rând, mă temeam că nu mă voi trezi la timp. Am sărit din pat când prin fereastră răsărea lumina turbure a unei dimineți ploioase de toamnă. Și am fugit spre capătul celălalt al orașului.

Atelierul mecanic al lui Ivanov se afla în fundul unei

curți mari, plină cu tot soiul de vechituri. Am deschis cu sfială ușa grea care scârțâla și m'am trezit într'o încăpere mare, cu ciment pe jos, murdară și cu pereții afumați. Prin ferestrele îmbăcsite de praf, nespălate de mult, pătrundea de afară o lumină palidă, cenușie. Oamenii munceau aplecați deasupra bancurilor de lucru, a bormașinilor și a strungurilor. În atelier era un sgomot asurzitor de ciocane și hârșăit de pile. Într'un colț, pe o vatră mică, o flacăra albastră pâlpâia printre cărbunii incinși. Stăteam lângă ușă, neputându-mă hotări să fac un pas înainte. Până atunci fusesem de multe ori în atelierele unde lucra tata. Dar atunci totul părea altfel. Puteam în orice clipă să plec acasă, ori în oraș. Aici însă va trebui să lucrez, aici voi fi silit să-mi petrec cea mai mare parte a timpului, și șopronul acesta de piatră, jalnic și mohorit, îmi părea de-a-dreptul o temniță.

Multe povești mișcătoare și triste s'au scris despre viața fără bucurii a băieților dați la „ucenicie“, despre felul cum își încep ei această „ucenicie“, cu alergături în piață, la dughiană, la crăsmă după votcă, despre bătăile și batjocurile pe care le îndurau, despre lipsa de mâncare și de somn.

Mie, trebuie să spun, mi-a mers bine : aproape că am scăpat de aceste triste începuturi. Munca mea era anevoioasă, în schimb nu eram trepăduș sau dădacă la plozii stăpânului. În mod formal, ziua de muncă a meseriașilor era de zece ore. De fapt însă, noi lucram câte patrusprezece ore pe zi. Spre sfârșitul zilei de muncă, cădeam ruși de oboseală și oricât aș fi dorit să economisesc fiecare copeică, nu mai aveam puterea să merg aproape o oră și jumătate până în cartierul Viborg. Trebuia să cheltuiesc cinci pitaci cu tramvaiul.

În atelierul lui Ivanov se făceau lucrări de ornamentație care cereau precizie mare și acuratețe. Lucram și cizeluri de artă. Bronzul era metalul principal pe care urma să-l prelucrăm. Când am început eu să lucrez, atelierul executa o comandă de ornamentații de bronz pentru teatrul de varietăți Moulin-Rouge care tocmai se construia.

Ucenicia mea începu așa : meșterul, căruia îi fusesem repartizat de către patron, mă puneă ba să-i dau, ba să-i aduc, ba să-i țin ori dalta ori burghiul. Îmi aduceam aminte cu recunoștință de tata și de dorința lui de a mă face să deprind meseria lui ! Multe din cele ce mă învățase el îmi prindeau bine acum... Curând începu să mi se încredințeze șlefui-

rea simplă a pleselor, cu o pilă. Meșterul meu, un bătrân aspru și pretențios — un adevărat artist în meseria sa — mă făcea să trec prin toate nădușeliile, cerându-mi să șlefuesc fără cusur un candelabru de bronz. Lui, primului meu învățător, îi sunt recunoscător pentru faptul că mi-a dat puțința să-mi însușesc pentru toată viața deprinderea unei munci delicate și îngrijite.

Se știe că „metoda” obligatorie a uceniciei de atunci era bătaia. Pentru fiecare greșeală cădeau ca o ploaie asupra bieților ucenici, palme, ghionturi, pumni. Bineînțeles că n’aș fi putut ocoli nici eu această „metodă”, dacă nu i-aș fi retezat-o dela început patronului. Când acesta, supărându-se pe mine pentru o greșeală, mă apucă de ureche, eu — cu toate că eram mic de statură și nu prea arătos — m’am uitat la el ca un pui de lup, în așa fel, încât degetele stăpânului se desfăcură și el plecă cu o mutră plouată, mormăind ceva în barbă. Scena fusese văzută de toți meșterii și de atunci nu mă mai atinse nimeni. După o lună lucram ca „ucenic-șef”.

Succesele mele în atelierul mecanic se datorau faptului că atunci când intrasem acolo aveam o pregătire destul de bună. În școala tehnică de marină militară eu învățasem și ceva lăcătușerie. În timpul vacanțelor școlare mă uitam la munca tatălui meu și el îmi explica tot ce rămăsese neînțeles. Meșterului meu nu-i convenea bineînțeles să mă țină pentru alergături, atunci când eu eram în stare să îndeplinesc singur lucrări mai simple de lăcătușerie.

Astfel s’a terminat copilăria mea fără griji și a început viața de muncă. Așa am pornit pe drumul acela pe care trebuia — după spusele mamei — să merg până la mormânt. Dar cine oare se gândește la moarte, la vârsta pe care o aveam când am intrat în atelier? Mă bizuiam pe mine și eram plin de nădejdea unei vieți mai bune.

CAPITOLUL AL DOILEA

PORNESC LA DRUM

Cinci ani de zile am lucrat în atelierul mecanic și în vremea aceasta am căpătat calificarea de lăcătuș-mecanic. Mama nu mai credea acum c'o „să mă innăbușe viața.” Era mândră de mine și-i părea rău că nu mai trăește tata ca să vadă și să se bucure și el ce meșter bun am ajuns ! Imi povestea că atunci când m'am născut, tata mă luase în brațe și spusese : „Uite, pe ăsta o să-l fac ajutorul meu !” Chiar eu imi ziceam, nu fără mândrie, că dacă ar fi trăit tata, i-aș fi fost un ajutor destul de prețios : în afară de sudură și de turnătorie, cunoșteam toate meseriile de bază în legătură cu prelucrarea metalului.

Este foarte important ca omul să aibă încredere în sine, în puterile sale, mai ales când această credință are drept temelie seriozitatea cunoștințelor și meșteșugurilor pe care le posedă.

Mă bucuram indeosebi de faptul că tot ceea ce învățasem și știam mi le însușisem eu singur, prin munca și prin râvna mea.

Intr-o zi am socotit că am stat destul în atelierul acesta primitiv și că ar fi timpul să progrez și să-mi încerc puterile într-o altă întreprindere, mai mare, unde aș fi avut mai multe posibilități să învăț ceea ce nu știam încă.

Primind referințe bune asupra felului cum muncesc, am reușit să intru la fabrica de telefoane „Ericson“, din cartierul Viborg (azi uzina „Zorile Roșii“). Am trecut proba cu succes și am fost primit ca lăcătuș-mecanic, în atelierul mecanic. Ori de câte ori mai târziu mi-a fost dat să fiu supus la alte probe, de fiecare dată, orice aș fi lucrat (fie la ornamente, fie la menghinea de lăcătușerie, fie la piesele unui avion) totdeauna mi-a folosit deprinderea acelei munci minuțioase și grijulii pe care am căpătat-o în acel mic atelier. Totuși, de fiecare dată eram neliniștit: mă temeam să nu fac de rușine „onoarea familiei“, experiența tatălui meu și cea a muncii mele personale.

Fabrica „Ericson“ aparținea unei societăți suedeze pe acțiuni. Acolo se făceau comutatoare pentru centrale telefonice, aparate telefonice și, în sfârșit, tot ce servea la legăturile prin fir de joasă tensiune. În fabrică se executau și comenzi militare, printre care unele mecanisme complicate și fine, necesare rotirii turelelor de tun pe vasele mari de război.

Uzina se găsea în centrul raionului Viborg, pe bulevardul Samsonievski. Clădirile imense, luminoase, cu șase etaje cuprindeau cele mai felurite secții. Atelierul nostru mecanic era la etajul al doilea. Dedesubt se găseau: atelierul de instrumente, cel de presaj, de șlefuit, de perforat, de frezat, atelierul cu strunguri de finisaj și atelierul de prelucrare a lemnului. Deasupra noastră se aflau atelierele de montaj și atelierul de strungărie.

Cu o emoție tot atât de mare ca aceea pe care o încercasem în ziua când am intrat pentru întâia oară în atelierul lui Ivanov — am pătruns și în această uzină și am privit în ju-

rul meu, fără să vreau, cu sfiială. Era o sală enormă, luminată din amândouă părțile, lungă de vreo două sute de metri. Ferestrele erau înalte dela podea până la tavan. Plafonul era susținut de coloane de beton. În mijlocul atelierului se afla cuptorul de fierărie cu patru vetre, destinat lucrărilor mărunte de atelier. Tot aici mai erau o baie de arămit și strungurile. La intrarea în atelier, de-a-lungul pereților, se găseau dulapurile pentru îmbrăcăminte a lucrătorilor. Nu departe de intrare — amintind un felinar cu geamlăc jur împrejur — se găsea biroul maestrului, din care se vedea tot atelierul. De-a-lungul ferestrelor, pe toată lungimea atelierului, se găseau tejghele cu menghini de lăcătușerie. Lângă fiecare tejghea era câte un taburet înalt, pe trei picioare, cu locul de șezut rotund, tocit. La una din aceste menghine trebuia să lucrez și eu.

„Ei, frate Ignatov, ține-te bine ! Să nu te faci de răs !” îmi spusei mie însumi în drum spre biroul maestrului, un suedez bătrân, pe nume Vosberg...

Încă din primele zile de muncă am văzut și am prețuit toată deosebirea dintre munca din uzină și cea din atelierul primitiv al lui Ivanov. Fără să mai vorbim de munca în stil mare și de uneltele perfecționate, aici mai era ceva care îmi atrase curând atenția.

În micile ateliere primitive, unde fiecare lucrător era controlat permanent și se găsea de dimineată până seara sub ochiul neadormit al meșterului sau al patronului, nici nu se putea gândi cineva să-și manifeste tendințele sale revoluționare. În afară de asta, lucrătorii din micile ateliere, despărțiți cum erau unii de alții, lipsiți de forța unitară a unui colectiv mare, se integrau mai puțin în mișcarea revoluționară decât cei din fabrici și uzine. Simțisem tot timpul cu durere că stau departe de lupta muncitorilor, de preocupările care îi însuflețeau, pe care le cunoșteam și care pe măsura dezvoltării conștiinței mele, mă cuprindeau tot mai mult.

În timpul liber citeam broșurile politice care îmi cădeau în mână. Dar asta era puțin...

Mă copleșeau o seamă de întrebări, simple dar arzătoare : erau probleme despre viață, despre adevăr și dreptate, despre lupta pentru adevăr și dreptate. Auzisem și citisem că există

bolșevici, menșevici și eseri,¹ dar în ce consta deosebirea dintre ei, asta nu știam. La toate aceste întrebări doream să primesc un răspuns precis și limpede.

După ce am început să lucrez în uzină, unde erau mulți muncitori tineri, de aceeași vârstă cu mine, am intrat curând cu ajutorul lor în vâltoarea preocupărilor revoluționare. Asta era pentru mine ceva nou, încântător, ce mă captivă cu totul.

Pentru început, tovarășii mei cei noi mă introduseră în societatea — importantă la vremea ei — „de cultură și instruire“ din ulicioara Baburin. Cred că mulți dintre vechii muncitori din Petersburg țin minte ulicioara aceasta! Își mai amintesc de casa cu șase caturi, de poarta pe unde trebuia să intrăm. Pătrundeam în gang, coboram câteva trepte și dădeam în vestibul. Apoi venea sufrageria. La stânga era o sală mare cu ferestrele spre grădină, la dreapta odăi în care activau diferite cercuri. Seara aici era întotdeauna forfotă mare, sgomot și veselie. Din dosul ușilor închise se auzea dintr-o parte un cor de glasuri tinere care cântau cântece populare, dintr'altă parte sunetele unei orchestre cu coarde: erau lecțiile cercurilor de cor și de muzică.

Era pe vremea când bolșevicii — trecând în ilegalitate și ducând o intensă activitate ilegală — foloseau toate posibilitățile legale pentru a păstra legătura cu masele muncitorești: asociații profesionale, cluburi muncitorești, case populare, școli duminicale, cooperative, societăți de asigurare, societăți de cultură și instruire (ca aceea care se găsea în ulicioara Baburin) se găseau aproape în toate raioanele orașului. Multe din ele întruneau pe muncitori din ramuri de producție înrudite. Societatea noastră de cultură și instruire era compusă mai ales din metalurgiști, deoarece în cartierul Viborg erau numeroase uzine ale industriei prelucrătoare de metale.

Sarcina cea mai importantă a societății era aceea de a duce o muncă instructiv-culturală. Tinerii muncitori — membri ai societății — activau în diferite cercuri, în care pe lângă studiile de cultură generală (se găseau, de pildă, cercuri pentru pregătirea examenului de absolvire) luau contact și cu bazele socialismului științific. Ni se dădea să citim broșuri

¹ Eseri — membri ai Partidului Social-Revoluționar al intelectualilor mici burghezi, cu un program de acțiune contrarevoluționar. (N. R.)

și cărți ilegale, ascultam lecțiile unor bolșevici de frunte, dintre care mulți se aflau în ilegalitate.

Membrii societății erau admiși după un control destul de sever și numai cu recomandăția a doi membri activi. Curând am devenit unul din cei mai aprigi „patrioți“ ai societății de cultură și instruire din ulicioara Baburin și căutam să nu scap nicio lecție interesantă, niciun festival din cele care se organizau sâmbăta.

În anii aceea se trezi în mine o pasiune deosebită pentru învățătură. Doream să-mi învăț cât mai bine meseria, să-mi însușesc toate subtilitățile ei, voiam să știu tot ce se petrece pe lume, cum trăiesc oamenii din alte țări, cum luptă ei pentru libertate, ce noi descoperiri a mai făcut știința. Era o sete sănătoasă și tinerească de viață, de acțiune și de învățătură și pentru a o potoli mă aruncam asupra cărților, care de atunci mi-au devenit prietenii și tovarășii cei mai credincioși. Și acum îmi răsună în minte cuvintele lui Gorchi : „Tot ce e bun în mine dătoresc cărților”.

Îndrăgeam cărțile încă de când eram pe băncile școlii. Înainte, cititul era doar o distracție plăcută ; acum, însă, căutam în cărți răspunsuri la întrebările ce mă turburau. Fiecare clipă liberă o consacram cititului. Nu cunoșteam bucurie mai mare decât atunci când îmi cădea în mâini o carte bună ! Le luam de obicei din biblioteca orășănească sau dela tovarășii mei, iar când aveam în buzunar un ban de prisos îl dădeam la anticar, neîndrăsnind (nu știu de ce) să intru în librăriile mari și bogate ale lui Wolf și Sitin.

Neavând o bună îndrumare, neștiind să aleg cărțile, citeam desigur și multe din acelea care nu meritau să-ți pierzi vremea cu ele. Nimeream unele ce stârneau în mine un simțământ de protest interior și de revoltă. Aceasta se întâmpla mai ales cu operele scriitorilor „la modă“ în acea vreme, care inundaseră piața literară cu aiureli mistice, imorale, ce-l îndepărtau pe cititor de problemele importante ale vieții. În epoca aceea de decădere și descompunere, astfel de cărți apăreau ca ciupercile după ploaie ! Și nu e de mirare că asemenea lucrări mă indignau și mă scârbeau pe mine, băiat tânăr și sănătos, care știam acum că viața este, înainte de toate, muncă și luptă.

Mi-aduc aminte că citeam cu nesaț cărțile de aventuri.

Fenimore Cooper, Mayne-Read, Stevenson și alți scriitori de acest gen au rămas pentru multă vreme autorii mei favoriți. De fapt nici astăzi nu am pierdut gustul pentru ei. Ce mă atrăgea în operele lor era descrierea caracterelor acelor oameni puternici și curajoși, cercetători și descoperitori ai unor meleaguri noi, descrierile unor țări îndepărtate, călătoriiile peste mări și țări. Uneori, e drept, mă îndurera faptul că bravii eroi ai acestor romane erau în realitate niște mărunți și lacomi căutători de averi, preocupați mai presus de orice de buzunarele proprii și de fericirea lor personală... Jules Verne însă nu mi-a plăcut... Am citit romanul său din viața rusească — „Mihail Strogoff“. În el am găsit atâtea minciuni despre Rusia, încât dintr'odată am încetat să mai am încredere în el și nici n'am mai vrut să citesc alte cărți de ale lui.

Am citit numeroase cărți în anii aceea. Multe din ele mă turburau și mă emoționau, imi stârneau acea bucurie înaltă și curată pe care ți-o dă o carte bine scrisă și frumoasă. Printre acestea sunt trei cărți, care nu numai că m'au zguduit și copleșit, dar au însemnat un eveniment în tinerețea mea și a căror lumină a dălnuit pentru mine toată viața.

Două din acestea au unul și același titlu: „Ce-i de făcut?“ de Lenin și „Ce-i de făcut?“ de Cernișevski. A treia carte este „Mama“ de Maxim Gorchi. Pe câți oameni nu i-au luminat aceste opere, pe câți nu i-au ajutat să se scuture de egoism, de lăcomie, de mocișla vieții, pe câți nu i-au învățat dragostea pentru om și lupta pentru libertatea și fericirea lui!

Mi-aduc aminte de cartea lui Lenin, acest plan genial de creare a unui partid unitar de luptă! Ea mi-a deschis ochii spre drumul pe care trebuie să mergă un muncitor revoluționar, mi-a ajutat să-mi găsesc și să-mi statornicesc odată pentru totdeauna locul meu în viață.

Mulți ani mai târziu, după Revoluția din Octombrie, am dat peste volumul „Ce-i de făcut?“ de Cernișevski. cu un scurt articol introductiv de G. Dimitrov. Am citit acest articol cu un sentiment ciudat și turburător. Mi se părea că re-trăiesc clipele neasemulate ale tinereții mele când am deschis pentru prima oară cartea.

Romanul „Ce-i de făcut“, scrie G. Dimitrov, a avut o înrăurire deosebit de adâncă asupra mea, încă acum 35 de ani când, tânăr muncitor fiind, făceam primii pași în mișcarea revoluționară din Bulgaria. Și trebuie să spun că nici înainte,

nici după aceea, n'a fost vreo lucrare literară care să fi avut o înrăurire mai puternică asupra formării mele revoluționare, ca romanul lui Cernișevski. Luni întregi am trăit cu eroii lui. În deosebi, îmi plăcea Rahmetov. Îmi propuneam ca țel în viață să devin ferm, puternic, neînfricat, plin de abnegație, să-mi călesc voința și caracterul în lupta cu greutățile și nevoile, să pun interesele marii cauze a clasei muncitoare mai presus de viața mea personală...”

Aceste simțăminte îmi erau apropiate și pe înțelesul meu, cum de altfel erau și pe înțelesul tuturor aceloră care în zilele tinereții au citit cartea nemuritoare a lui Cernișevski. Cât despre „Mama” de Gorchî, aceasta m'a impresionat atât de puternic, încât citind-o plângeam pe paginile ei. Și Pavel Vlasov, ca și Rahmetov, a devenit pentru mine idealul pe care doream să-l ating, iar pe bătrâna Nilovna multă vreme am socotit-o judecătorul faptelor mele. Îmi spuneam : „Aceasta nu e bine. Nilovna n'ar fi incuviințat fapta asta !...”

În timpul acela locuiam în raionul Viborg, aproape de fabrică. Mama și sora mea locuiau în Maiaia-Ohta. Odată pe săptămână mergeam s'o văd pe mama. Îi dădeam o mare parte din ceeace câștigam, oprindu-mi numai atât cât îmi trebuia pentru existență.

Ca să fac economii, am închiriat un colț din odala mea la doi studenți dela institutul politehnic. Aceștia erau băieți simpli, veseli și ne-am împrietenit repede.

Sdravăn, cu o claie de păr vâlvoi — cel mai mare, Max, era bolșevic și îmi plăcea mai ales pentru tăria convingerilor și pentru curajul cu care privea viața. Se trăgea dintr'o familie de muncitori și își croia singur drumul în viață. Celălalt, Serghei, era fiul unui biet încasator de percepție din Luga. Înalt, cu părul bălai, foarte vesel și prietenos, era cam nestărnitor în convingerile sale. Uneori se iscau între el și Max certuri aprinse în care mă amestecam și eu, luând totdeauna parte lui Max. Acesta îmi dăduse cartea lui Lenin : „Ce-i de făcut ?” — iar după ce o citii, mă lămurii cu răbdare asupra tuturor problemelor pe care nu prea le înțelesesem. Dela el am auzit pentru prima dată numele lui Plehanov, al Rozei Luxemburg, al lui Karl Liebknecht ; tot dela el am auzit pentru prima oară despre „Capitalul”.

Prietenia cu acești tineri mi-a fost foarte folositoare. În

primul rând, ei îmi recomandau cărțile pe care trebuia să le citească. Apoi, privindu-i cu câtă răbdare învăța ei serile și nopțile, am început să învăț și eu, pe apucate. Mă îndemnau să mă prepar pentru intrarea la cursurile serale ale institutului politehnic, ce se țineau pe Ligovca. Ca să fi putut urma aceste cursuri, se cerea să fi terminat o școală secundară. Cursurile dădeau absolventului dreptul să devină subinginer.

Legătura cu prietenii mei cei noi mă introducea fără să vreau în viața și preocupările institutului politehnic — unui din institutele de frunte ale Petersburgului, care, în pofida vremurilor acelea de reacțiune și descompunere, păstra tradițiile revoluționare.

Punându-mi tunica veche a lui Max și șapca studentască a lui Serghei, mergeam uneori împreună, la adunările și întrunirile lor studentești.

Îmi plăceau foarte mult serile când ne adunam tustrei în cămăruța noastră strâmtă, sărac mobilată dar curată și plăcută, iar gazda ne aducea samovarul de aramă care susura. Beam ceai cu covrigi (uneori doar cu pâine) și ședeam discutând până noaptea târziu.

Cine n'a cunoscut în tinerețe aceste nopți petrecute în discuții nesfârșite, când sufletul se deschide atât de liber și de ușor, când te simți în stare să destrămi viața și s'o croiești din nou, astfel încât toți oamenii să trăiască fericiți, ca dreptatea să domnească pe pământ — acela a pierdut mult!

Ne întreceam în planuri curajoase de cucerire și transformare a vieții și eram pregătiți pentru orice jertfă.

Uneori samovarul se răcea, ferestrele se luminau, iar noi tot ședeam la masă și chibzuiam...

Dar oricât de târziu ne-am fi culcat, trebuia să ne sculăm devreme, la ora șase. Eu trebuia să fiu la șapte la fabrică și studenții la opt, la institut.

Dimineata, urmând exemplul prietenilor mei, făceam gimnastică după metoda, renumită în acea vreme, a lui „Müller“ și mă fricționam cu apă rece. Duceam o viață spartană; umblam îmbrăcați ușor, chiar când era foarte frig (aceasta desigur și din lipsa unui palton călduros!), dormeam cu fereastra deschisă până dădea gerul. Mi-amintesc că odată, — era toamnă târzie — m'am trezit cu o senzație de frig puternic. Mi-era lene să mă scol să închid fereastra și mă teamam ca prietenii mei să nu-și bată joc de mine pentru o

astfel de „dovadă de slăbiciune“. M'am acoperit cu plapoma peste cap și am adormit din nou. Dimineața, trezindu-mă cel dintâi, am văzut că în timpul nopții se adunase pe podea, sub fereastră, un troian de zăpadă !

Duceam o viață tovarășească și oricât de aprinse ar fi fost discuțiile noastre, nu ne certam niciodată.

Când a început războiul, Max și Serghei au intrat în școala de subofițeri și mult timp n'am mai auzit nimic de ei.

De cele mai multe ori, îmi petreceam serile libere, în ulicioara Baburin, care mi-era tare dragă. Aici m'am legat foarte strâns cu tinerii muncitori bolșevici. Cu timpul, m'au introdus în cercul marxist ilegal.

În afară de asta, începuse să mă pasioneze muzica și am intrat în cercul coral. Repertoriul cercului era alcătuit în deosebi din cântece ucrainiene. La diferite ocazii, mergeam la cercurile din alte raioane ale orașului să cântăm — și asta ne îngăduia să facem cunoștință și să strângem legăturile cu rândurile largi ale tineretului muncitoresc.

Una din cele mai de seamă preocupări ale societății de cultură și instruire era organizarea adunărilor de masă ale muncitorilor în afara orașului. Mi-erau foarte dragi aceste întruniri. Căutam să nu pierd niciuna și mărturisesc că și azi ele înseamnă pentru mine amintirea a ceva atrăgător și romantic.

Tinerii mei cititori au fost desigur de multe ori la întruniri în afara orașului și știu cât de vesel și liber te simți în atari împrejurări. Dar în zilele tinereții mele, întrunirile în afara orașului mai aveau și o altă semnificație, deosebită, unică. Noi, tineretul muncitoresc, ne simțeam ca și cum ne-am fi smuls din robie, liberi de supravegherea neadormită a patronilor, a meșterilor și a poliției, care aveau privirile ațintite neconținut asupra vieții noastre, asupra purtării și asupra fiecărui pas pe care l-am fi făcut. Căutam să uităm și munca grea și nevoile, și năzuiam s'avem măcar o zi numai a noastră ! Mai era apoi și felul tainic în care păraseam orașul, fapt ce dădea întâlnirilor noastre un aer de mister și romanticism, — lucru de care tineretul a fost atras întotdeauna.

Plecăm din oraș sâmbătă seara, cu trenuri diferite, câte unul sau în grupuri mici, pentru ca să nu atragem atenția poliției și ne îndreptam spre locul dinainte hotărât. Era destul

să coborim din tren la stația periferică, liniștită și inverzită, să tragem în piept aerul curat, neotrăvit de funinginea fabricilor și a uzinelor, era deajuns să ne dăm seama că nimeni nu ne urmărește și că ne aflăm în mijlocul prietenilor, ca să fim fericiți și să simțim cum ne cresc aripi ! Înaintea noastră aveam o noapte caldă și scurtă de primăvară și o zi lungă, lungă, de libertate !

Tineretul se strângea în același loc ; cei care nu se cunoșteau intrau repede în vorbă. Fiecare se simțea dela început ca între ai săi. Nimeni nu se gândea că trebuie să se îngrijească unde să innopteze. Era și păcat să dormi într'o asemenea noapte, când amurgul aproape se îngâna cu zorile. Mergeam în pădure, adunam vreascuri. În albastrul palid și străveziu al nopții de primăvară se aprindeau luminile focurilor. În jurul lor jucau umbre negre. Reflexul roșu al flăcărilor lumina fețele tinere și vesele. Armonica, părăsita de totdeauna a bucuriilor noastre, cânta incetșor ca și cum s'ar fi temut să nu turbure liniștea pădurii întunecate. O voce puternică, tânără, începea să cânte și cântecul se ducea până departe, stârnind privighetorile ce foșneau în tufișurile de mălin înflorit ca un nor alb, inmiresmat, plutind deasupra râpei.

... Pentru draga libertate

Tineretu-i adunat !...

Până târziu în noapte se auzeau lângă foc râsete, chiote, cântece. Treptat însă, totul se potolea. Jarul focurilor stinse lucea roșu-trandafiriu sub copacii înalți și bătrâni. Noaptea scurtă își cerea drepturile...

Odată cu răsăritul soarelui, totul reînvia. Era plăcut să te trezești în pădurea proaspătă, înrouată, care scânteia în bătaia primelor raze, și înfiorându-te de răcoarea dimineții, s'alergi să te speli în pârâul din pădure sau în vreun râșor ce șerpuia liniștit pe câmpia verde, printre tufișuri de arini și mălin.

La amiază ne adunam toți la un loc dinainte ales, bine tăinuit — și aici ascultam o conferință sau un referat care trata de cele mai multe ori despre mișcarea muncitorească revoluționară. Se discutau apoi chestiuni la ordinea zilei, situația internațională. Pe urmă, până seara, ne plimbam prin pădure,

prin crânguri și câmpii, ne scăldam și jucam tot felul de jocuri...

La aceste întruniri luau parte până la șase sute de tineri. Toți erau veseli, sgomotoși, dar în același timp domnea o disciplină tovarășească și nimeni nu-și îngăduia șteargării grosolane.

Pentru mine era deasemenea o încântare să merg la cursurile cercului social-democrat ilegal. Au trecut de atunci mai bine de treizeci de ani, dar până azi mi-au rămas în minte problemele de bază ale economiei politice și ale marxismului, de care am luat cunoștință pentru prima dată la aceste cursuri.

Frecventând cercul și învățând în același timp, imbinam teoria cu practica luptei revoluționare ; în primul rând — cu munca în ilegalitate și conspirația.

Conducătorul cercului ne aducea, din vreme, la cunoștință că în prima duminică, la colțul unei anumite străzi s u ulicioare, la o anumită oră, se va găsi un om, îmbrăcat într'un anumit fel, cu un ziar, o carte, o umbrelă sau un baston în mână. Trecând pe lângă el, trebuia să spunem o frază dinainte convenită. Ca răspuns, el dădea adresa unde urma să se țină lecția următoare a cercului. Apropiindu-ne de acea casă, ne uitam dacă la ferestre nu sunt semnalele care indicau primejdia. Dacă totul era în ordine, puteam intra... Bătând la poartă, rosteam din nou fraza care servea drept parolă pentru ziua aceea. Și numai atunci ușa se deschidea. Cel din urmă intra tovarășul care preda lecția.

Parcă văd și acum camera în care se țineau cursurile cercului. În general lecțiile aveau loc în diferite raioane ale orașului, în diferite case și locuințe, dar camerele în care ne adunam se asemănau grozav între ele, căci toate erau la fel de simplu și sărăcăcios mobilate : o masă și câteva scaune de-a lungul peretilor. La lecții eram decsebit de atenți și serioși. Ne-o impunea nivelul ridicat și oarecum solemn al cursurilor. Deși majoritatea membrilor cercului eram aproape niște băiețandri — nu se făcea niciun sgomot și se vorbea în șoaptă. Mi-amintesc de unul din conducătorii cercului, căruia noi îi spuneam „tovarășul Ivanov“. Era un om mic de statură, cu o față palidă și bolnăvicioasă. Purta deobicei o pălărie în genul lui Gorchi și o tunică neagră. Știam că fusese deportat, că evadase din Siberia și acum trăia în ilegalitate. Purtam un deose-

bit respect omului acesta simplu, modest și mă gândeam că așa trebuie să fie un adevărat revoluționar. El ne preda economia politică, dar știa să o facă în așa chip — clar și pe înțelesul tuturor — încât ne pasiona.

După o jumătate de an, am trecut în cercul de înaintați.

La uzină eram socotit drept un lăcătuș-mecanic destul de bun. Cu timpul am fost numit șef de echipă. În echipa mea, alcătuită din optsprezece persoane, erau și muncitori în toată firea, oameni bărboși, cărora le-aș fi putut fi copil. Dar eu mă împăcam foarte bine cu ei. Pregătirea pe care o promisem la școala tehnică de marină militară și faptul că mă puteam descurca în schițe și evaluări îmi ajutau să nu mă fac de rușine în fața lor.

Curând mi s'a dat o muncă socială la care visam de mult. Am fost numit staroste într'un atelier în care lucrau peste două sute de mecanici.

Starostele de atelier reprezenta toate brigăzile atelierului în fața administrației, în ceea ce privea concedierile nedrepte, anularea amenzilor, nevoile de trai ale muncitorilor. Tot el ținea legătura cu ceilalți, cu fiecare staroste al atelierelor și astfel era la curent cu toate doleanțele și preocupările muncitorilor din fabrică.

Eu știam că în uzină există o organizație ilegală bolșevică și cunoșteam chiar doi-trei muncitori, despre care, din auzite, știam că fac parte din ea. Doream fierbinte să intru și eu în organizație, dar mă simțeam nepregătit. Revoluționar-bolșevic! Pentruca să ai dreptul să te numești astfel, trebuie să înveți mult, să lucrezi mult. Deaceea îndeplineam cu o râvnă deosebită toate însărcinările care mi se dădeau, chiar cele mai neînsemnate, și fiecare clipă liberă o consacram cititului.

De multe ori am strâns bani printre muncitori, pentru fondul ziarului „Pravda“.

În timpul când creșterea mișcării revoluționare începuse să provoace neliniște și spaimă deosebită satrapilor țariști, „Pravda“ noastră era foarte des amendată. Noi, muncitorii, râdeam de gluma care circula în acea vreme, privitoare la aceste amenzi: „De-i poruncă dela împărăție, ia mai scoate încă o mie!“

Gluma e glumă, dar banii pentru amenzi trebuiau găsiți. „Pravda“ avea un mare succes printre muncitori și toți cei care puteau dădea bani cu plăcere. Și cum ar fi fost oare cu puțință să nu iubim „Pravda“ ! Ea era călăuza și prietenul nostru, ea trezea conștiința noastră de clasă, ne unea și ne conducea în lupta care ne era dragă !

Comitetul orășenesc de Partid hotări o grevă generală, închinată aniversării tristetelor evenimente dela Lena. În raionul Viborg, ca inițiatore a grevei era desemnată uzina noastră, iar începutul trebuia să-l facă însuși atelierul mecanic. Ca staroste al atelierului, am primit sarcina să organizez greva ; pentru a duce la bun sfârșit aceasta, trebuia să procedez cu chibzuială, cu prevedere, astfel ca să nu atrag atenția asupra mea și în același timp, să asigur, la momentul hotărit, încetarea totală a lucrului în atelier.

Aceasta era o sarcină de răspundere și eu m'am frământat mult, gândindu-mă cum s'o îndeplinesc mai bine. Vorbisem cu unii din muncitorii în care aveam încredere, totuși eram foarte neliniștit de izbânda misiunii ce mi se încredințase.

Imi amintesc că în dimineața aceea am venit la uzină, ca totdeauna, înainte de sunetul sirenei ; mi-am scos paltonul și haina, le-am atârnat în dulapul meu, mi-am îmbrăcat halatul de lucru și m'am îndreptat spre locul de muncă. Am așezat sculele și m'am pregătit de lucru. Toate acestea se repetau zi de zi, dar astăzi, fiecare din aceste mișcări obișnuite mi se păreau lucruri de o importanță deosebită. Eram nervos, imi tremurau chiar mâinile și mă uitam mereu la ceas, cu toate că până la ora hotărită mai era mult.

Am început prin a chema ucenicii : sub conducerea mea directă lucrau, pe acea vreme, doi tineri de nădejde, veniți nu de mult dela țară.

Vreme cam de un minut i-am privit pătrunzător, drept în ochi. Aveau fețe deschise, bune, de băiețandri. Apoi dintr'odată le-am spus :

— Uite ce e, măi băieți : azi o să înceapă la noi greva. Fiți cu ochii la mine : îndată ce-mi voi strânge sculele în sertar, duceți-vă în grabă pe platforma scării — dar faceți în așa fel ca să nu vă vadă meșterul — și strigați cât vă ține gura : „Încetați lucrul !...“ Ați înțeles ?

— Am înțeles ! spuseră ei fără șovăire, într'un glas. Și

după focul care le ardea în ochi, am înțeles că pot să mă încred într'înșii, ba mai mult chiar : părea că ei bănuiseră că se pregătește ceva și așteptau acum doar semnalul.

Băieții plecară la locurile lor și începură să lucreze. Toate îmi scăpau din mână în ziua aceea și — culmea — se apropie de mine și meșterul șef. Ori îl înștiințase cineva de ce se pregătea ori a înțeles el singur, dar în orice caz a făcut el ce a făcut și sub un pretext oarecare nu s'a deslășit de mine. Ce era de făcut ?...

Acele ceasornicului se apropiau nemaipomenit de iute de ora fixată. Infierbântându-mă și devenind din ce în ce mai neliniștit, am început să-i spun că între materialele care ne veneau dela alte ateliere erau multe rebuturi. Nedându-i timp să-mi răspundă, am continuat :

— Uite, să vă aduc imediat mostre de astfel de rebuturi.

Cu aceste cuvinte, dintr'o singură mișcare am svârilit în sertar sculele de pe masă și cu pași repezi m'am îndreptat spre ușă. N'apucasem bine să ies din atelier când cei doi băietani care îmi urmăreau fiecare mișcare și care văzuseră că îmi strânsesem sculele, alergară într'un suflet pe platforma scării. Alți câțiva ucenici li se alăturară.

— Incetați lucrul ! Incetați lucrul ! Ieșiți în curte ! — Vocele puternice ale tinerilor răsunau prin toate cele șase etaje ale uriașei clădiri.

Când m'am întors în atelier, acesta aproape se golise. Meșterul, indignat, mă luă de mână și mă duse în biroul său.

— Uite ce e, Ignatov, spuse el. Cred că n'ai să te iei după ei ? Dumneata ai un viitor strălucit, eu te-aș lua chiar acum, cu plăcere, maistru-ajutor !... De ce să te încurci cu astfel de oameni fără căpătâi ? Cu ei n'o să ajungi departe... afară doar de Siberia. Dă-ți seama cât nu e încă prea târziu ! Mi s'a întâmplat și mie să fac prostii în tinerețe, dar acum mi-a venit mintea la cap...

— Iertați-mă, domnule Vosberg; am răspuns eu zâmbind, n'am timp de discuție, mă grăbesc : cred că trebuie să fim totdeauna alături de popor !

Am ieșit de după paravan, m'am schimbat repede și am coborât în curtea fabricii, unde se adunaseră într'o forfotă sgomotoasă și agitată aproape toți lucrătorii noștri. Deodată, murmurul glasurilor încetă. Un tânăr, pe care nu-l cunoșteam, cu o bărbuță scurtă, cărlionțată, cu ochelari cu șnur, se ridică

deasupra mulțimii. El vorbi cu glas puternic și aprins, despre represiunea dela Lena și spuse că muncitorii trebuie să-și amintească totdeauna de această sângeroasă crimă a țarismului.

Când își încheie scurta cuvântare și cobori de pe lăzile unde se urcase, mulțimea se îndreptă spre porți. Bătrânul paznic, speriat, se ascunse undeva, luând cu el și cheile; dar lucrătorii sfărâmară într-o clipă zăvoarele. Porțile se deschiseră larg și iată-ne în stradă! Drept în fața noastră, pe două rânduri, erau polițiștii. În spatele lor, săltând pe cai focoși, bine hrăniți, plesnind din nagăice¹ — poliția călare. Dar asta nu ne turbură și nu ne opri. Rupserăm ușor rândurile polițiștilor (care dealtfel nu prea manifestară un zel deosebit) și fără să ne oprim, pornirăm pe ulicioară.

Cineva din rândurile din față strigă :

— Mergem la fabrica „Tarșilov“! Acolo lucrătoarele au fost închise în clădire și nu pot ieși!

După câteva minute eram în fața porților bine zăvorâte ale fabricii. Cu toate strigătele și loviturile în porți, nimeni nu deschise, ca și cum ar fi fost cu toții morți în clădirile de cărămidă roșie. Atunci începură să sboare pietre în ferestrele fabricii. Ușile clădirilor se deschiseră și lucrătoarele năvăliră afară cu strigăte și râsete. Ele se amestecară cu noi și această massă, acum aproape dublă, porni spre uzina „Novii-Lessner“. Când ne apropiarăm de bulevardul „Bolșoi-Samsonievsc“, văzurăm că celălalt capăt al stradelei Helsingfors e barat de un detașament de polițiști. Am rupt și această piedică, tot atât de ușor ca și pe cea dintâi. În frunte mergeau flăcăi din uzina noastră, fete dela fabrica „Tarșilov“ și se părea că nu există putere pe lume care să stea în calea avântului lor tineresc, în fața curajului lor.

Lângă porțile fabricii „Novii-Lessner“ văzurăm un detașament și mai mare de polițiști, care nu ne lăsa să ne apropiem de intrare. Incercarăm să străbatem și aici, dar polițiștii ridicară armele și le îndreptară spre cei care mergeau în frunte.

Mi-aduc aminte ca acum că mergeam în rândurile din dreapta, chiar dealungul zăbrelelor gardului regimentului „Moscova“. Văzui un gealat, ciupit de vărsat, lat în spate cum mă ochia. Și lucru ciudat, nu simțeam niciun fel de teamă, — cu toate că imi trecu prin minte : „Acum trage!“... Atât era

¹ Nagalcă — bclci împletit din piele, folosit de poliția țaristă. (N. T.)

de năvalnică starea mea de spirit, atât de mare era înflăcărarea ce mă cuprinsese ! Totuși, polițiștii nu traseră niciun foc ; iar când le sburară peste capete bolovani — această veche armă a proletariatului — ei se retraseră în grabă. Iată că și prin porțile fabricii „Novii-Lessner“ năvăli massa de muncitori ce ni se alătură. Acum coloana noastră reprezenta o forță impunătoare, un șuvoi puternic de oameni care ieșiseră pe străzi să-și exprime ura și indignarea, să-și manifeste uriașa lor putere.

Luam parte pentru prima dată la o demonstrație muncitorească și încă la una atât de mare. Mergeam parcă sburând, mi se părea că mă poartă o forță mănioasă, imensă, căreia nimic nu i se poate împotrivi. Repet, nu mă temeam de nimeni și mi se părea că nu există nimic de care să nu fiu în stare !...

Deodată, deasupra rândurilor se înalță un drapel mic roșu. Răsună, crescând copleșitor, cântecul de luptă :

„Furtuni dușmănoase se-abat peste noi“...

În luna Aprilie a anului 1913, s'a petrecut un eveniment care a determinat hotărît drumul meu în viață. Am fost primit de organizația noastră de fabrică, ca membru al Partidului Bolșevic. În viața fiecărui om nu e greu să definești etapele cele mai însemnate ale creșterii și dezvoltării lui. Tot așa și eu, privind în trecut, socotesc că începutul lucrului în atelierul meșterului, adică începutul vieții mele de muncă, a fost prima etapă, prima treaptă pe care m'am urcat. Apoi urmă însușirea profesiei, a meșteșugului, munca în atelier ; mai departe, trezirea conștiinței revoluționare, primii pași în activitatea revoluționară — au însemnat încă o etapă a vieții. Și acum iată: intrarea în Partid !

Depănându-mi trecutul, văd multe date însemnate și pe plan personal și pe plan social : exilul, participarea la războiul civil, trecerea prin diferite ateliere, conducerea detașamentului de partizani în zilele Marelui Război pentru Apărarea Patriei. E adevărat că nașterea copiilor și feluritele amărăciuni și bucurii mi-au rămas și ele întipărite în minte. Dar pot spune cu deplină convingere și din toată inima că niciodată în viață nu mi-a fost dat să trăiesc o zi mai însemnată ca ziua aceea când eu, băietan de 19 ani, am devenit membru al Partidului Bolșevic. Dacă evenimentul acesta nu s'ar fi întâmplat, n'aș fi avut simțământul de împlinire, fără de care viața omului este

înegurată și pustie. Partidul m'a condus, Partidul m'a învățat. Și dacă am ajuns să realizez ceva, dacă am ajuns om, îi sunt recunoscător numai lui, mărețului nostru Partid Bolșevic !

Amintirea acelei zile am păstrat-o toată viața în cel mai scump ungher al inimii mele.

Odată, în timpul lucrului, se apropiară de mine Pastuhov, starostele celui de-al doilea atelier mecanic și mecanicul Vaivaz.

Pentru Pastuhov nutream de mult un sentiment de adâncă simpatie și de stimă. Imi plăcea vioiciunea și energia care caracterizau mișcările sale iuți. Imi plăcea fața lui slabă, bărbierită cu grijă. Știam că este un om citit, că e bolșevic, că se desvoltase multilateral — și doream să mă împrietenesc cu el. Letonul Vaivaz era în totul opusul lui. Înalt, slab, molatic, purta o haină jerpelită și pantaloni cu manșeta ruptă. Erau buni prieteni — și toți cei din atelier se obișnuiseră să-i vadă nedespărțiți pe acești doi oameni, atât de deosebiți unul de celălalt.

— Tovarășii noștri au hotărît să-și propună. Ignatov, să intri în organizația de Partid a uzinei, spuse Vaivaz. Eu și cu Pastuhov suntem gata să răspundem pentru dumneata. Nădăjduim că ai să ne îndreptățești încrederea... Cum privești propunerea aceasta ?

Era atât de neașteptată, încât m'am zăpăcit.

— Dacă'ar fi s'o privești cu ochii justiției țariste, spuse zâmbind Pastuhov, atunci aderarea la Partidul Bolșevic se pedepsește cu patru ani de ocnă !

Am răs împreună cu ei și strângându-le mâinile, le mulțumii fierbinte și bălguii ceva nu prea clar, din care reieșea că prin toată activitatea și munca mea voi căuta în viitor să justific încrederea ce mi s'a arătat.

Sâmbăta următoare, cu un ceas mai înainte de încetarea lucrului, Pastuhov se apropie de mine și-mi zise :

— Să plecăm împreună dela uzină.

Sedințele de Partid ale organizației ilegale bolșevice din uzină aveau loc în condiții de tainică conspirație și odată cu venirea verii, se țineau în general afară din oraș, în pădure.

M'am întâlnit cu Pastuhov la colțul bulevardului Samsonievsc și am mers spre podul căii ferate finlandeze. Într'un parc micuț, pe o bancă, ședea un om cu un palton negru, cu

șapcă în cap și care citea „Gazeta Copeica“. Pastuhov se opri în fața lui și numi titlul unuia din articolele tipărite în acest număr al ziarului. Acela răspunse : „Am văzut ziarul, se vinde“... apoi îi șopti lui Pastuhov ceva ce n'am mai putut auzi.

După asta ne îndreptarăm spre parcul „Udelnensc“. Ne-am apropiat de parc prin partea dinspre luncă, cea mai singuratică. Pe o aleie pătrunserăm într'un crâng golaș, cu vegetație rară. Pe sub copaci, zăpada se topea sub razele soarelui. Curând văzurăm doi muncitori din uzina noastră, care ședeau pe un butuc și fumau fără grijă. Pastuhov le spuse parola și ei ne arătară drumul spre adâncul pădurii. Intr'o răpă umedă, acoperită de copaci, găsirăm vreo douăzeci de muncitori. Numai unul dintre ei era străin ; pe toți ceilalți îi cunoșteam din uzină.

Aproape îndată după noi veni Vaivaz.

— Declar ședința deschisă, rosti unul din muncitori și la aceste cuvinte mă cuprinse emoția : „Iată ! A sosit clipa cea mai importantă, cea mai hotăritoare din viață !...“

Pastuhov ceru cuvântul și mă prezentă organizației. Vorbi scurt ; toți cei de față mă cunoșteau bine. Eu, emoționat și încurcat, le povestii viața mea. Apoi se votă și cu asta se termină.

Recunosc că întrucâtva, m'a desamăgit lipsa de solemnitate la luarea unei hotăriri atât de importante pentru mine. În vremea aceea, bineînțeles, eu nu știam că înainte de a mi se propune să intru în Partid, fusese dusă o muncă minuțioasă pentru verificarea mea.

Dela ședință am plecat unul câte unul. Mi-aduc aminte că mergeam singur prin pădurea pustie. Soarele apunea. În pădure era liniște, răcoare și începea să se întunece. Auzeam o pasăre cântând ; ședea pe vârful unui pul de brad și ciripea voioasă. Mă cuprinse dintr'odată o bucurie atât de mare încât mă podidiră lacrimile. Doream să îmbrățișez tot universul, codrul ăsta pustiu și cerul de aur. Doream să trăiesc, să muncesc, să lupt...

De câte ori mai târziu, de-a-lungul întregii mele vieți, conștiința faptului că sunt în Partid nu m'a înălțat și nu mi-a dat puteri noi !

Se știe că începând din primăvara anului 1912 s'a produs o puternică creștere a mișcărilor revoluționare de masă. Muncitorii, organizând greve politice, economice și meetinguri, își exprimau ura și revolta împotriva represiunii dela Lena.

Impușcăturile dela Lena au rupt gheața tăcerii și a pornit șuvoiul mișcării populare.

„A pornit !...”¹ scria tovarășul Stalin în 1912 în ziarul bolșevic din Petersburg, „Zvezda”.

În fruntea mișcării revoluționare muncitorești, se afla proletariatul din Petersburg.

Iată de ce în aceste împrejurări, în anul 1913, se făcea o deosebit de intensă pregătire pentru ziua de 1 Mai. Se plănuise și o grevă generală.

Mi se dădu sarcina să vorbesc la uzina „Aivaz”, în scopul mobilizării muncitorilor la grevă și la demonstrația de 1 Mai. Aceasta a fost prima mea sarcină de Partid, prima încercare și am început să mă pregătesc din vreme, temeinic. Mi-am scris scurta mea cuvântare și am recitat-o de mai multe ori.

În ziua fixată, disdedimineată, am trecut prin ghereta de control a uzinei „Aivaz” și am pus în cutie fișa de control ce mi se înmânase în ajun. M'am îndreptat direct spre camera de fumat, unde m'am așezat pe pervazul unei ferestre și am așteptat cu nerăbdare să se adune muncitorii.

Nu am fost nevoit să aștept multă vreme. Mă chemară. Muncitorii încetaseră lucrul și se adunaseră pe platformele scărilor. Am ieșit pe platforma dela etajul al treilea și am privit în jur. Sute de chipuri mă priveau de sus și de jos. Am simțit că mă cuprinde o căldură lăuntrică și că mi-e gâtul uscat. Cuvântarea pregătită îmi pierise din minte într'o clipă. Nu-mi puteam aminti niciun cuvânt !... Totuși, am început să vorbesc ; nu știu cum îmi veneau cuvintele ! Am vorbit despre grevă, despre scopurile și problemele ei. Îndată ce terminal, toți o porniră în jos pe scară în curte, și de acolo în stradă.

Aici ne aștepta o mulțime urlașă de muncitori dela alte întreprinderi. Pornirăm înainte. Mergeam pe șoseaua construită pe un terasament înalt ; pe margini, în șanțuri, era zloată, rămasă de pe urma topirii zăpezii. Până acum, poliția nu încercase să ne oprească. Numai că în tot timpul demons-

¹ I. V. Stalin : „Opere”, vol. 2, Ed. P.M.R. pag. 250 (N.R.)

trației noastre, pe marginile coloanei, mergeau înșirați într'un lanț rar polițiștii. Când ieșirăm pe terasament, „curcanii” se găsiră într'o situație anevoioasă. Ei trebuiau să meargă chiar pe margine. Deodată, unul din ei lunecă pe pantă și căzu în șanțul plin cu apă, improșcând totul în jurul lui. O explozie de râs salută baia lui neașteptată. Nu știu ce credeau ceilalți, dar eu observasem că această cădere nu se datora numai neîndemânării sale. Nu ! Eu văzusem cum una din fete (probabil dela „Aivaz”) îl împinsese pe polițist de pe terasament. Ea trecea acum prin fața mea ca și cum nu s'ar fi întâmplat nimic și când se întoarse ca să râdă încă odată de înfățișarea jalnică a victimei sale, am observat pe fața ei tânără, imbujeată, un zâmbet atât de șăgalnic și de vioi, încât îmi veni și mie să râd. Cine să fie fata aceasta și unde am mai văzut-o ?

Apoi, după primul polițist, alunecă de pe terasament al doilea și apoi alții și alții.. Iată că acum nu mai puțin de zece „curcani” odioși se bălăceau în mocirlă pe amândouă laturile terasamentului, blestemând pe muncitorii care hohoteau de râs.

Dar demonstrația, care începuse atât de vesel și de promițător, sfârși rău. Pe când treceam pe bulevardul „Bolșoi-Samsonievsc”, pe lângă circumscripția de poliție; porțile circumscripției se deschiseră și de acolo năvăli afară un detașament mare de polițiști călări. Ei începură să lovească cu nagaicile pe muncitorii neînarmați și să-i calce în picioarele cailor. Trebui să ne retragem : de data aceasta forța era de partea inamicului. Demonstrații se risipiră în toate părțile ; unii săreau peste garduri, alții se ascundeau în ganguri.

Privii în jur, aducându-mi aminte, nu știu de ce, de fata care îl imbrâncise pe polițist în șanț. Dar ea nu se zărea în mulțimea care fugea.

Cunoșteam în raionul acesta toate ieșirile. Mă strecurai cu un grup de muncitori în spre curtea interioară a unei case. De astă dată scăpai, din fericire, de „botezul” nagaicei polițienești.

Adesea se întâmplă ca un om, de abia intrat în clocotul vijelios al vieții, să fie deodată desrădăcinat, târit și răsucit ca frunza'n furtună. În sborul acesta impetuos, el găsește însă

bucuria și sentimentul puternic al unei vieți libere ! Așa a fost și cu mine ; întâmplări peste întâmplări și iată fiecare zi nouă mă ducea tot mai departe pe drumul pe care-l alesesem.

La uzina noastră, ca și la altele, se stabilise repaosul de o oră pentru masă. În timpul acesta noi reușeam să mâncăm într'un birt și să mai discutăm un sfert de oră cu prietenii la câte un colț al uzinei.

Astfel odată, într'o după amiază însorită, pe când stăteam pe lângă uzină, se apropie de mine Pastuhov, însoțit de un om în vârstă pe care nu-l cunoșteam, cu o pălărie moale și cu o pelerină neagră. Pastuhov ne făcu cunoștință, iar omul cu pelerină mă lămuri repede despre ce era vorba.

— Vorbesc cu dumneata din însărcinarea comitetului de Partid, zise el. Ce-ai spune, tovarășe Ignatov, dacă ți s'ar propune să iei asupra dumitale o sarcină care — trebuie să ți-o spun dinainte — o să-ți atragă destule griji și chiar neplăceri?

Spunând aceasta, el se uita pătrunzător la mine și citeam în ochii lui de culoare deschisă, măriți de lentilele ochelarilor, o deosebită încordare.

— Nu știu despre ce este vorba, am spus eu, dar indiferent de ce-mi cereți, dacă este necesar cauzei Partidului, fără îndoială că sunt gata !

— Foarte bine ! încuviință omul cu pelerină. Iată pe scurt despre ce e vorba : avem nevoie de un redactor pentru unul din organele noastre de publicitate. Înțelegi dumneata ce înseamnă asta ?

Înțelegeam foarte bine ! Știam că existau așa zișii „Sitz-redactori”, oameni de paie, care ori de câte ori apăreau articole neîngăduite, erau dați în judecată, amendați, ba chiar condamnați la închisoare.

— Înțeleg, răspunsei eu, și repet că dacă trebuie, am s'o fac.

Cu acestea, conversația noastră se încheie. Mult timp mi-am frământat mintea despre care organ de publicitate o fi vorba : oare despre „Pravda” sau, poate, despre vreo publicație nouă ?...

Timpul trecea, dar convorbirea mea cu omul cu pelerină nu avea nicio urmare.

Primăvara era în toi. Vremea se încălzise și copacii din parcurile Petersburgului începuseră să înfrunzească. În zilele

acestea de primăvară, mă simțeam atras cu o putere de neînving afaară din oraș. Tânjeam după marea din Sud. În rarele ceasuri libere plecam la Peterhof și rătăceam într'o liniște și singurătate deplină pe malul pustiu al golfului azuriu, printre pietrele cenușii imbrăcate în catifeaua mușchiului verde.

Și iată că acea convorbire cu necunoscutul cu pelerină despre sarcina mea de redactor căpătă deodată o urmare și un sfârșit neașteptat.

Mai târziu am aflat că pe căi lăaturalnice, comitetul de Partid se interesase la poliție de așa zisa „buna mea credință”, fiindcă era obiceiul ca numirea unui redactor nou să fie legalizată la polițaiul șef. Și aici se află că „buna mea credință” nu numai că era pusă la îndoială, dar că la siguranță exista chiar un mandat de arestare împotriva mea. Pastuhov îmi comunică îndată acest lucru și mă sfătuie să nu mai dorm acasă.

Mărturisesc că această știre m'a turburat.

Desigur că nu am vorbit cu nimeni despre primejdia care se abătuse asupra capului meu, n'am spus nimic nici chiar celor mai apropiați tovarăși din atelier. Dar toată ziua am fost tare neliniștit.

— Ce umbli așa cu capul în nori? Îmi ziceau tovarășii, glumind.... O fi ziua ta de naștere?

În loc de orice răspuns, zâmbeam doar cu un aer misterios.

După lucru am fost reținut la ședință și am plecat târziu acasă. Era lună plină, liniște, nicio adiere de vânt și înnăbușitor de cald. Mergeam încet pe strada pustie și mă tot frământam cu gândul la cele ce se puteau întâmpla. Nelliniștea care mă cuprinsese în timpul zilei, acum parcă se mai risipise. Totuși mă mai apăsa ceva pe suflet. Apropiindu-mă de casa unde locuiam, mă oprii ca fulgerat: „Dar dacă asta se va întâmpla chiar azi?”... Mă uitai cu grijă spre casa unde locuiam, căutând să prind orice sgomot. Nu-mi auzeam însă decât bătaile inimii. Lătratul unui câine destrăma când și când liniștea. Mă întorsei și, pășind pe vârfuri, ca și cum un dușman ascuns m'ar fi pândit, plecai în grabă de lângă casă. Am rătăcit pe străzi mai bine de un ceas. „De ce oare mă tem că mă vor aresta chiar astăzi? Încercam să mă liniștesc. Asta poate să se întâmple mâine, poimâine, peste o săptămână... Am să intru în casă pentru o clipă, o să-mi iau un schimb de rufe și am să mă duc apoi să dorm la un tovarăș...” Mă apropiai din nou

de casă — de astădată pe un drum mai dosnic — și căutând să nu fac sgomot, sării peste gardul scund și, ascunzându-mă în umbră, mă apropiai de fereastra camerei mele. Uitându-mă în odaie, mă aplecai brusc ca și cum cineva m'ar fi tras cu putere în jos. Pe fereastră, văzusem foarte limpede în lumina lunii umărul cu epolet al comisarului de poliție ! Iar în fundul odăii se mai zăreau două figuri întunecate — polițiști desigur... Oare m'au văzut când m'am uitat pe fereastră ? N'aveam timp de gândit. Aplecându-mă și mei mult, dintr'o săritură am fost lângă gard și cu o repeziciune de neînchipuit, sării peste el. Mă oprii și ascultai... Era liniște deplină. Cu greu m'am stăpânit să n'o iau la fugă. Cu pași iuți, dar liniștiți, traversai strada, trecui un colț, apoi altul, și după aceea : „ia-l de unde nu-l !”

Mi-aduc aminte că mergeam pe stradă și în suflet mi se topise orice urmă de neliniște. „Nu m'ați prins”, repetam eu în sinea mea, „nu m'ați prins !” Mă simțeam puternic și curajos și îmi închipuiam cu o bucurie răutăcioasă cum stau și se plictisesc în odaia mea polițiștii păcăliți, în timp ce eu, liber și vesel, merg pe stradă, privesc luna și stelele, simt mirosul de rășină al frunzelor din grădina pe lângă care trec fluierând un cântec.

„Nu m'ați prins !”

Noaptea am tras la unul din tovarășii mei dela uzină.

Astfel a început viața mea în ilegalitate — și o s'o spun deschis — o viață de pibegie, viață de conspirație fără un colț al tău, gata să fii prins în orice clipă și închis...

Continuam să lucrez la uzină, unde nimeni nu mă turbura — căci poliția nu făcea de obicei arestări în fabrici, temându-se să nu stârnească revolte sau încetarea lucrului muncitorilor. Nu risca să facă arestări nici pe stradă în apropierea uzinei, fiindcă muncitorii ar fi putut scăpa deîndată pe cel arestat.

Așa mi se întâmplă odată și mie. Pe când mă inapoiam dela masă, niște polițiști îmbrăcați civil m'au înșfăcat și acum mă duceau undeva, probabil spre circumscripție... Întâmplarea începu să mă îngrijoreze, mai ales că niciunul dintre băieții noștri dela uzină nu se afla prin apropiere. Dar spre norocul meu, trebuia să trecem pe lângă uzina „Staril-Baranovschl”. Lângă poartă era adunat un grup destul de mare de muncitori. În momentul când am ajuns lângă ei, m'am smucit într'o

parte și m'am aruncat în mulțime. Polițiștii fugiră după mine, dar muncitorii, care au înțeles pe dată despre ce era vorba, i-au oprit. În încăierarea ce s'a produs, unul din muncitori îmi strecură în mână numărul său de tabel, cu care trecui fără piedici prin ghereta de control, în uzina „Starîi-Baranovschi”. Până la încetarea lucrului, mă ascunsei în vestiar, care servea aici, ca și în alte uzine, ca un fel de „club” și loc de difuzare a tuturor noutăților. Seara, amestecat într'un grup de muncitori, am ieșit din uzină.

CAPITOLUL AL TREILEA

PRIETENA

Mă voi întoarce puțin îndărăt, la demonstrația de 1 Mai. În seara acelei zile, după ce m'am spălat și m'am schimbat, m'am dus în ulicioara Baburin. Aici se vorbea numai despre întâmplările din timpul acestei zile furtunoase. Se povestea că în alte raioane ale orașului avuseseră loc încăierări sângeroase între muncitorii și polițiști. La una din aceste încăierări lângă monumentul lui Petru I, un bătrân sobar ucisese pe un subcomisar care lovisese cu cruzime pe participanții la demonstrație. Într'alt loc, tinerii muncitori vâriseră într'un beci pe un alt subcomisar ticălos și-l bătuseră până ce acesta își pierduse cunoștința.

Eu stăteam într'un grup de muncitori tineri și schimbam

tocmai impresii din timpul zilei când, deodată, o văzui în fața mea pe fata aceea care îl imbrâncise de pe terasament pe polițist. În aceeași clipă mi-am adus aminte că o mai întâlnisem și înainte, la festivalurile din ulicioara Baburin.

Mă uitam la înfățișarea ei delicată, la fața ei proaspătă, tânără, încadrată de un păr des, castaniu și fără să vreau mă minunam cum de fusese'n stare fata aceasta să dea brânci „curcanului” aceuia mătăhălos și greoi. Privirile noastre se întâlneau. Ea zâmbi și, venind spre mine, mă întrebă :

— Dumneata ai vorbit la noi la uzină ?

— Da ! Iar dumneata ești aceea care i-ai făcut baie în noroi „curcanului” ? răspunsei eu printr'o întrebare la întrebarea ei.

Ea zâmbi și îmi întinse mâna :

— Hai să facem cunoștință : Ghelia.

— Ghelia ? întrebai eu.

— Ei da, în rusește : Elena, Lena, iar în limba bielorusă-Ghelia ! Eu sunt din Bielorusia, răspunse ea și răs.

Când râdea, parcă i se lumina fața ; ochii îi străluceau, obrații i se imbujorau și făceau gropițe, dinții îi străluceau proaspăt.

„Ghelia ! repetai eu în gând, Ghelia ! Un nume frumos și impunător !”

În clipa aceea am fost chemat în altă parte și în tot restul serii n'am mai revăzut-o pe noua mea cunoștință. Când toți plecară acasă, am ieșit și eu în stradă cu câțiva tovarăși. Trebuia s'o iau spre Lesnaia, unde voiam să dorm la unul din prietenii mei. Lângă poartă o văzui pe Ghelia și aflând că avem același drum, i-am cerut îngăduința s'o conduc. Peste câteva minute mergeam pe străzile întunecoase și vorbeam ca niște vechi prieteni. Bineînțeles că discuția noastră privea tot evenimintele zilei. Ne aminteam diferite episoade. Ghelia mărturisii că se speriasse rău când polițiștii călări au început să-i împărăștie pe demonstranți.

— Picioarele mi se muiaseră de tot și parcă se lipiseră de caldarâm. Voiam să fug și nu izbuteam. Bine că s'a găsit un om bun care m'a luat la braț și m'a tras într'un gang...

— Și cine e „omul acesta bun” ? întrebai eu.

— Nu știu, dădu Ghelia din umeri, un muncitor tinereț, cu ochi albaștri...

O, ce rău îmi părea în clipa aceea că soarta nu mă alesese pe mine s'o „salvez” pe Ghelia. I-am spus că am căutat-o când au apărut călăreții, dar că n'o găsisem.

— M'ai căutat ? se miră ea sincer. Pentru ce m'ai căutat ? Nu mă cunoșteai doar !

Eu îmi pierdui cumpătul, bolborosii ceva neînțeles și tăcui.

Fata aceasta tânără nu avea nicio umbră de prefăcătorie sau de poză. Era atât de sinceră, de simplă și curată la suflet, încât era cu neputință să fii față de ea viclean sau nesincer. Dar nici nu-i puteam spune că-mi plăcuse dela prima vedere, chiar acolo, pe terasament și că astăzi, toată ziua avusesem în minte figura ei îmbujorată, zâmbitoare. Și de aceea am tăcut...

În jur era liniște. Mergeam încet dealungul unui parc, pe lângă un gard frumos, care împrejmuia o vilă. Vântul de abia foșnea prin frunzișul întunecat al copacilor ; printre crengi deasupra noastră, se vedeau lucind stelele.

Ghelia îmi poveste că în momentul acela ea nu mai lucrează la uzina „Aivaz”, dar că se mai duce uneori pe acolo la prietenele ei. „Trebuie doar să țin legătura cu colectivul”, explică dânsa. Fusesse concediată dela uzină încă cu un an înainte, după o grevă mare de trei luni, la care luase parte activă. Ea îmi spuse că e trecută pe „lista neagră” și că nu poate intra la nicio uzină.

— Și cum trăiești atunci ? o întrebai fără voia mea.

— Lucrez pe la casele oamenilor, răspunse fata, ocolind.

Îi propusei să încerc s'o angajez la uzina noastră, care era socotită ca o uzină de frunte atât prin componența muncitorilor, cât și prin purtarea „liberală” a administrației, față de muncitori.

— Mulțumesc, îmi răspunse simplu Ghelia. Numai că nu cred că are să iasă ceva : toți sunt pe același calapod.

* * *

A doua zi, cum am sosit la uzină, m'am dus la etajul al cincilea, la maistra-șefă a atelierului de montaj în care lucrau numai femei și fete. I-am spus că sunt brigadier la atelierul mecanic și am rugat-o să angajeze la lucru pe sora mea, venită de puțină vreme din provincie.

— Bine, chiar avem nevole de lucrătoare, spuse maistrășefă și scrisese un permis pentru intrarea în uzină. Să aducă mâine sora dumitale și actul de identitate.

Seara alergai dela uzină de-a-dreptul în ulicioara Baburin. Așteptai cu nerăbdare sosirea Gheliei, iar îndată ce apărui, mă repezii la ea și fără niciun fel de introducere, îi înmânai cu un aer grav permisul. Ea îmi mulțumi, ascunse permisul în buzunărașul bluzei, dar clătină din cap cu indoială. Fața ei fină se îmbujoră când mă privi pe sub sprâncene.

În seara aceea, plecarăm din ulicioara Baburin într'un grup mare de tineri și pornirăm din nou spre Lesnaia. Ghelia, ca și în prima seară a cunoștinței noastre, mergea cu noi. Era o noapte caldă și luminoasă, una din acele nopți de primăvară când e cu neputință să dormi, mai ales dacă ai douăzeci de ani și ești în tovărășia unor prieteni veseli. Intrarăm în parc, pe lângă institutul Lesnoi și aici furăm cu toții cuprinși (așa cum se întâmplă tineretului) de o bună dispoziție atât de mare, încât râdeam de flece fleac. Am cântat, am dansat, apoi ne-am jucat „de-a v'ați ascunselea”, „de-a baba oarba” uitând că e târziu că se apropie zorile și că a doua zi trebuie să mergem toți la lucru. În jurul nostru, în liniștea neclintită a naturii, se zăreau doar arborii bătrâni, iar deasupra scliepa cu o lumină palidă cerul curat de primăvară.

Pentru mine, aceasta era un fel de sărbătoare a tinereții, a primăverii și a libertății, presimțirea unei fericiri încă nedefinite, dar apropiate. M'am desmeticit de abia atunci când se luminase de-abinelea și când deasupra parcului strălucea cerul înalt, auriu. Uitându-mă la ceas, văzui că e timpul să mă duc la lucru !...

I-am explicat Gheliei cum să intre în uzina noastră și cum trebuie să se comporte în timpul convorbirii cu maistrășefă. Apoi ne-am despărțit : Ghelia și câțiva din grupul nostru plecară spre Colomiaghi iar eu, prin parcul Udelnensk, spre Viborg.

Trebuie să spun că în vremea aceea nu mai dormeam acasă, iar ultimele două, chiar trei nopți, pribegind pe la tovarăși, nu dormisem aproape deloc. Rămas singur, am simțit că mă cuprinde o toropeală de neînvins... Picioarele nu mă ascultau și mi se împleteau. Ochii mi se lipeau, dormeam de-a'npicioarele și ca un făcut, peste tot erau bănci care mă imbiau să mă culc...

Dar știam că e destul să mă așez pe una ca să adorm buștean. Mă încordam din răspuțuri și mergeam înainte, prăvălindu-mă din când în când într'un gol întunecat și moale. Copacii mi se inchinau și se invârteau într'un dans lent ; cărarea pe care mergeam se clătina ca puntea unei corăbii. Deodată zării în fața mea obrazul Gheliei : zâmbea și îmi spunea ceva.... Simții o lovitură în frunte, căzui, mă rostogolii și mă loviu strașnic în umăr. Sării în picioare... Ce s'a întâmplat ? Cum de am nimerit în șanț ?... Ei, asta e ! Am adormit mergând și m'am lovit cu toată puterea de un felinar ! Bravo ! Fruntea mă ducea zdravăn. O pipăii. Aveam un cucui solid. Durerea mă trezi. Îmi curățai hainele, ieșii repede din parc, mă urcai în tramvai și curând — cu o durere strașnică de cap — ședeam în fața mesei mele de lucru. Băieții mei vedeau că pic de somn. Mă convinseseră să mă culc în colțul cel mai întunecat al atelierului, îl baricadară cu lăzi și cu piese și vreo două ceasuri dormii acolo minunat.

În timpul pauzei dela prânz, o întâlnii pe Ghelia la poarta uzinei. Ea se sperie văzându-mi podoaba din frunte și pe urmă, după ce îi istorisii proveniența acestui cucui roșu-vânăt, nu se putu abține și răsă din toată inima cu râsul ei sonor, molipsitor. Pe mine mă includă puțin veselia ei, dar mă gândii îndată că pățania era într'adevăr nostimă, iar Ghelia râdea cu atâta poftă, încât nu mă putui abține și râsel și eu. Îi povestii încă-odată Gheliei, cu toate amănuntele, „ceremonia” intrării în uzină.

Ne urcarăm împreună la etajul al cincilea, la atelierul de montaj. O prezentai maistrei-șefe :

— Iacă, vă prezint pe soră-mea.

Ea se uită la mine și zâmbi.

— Dacă sora îi seamănă fratelui ei, o să am de furcă cu ea !

Începui s'o conving pe maistră că soră-mea venise de curând dintr'un fund de provincie că e liniștită, cuminte, că se duce chiar în fiecare duminică la biserică. Maistra clătină cu înclinarea din cap, dar totuși completă fișa de primire a Gheliei la lucru.

— De ce nu m'ai susținut când te-am apărat ? o întrebai pe Ghelia îndată ce ieșirăm din atelierul de montaj. Ea se uită cu un aer vinovat la mine.

— Nu pot să sufăr să mă prefac....

A doua zi de dimineață, Ghelia veni la uzina noastră odată cu ceilalți lucrători.

Imi amintesc că în ziua aceea (nu știu nici eu de ce) m'am bărbierit cu o deosebită grijă și am îmbrăcat o cămașă nouă, albastră. Sosit la uzină, m'am abținut un timp, dar până la urmă n'am mai răbdat. Am împărțit munca în brigada mea și am fugit sus să văd cum lucrează Ghelia. Părea că totul merge strună. M'am întors la atelierul meu și mi-am reluat cu plăcere munca. Și până seara totul a mers bine. Lucram fredonând cântecele favorite.

După încetarea lucrului am ieșit printre primii pe poarta uzinei. Peste câteva clipe începu să se reverse puhoiul de muncitori. Imi suceam mereu gâtul uitându-mă s'o găsesc pe Ghelia, dar ea nu se vedea... Trecură și ultimii muncitori și Ghelia tot nu apărea. A trecut oare și n'am văzut-o ?

Buna dispoziție — care nu mă părăsise toată ziua — se topi deodată; devenii neliniștit, îngrijorat și neștiind ce să fac. am pornit încet pe stradă. Atunci imi veni în minte să intru la prietena Gheliei, Steșa, pe care o cunoșteam bine din ulcioara Baburin, încă înainte de a face cunoștința Gheliei. Fugii îndată la Steșa, care locuia în Lesnoi. Dar degeaba ! Nu știa nimic despre prietena ei. Hotărîrăm împreună să mergem în ulcioara Baburin și s'o așteptăm acolo. Dar și în Baburin ne aștepta o desamăgire : am stat acolo vreo două ceasuri, însă Ghelia nu apăru. Steșa începu și ea să se neliniștească, iar cât despre mine, nici nu mai vorbesc ! Oricât căutam să-mi ascund neliniștea, nu reușeam și Steșa observă desigur aceasta. Dar, cu sufletul ei bun, nu-mi spuse nimic.

— Știi ce ? imi propuse ea, hai să mergem la Ghelia acasă. Sunt sigură că s'a îmbolnăvit și stă acasă !

Pornirăm spre Colomiaghi. Dar și drumul acesta de un ceas și jumătate nu ne aduse nimic nou. Posomorit, obosit, mă plimbam încoace și încolo prin fața casei cu un etaj în care locuia Ghelia, în vreme ce Steșa stătea de vorbă cu gazda ei. Ghelia nu era acasă și gazda nu știa unde e și ce e cu dânsa.

Am condus-o pe Steșa acasă și, aproape mort de oboseală, m'am târit spre capătul celălalt al orașului la un prieten, să innoptez. N'am dormit aproape deloc toată noaptea. Culcat pe podea, pe o saltea subțirică, căutam să găsesc răspuns la două întrebări care mă frământau : prima — „Ce e cu Ghelia ?” și

a doua — „De ce soarta acestei fete cu ochi luminoși, pe care o cunoșteam de abia de-o săptămână, mă turbură atât” ? La prima întrebare n’am găsit răspuns, iar la a doua încă n’aveam curajul să-mi dau un răspuns sincer și adevărat. Tristă noapte am petrecut !

Dimineața, venind la uzină, primul lucru pe care l-am făcut a fost să alerg la atelierul de montaj. Ghelia nu era la locul ei de lucru. Așteptai pe maistra șefă și o întrebai unde este sora mea.

Maistra se uită supărată la mine și răspunse :

— Ți-e soră, cum ți-s eu bunică...

Mai mult n’am putut scoate dela ea, dar am înțeles că s’a întâmplat ceva rău. Cu greu am așteptat să se sfârșească ziua de lucru și am alergat îndată la Steșa. Voiam s’o rog să meargă cu mine la Ghelia acasă, dar chiar Steșa imi propuse lucrul acesta. Și iată-mă din nou stând sub ferestrele casei Gheliei așteptând și așteptând... Nu trecură nici cinci minute, când din gang ieșiră Steșa și... Ghelia. Parcă mi se luă o piatră de pe inimă. Nu mai puteam de bucurie văzând-o pe Ghelia, vie și nevătămată, dar în același timp căutam să ascund această bucurie.

Stăteam ca pironit, tăceam și zâmbeam doar, probabil destul de prosteste... În clipa aceasta poate aș fi fost în stare să-mi răspund cu curaj la cea de-a doua întrebare ce mă chinuise în noaptea trecută. Ghelia, Ghelia, ea însăși stătea în fața mea ! Imi strânse cald și puternic mâna și-mi spuse :

— Și eu care mă pregăteam să merg în ulicioara Baburin... știam că o să fiți îngrijați din cauza mea... dumneata și Steșa, bineînțeles ! adăugă ea grăbită și fața ei dragă se îmbujoră.

Steșa, sub un pretext binecuvântat, își luă rămas bun și plecă acasă. Draga și buna Steșa ! Știam că îi plac și între noi se stabiliseră raporturi prietenești. Dar îndată ce a apărut Ghelia și Steșa a văzut că toată atenția mea se concentra asupra Gheliei, ea se dăduse la o parte, cu un tact surprinzător, făcând așa fel ca să nu strice prietenia nici cu mine, nici cu Ghelia. Ce suflet simțitor și înțelegător avea Steșa !

Și așa, după toate emoțiile, eu și cu Ghelia am rămas singuri. Ne-am dus în parcul Udelnensc și ne-am așezat pe o bancă, într’un loc singuratic.

Iată ce mi-a povestit Ghelia despre „păţaniile” ei din aceste două zile :

— De abia mă urcasem la etajul al cincilea, după pauza de prânz şi mă aşezasem la locul meu de lucru, când am fost chemată de maistra-şefă. Intrând la dânsa am văzut acolo o lucrătoare care fusese înainte la „Aivaz”. Nu i-am dat vreo atenţie deosebită, cu atât mai mult cu cât n’o cunoşteam prea bine. Maistra îmi întinse o foaie de hârtie şi îmi spuse :

— Uite ce e, du-te cu asta la biroul uzinei.

— Pentru ce ? întrebai eu.

— O să afli la birou...

M’am dus la birou. M’au îndreptat îndată spre biroul de concediere, mi-au dat actele şi banii — câştigul pe o zi — şi apoi mi-au spus :

— „Eşti liberă, nu te mai putem ţine la uzină”.

Au trimis chiar un băiat să mă petreacă dela birou până în stradă.

Ieşind din birou, ce să văd : un subcomisar şi ceva mai departe doi poliţişti. Subcomisarul mă întrebă imediat :

— „Dumneata eşti Dreling ?”

— „Nu, i-am răspuns eu, eu sunt Ivanova-Dreling.”

— „Trebue să mergi cu mine la poliţie.”

Am spus că nu merg pe jos : „dacă aveţi nevoie de mine, luaţi o birjă !”

Subcomisarul îi porunci unui poliţist să cheme o birjă. Eu şi cu subcomisarul ne aşezarăm în trăsură şi poliţiştii se urcară pe scări.

Am ajuns la poliţie pe Lesnoi şi după câteva clipe mă chemă comisarul.

— „Numele dumitale ?”

— „Ivanova-Dreling.”

Cercetând o listă care se găsea pe biroul său, comisarul mă întrebă :

— „Dar numele dumitale şi al tatălui dumitale, care este ?”

— „Elena Estafievna. Poftim actele mele vizate la această circumscripţie.”

Comisarul îmi luă actele şi le privi mult timp nedumerit. Citi odată, a doua oară, pe urmă se mai uită odată pe listă.

— „Dumneata ai lucrat la „Aivaz” ?

— „Nu...”

Of, cât nu-mi place să mint și totuși n'am avut încotro ! Ghelia răsă, privind-mă cu ochii ei strălucitori.

— „Bine, spuse comisarul, o să controlăm noi asta, și porunci polițistului care mă adusese : Du-o înapoi în celulă, până la clarificare !...”

A doua zi începui să cer energic să fiu eliberată imediat, deoarece nu sunt vinovată cu nimic. Declarai că probabil mă confundă cu cineva și mă rețin la poliție în mod abuziv.

Gardianul raportă comisarului. Acesta mă chemă din nou la dânsul.

— „Cine a mai lucrat la uzina „Aivaz” cu numele de Dreling ? Nu cumva sora dumitale sau cineva cu același nume ?”

— N'am nicio soră și nu cunosc pe nimeni cu același nume. Eu am venit aici de puțină vreme și lucram de abia de o zi la „Ericson”. Mă întreținea fratele meu. Cer să fiu eliberată imediat !”

Comisarul se gândi, clătînd din capul pleșuv, dădu din umeri și... porunci gardianului de serviciu să-mi dea drumul. Acum, iată-mă aici, cu dumneata...

Ghelia lăsă ochii în jos și tăcu un timp.

— Uite, vezi, spuse ea încet, eu ți-am spus dumitale că n'o să iasă nimic !... Acum m'am lămurit. Sunt pe „lista neagră”. Oriunde am încercat să intru, nicăieri nu m'au ținut mai mult de o zi la lucru... Iar la dumneata, la „Ericson”, o lucrătoare care mă cunoștea dela „Aivaz” și știa că am fost delegata atelierului și apoi că fusesem concediată după grevă, m'a denunțat maistrei-șefe, vrând să se pună bine cu ea...

După cum s'au lămurit lucrurile mai târziu. În lista poliției, Ghelia era trecută ca Elena Ivanovna Dreling (numele și pronumele ei adevărat). Actele le avea pe numele Elena Estafievna Ivanova-Dreling. Asta din cauză că tatăl Gheliei era catolic, iar catolicii aveau câte două nume. Așa și tatăl Gheliei se numea Estafii Ivan. La eliberarea actelor Gheliei, funcționarul a crezut că ea are un nume dublu și i-a eliberat actele pe numele Elena Estafievna Ivanova-Dreling.

Am încercat s'o îmbărbătez, spunându-i că „vom mai încerca”, dar ea clătina din cap și mă ruga „să nu mă mai străduiesc”.

A doua zi dimineată îl strânsei pe toți sefii de atelier din uzina noastră și le povestii întâmplarea cu Ghelia, trădarea lu-

crătoarei din atelierul de montaj și purtarea netrebnică a maistrei-șefe.

Toți fură revoltați de despotismul administrației și hotărârea să meargă îndată „în corpore” la directorul uzinei. Să protesteze și să ceară ca Ghelia să fie primită înapoi, iar maistra care a concediat-o în urma denunțului să fie îndepărtată de la lucru, ca și lucrătoarea care o pârise pe Ghelia.

Nu ne-a fost ușor să ne facem drum până la directorul suedez, unul din acționarii societății pe acțiuni „Ericson”.

După ce ne lăsă să așteptăm vreme îndelungată lângă ușa cabinetului său, ne îngădui în sfârșit să intrăm.

Intr-o cameră mare, luminoasă, care părea aproape goală, în fața unui birou imens stătea un bărbat înalt, lat în umeri, într-o redingotă neagră, cu ochelari cu ramă de aur și mustața cărunță.

Deși lucram la uzină de doi ani, îl vedeam pe director pentru prima dată. Cu toate treburile se ocupa inginerul-șef Vellisco, pe care noi îl numeam „administratorul uzinei”.

Directorul continuă să stea în picioare și, fără să ne poftască să ședem, ne întrebă ironic, micșorându-și ochii săi bulbucăți și spălăciți :

— Ce poftiți, domnilor ?

Eram gata să-i răspund, când Pastuhov, starostele celui de al doilea atelier mecanic, păși înainte și, așezându-se în fața mea, spuse :

— Domnule director, am venit aici pentru ca să readucem dreptatea în uzină. Fără niciun motiv, în urma unui simplu denunț, maistra șefă a atelierului de montaj a concediat-o pe lucrătoarea Dreling. Stăruim ca Dreling să fie reprimită la lucru, iar pentru purtarea nedreaptă a maistrei-șefe față de lucrători și pentru ca să nu mai repete asemenea purtări și în viitor, stăruim să fie îndată îndepărtată de la lucru. Și deasemeni, lucrătoarea care a denunțat-o pe Dreling trebuie concediată imediat !

Directorul uzinei ne privi pe fiecare din noi cu ochii săi severi și batjocoritori. Tăcu o vreme. Apoi fără să-și ascundă ironia, întrebă :

— Ei, și dacă eu n'am să vă satisfac cererea dumneavoastră stăruitoare, ce-o să se întâmple ? O să faceți grevă ?

Încă de dimineață, chibzuind ce anume să cerem directo-

rului privitor la concedierea lui Dreling și cum s'o susținem, ajunseserăm la concluzia că acest incident nu poate fi dus până la o grevă. În timpurile acelea, starea de spirit din uzinele Petersburgului era foarte încordată. În Bacu se desfășura o grevă foarte mare. Pentru susținerea ei trebuia să înceapă și la noi, din clipă în clipă, o grevă generală în tot orașul. De aceea o încetare a lucrului, singuratică, la uzina noastră, ar fi venit la vreme nepotrivită.

Pastuhov, schimbând o privire cu noi, răspunse :

— Vom căuta să obținem reprimirea lui Dreling la lucru și concedierea maistrei-șefe.

Directorul uzinei, ironizându-ne vădit, spuse :

— Nu, mai bine ați face grevă, domnilor ! Pe urmă, adăugă rece și tăios : dar orice veți face, eu tot n'am s'o reprimesc pe Dreling în uzină. Cât despre maistra-șefă a atelierului de montaj, am să mă gândesc. Lucrătoarea pe care îmi cereți s'o concediez — voi porunci chiar azi să fie concediată. Și mai mult decât atât, să nu așteptați dela mine. Eu cunosc situația : ea nu vă este favorabilă în momentul de față !

Cu o înclinare din cap, el ne dădu să înțelegem că nu mai are ce discuta cu noi.

Ieșind din cabinetul directorului, am început să ne frământăm, dar n'am putut lua nici o hotărâre.

Ducându-mă seara în ulicioara Baburîn, l-am povestit Ghellei toate acestea. Ea îmi mulțumi pentru osteneală și mă rugă din nou „să nu mai stăruesc”.

— Nu-i nimic, cum am trăit până azi, am să trăiesc și de acum încolo ! spuse ea.

În glasul ei nu era nici resemnare, nici împăcare cu soarta — dimpotrivă, răsună încrederea în puterile sale, dovada limpede a faptului că nu se teme de lupta pentru viață.

Odată, curând după aceea, rămânând singur cu Steșa, am început s'o descos din ce și cum trăiește Ghelia.

Steșa nu-mi răspunse îndată.

— Vezi, spuse ea, după ce tăcuse un timp, Ghellei nu-i place să se bage cineva în viața ei. E foarte mândră... Dar ție am să-ți spun. Ghelia a învățat pe timpuri croitoria și acum trăiește din ce poate câștiga cu cusutul. Câștigul e mic. Trăiește greu, duce o viață de mizerie. Am încercat să-i dau bani, dar ea nu vrea să se împrumute, nici chiar dela mine !...

Treceau zile după zile. Serile mă întâlneau cu Ghelia în ulicioara Baburin și conform „tradiției” stabilite, o conduceam acasă. De cele mai multe ori mergeam cu un grup mare de tineri, alteori doar în trei : noi și Steșa ; dar se întâmpla câteodată să rămânem și în doi.

Un singur lucru mă necăjea : cât mă trudeam, nu izbuteam să găsesc nimic ca s'o ajut pe Ghelia, să-i ușurez viața. Cât despre ideea de a-i oferi banii de care avea atâta nevoie, nici nu putea fi vorba. Mă temeam mai mult ca de orice să n'o jignesc și să nu stric pentru totdeauna raporturile calde, tovarășești, care se stabiliseră între noi.

Pe neașteptate, o întâmplare mă ajută. Odată, când mergeam în trei spre casă, Steșa și Ghelia începură o discuție aprinsă despre „cârpe”, adică despre rochiile lor modeste. Steșa povestea prietenei sale că pentru întrunirea cea mare orășenească de lângă Raivolo își face o rochie dintr'un material modern în vremea aceea, de culoare „tango”.

— Tu ești fericită, Steșa ! spuse Ghelia. Eu am să merg tot cu rochia mea veche de stambă. Și doar aș fi avut bani, dacă clienta mi-ar fi plătit datoria !

Ghelia se uită la mine, se rușină și, încruntându-se, curmă discuția.

— În definitiv, toate acestea-s fleacuri ! zise ea scuturând din cap și râse.

Mă hotărîi să acționez, fie ce-o fi.

— Ghelia ! spusei eu, cu glas tremurând de emoție. Ascultă-mă pe mine !... Suntem sau nu prieteni ? ! Dacă suntem prieteni, n'al să refuzi să primești dela mine un serviciu prietenesc...

Fata se uită la mine atent și zâmbetul îi pieri de pe obraz. Eu mă uital rugător la Steșa, căutând sprijin la ea.

— Doar dumneata ai bani, adică o să ai, iar eu îi am chiar acum... Dumneata o să-ți primești datoria... mă incurcai cu desăvârșire și terminai cu câteva vorbe spuse la repezeală : la cu împrumut dela mine și pe urmă o să mi-i restitui.

Ghelia dădu negativ din cap.

— Acesta e doar un ajutor tovarășesc. Vezi ceva rău în asta ? o implorai eu. Steșa mă susținu, dar Ghelia rămase neînduplecată, se posomorî, se închise în sine și își luă rămas bun dela mine cu un aer destul de rece.

În zilele următoare am reînceput atacurile. Ghelia se supăra, refuza și doar atunci când până la întrunirea dela Raivolo mai rămăseseră câteva zile, spuse :

— Ei bine ! Și nu-și putu reține un zâmbet, văzând cum mă luminasem la aceste cuvinte. Ca să-ți spun drept, am obosit să tot refuz... Îți mulțumesc ! Dar să știi : mă simt bine și în rochia veche, iar banii îi iau dela dumneata cu împrumut, ca să-ți dovedesc că am încredere în prietenia dumitale. Ai înțeles ?

Spre marea mea părere de rău, Ghelia nu avu timp să-și coase o rochie nouă până la data plecării la Raivolo. Dar ea își transformă atât de iscusit una din rochiile sale vechi, încât prietenele ei o întrebă, de unde are această rochie „nouă“.

Am mai povestit într'un loc cât de vioi și vesel decurgeau aceste adunări petrecute undeva în afara orașului. Plecarea la Raivolo însă mi-a rămas cu deosebire întipărită în minte.

Noaptea erau albe. Iată și acum, mi-e destul să închid ochii și revăd : cerul adânc, luminos și scilpitor care se oglindea pe întinsul lacului, neted ca o oglindă ; copacii înalți, șuvițele roșiatice de fum ale focurilor și în mijlocul tuturor acestora, silueta subțirică a fetei în rochia ei de culoare deschisă...

La adunarea aceasta s'a petrecut un incident care trebuie povestit. După ce am mâncat, ne-am adunat într'o poiană mare, verde, smălțuită parcă de florile galbene de pădărie, de stelutele albe ale fragilor și de luminițele albastre ale viorelelor ; eram peste cinci sute. Sosi și cel care trebuia să vorbească, un om între două vârste, de statură mijlocie, îmbrăcat îngrijit, și cu pălărie moale. De abia începuse să ne vorbească despre evenimentele la ordinea zilei, când deodată, pe drumul care trecea prin apropierea luminișului, se auzi tropot de copite. Într'un nor de praf venea o trăsură, lăcuită strălucitor, în care ședea tolănit comisarul de poliție, într'o uniformă scilpitor de albă, cu o mutră roșcovană și îmbuibată. Trăsura era escortată de un grup destul de mare de polițiști călări.

Nimeni dintre noi nu se mișcă din loc. Polițiștii descăleacă și apropiindu-se ne porunciră să plecăm cu toții îndată spre gară. Unii mai curajoși se luară la ceartă cu ei. Polițiștii însă începură să ridice de jos cu sila pe câțiva băieți și fete. Se auziră strigăte de revoltă și amenințări. Polițiștii scoaseră săbile. Chestiunea amenința să ia o întorsătură serioasă. Fața Gheliei

era plină de ură și revoltă. Ochii ei sprințari se întunecară. „Ticăloșii, cum îndrăsnesc ? !“ șoptea ea. Eu stăteam lângă ea cu un par în mână, gata să mă arunc în încăierarea care putea să înceapă din clipă în clipă.

Atunci oratorul nostru se apropie de comisarul de poliție, care ședea infumurat în trăsură. Il auzirăm vocea clară și liniștită :

— Pentru evitarea unor complicații nedorite, cer cu insistență ca polițiștii să lase îndată tineretul în pace. Dacă va fi nevoie, ei vor ști să ajungă la gară și să plece acasă și singuri !

Comisarul se repezi cu gura :

— Cine ești dumneata, stimat domn ? Cu ce drept vii să mă înveți pe mine și, cu atât mai mult, să-mi impui ?

Atunci văzurăm cum conferențiarul nostru, scoțând fără grabă din buzunarul jiletcei o carte de vizită, o întinse comisarului. Acesta o luă, ridicând sprâncenele cu dispreț, o apropie de ochi și deodată zâmbi amabil și chiar mios, arătându-și dinții săi galbeni de cal.

— Am înțeles ! spuse el, salutând. Voi ordona imediat ca tineretul să fie lăsat în pace !

Chemă pe subcomisar, îl șopti ceva și acesta, ținându-și sabia cu mâna, fugi să „domolească“ pe polițiștii deslănțuiți.

Așa aflarăm că vorbitorul nostru era membru al Dumei de stat, din fracțiunea bolșevică. Polițiștii, temându-se de opinia publică, nu cutezau să se atingă de membrii Dumei.

După ce liniștea fu restabilită în luminișul verde, ne ridicarăm și pornirăm spre gară. Comisarul se urcă în trăsură și, însoțit de vitejii săi, porni în urma coloanei noastre, care se întindea aproape pe un kilometru de drum.

Conferențiarul mergea în ultimele rânduri, temându-se să nu se întâmple ceva.

Cineva începu să cânte, ceilalți îl urmară...

* * *

Scăldându-se în lacul rece, Steșa răci la întrunirea din Falvolo și se îmbolnăvi. Eu și Ghelia mergeam s'o vizităm aproape în fiecare seară. După ce ședeam la Steșa un ceas, plecam. O conduceam pe Ghelia acasă. Drumul nostru trecea prin parcul Udelnensc. Nu ne grăbea nimic și ceasuri întregi ne plimbam prin aleile pustii. Noaptea erau calde, luminoase.

Din primele zile ale cunoștinței noastre, mă turbura faptul că situația mea ilegală, l-ar fi putut pricinui vreun rău Gheliei. Dacă eu eram urmărit de agenți secreți, aceștia știau desigur că Ghelia este adesea în societatea mea și puteau așadar s'o urmărească și pe ea. Nu mă puteam hotări să-i spun de-a-dreptul acest lucru, iar când într-o zi începui, ea mă opri :

— Înțeleg totul, știu totul !... Nu-mi spune nimic și să nu crezi că eu mă tem de ceva !

După asta, Ghelia îmi deveni mai apropiată, mai dragă.

Odată i-am istorisit Gheliei despre copilăria mea. Povestirea mea simplă o turbură puternic. Ea se întristă, tăcu mult timp, apoi spuse :

— Dumneata ești fericit ! Cu toate că acum îți vine greu uneori, dar ai avut cu dumneata totdeauna pe tatăl și pe mama dumitale. Și asta este principalul ! Cât despre mine...

Tăcu din nou și când o rugai să-mi povestească despre viața ei, îmi răspunse :

— Nu acum... altădată.

Odată, pe când ne plimbam în parcul Udelnensc și obosisem umblând pe alei, ne-am așezat pe o bancă să ne odihnim — și Ghelia îmi istorisi copilăria ei.

„M'am născut în familia nevoiașă a unui mic funcționar de calc ferată, în stația Rejița, din gubernia Vitebsc. Mama mea era dintr'un neam de țărani foarte nevoiași. Eu am fost mezină ; mai mari decât mine erau fratele și sora mea. Trăiam tare prost, flămânzeam și umblam în sdrențe. Mama muri când aveam un an și jumătate, iar trel ani mai târziu se prăpădi și tata. Atunci am simțit soarta tristă a orfanilor !... Pe noi, copiii, ne luară niște rude îndepărtate dela țară. Ei înșiși trăiau în mizerie și acum mai veneam și noi, trel guri în plus. Cu toate că aveam numai cinci ani, nu au vrut să mă hrănească pe degeaba. M'au trimis cu găștele la păscut...

După cum vezi — la cuvintele acestea Ghelia zâmbi trist — viața mea de muncă a început devreme !... În satele din Bielorusia, de obicei se tocmeau ciobani, cum se zice, „după specialitate“ — unii să pască vaci, alții să pască oi și porci.

Pe mine m'au trimis să pasc găște ; trebuie să spun că acolo erau foarte multe găște... Să nu-ți inchipui că treaba asta e așa de ușoară și mai ales pentru o fetiță. Eu m'am convins repede de asta pe propria mea piele. Era pe la sfârșitul verii.

Odată m'au trimis cu găștele pe miriște, iar alături sta ovăzul necosit. Bineînțeles, găștele, în loc să-și piardă timpul pe miriștea goală, au pătruns în lanul de ovăz, sub comanda gânsacului bătrân și mare. Imi ieșise sufletul alergând și gonind din lan găștele cu o nuielușă. În cele din urmă, bătrânul gânsac se mânie. Gâgâind tare, bătând din aripi, se aruncă asupra mea, mă dădu jos grămadă, imi sări în spinare și înclăștându-se cu pliscul de umărul meu, începu să mă bată cu aripile. A fost îngrozitor ! Mi se părea că mă bate cineva din răspuțeri, cu un băț în cap, pe spate, pe șolduri. Eu strigam, mă văicărcam, dar până la urmă n'am mai avut putere nici să mai țip... Și fără îndoială că gânsacul m'ar fi bătut până m'ar fi omorît, dacă un țăran care trecea pe acolo nu l-ar fi gonit și nu m'ar fi dus în sat... Plină de vânătași și rănită, am zăcut vreme îndelungată... Era vremea secerișului și toți oamenii vârstnici ieșiseră la câmp, la lucru. Toată ziua stăteam culcată pe laviță ; nimeni nu-mi purta de grijă... Acasă rămânea numai o babă aproape oarbă. Mă chinuia setea. Când ceream să beau, baba imi dădea, dar fiind oarbă, mă stropea toată. Era bună bătrânica. Vrând să mă liniștească, scotea un borcan cu melasă și-mi dădea cu lingurița, mângîindu-mă pe frunte, pe mâini... Muștele roiau în jurul meu, pișcându-mi buzele și obraji. Zăceam culcată, plângeam și nu-mi puteam mișca nici măcar mâinile.

M'am ridicat din pat de abia toamna. Eram slăbuță, pirpirie ca o pisicuță. De abia mă țineam pe picioare. Totuși, așa cum eram, imi găsiră din nou de lucru. Trebăluam ziua întreagă și nici noaptea nu aveam liniște. De abia adormeam când, deodată, mă împingea careva : „Ghelia, ia fugi și te uită, nu cumva i s'a întâmplat ceva vacii care a fătat ?“ sau : „De ce fac găștele gălăgie ?“ Ei, și alergam jumătate adormită, în curte... Apoi veni frigul și băltoacele se acoperiră cu o pojghiță de gheață. N'aveam nici un fel de încălțăminte, umblam așa, desculță. Bucățile ascuțite de gheață imi tăiau până la sânge picioarele goale și umflate de ger. Drept îmbrăcăminte aveam doar o cămașă lungă de pânză groasă, țesută în casă... Mi se întâmpla să ies noaptea în curte dârdâind toată de frig și să șoptesc : „Mămico dragă, ce m'ai mai născut pe mine, orfana ?... Ia-mă la tine în mormânt, mămică...”

Oamenii la care trăiam erau tare săraci. Se hrăneau și ei

prost, dar pe mine mă țineau pe jumătate flămândă. Nu-mi aduc aminte să fi fost vreodată sătulă... Doar baba se mai mi-
lostivea de mine. Imi dădea pe furiș câte o coajă de pâine us-
cată, pe care o mâncam într'un colț. Iarna era și mai rău. Mult
am mai degerat eu în vremea aceea ! Mi se părea că n'am să
mai apuc căldura. Și totuși am rezistat ! Primăvara, de abia
se svântase pământul, că m'au și trimis să le pasc vacile. Bă-
trânul cioban se îmbolnăvise și a trebuit să plec în locul lui.
Imi dădură o haină ruptă, largă, de intram toată în ea și un
bici de piele. Dimineața, în zori, scoteau vitele în poiana din
fața unei băltoace și mă lăsau singură. Imi spuneau : „Bagă
de seamă, Ghelia, să nu intre vacile în băltoacă, să se inece“.
Cireada, apropiindu-se de băltoacă, se împrăstia prin tufișu-
rile de pe un delușor, pascănd iarba fragedă, abia răsărită.
Cum nu luam seama — o parte din vaci o și sbugheau în băl-
toacă, unde iarba era mai înaltă și mai deasă ; ei, și apoi tre-
buia să alerg și să sar din piatră în piatră, să scot vacile din
băltoacă. Țipam la ele, le băteam cu biciul, ori le amenințam
cu mânecile lungi ale hainei.

Cu toate că imi încredințaseră să pasc cireada — o muncă
socotită foarte importantă într'o gospodărie țărănească — de
hrănit, mă hrăneau tot atât de prost ca înainte. Imi dădeau
dimineața un coltuc de pâine cu țărițe și asta pentru toată
ziua. Imbucam pâinea dintr'odată și apoi flămânzeam până
seara. Mi-aduc aminte că odată eram atât de flămândă, că am
adus cireada până în sat, m'am urcat pe o măgură și am ince-
put să strig : „Mi-e foame...“ Stăpâna mea leși în ușă, stătu
un timp, ascultă, apoi intră în izbă. O văzui apoi că vine spre
mine zâmbind și ținând ceva la spate. Mă bucurai și alergai în
întâmpinare. Ea mă apucă de păr, mă ținu strâns ca într'un
clește și începu să mă bată cu mătura... „Acum te-ai săturat ?“
mă întreabă.

Veni din nou iarna. Copiii de o seamă cu mine începură să
meargă la școală într'un sat vecin, mai mare decât al nostru
și care se afla la o depărtare de vreo opt verste. Cât îi pizmu-
iam ! În cele din urmă nu mai răbdai și cerui să merg și eu la
școală. Stăpânii se săturară de lacrimile mele și iată-mă. în
niște ciubote mari, rupte, cu aceeași haină în care pășteam vara
vacile și în cămașa îmbrăcată pe piele, îmbrobodită cu has-
mauă veche a babei, începând să bat cele opt verste până la

școală, pe frig, pe viscol, prin câmpia întinsă și expusă vânturilor...

Ajungeam la școală atât de înghețată, încât imi clănțăneau dinții, lacrimile imi curgeau pe obraji și tremuram vargă. Învățătoarea mă desbrăca, mă așeza lângă sobă și eu ședeam să mă încălzesc. Până imi veneam în fire, mai că se terminau lecțiile. Plecam din nou prin ger, fugind acasă. Dar și fericirea aceasta — să mă duc la școală — imi fu dată numai vreme de două ierni. Alte rude, aflând despre starea mea, mă luară la ele. La început am locuit la Ecaterinoslav, iar pe urmă rudele mă aduseră aici, la Petersburg, unde m'au dat să învăț o meserie în atelierul unei croitorese. Și aici am avut destule necazuri...

Dumneata știi, ai văzut singur cum trăiesc ucenicii. Viața aceasta amară a trebuit s'o gust și eu. Un an întreg am fost „trepăduș“ la o stăpână cicălitoare, rea și grosolană. Strângeam așternuturile, măturam și curățam podelele, spălam vasele, rufele, mergeam cu stăpâna la piață, ajutam bucătăresei să gătească. Leafă, bineînțeles, nu primeam ; de hrănit mă hrănea cu resturi. După un an de zile, ca o deosebită îngăduință, mi se dădu voie să-i ajut uneia din lucrătoare, să încing fierul de călcat și să îndeplinesc o seamă de lucruri mărunte. Aproape în fiecare zi mă ducam să duc comenzile. Asta imi plăcea : în primul rând, pentrucă reușeam să ies din atelierul acela nesuferit, în al doilea, pentrucă clientele se milostiveau de mine și-mi dădeau, ba un pitac, ba chiar un griven¹ întreg. Alergam la brutărie, cumpăram o pâine și-o mâncam pe loc. Eram doar mereu flămândă... Odată a venit la mine unchiul, fratele mai mare al tatei. El lucra în vremea aceea ca lemnar în Țarscoe-Selo. Mă văzu slăbuță, chinuită, își dădu seama cum se poartă cu mine cei din atelier, i se făcu milă și mă luă dela croitoreasă. La unchiul meu imi revenii puțin. Dar sănătatea mea era sdruncinată. Tușeam, mă durea pieptul. Unchiul meu era un om bun, dar cam țicnit și pe deasupra bea și sdravăn. Și așa, odată, se vede că sub influența băuturii, hotărî să mă „căpătuiască“, să mă mărite cu unul din tovarășii lui de beție, un funcționar care după vârstă putea să-mi fie bunic... Cu această ocazie imi arătai și eu firea. În ziua când

¹ Griven — monetă de zece copeici. (N. T.)

trebua să se facă logodna, am luat și am băut sublimat... De abia m'au readus la viață. Însănătoșindu-mă, am plecat dela unchiul meu. Niște oameni buni îmi găsiră de lucru într-o casă, la niște ofițeri bătrâni și invalizi din Lesnala. Aici aș putea să spun că m'am odihnit sufletește. Am început să învăț cu stăruință; voiam să devin soră de caritate. Leafa era tare mică. Mi se cerea totuși să fiu mereu curat îmbrăcată. Și eu n'aveam de nici unele; începând cu perna și plapuma, trebuia să-mi cumpăr de toate. Mi-a fost greu desigur, dar făceam eforturi, munceam și am înfruntat toate neajunsurile...

Aveam aproape șaisprezece ani când m'am împrietenit cu niște lucrătoare și ele m'au convins să intru la uzina „Aivaz“, unde lucrau și ele. Am fost primită și lucram la sortare, în atelierul mecanic.

Oamenii de aici erau combativi. Nu degeaba uzina era socotită drept una din cele mai înaintate din Petersburg. Curând am intrat în mișcarea muncitorească. Cine a văzut din copilărie numai mizerie și amărăciune, acela nu va rămâne niciodată de-o parte în lupta pentru o viață mai bună! După câțiva vreme, am fost aleasă delegata atelierului. Organizația de Partid a uzinei începu să-mi încredințeze difuzarea manifestelor și a publicațiilor. Vedeam că au încredere în mine! Lucram cu drag și tragere de inimă. Simțeam că nu mi-aș precupeți nici viața pentru a duce la bun sfârșit orice sarcină mi s'ar fi dat!...

Am început să mă duc în ulicioara Baburin și să frecventez cercul ilegal.

În vremea aceea, uzina primise o nouă comandă mare. Patronii hotărâră să ne scadă salariile. Aflând despre asta, muncitorii declarară grevă, care ținu trei luni și la care am luat parte activă. Greva se termină cu un lock-out.¹

Când începură să angajeze din nou lucrători, printre cei care n'au mai fost primiți la lucru pentru că „se revoltaseră“ mă număram și eu...

Ghella tăcu.

Tăceam și eu și mă temeam să fac vreo mișcare. Lângă obrazul meu simțeam părul moale, pufos al fetei. Umărul meu

¹ Lock-out (în englezește) — încetarea lucrului prin închiderea întreprinderilor de către patroni și prin concedierea în masă a lucrătorilor. (N. T.)

Îl atingea pe al ei. O ascultam cu un simțământ puternic de obidă, de jale și, în același timp niciodată n-o simțisem atât de apropiată, atât de dragă ca în clipele acelea. Ghelia îmi era un suflet inrudit care, deși îndurase multe, nu se frânsese sub greutatea poverilor vieții.

Ghelia mă întrebă îngrijată cât e ceasul. Îi spusei.

— Cum ? Aproape cinci ? Când ai să mai dormi ? Te-am ținut cu palavrele mele !...

Nelăsându-mă să mai spun vreo vorbă, ea sări de pe bancă.

-- Să nu mă conduci ! Până la Colomiaghi nu e departe ! Uite, a început să lăsă lumea pe străzi. Du-te și te culcă ! Auzi ?

Și ea fugi repede de lângă mine pe aleie, uitându-se din când în când înapoi.

Nu știu, ori m'a tras un curent, ori am răcit, ori s'a răzbunat lipsa continuă de somn datorită vieții mele de pribeag fără cămin, dar a doua zi mă simțeam foarte bolnav.

M'am străduit să lucrez, dar îmi era din ce în ce mai rău. M'am dus la dispensarul uzinei. Mi-au pus termometrul și apoi mi-au scris imediat „scutit“ pe buletin.

— Du-te și te culcă, îmi spuse doctorița. Lasă-ți adresa, am să vin mâine să te vizitez...

Aceasta era ușor de spus, dar greu de îndeplinit. Ce adresă puteam să las și unde puteam să mă culc ?

Ieșind din dispensar, m'am așezat pe scările din fața clădirii și mult timp mi-am chinuit mintea, gândindu-mă încotro să mă îndrept. Am trecut în gând pe toți prietenii, pe toți tovarășii ; la niciunul dintre ei nu mă puteam opri mai mult de o noapte. La mama deasemenea nu mă puteam duce : știam că locuința ei este supravegheată.

Din fericire mi-am adus aminte de „bătrâni“, cum îi numeam eu pe părinții unui prieten al meu, cu care începusem împreună să mă pregătesc pentru intrarea la Institutul politehnic, pe vremea când locuiam în aceeași cameră cu Max și Serghei. El se prăpădise într'un accident, la uzină. Bătrânii îi duceau mult dorul și de multe ori mă rugaseră să vin să vorbim despre dragul lor Colia. Dar, eu temându-mă să nu-i turbur cu amintirile despre fiul lor, nu m'am dus. Și iată, de abia acum mă hotărîi să-i calc. Maria Cuzminișna, așa se numea mama răposatului meu tovarăș, mă primi ca pe propriul ei fiu. Desigur, ea plânse amintindu-și de Colia. Băgând de seamă că sunt

bolnav, ea îmi puse mâna pe frunte, se sperie și fără nicio vorbă mă așează în pat. Imi dădu să beau ceai de smeură, mă acoperi grijiului și-mi spuse : „Stai culcat, dragul meu, și nu te mai gândești la nimic !“

Cu câtă plăcere m'am întins în pat ! De mult nu mai îmi purtase nimeni de grijă, de mult nu mai dormisem într'un pat. Am adormit îndată și aproape douăzeci și patru de ore n'am mai știut de mine. Aveam fierbințeală mare, aiuram. Mai târziu, când m'am însănătoșit, Maria Cuzminișna îmi spunea râzând că îmi „divulgasem toate secretele“. Când m'am trezit, primul meu gând a fost că Ghelia, negăsindu-mă ca de obicei în ulicioara Baburin, o să creadă că am fost arestat și va fi neliniștită. Dar cu toate că m'am frământat mult să găsesc cum s'o înștiințez despre boala mea, n'am găsit mijlocul.

Și, într'adevăr, Ghelia, negăsindu-mă seara în ulicioara Baburin, fu foarte îngrijorată. A doua zi află la uzină dela tovarășii mei că m'am îmbolnăvit. Nimeni nu știa unde zăceam. Ghelia se gândi la toți cunoscuții mei despre care îi povestisem și își aminti și de Maria Cuzminișna ; nu știu de ce, dar ea fu sigură că sunt acolo. Se vede că inima îi spusese asta !

Se ivi o nouă problemă : cum o să meargă ea, fată tânără, la un tânăr și încă într'o familie necunoscută ?... Dar Ghelia, (după cum mi-a mărturisit mai târziu) nu a stat mult pe gânduri. „El îmi este tovarăș“, hotărîse ea. „Cum să nu mă duc să-l văd ?“

Mare mi-a fost suprinzerea și bucuria când am auzit în odaia vecină glasul Gheliei ! Deabia deschisesem ochii și la început mi se păru că încă mai visez. Dar nu : ușa scârțâi și văzul capul Mariei Cuzminișna. Pe obrazul ei bun, plin de sbârcituri, mîjsea un zâmbet șiret.

— Nu dormi ? mă întrebă ea. A fost pe aici o fată cu o hârtie dela uzină... Și-a întrebat de tine...

— Ei, și... ? !

— Ei, i-am spus că nu ești aici, pentrucă știu că tu, fiind în ilegalitate...

— Maria Cuzminișna ! strigai eu. Sărind în sus. Ia vezi, a plecat ?

— Stai culcat, stai culcat ! E aici, e aici !

Și iată acum pe Ghelia stînd lângă patul meu. Părea că se sfiește de prezența Mariei Cuzminișna. Avea o înfățișare îndurerată, cuminte.

— Bună ziua, Plotr Carpovici. Am venit din partea tovarășilor să aflu cum te simți...

Am luat mâna Gheliei, m'am uitat în ochii ei și am văzut într'inșii bunătate și îngrijorare. Mă simțeam bine, sufletul îmi era liniștit ! Ghelia se uită cu un aer serios la rețetele ce-mi fuseseră prescrise — doar nu degeaba urmasa ea cursurile de infirmieră.

— Va trebui să mai stai în pat ! zise ea. Și eu, dacă o să-mi îngăduie Maria Cuzminișna, am să vin să te vizitez din când în când.

Maria Cuzminișna râse.

— Vino, dragă, vino ! La vârsta voastră asta e pentru ei cea mai bună doctorie !

În clipa aceea, Ghelia își lepădă înfățișarea supusă, o îmbrățișă pe Maria Cuzminișna, o învârti prin odale, o sărută și fugi spunând că va veni din nou în curând.

În fiecare seară, Ghelia venea să mă vadă. Așteptam cu nerăbdare să-i aud sgomotul tocurilor înapoia ușii și s'o aud întrebând : „Se poate ?“

Ce minunate erau serile acelea ! Ghelia îmi aducea ziare și aproape de fiecare dată o creangă de liliac, ori un buchețel de lăcrămioare târzii. Mireasma lor proaspătă se contopea în mintea mea. aproape fără vrere, cu chipul curat și luminos al tinerei fete. Ghelia se așeza alături de patul pe care ședeam culcat și discutam ceasuri întregi, fără să băgăm de seamă cum fuge timpul. În odaia vecină, Maria Cuzminișna împletea la ciorapi. Spre seară venea dela lucru bărbatul ei, un bătrân muncitor. Beam ceaiul. Mie mi-l aduceau la pat.

Această viață tihnită, neturburată, era desigur tare plăcută. Dar eu nu uitam nicio clipă că asta avea să fie doar un scurt și întâmplător răstimp. Alta era viața mea și ori cât de bine o duceam acum, mă plictiseam, tânjeam după viața agitată și plină cu care mă obișnuisem. Ghelia parcă îmi ghicea gândurile și eram bucuros s'o aud că împărtășește părerile mele asupra vieții.

— Sigur că e bine să trăiești în liniște și pace. Dar eu n'aș putea ! îmi spuse ea odată. Viața asta nu e pentru mine și pentru dumneata, mai ales cât suntem tineri ! Viața noastră este luptă, muncă... Nu-i așa ? Și fără să-mi aștepte răspunsul, spuse : Nu demult, puțin înainte de a ne cunoaște, a venit la

mine sora mea, cea mare. Nu leșeam din casă, răcisem și aveam și un abces la măsea. Eram cu obrazul oblojit și sor'mea, văzându-mă, a început să plângă și mi-a spus : „Doamne, Ghelca, uite unde ai ajuns ! Tot obrazul ți-e pocit ! Ți-am spus — nu te mai duce la ședințe, nu te'ncurca cu „tovarășii“ tăi ! Iaca, ai ajuns la rușinea asta ; ce să fac acum cu tine ? Ți-am găsit atâția băieți buni și tu ai strâmbat din nas întruna !“ Urla cât o ținea gura. Gazda mea veni în fugă : „Ce e cu dumneata, spuse ea soră-mi ? Bați câmpii ! Fata e liniștită, muncitoare. Decât s'o cerți, mai bine ai ajuta-o, că deabia trăiește de pe o zi pe alta !“ Ei, dar soru-mea cerea altceva dela viață !...

Am zăcut două săptămâni în pat. Apoi am început să ies, sprijinindu-mă de brațul Gheliei. Mă simțeam slab, dar era timpul să mă duc la lucru. Sâmbătă, în timpul zilei, am fost la dispensar și am primit aprobarea să reiau munca începând de luni. Și în seara aceea, pentru prima dată după boală, m'am dus cu Ghelia în ulicioara Baburin. Acolo, corul nostru învăța în seara aceea cântece noi. Apoi cântă o muncitoare care avea o voce puternică și foarte limpede. Acompaniedă de vioară și pian, ea cântă „Internaționala.“ Pentru prima dată în viața mea auzeam acest imn al proletariatului luptător ; cuvintele mobilizatoare și melodia vie și emoționantă m'au impresionat puternic.

Din ulicioara Baburin, eu și cu Ghelia am plecat spre „Lacuri“. Am trezit pe barcagiu, am luat o luntre mică și am pornit să lunecăm așa, fără de nicio țință.

Era o seară dulce, răcoroasă. Oglinda netedă, imensă a apei, împrejmuită de stuful întunecat și neclintit, reflecta boschetele și copacii de pe mal. Vâsleam încet, căutând să nu turbur liniștea. Tăceam amândoi, dar tăcerea noastră spunea mai mult decât orice cuvânt.

După un timp ne-am întors la mal și am pornit-o domol la deal, spre Șuvalov. Ajunși sus, am poposit pe iarba mătăsoasă. De aici se deschidea o priveliște minunată spre dealuri, câmpii și păduri. Trecuse mult de miezul nopții, dar era lumină ca ziua. Amurgul se îngâna cu zorile. Sus, deasupra capetelor noastre, pluteau norișori trandafirii. Și într'adevăr :

*Zorile din amurg se'nfiripă
Iar noaptea ține doar o clipdă...*

Obosisem, voiam să mă culc. Am întins haina pe iarbă.

— Pune capul pe genunchii mei, spuse Ghelia. Uite așa... E bine ?

Da, mi-era bine.

Stăteam culcat pe spate și mă uitam de jos în sus la obrazul Gheliei. Ce minunat era în clipa aceea chipul ei tânăr și feciorelnic, în lumina plăcută, ireală a nopții albe !

În seara aceea îi mărturisii Gheliei dragostea mea... Și obrazul fetei se aplecă spre obrazul meu, mâna ei mică îmi atinse ușor părul...

Peste o săptămână, duminica următoare, Ghelia se pregătea să meargă să-și vadă sora care locuia pe insula Elaghin. I-am propus s'o conduc. Ne-am înțeles ca, în timp ce Ghelia va sta la sora ei, eu s'o aștept cu o carte în parcul Elaghin, iar pe urmă să ne ducem împreună să hoinărim.

Imbrăcat în costumul meu cel nou, m'am întâlnit cu Ghelia și am pornit spre insula Elaghin.

Ținându-ne de mână mergeam repede prin Udelnaia, pe lângă parc, îndreptându-ne spre Novaia-Derevnia. Dar aici planurile noastre se destrămară. Pe insulă ne-am întâlnit pe neașteptate, față în față, cu cumnatul Gheliei. Ea se fâstăci, se roși, dar în cele din urmă mă prezentă cu curaj, ca pe „cel mai bun prieten“ al ei. Eu încercai să-mi iau rămas bun dela Ghelia dar cumnatul ei mă apucă de braț.

— Da' deloc, poftim la noi ! spuse el. Prietenii Gheliei sunt și prietenii noștri !

Sora Gheliei mă întâmpină destul de prietenos. Se vede că făcuseră impresie bună hainele mele de sărbătoare. Eram bucuros să cunosc rudele Gheliei. Când după câteva zile, Ghelia îmi repetă cuvintele sorei sale : „Pare un băiat bun, dar tu gândește-te totuși, eu ți-am găsit un mire bun : are și o băcănie proprie“, nu mă supărai deloc, râsei doar cu un aer de învingător.

Curând după aceea, Ghelia a cunoscut-o pe mama și pe sora mea. Mamei nu-i plăcu la început. „O flușturistică“, fu părerea ei.

Mai târziu însă, mama a început să țină din tot sufletul la Ghelia.

CAPITOLUL AL PATRULEA

INAINTE DE FURTUNĂ

Mișcarea revoluționară creștea pe zi ce trecea, îndemnându-ne la o muncă tot mai intensă și mai rodnică. Eu îndeplineam plin de râvnă tot felul de sarcini de Partid.

Una din aceste sarcini era strângerea de fonduri pentru muncitorii revoluționari ce se aflau în impas : fie cei deportați din Petersburg, fie cei care se chinuiau în închisori sau erau osândiți la muncă silnică. Aceasta cerea multă îndemânare și dibăcie. Cu două, trei zile înainte de plata salariilor, sub un motiv oarecare treceam pe la toți lucrătorii din atelierul meu, iar uneori treceam și pe la cei din alte ateliere. Le explicam necesitatea subscripției pentru tovarășii care sufereau. Ii rugam pe toți să semneze și să noteze pe listă suma subscrisă.

Aceasta comporta un risc destul de mare, nu numai pentru mine, cel care strângeam banii, dar și pentru semnatari. Pe mine însă muncitorii mă stimau și aveau încredere că n'am să-i divulg. În ziua plății căutam să încasez salariul printre cei dintâi ; după aceea mă instalam pe platforma scării și-i așteptam pe cei care erau trecuți pe lista mea. De obicei, toți dădeau cu plăcere. Dacă cineva din administrație m'ar fi văzut, aș fi putut spune oricând că strâng bani dela datornici...

Mi-aduc aminte că am avut mult de furcă în ziua de 5 Mai 1914 — „Ziua presei“. Organizația de Partid îmi dăduse un teanc destul de mare de numere abia tipărite ale „Pravdei“ și niște broșuri revoluționare. Dimineata, înainte de a mă duce la uzină, m'am înfășurat cu ele pe sub cămașă, o parte le-am mai ascuns prin buzunare de parcă eram un adevărat chioșc ambulant. Amestecându-mă în mulțimea de muncitori, care se duceau la uzină, am început să le împart cu băgare de seamă. Banii pe care îi primeam trebuiau să meargă deasemeni în folosul muncitorilor urmăriți sau închiși. Vânzarea mergea așa de bine, încât am fost nevoit să plec de două ori după „marfă“ : odată, în pauza dela prânz și a doua oară, ceva mai târziu, de data asta luând permis dela poartă, sub pretext că mă duc în oraș să mă vadă un medic...

Tocmai în vremea aceea am primit încă o sarcină : să plec la Teriochi, la un finlandez, cu originalul proclamației bolșevicilor, care chema pe lucrătorii din „Piter“ să susțină pe muncitorii din Bacu aflați în grevă. Trebuia să duc originalul și să aduc dela Teriochi proclamațiile tipărite.

Înainte de plecare m'am abătut pe la mama, apoi pe la Ghella, ca să le previn c'am să lipsesc două zile din oraș.

De abia începusem să-i povestesc Ghellei despre călătoria pe care trebuia s'o fac, când deodată, uitându-mă pe fereastră, văzui niște polițiști care se îndreptau drept spre casa în care locuia Ghella.

— Ia uită-te, musafirii ăștia nu vin la noi ?

Ghella se uită pe fereastră.

— Te pomenești că la noi ! spuse ea, pălînd și uitându-se cu îngrijorare la mine.

O întrebai dacă există vreun mijloc să les neobservat din casă. Ghella se gândi câteva clipe.

— Mergem pe aici ! Ea mă apucă de mână și mă trase în

bucătărie. Lângă fereastra odăii ce da înspre curtea pustie, se găsea o scară înaltă proptită de peretele din afară.

— Sări pe geam, îmi șopti Ghelia. Ai să găsești o scară pe care o să te poți urca pe acoperiș. De acolo e ușor să cobori pe magazie. Iar de pe magazie ai să treci pe acoperișul casei vecine...

Nu era vreme de stat pe gânduri. Ii dădui Gheliei originalul proclamației, deoarece mă temeam să nu cadă în mâinile poliției. Deschizând fereastra, m'am așezat pe pervaz, scoțând picioarele afară. În clipa aceea se auziră bătăi în ușa de afară. Ghelia fugi din bucătărie. M'am uitat împrejur. În curte, jos, nu era nimeni. Am trecut de pe pervaz pe scară, m'am urcat repede pe acoperiș. Stând lipit de acoperiș, auzeam cum pârâia ușa din față sub grindina de lovituri ale polițiștilor. Nu fui observat căci, spre norocul meu, începuse să se'nsezeze : M'am târit pe acoperiș, apoi m'am lăsat în mâini și am sărit fără sgomot pe magazia joasă. De aici vedeam chiar un polițist cum sta cu spatele spre mine și cu fața înspre ușa de la intrare. M'am culcat din nou pe burtă și m'am târit până la casa vecină. Încă o clipă și eram scăpat. Stăteam culcat pe acoperișul casei vecine, o casă cu un singur etaj și înconjurată de o grădină bătrână, deasă. Am sărit în grădină ; undeva, după colț, începu să latre un câine. M'am aruncat repede peste gard și fără să mă grăbesc, am pornit pe ulița pustie...

Mai târziu am aflat că polițiștii doar că nu sfărâmaseră ușa dela intrare, pentru că Ghelia și gazda ei întârziău cu tot dinadinsul să le deschidă, ca să-mi dea mie timp să dispar. Ghelia băgase în grabă originalul proclamației sub fața de masă de pe scrin. Polițiștii infuriați au dat buzna în locuință, în frunte cu ajutorul de comisar. Ghelia ședea liniștită în odala ei și cosea ceva. Ajutorul de comisar se repezi la ea :

— Cine a fost aici la dumneata ?

— La mine ? Când ? răspunse Ghelia. La mine vine multă lume... clientele mele... dar acum n'a fost nimeni. Dacă nu credeți, căutați !

Au cotrobăit prin toată casa, au intrat și în magazine, în closet, au răscolit toate lucrurile și, spre neazul lor, n'au găsit nimic. Sub fața de masă de pe scrin nu s'a gândit niciun polițist să se uite.

Ghelia ceru să se dreseze un proces-verbal cum că perche-

ziția a fost făcută abuziv și că în timpul percheziției nu s'a găsit nimic.

Ajutorul de comisar o injură și plecă.

În vremea aceea eu eram la Steșa, așteptând cuprins de neliniște și de nerăbdare venirea Gheliei. Tocmai după vreo două ceasuri ea sosi, veselă, vioaie și foarte bucuroasă de felul iscusit în care i-am păcălit pe polițiști. Imi dădu neatins și în bună stare originalul proclamației. Și iată-mă plecat la gară.

Tipografia clandestină se vede că se găsea chiar la Teriochi, dar mic nu mi se spusese nimic despre asta. Am înmănat doar textul proclamației unui finlandez tăcut, posomorît, alb ca neaua, a cărui adresă mi se dăduse, iar după aceea am primit tot dela el proclamațiile tipărite, care au fost chiar a doua zi răspândite printre lucrătorii Petersburgului.

Evenimentele revoluționare se înteteau cu o repeziciune uimitoare nu numai la Petersburg, dar și în celelalte orașe din Rusia unde se găseau mari întreprinderi industriale. Numeroase uzine erau în grevă. Muncitorii ieșeau pe străzile Petersburgului cu lozinci politice. În unele locuri aveau loc ciocniri cu poliția. În Iulie, pe bulevardul „Bolșoi-Samsonievsc“, muncitorii încercară chiar să ridice o baricadă. Un detașament de polițiști călări fu întâmpinat cu o ploaie de pietre. În zilele acestea, guvernul țarist pusese înadins în vânzare tot mai multe băuturi spirtoase, crezând că în felul acesta o să destrame, o să împiedice mișcarea muncitorească. Tineretul muncitoresc, în deosebi fetele, treceau prin berării și bodegi cerând să nu se mai vândă vin și vodcă.

În vara anului 1914, patronii multor întreprinderi declarară lock-out. Aceeași soartă ne amenința și pe noi, muncitorii dela uzina „Ericson“. Atmosfera era încărcată. Veneam dimineața la uzină, dar nu ne desbrăcam și nu scoteam sculele ; ședeam cam vreo jumătate de oră în atelier, apoi ieșeam în curte, unde îndată, în mod spontan, începea meetingul. Ieșeam apoi pe străzi. Muncitorii din cele mai multe întreprinderi își petreceau zilele acestea pe străzi, la meetinguri, la demonstrații. Starea de spirit era combativă, ridicată, dar în același timp, toți se simțeau îngrijați.

Intr'una din aceste zile calde de vară, venind de dimineață la lucru, am găsit porțile uzinei închise. Pe ele atârna un

anunț mare, semnat de director, care arăta că până la noi dispozițiuni uzina e închisă : lock-out !...

Mulți dintre tovarăși se întristară. La meetingul care se ținu în fața porților încuiate luară cuvântul bolșevicii. Ei îndemneau pe muncitori să nu desnădăjduiască, să nu se lase pradă bunului plac al patronilor și să ducă lupta până la sfârșit, până la deplina satisfacere a revendicărilor politice și economice, care fuseseră prezentate la timpul lor de fracțiunea bolșevică din Dumă.

Situația continua să rămână îngrijorătoare și turbure. Dar a treia zi după lock-out, totul se spulberă în fața unui cuvânt scurt, înspăimântător :

„R Ă Z B O I“

Acest cuvânt îl citirăm pe proclamațiile țariste de pe străzi, în care se anunța că Germania a declarat război.

Dintr'odată întreaga viață se schimbă. Se decretă mobilizarea. Spre centrele de mobilizare începură să se îndrepte rezerviștii cu ranițele în spinare. Toți erau petrecuți de familiile lor înălăcrămate. Adesea, însoțitorilor li se alăturau pâlcuri de muncitori. Când polițiștii încercau să-i gonească pe muncitori de lângă rezerviști, mulțimea făcea front contra „curcanilor“, ba îi și bătea, luându-le sau rupându-le „scrumbiile“ — după cum erau numite săbiile polițiștilor.

Pretutindeni se făceau arestări printre muncitorii cunoscuți ca revoluționari. La uzina noastră fură arestați, într'o singură noapte, aproape șaptezeci de muncitori, printre care mulți membri ai organizației de Partid. Nu se atinseră însă de disprețuiții „social-șoviniști“, menșevici și eseri. Ei motivau sub felurite forme această „încredere“ : că au început colectarea banilor pentru „darurile ostașilor“, că au luat cuvântul îndemnând la colaborarea cu burghezia în lupta împotriva „dușmanului“ patriei. Social șoviniștii serveau perfect scopurile guvernului țarist propovăduind „buna înțelegere între clase“, adică între muncitori și burghezie în interiorul țării, și lupta împotriva altor popoare. Până una alta, eu am scăpat de arestare, dar am fost nevoit să mă păzesc și mai strașnic ca să nu cad în ghiarele poliției. Vaivaz fusese arestat și zăcea în închisoare.

Pastuhov, în timpul acela, părăsi uzina noastră. Se pare

că trecuse în ilegalitate. Mi-aduc aminte că, luându-și rămas bun dela mine, prevestise :

— Asta e doar timpul dinaintea furtunii. Adevărata furtună de abia vine...

Pe vremea aceea, eu nu puteam prețui la adevărata lor valoare aceste cuvinte profetice.

Simțeam nevoia să mă documentez asupra evenimentelor ce se petreceau. Iată pentru ce, cu tot riscul mare, a treia zi după declararea războiului, le convinsei pe Ghelia și pe Steșa să mergem în ulicioara Baburin, unde trebuia să se țină în seara aceea o conferință despre momentul politic. Fetele căutară să mă convingă să nu merg, dar eu mă ținui tare și-mi aduc aminte că m'am supărat că o să pierdem începutul conferinței.

Cotind spre ulicioara Baburin, văzurăm cum poliția impresurase clădirea în care se găsea societatea pentru cultură și instruire. În fața casei staționa o mulțime destul de mare de oameni, care, cu toate insistențele polițiștilor, nu se împrăștia și privea în tăcere cum erau scoși din casă, unul după altul, tovarășii noștri. Noi stăteam deasemeni în mijlocul mulțimii, fără puterea de a face ceva și priveam cum polițiștii urcau pe cei arestați în birji, în trăsuri și îi duceau...

Dacă n'am fi întârziat, am fi căzut și noi în ghiarele lor. Tăcuți, impresionați de cele ce văzusem, am plecat repede din ulicioara Baburin : prin mulțime mișunau spioni și ar fi fost primejdios să rămânem mai mult timp...

La uzină, după lock-out, se petrecură schimbări mari. Stărostia se desființase, lucrătorilor li se micșorară salariile, dar nimeni nici nu încerca măcar să protesteze.

Simțeam că fiecare pas îmi este urmărit și m'așteptam ca în fiecare clipă să flu ridicat. Cu Ghelia și cu mama mă vedeam rar și atunci pe furiș ; mă temeam să nu le fac neplăceri.

Curând am primit ordin dela organizația de Partid — trecută acum în ilegalitate — să părăsesc uzina „Ericson“. Mi se înmână un bilet de identitate și alte acte pe numele mecanicului Boriscencov, care ar fi venit chiar atunci din Tver la Petersburg, în căutare de lucru și mă îndreptară la uzina de aviație „Lebedev“, care se găsea în Novala-Derevnia. Bineînțeles că n'am mai luat nicio leafă dela uzina „Ericson“. Am fost nevoit să-mi las banii muncii din greu — societății pe acțiuni.

Și astfel într-o dimineață însorită și caldă, am pornit spre Novala-Derevnia. La marginea aerodromului, un câmp imens, verde-cenușiu, am găsit biroul uzinei. Il cheamă afară în vestibul pe ajutorul de maistru. Era bolșevic de-al nostru. Prevenit de venirea mea, mă primi prietenos și mă conduse la maistrul șef. Acesta îmi purică atent actele, întrebându-mă de unde sunt de fel, cine-mi sunt părinții, unde am mai lucrat și îmi încredință de probă o lucrare minuțioasă și plină de răspundere. Îmi arată niște schițe, spunându-mi că trebuie să fac după ele piese de avion.

— Desenele trebuie micșorate — spuse maistrul șef — acestea, de exemplu, de unsprezece ori, astelalte, de douăzeci și una de ori. Va trebui făcută recalcularea tuturor dimensiunilor.

Am luat schițele și m'am dus în atelier. Mi s'a arătat locul de lucru, mi s'au dat sculele trebuincioase și m'am apucat să recalculez; am început apoi să lucrez piesele. Munca era într-adevăr foarte migăloasă. Am lucrat o săptămână întreagă. Când am terminat piesele, le-am confruntat amănunțit cu schițele.

Mai trebuiau sudate autogen — o muncă pe care nu o făcusem niciodată până atunci. Mă dusei la atelierul de sudură.

Văzul un sudor care ședea fără treabă. M'am dus de-a dreptul la el:

— Uite ce e, prietene, i-am spus eu, de abia am intrat la uzină, nu cunosc sudura. Sudează-mi piesele acestea, eu am să-ți ajut și am să mă străduiesc să învăț și eu...

Sudorul îmi ajută tovărășește. Am pilit și am șlefuit piesele sudate, le-am controlat amănunțit cu micrometrul și le-am dus șefului de atelier. El controlează întâi calculele, după aceea lucrul făcut de mine și rămase foarte mulțumit. Am fost angajat la lucru.

Când s'a făcut incorporarea contingentului meu, eu (unic în la mamă văduvă) am fost trecut în rezervă ca ostaș de categoria doua. Puteam deci lucra liniștit; dar nu fusesem trimis la uzină numai pentru aceasta, ci și pentru că aici, la „Lebedev”, trebuia să activez în munca revoluționară ilegală, acționând bineînțeles cu toată luarea aminte — deoarece era timp de război și uzina era militarizată.

Nici nu putea fi vorba de o muncă asemănătoare celei dela

uzina „Ericson”. Aici era doar o mică grupă ilegală de bolșevici, dar cu toate astea noi am reușit să organizăm și să înfăptuim o grevă așa zisă „italiană”, în semn de protest împotriva micșorării salariilor : în fiecare dimineață, lucrătorii veneau regulat la lucru, dar nu scoteau sculele și nu începeau să lucreze. Administrația se alarmă și foarte curând cererile noastre fură satisfăcute complet.

Cu timpul am fost numit brigadier. Adesea trebuia să lucrez alături de inginerii-constructori ai uzinei — fie pe aerodrom, fie în atelierele speciale unde se fabricau modele noi și piese pentru avioanele care se reconstruiau.

Munca la uzina de aviație era foarte interesantă. Aviația, cu toate inovațiile și perfecționările moderne, mai este încă de domeniul romantismului creator, cutezător și curajos, fapt ce o face să atragă și să cucerească oricând inima unui tânăr. Dar timpurile acelea în care am început să lucrez la uzina „Lebedev” erau de fapt anii primilor pași ai aviației rusești.

Tot ce era în legătură cu aviația părea atunci cu totul nou și deosebit de îndrăgnet. Numai cu cinci ani înainte, în 1909, Louis Blériot uimise omenirea sburând peste canalul Mânecii...

Uzina de avioane „Lebedev” se găsea pe aerodromul din Colomiaghi, vestit pe acea vreme. Pe aceste aerodromuri făcuseră primele lor sboruri renumiții aviatori Utocichin, Mațievski și alții. La marginea aerodromului era un întreg orașel, care se compunea din case mici cu un etaj și din barăci inconjurate de un gard înalt. În ele erau instalate toate atelierele principale ale uzinei : atelierul mecanic, de lăcătușerie, tâmplărie, atelierul de sudură și cel de montaj. În aceste ateliere se fabricau piesele avioanelor, se montau motoarele pe care le primeam dela alte uzine, mai ales motorul „Gnom” care venea la noi pentru montare dela Simferopol.

În vremea aceea, la uzinele „Lebedev” se fabricau mai ales avioane de două tipuri : primul, un biplan, la care motoarele se găseau în spatele pilotului și mecanicului. Acestea erau prototipuri de bombardiere ușoare. Al doilea tip, monoplan, cu motorul în fața pilotului ; acesta era prototipul avionului de vânătoare.

Pe aerodrom se aflau hangarele, care adăposteau aparatele terminate ; cu ele aviatorii uzinei urmau să facă primul sbor și apoi să le dea în primire ofițerilor din comisia de recep-

ție. Intr'un hangar special se găseau modelele de avioane. Aici se găseau și modelele avioanelor fraților Wright, modelul avionului fără fuselaj al lui Farman și ale multor altora.

Brigada mea trebuia să lucreze la „Barca sburătoare“ cu comandă dublă. Acesta era cel dintâi hidroavion experimental de antrenament pentru marină construit în uzina noastră. Mai târziu am fost mutat din ateliere pe aerodrom. Împreună cu echipa mea, lucram la avioanele experimentale și la acelea care aveau nevoie în timpul experimentării de diferite modificări.

Cel mai bun timp pentru încercarea avioanelor era seara, când înceta vântul care sufla ziua. Pe cerul fără nori, înroșit de amurg, o sumedenie de aparate se învăteau sbârnâind. Noi, lucrătorii, nu plecam acasă, după ce ne terminam munca, ci urmăream cu interes cum aparatele, de abia ieșite din mâinile noastre, pluteau în văzduh. Discutam aprins. schimbam păreri și de abia atunci când începea să se întunece, și ultimul avion ateriza pe aerodrom, ne aduceam aminte că trebuie să plecăm acasă. Uzina avea piloți minunați, curajoși, viteji, adevărați maeștri ai meseriei lor periculoase. Unul din ei făcu prinsoare cu camarazii săi că, după proba de sbor, o să intre cu avionul său direct în hangar. Noi știam de prinsoarea asta și nimeni din echipa mea nu plecă acasă după încetarea lucrului. De abia începuse să se însereze, când pilotul opri motorul la înălțimea de cinci sute de metri și coborând în sbor planat, atinse ușor pământul, lunecă în hangar și puse avionul la locul său. A doua zi povestea asta a ajuns bine-înțeles la urechile inginerului șef și ale directorului uzinei. Cel dintâi îl felicită din inimă pe curajosul pilot, promise să-l evidențieze, dar cel de-al doilea îl injură strașnic și vru să-l dea afară din uzină.

Odată, pilotul cu care lucrasem mai des vru să sboare pe unul din Farmanurile fără fuselaj, ce stăteau acolo în hangar ca o raritate de muzeu. Ziua era caldă, adia doar un vântuleț care de abia se simțea. Am încălzit motorul. Pilotul și cu mine ne-am urcat apoi în această „etajeră sburătoare“. Pilotul dădu comanda să se dea drumul avionului, și aparatul firav, clătinându-se, porni pe aerodrom. Am ajuns iute în fata gardului și aici, parcă dinadins, vântulețul slab ce ne întâmpinase dintru început încetă de tot, așa că aparatul nu se mai putu ridica în aer. Trebui să așteptăm să vină oamenii și să tragă avionul înapoi în hangar. Pilotul era însă un om încăpățânat.

Se invârti în jurul avionului și spuse : „Vântul suflă din nou, hai să sburăm”. Am pus atunci din nou motorul în funcțiune. Ne-am urcat iarăși. Pilotul dădu comanda și avionul porni pe câmp. Motorul mergea bine. Iată-ne din nou aproape de gard; aparatul nu se ridica deloc. Spre norocul nostru vântul se întee, aparatul se ridică, trecu peste gard, făcu un viraj deasupra pădurii și se prăvăli într'o grădină. Pilotul meu trase o injurătură : „M'a pus dracu' să sbor spre pădure, unde nu-l pic de vânt !...” Am plecat la uzină și am trimis caii să aducă avionul...

Din primele zile ale războiului, uzina „Lebedev” începu să livreze avioane militare. După recepționare erau trimise la Gâtchina unde era școala militară de ofițeri-piloți. Într'o zi ofițerul însărcinat cu recepția, venind în hangarul în care lucra echipa mea, se năpusti cu ocări asupra mea și a tovarășilor mei pentru că — după părerea lui — ne ocupăm prea mult cu finisajul noului tip de avion. La acest aparat, comenzile de viraje și profundorul lucrau invers ca de obicei. Eu propusesem inginerului șef să le transform, dar ofițerul de recepție care se găsea de față îmi interzise să fac acest lucru. Era beat turtă și urcându-se în aparat ca să sboare cu el la Gâtchina îl lovi — pentru un fleac de nimic — pe ajutorul meu cu pumnul în față. De abia l-am putut împiedica pe băieți să nu se răfuiască cu această bestie chiar în prezența unor delegați din administrația uzinei. Totuși l-am mai prevenit odată că atunci când va fi în aer, să nu se încurce în manevrarea avionului. El mă injură. Am ridicat din umeri și m'am dat la o parte... Motorul porni, elicea se invârti, avionul se smuci și în loc să facă virajul spre dreapta, prin mijlocul câmpului, viră la stânga și se infipse cu o viteză grozavă în tribunele pentru public... Fiind beat, aviatorul uitase de particularitatea conducerii aparatului — greșeală pe care a plătit-o cu viața.

În vara aceea, Ghelia deveni soția mea. Până atunci situația mea ilegală ne împiedicase să îndeplinim formele de căsătorie.

Acum, când situația mea oarecum se precizase — deși foloseam un act de identitate care nu era al meu — ne-am putut împlini visul.

Dar din senin ne lovi un alt neșar : Ghelia nu mi se plân-

gea niciodată de starea sănătății ei, dar observasem că uneori nu se simte bine și că obosește repede. Tușea, și odată, nu mult înaintea căsătoriei noastre, am văzut pe batista ei, pe care o apropiase de buze, urme de sânge. Ingrijorat, am stăruit să se ducă la medic. Temerea mea se adeveri: medicul o găsi bolnavă de plămâni. Se răzbunau anii de nemâncare și de mizerie.

Ce era de făcut? După sfatul medicului ne stabilirăm între Novaia-Derevnia și „Lacuri”, în apropierea unei păduri uriașe de brad. Trăiam într-o căsuță drăguță, în fața căreia se întindea o câmpie însoțită, verde, smălțuită cu flori galbene de păpădie. Cea mai mare parte a câștigului o cheltuiam ca s'o alimentez mai bine pe Ghelia și m'am împotrivit categoric intenției ei de a intra undeva la lucru.

Cu toate că trăiam foarte retrași și în afară de mama nu primeam aproape pe nimeni — asta și din considerente conspirative — trăiam o viață bogată, plină de conținut, interesându-ne mult de tot ce se petrecea în jurul nostru, legați unul de altul și fericiți în căsuța noastră.

În fiecare zi, disdedimineată, plecam la lucru. Ghelia mă petrecea până la marginea câmpiei și eu, întorcând mereu capul, vedeam încă mult timp silueta ei firavă investmântată în alb.

La uzină mă înhămasem temelnic la muncă, atât la cea profesională cât și la cea politică.

Seara, Ghelia și cu mine ședeam până târziu pe terasa noastră micuță, boltită cu viță sălbatică și-i povesteam Gheliei toate noutățile pe care le auzeam la uzină.

Înaintarea armatelor rusești pe frontul de vest, desfășurată la cererea guvernului francez pentru ca să atragă armatele germane ce înaintau spre Paris, se sfârși cu un eșec. Cea mai mare parte a armatei generalului Samsonov fu zdrobită de nemți. Zeci de mii de soldați ruși pieriră la Lacurile Mazuriene. Cu prețul morții soldaților ruși, Parisul fu salvat. Nemții fură nevoiți să-și oprească ofensiva pe frontul de apus. Pe frontul sud-estic, armatele generalilor Brusilov și Ruschl zdrobiră pe austriaci, ocupară Lvovul și Haliciul și asediază fortăreața Perimișl.

Era un război crud și sângeros și totuși Ghelia și cu mine ne făuream mereu visuri de viitor. Se vede că asta este o însușire a tinereții: oricât de greu ar fi prezentul, privești totdeauna

na înainte și crezi din toată inima că viitorul va fi fericit și luminos. Nu ne gândeam însă numai la viitorul nostru. Și nicio dată nu am clădit planuri doar pentru fericirea noastră personală, noi visam la vremea când se va sfârși războiul, când va învinge revoluția, și — după cum ne învățase Lenin — când toți oamenii vor trăi o viață liberă, cinstită și echitabilă. Iar în biruința revoluției credeam amândoi cu sfîințenie, neclintit, cu tot avântul și pasiunea tinereții, gata pentru luptă și jertfa de sine.

Visurile pe care le nutream aveau desigur multă naivitate, dar ele erau sincere și lipsite de egoism.

Acum, spre sfârșitul vieții, îmi aduc aminte cu emoție de idealurile tinereții noastre...

Odată cu căderea toamnei, Ghelia observă deseori în jurul casei învîrtindu-se niște persoane suspecte, care păreau agenți sau polițiști îmbrăcați civil. Afară de asta, știam că la administrația uzinei poliția se informa adesea asupra situației mele politice și familiare.

Veni iarna. Căsuța noastră era îngropată în zăpadă aproape până la acoperiș. Codrul bătrîn fremăta noaptea surd și înfricoșător.

N'a fost o iarnă ușoară... Viața era tot mai anevoioasă, prețurile tot mai mari... Războiul se prelungea, luând către anul 1915 caracterul de război de poziție. În Februarie, deputații bolșevici din Duma de Stat fură condamnați de justiția țaristă și deportați pe viață în Siberia. Incepură arestările și în uzina noastră. La cea mai mică aluzie împotriva războiului sau a țarului, oamenii erau ridicați și deportați în Siberia. Purtarea celor dela uzină față de mine se schimbă : incepură să mă persecute în toate felurile și îmi micșorară salariul. Era vădit că mă suspectau, că eram un element „indezirabil” și că voiau să scape de mine.

Munca ilegală era din ce în ce mai greu de dus. Organizația noastră ilegală de Partid mă sfătui să plec pentru un timp din Petersburg. Acest lucru era necesar și în scopul păstrării cadrelor noastre : rîndurile celor ce lucrau în ilegalitate se răriseră mult și de aceea chiar și eu — un șurub mititel în mașina mare a Partidului — eram necesar.

Câtă putere mi-a dat în iarna aceasta plină de neliniște și atât de lipsită de bucurii, conștiința că sunt membru al Par-

tidului ! Simțeam în permanență puterea ascunsă și sprijinul acestuia. Mă consideram soldat în rândurile Partidului, și ca atare căutam să fiu dârz...

În primăvară, începu la Petersburg recrutarea de meșteri și specialiști bine calificați, pentru construirea unor noi uzine în Siberia apuseană și în Uralul de răsărit. Sfătuindu-mă cu tovarășii și cu organizația ilegală de Partid, am semnat contractul cu societatea pe acțiuni care se ocupa cu construirea și amenajarea unei mari uzine mecanice la Neviansc, în Ural.

Ghelia și cu mine ne-am hotărit cu multă părere de rău să părăsim căsuța noastră dragă și să pornim prin meleaguri îndepărtate și necunoscute. Ghelia începu să împacheteze și să strângă lucrurile. Dar nu ne-a fost dat să pornim curând în călătorie...

Cu câteva zile înainte de plecare m'am pomenit că sunt chemat la birou. M'am dus. Văzui în curte duba poliției. Inima mi se strânse... Să fug ? Să mă ascund ? Nu-mi folosea la nimic ; mă vor găsi în orice caz : la uzină paza era bine organizată. Iar cel care fusese trimis din birou după mine nu mă slăbea din ochi. Scrisei repede Gheliei un bilet și-l dădui unuia din ajutoarele mele, rugându-l să i-l ducă acasă după încetarea lucrului. Iar eu mă îndreptai spre birou. După cum mă și așteptam, înăuntru era un comisar.

— Uite-l pe domnul Borișcencov ! spuse directorul, uitându-se cu înțeles la acesta. Polițaiul îmi ceru actele, le cercetă și spuse scurt :

— Ești arestat. Mergi cu mine !

Peste câteva minute ședeam în duba încăpătoare, cu ajutorul de comisar și cu doi gardieni ursuzi. Ușa se trânti, roțile hurează... „Iată-te plecat, domnule Borișcencov !...”

Iată-mă prins ! Se întâmplase în sfârșit ceea ce de mult timp bănuiam că mi se va întâmpla și ceea ce nu trebuie să-l pară ciudat niciunuia din cei care activează în ilegalitate... Totul se petrecuse după cum prevăzusem, dar cu toate acestea îmi pierdui oarecum echilibrul sufletească, nu de teamă, nu de frică, ci din ură și furie față de dușmanii mei. M'a costat destul ca să mă stăpânesc și să nu-mi înrăutățesc situația printr'un gest necugetat. „Bine, îmi spuneam eu, acum puterea este de partea voastră, dar o să vedem noi care pe care !...”

Începu o luptă grea, îndârjită : Siguranța se străduia din

răsputeri să descopere și să dovedească faptul că sunt bolșevici ceea ce însemna pentru mine muncă silnică. Eu căutam să mă apăr de această învinuire pentru ca să-mi păstrez libertatea, în vederea muncii viitoare. Siguranța, după cum se vedea, nu avea destule probe și învingătorul în lupta aceasta am fost eu. Am scăpat de munca silnică, dar mă aștepta deportarea. Trei săptămâni m'au ținut la închisoarea preventivă plină de arestați, iar după aceea am fost trimis în Ural cu un lot de alți deținuți.

Ghelia hotări să meargă cu mine. Spre mijlocul verii, sănătatea ei se îmbunătățise, dar cu toate acestea călătoria cu convoiul de deportați era departe de a fi ușoară. Și pe deasupra, Ghelia urma să aibă un copil. Toate acestea mă nelinișteau foarte mult și la toate întrevederile noastre încercam s'o conving să renunțe la plecare. Ghelia se supăra și nici nu voia să-mi asculte argumentele.

— Nu trebuie să ne despărțim niciodată! spunea ea și buzele îi tremurau de ciudă, iar în ochi i se iveau lacrimi.

În trenul cu care erau trimiși deportații spre marginile cele mai îndepărtate ale țării pleca foarte mult tineret muncitoresc. Toți eram curajoși. glumeam, râdeam și, cu toată opreliștea jandarmilor, cântam cântece revoluționare.

— O să ne întoarcem! O să ne întoarcem curând! strigarăm noi prin ferestrele zăbrelete când trenul porni. Jandarmii care stăteau pe platformă tăceau încruntați: în vara anului 1915, atmosfera era cu totul deosebită de cea din anul trecut.

Primăvara, pe la sfârșitul lui Aprilie și începutul lui Mai, nemții rupseră frontul rusec. Incepu retragerea rapidă a trupelor rusești. Peremișl și Lvov căzuseră. La sfârșitul lui Iulie, nemții ocupară Varșovia și Brest-Litovsc.

În popor se vorbea despre proasta înarmare a armatei țariste, despre faptul că soldații mergeau pe front fără arme, că o baionetă trebuia s'ajungă la trei soldați, că armatei i se trimiteau cisme cu talpa putredă și că după prima ploaie mantalele se desfăceau la cusături... Umblau știri sinistre despre spionajul nemțesc, despre trădare...

Din primăvara acestui an reîncepură grevele. Represiunea sângeroasă a poliției împotriva muncitorilor din Costroma și Ivanovo-Voznesensk provocă un nou val de greve. La Petrograd muncitorii uzinei Putilov, care lucra pentru armată, în-

cetaseră lucrul. Lupta lor era susținută de toți muncitorii Petrogradului.

Am reușit să ajung la Neviansc și să intru chiar la uzina cu care semnasem contractul la Petersburg, înaintea arestării mele. O bucată de timp a trebuit să mă prezint săptămâna la poliție pentru viză. Neviansc este un vechi orașel așezat pe malul râului Neiva ; a servit de „fierărie” armatei rusești încă din timpurile vechi, chiar de pe vremea lui Petru cel Mare. Bazinul Neivei este unul din cele mai prețioase zăcămintele ale Uralilor — prin varietatea minereurilor și prin faptul că acolo se găsește aur și aramă.

Casele erau de lemn, cu un singur cat. Deasupra lor se înălța turnul vechi de pază, înclinat într-o parte, gata-gata să cadă ! Lângă zăgazul care transformase râul într'un lac mare, cu malurile pline de stufăriș des, era un pod. Pe Neiva lucrau drage care scoteau aur, iar pe maluri roboteau căutătorii localnici, care spălau nisipul aurifer.

La uzina mecanică, veche, în clădirile ei șubrede cu un singur cat, se găseau bancuri de lucru încă de pe vremea lui Petru I. Eu însă trebuia să lucrez la construirea și montarea unei noi uzine, mari, de artilerie.

Indată ce Ghelia și cu mine ne-am deprins cu locul acesta nou, prima mea grijă a fost să aflu ce fel de oameni locuiesc aci și dacă e cu putință să organizez o activitate ilegală revoluționară, iar dacă există — să mă încadrez în ea.

Populația băștinașă a Nevianscului păstra vechea credință — erau așa numiții „cherjaci” — ai căror străbuni fuseseră trimiși aici încă de pe timpul lui Petru I, ca să muncească la uzina Demidov, ori care se ascunseseră în fundul Uralului din cauza persecuției „adevăraților credincioși”. Erau oameni posaci, sobri. Nevianscul număra puțini deportați : doar câțiva muncitori din Petrograd cu familiile lor. Noi, deportații, am făcut repede cunoștință și trăiam cu toții în bună înțelegere, împărtășindu-ne noutățile ce reușeau să ajungă din lumea largă până la noi. M'am imprietenit mai ales cu strungarul Alexeiev. Mare iubitor de teatru, el însuși era un actor destul de bun și curând încheagă un cerc de amatori. Acesta a fost primul pas pentru antrenarea tineretului muncitoresc din localitate.

După aceea, Alexeev, eu și alți tovarăși deportați, am început să organizăm conferințe pentru lucrători, atrăgând în această muncă intelectuali din localitate. Conferințele se bucurau de un mare succes, dar eu îmi dădeam seama că toate acestea nu erau decât realizări mărunte și până la munca adevărată mai era mult. Visam să organizez printre muncitorii un cerc marxist ilegal și să înjgheb măcar un mic activ de muncitori. Dar, de ce să ascund adevărul, pentru asta îmi lipseau în vremea aceea și priceperea și cunoștințele. Pe deasupra, ca să duci vreun fel de muncă în Neviansc, unde fiecare știa până și ce se găsește în farfuria vecinului, era foarte greu. În acest orașel, noi toți eram sub supravegherea neadormită a poliției. Și totuși, micul nostru grup de deportați și exilați am izbutit, cu ajutorul unuia din învățătorii din localitate, să scoatem câteva manifeste raportate la anumite date revoluționare. Nu odată a trebuit să intervenim pentru apărarea intereselor economice ale muncitorilor și întotdeauna cu succes. Trebuie să spun că administrația uzinei ne apăra chiar în fața poliției, temându-se să nu ne piardă, deoarece eram lucrători și specialiști buni.

O vreme, muncitorii se adunau seara la mine. Citeam tare și comentam ziarele, prelucram broșurile bolșevice pe care Ghelia le adusese pe ascuns dela Petrograd. Numai odată, într-o noapte, ne călcă poliția, ne percheziționă, se vede treaba în urma denunțului cuiva. Și am fost nevoiți să încetăm adunările de seară.

Anul pe care Ghelia și cu mine l-am trăit la Neviansc mi-a rămas în amintire ca o perioadă grea și pustie din viață. Mă chinuia despărțirea forțată de munca și de activitatea mea dragă, cu care mă obișnuisem în cei peste doi ani de viață de Partid. Mă apăsa conștiința amară a faptului că nu am suficientă experiență și cunoștințe pentru ca să organizez cum trebuie această muncă aici, în Neviansc. Doream foarte mult să lucrez, dar aveam încă nevoie de o mână fermă care să mă conducă și de simțământul că sunt înconjurat de prieteni, simțământ pe care îl aveam întotdeauna când mă găseam în colectivul tovarășilor mei bolșevici. La Neviansc nu găseam nimic din toate acestea. Căutam o ieșire și n'o puteam afla. Pe lângă aceasta trebuia să muncesc foarte mult în uzină. Nu veneam cu zilele acasă. Ghelia era tare singură, mai ales în primele luni. Mai pe urmă legă cunoștințe noi, citea mult, se

ocupa cu pregătirea „zestrei” pentru primul nostru născut (amândoi doream un băiat).

La uzină am fost numit brigadier într-o brigadă mare alcătuită din cincizeci de muncitori calificați.

Brigăzii mele i se încredință o muncă complicată și de răspundere — montarea celor mai noi strunguri automate de frezat și de șlefuit.

După ce am terminat montarea automatelor, am fost mutați la lucrările de amenajare a centralei de energie electrică, apoi la atelierul de presaj cu presiune mare. Era lucru mult și trebuia îndeplinit grabnic. Prima dată în viață conduceam o brigadă atât de mare și lucram aproape independent. Uneori nu ieșeam zile întregi din uzină. Ghelia îmi aducea mâncare de acasă. La uzină fu în curând cunoscută de toți și toată lumea o îndrăgi pentru caracterul ei vesel și deschis, pentru felul ei plăcut de a fi și pentru sinceritatea ei.

Ghelia nu se plângea niciodată de singurătate și plictiseală, dar eu îmi dădeam singur seama că îi rezerv prea puțin timp și că îi dau prea puțină atenție. Într-o zi frumoasă de toamnă am pornit-o împreună la plimbare. I se recomandase să umble cât mai mult.

În ziua aceea plăcută, însorită, am regăsit simțământul de bucurie și de lipsă de griji care ne cuprindea pe vremea când locuiam lângă Petrograd. Mergeam pe străzile liniștite, aproape pustii ale Nevianscului, glumind și râzând. Totul ne atrăgea atenția, totul ne părea nou. Ne-am uitat la turnul cel vechi, gata să se prăbușească, la galeriile din mină, am trecut peste zăgazul care strângea într'un lac mare rezervele de apă pentru turbine. Pe malurile Neivei, chiar la marginea orașului, se vedeau râpele rămase de pe urma extragerii aurului. Deasupra lacului, peste stuful des prin care sburau nenumărate păsări sălbatice, se vedea vântul gonind norii pe cer. Stând pe digul zăgazului, priveam întinderile întunecate de păduri, care înconjurau din toate părțile Nevianscul. După spusele băștinășilor, în codrii aceștia trăiau în voia lor cocoși de munte grei până la șaptesprezece funți¹, lupi și uneori se puteau întâlni chiar urși. Mai târziu, după căderea zăpezii, nu odată am văzut pe stradă, chiar lângă ușa noastră, urme de lupi, fără să mai vorbim despre urmele de iepuri.

¹ Funt — veche măsură de greutate (cam 400 gr.). (N. T.)

Ghella mergea domol, sprijinindu-se de brațul meu. O rugam mereu să se așeze, să se odihnească.

— Nu-i nimic, trebuie să merg mai mult, răspundea dânsa. Uită-te, pot să și alerg.

Spunând acestea, Ghella alergă spre un dâmb nu prea înalt, chiar lângă drum. Deodată ea scoase un țipăt și păli. Înainte ca să pot ajunge lângă ea, se lăsă greu la pământ.

— Mi-e rău, mi-e foarte rău, șopti ea.

Eu nu știam ce să fac. Tocmai trecea o femeie. Mă repezii la ea și o întrebai dacă nu știe prin apropiere vreun medic sau vreun spital. Se vede că femeia înțelese dintrodăată despre ce e vorba.

— Uite, spitalul e aproape de tot ! spuse ea arătând cu mâna spre o clădire mare de tipul unei barăci, care se găsea aproape de noi.

Femeia clătină din cap : „Eh, tinerețe, tinerețe !” și mă ajută s'o duc pe Ghella până la spital. Doctorul o examinează îndată și venind la mine îmi spuse :

— Ai adus-o la timp ! Soția dumitale va rămâne la noi și dumneata, tinere, n'ai ce căuta aici. Măine, pe vremea asta, poți veni să te interesezi...

Am ieșit din spital năuc și am pornit încet spre uzină. Totul a mers anapoda la lucru în ziua aceea. N'aveam astâmpăr. Dela uzină m'am dus acasă, dar acolo era și mai rău : totul mi se părea pustiu și gol fără Ghella. Totul îmi aducea aminte de ea. Noaptea aproape că n'am dormit ; de abia se luminase când am plecat la uzină. Greu s'au mai scurs clipele până la pauza de prânz, când am plecat la spital. De abia am intrat în coridor și am și întrebat-o pe prima soră care îmi ieși înainte :

— ...Ei, ce să fie, cum să fie, spuse ea, căutând să scape din mâinile mele. Totul e în regulă ! Ești un tată fericit. Ai un băiat sdravăn și sănătos, ce țipă ca un om mare.

„Tată ? Băiat ? Da' de ce țipă ? Poate e bolnav ?...” Fără să țin seama de protestele sorei o luai la fugă pe coridor. Aici mă opri medicul :

— Incotro ? Ai innebunit ?

Mă uitai la el rugător, dar el îmi răspunse liniștit și calm că soția și copilul sunt sănătoși, că timp de trei zile nu trebuie să-i deranjez și că mai departe, vom vedea...

Nu-mi aduc aminte cum am ajuns până acasă. Gazda —

mai să moară de sperietură când am îmbrățișat-o și am sărutat-o. M'am înțeles cu dânsa să ducă de două ori pe zi Gheliei și fiului meu — da, fiului meu — câte un pachet. Apoi am plecat glonț spre uzină. Este, se vede, ceva molipsitor în fericirea altuia. În ziua aceea, toți cu care am avut treabă au fost deosebit de binevoitori, toți imi doreau fericire și imi zâmbeau bucuroși uitându-se la minc. Asta a fost, cred, cea mai luminoasă zi a victii mele la Neviansc...

În fine a venit și seara aceea unică și de neuitat când Ghelia și cu mine stăteam aplecați deasupra leagănului în care era culcată o făptură mică și neputincioasă, trandafirică, cu obrăjorii dolofani și cu ochișorii turburi. Ființa asta respira, răsufla în somn, dădea din mânuțele sale mititele, strângea pumnișorii : trăia ! Și când mă uitam la această ființă, imi creștea inima și din adâncul sufletului mi se ridica un simțământ de duloșie. Acesta era fiul meu, Jenca al meu !...

Câte gânduri nu mi-au trecut prin cap în clipele acelea ! Imi puneam singur întrebări pe care și le pun probabil toți părinții când se apleacă pentru prima dată asupra leagănului copilului lor : Ce-l așteaptă în viață, va fi oare fericit ?... Desigur că dacă m'ar fi întrebat cineva ce aș fi vrut să fac din copilul meu, n'aș fi știut ce să răspund în clipa aceea. Dar un singur lucru știam bine : aș fi vrut ca ceea ce constituia țelul vieții părinților lui — adică lupta pentru o soartă mai bună a omului — să constituie și țelul vieții lui. Am îmbrățișat-o pe Ghelia și i-am spus :

— Să căutăm să facem din el un om adevărat. Nu-l așa ?
Tăcută, Ghelia dădu din cap.

Da, iată că acum pătrunsese și în viața noastră acel element nou, care își găsește exprimarea în dragostea față de copil, în grija ce îi porți zi de zi — dacă e sătul, dacă e sănătos, dacă e vesel — și care este simțământul puternic și de neclintit al familiei.

Veni iarna, o iarnă aspră ca în Ural. Gerul ajungea uneori până la 67 de grade. Pe stradă era o liniște înfricoșătoare și nu se simțea nici cea mai mică adiere de vânt. Doar uneori, trecând pe lângă o casă, se auzeau trosnind de ger bârnele, ca o salvă de carabine. Dacă sbura o pasăre, lăsa o dără în urma ei. Multe păsări înghețau în sbor și cădeau ca o piatră pe pământul încremenit de ger. Acum, de vole de nevole, singura

scăpare era să încalți peste ciorapii groși de lână păslari înalți aproape până la brâu, să-ți pui pantaloni de blană de oaie, o vestă mițoasă, subă, căciulă și mănuși de blană cu un singur deget. A trebuit să-mi fac și eu un asemenea costum, cu atât mai mult cu cât una din brigăzile mele, cu tot gerul năpraznic, lucra în aer liber : construia o conductă de înaltă tensiune pentru centrala de energie electrică, care trebuia pusă în funcțiune cât mai curând.

Timpul trecea. În primăvara anului 1916, începu să se mobilizeze pe capete și în Siberia și Ural. Se formau aici diviziile siberiene, destinate a fi trimise în Franța. Am primit și eu ordin de chemare la comandamentul militar din Ecaterinenburg. Inginerul șef, care conducea întreaga montare a uzinei, era plecat în delegație. Nu-mi rămânea altceva de făcut decât să-mi iau rămas bun dela Ghelia și dela copilaș — care rămăneau într'un oraș străin, îndepărtat, lipsiți de orice mijloace de trai — să-mi pregătesc ranița și să plec la Ecaterinenburg. Sufletul mi-era întunecat și posomorit ; mă rodea grija pentru familie. Iată când am înțeles pentru prima dată ce răspundere apăsă acum pe umerii mei !... Pe drum, la una din stații, văzui alergând de-a-lungul trenului doi jandarmi care căutau pe comandantul eşalonului. Apoi am auzit pronunțându-mi-se numele. De mult știam că dacă-mi ies jandarmii în cale, nu-i a bună... Nu am avut timp nici să mă gândesc ce să fac, când comandantul eşalonului alergă spre mine și-mi strigă :

— Iute, Borișcencov, ia-ți desaga și du-te cu jandarmii ! Dela comandantul eşalonului am aflat că sunt rechemat la Neviansc. Ce se întâmplase ? Inginerul șef, întors din delegație, când a aflat că am fost luat în armată, a intervenit la societatea pe acțiuni și a obținut în mare grabă demobilizarea mea.

Viața își relua cursul obișnuit.

Printre deportați erau și dintre aceia care se împăcau cu provincia, cu felul acela de trai. Dar eu tânjeam din ce în ce mai mult după existența clocotitoare și plină de frământări a marilor centre muncitorești. Acolo, departe, războiul criminal continua, sângele poporului curgea fără niciun rost, dar tot acolo se ducea și o luptă dârză, curajoasă, împotriva bunului plac și a nedreptății.

În luna Februarie a anului 1916, operațiile militare pe frontul Caucazului se intensificară. Oștile rusești, învingând

greutățile de neînchipuit ale războiului dus în regiunile muntoase, luată cu asalt Erzerumul. În aceeași vreme, nemții deslănțuiră ofensiva înspre Verdun și iarăși — după cum se întâmplase în iarna anului 1914, când au salvat pe aliați prin atragerea forțelor nemțești — armatele rusești trecură la ofensivă și pe frontul de răsărit. În dosul frontului se simțea tot mai puternic destrămarea administrativă. Transportul se desorganiza, scădea producția în fabrici și uzine, se distrugeau gospodăriile agricole. Ura poporului împotriva războiului se intensifica tot mai mult. Chinuiți de războiul care se prelungea, soldații refuzau să mai plece la atac, dezertau, se predau.

În armată, bolșevicii desfășurau o muncă intensă. Ei îndemneau pe soldații înlestați în luptă la fraternizare, explicându-le că dușmanul lor comun era burghezia mondială, că războiul nu se poate sfârși decât întorcând armele împotriva burgheziei și a guvernului ce o reprezenta. În multe unități, bolșevicii formaseră organizații ilegale. Aceasta era o muncă eroică : agitația revoluționară în armată se pedepsea cu trimiterea în fața curții marțiale și cu împușcarea.

Răsunetul tuturor acestor evenimente ajungea doar ca un ecou îndepărtat până în fundătura noastră. Cât de mult doream să plec de aici !

Odată, Ghelia și cu mine ne sfătuirăm aproape o noapte întreagă, vorbind despre viața noastră din Neviansc, acest bârlog de urs. Tovarășei mele de viață, mamei băiețelului nostru, nu i se potolise deloc avântul și tot ce mă frământa și mă chinuia pe mine o preocupa și îi stătea și ei pe suflet. Hotărîrăm să plecăm, să fugim pur și simplu la Petrograd. Dar cum să facem asta ?

O familie cunoscută pleca din Neviansc la Perm. Am împachetat lucrurile și i-am rugat pe prietenii noștri să ni le trimită la Petrograd. Pe de altă parte, am obținut dela poliție permisiunea să merg cu familia pentru câteva zile la Ecaterinenburg. Am luat numai un bagaj ușor. Pe drum ne-am urcat într'un alt tren, care mergea în direcția opusă, spre Vologda.

Așteptam, nu fără neliniște și teamă, să ni se facă un control al actelor și să fim duși înapoi la Neviansc.

Totul se termină însă cu bine. În țacănitul regulat al roților, trenul ne purta spre un viitor necunoscut.

CAPITOLUL AL CINCILEA

FURTUNA CEA MARE

Nu-mi aduc bine aminte unde și când am văzut un tablou în care pictorul înfățișa o biserică, o cârciumă și o închisoare — acești trei stâlpi pe care se sprijinea autocrația țaristă. În dosul lor, cât vedeai cu ochii, se întindeau câmpii goale. Și peste toate acestea — peste biserică, peste cârciumă, peste închisoare și peste câmpii — se așternea ca o pată hâdă umbra uriașă a vulturului cu două capete.

Cred că acest tablou simbolic exprima întreaga asuprire odioasă și nesuferită pe care o simțea poporul istovit, prigonit, sărăcit cu totul și care devenise deosebit de chinuitoare în ultimii ani ai țarismului.

În drum spre Petrograd, îndată ce am ieşit din fundătura oarbă a Uralului, ne izbi prăpădul ce domnea peste tot şi nemulţumirea obştească. Trenurile de abia circulau, gloate de oameni le asaltau în staţii. Se simţea lipsa pâinii. Toţi erau obosiţi, înrăiţi...

Pe drum, un ostaş rănit, cu faţa scofâlcită de chinuri, îmi spunea tuşind şi apăsându-şi mâna pe piept :

— Astăzi, dragul meu, soldatul nu mai e prost... El ştie cine-i duşmanul lui adevărat. Oh, şi e tare infuriat soldatul : dac'ai apropia de el un chibrit, s'ar aprinde ca praful de puşcă !...

Din gură în gură treceau svonurile despre Grişca Rasputin, aventurierul care îl învătea pe ţar şi pe ţarină după cum voia. Despre ţar şi despre miniştrii acestuia, care se schimbau ca marionetele la teatrul de păpuşi, poporul vorbea cu ură şi cu dispreţ.

Desorganizarea care domnea în ţară se arată cu deosebită putere în toamna lui 1916, adică exact în vremea aceea când noi am sosit la Petrograd. Oraşul primea doar o treime din pâinea de care avea nevoie. La brutării şi la magazinele alimentare se formau de cu noapte cozi nesfârşite. La cozile ncsfârşite se vorbea numai şi numai despre criză şi despre greutăţile vieţii.

Erau zile grele la Petrograd !... Şi totuşi, în vălmăşagul acesta vijelios, se respira mai uşor decât în fundul Uralului. Mă uitam cu bucurie la străzile cunoscute, la case, la Neva plumburie care-şi rostogolea valurile.

— Ei, ce zici, o să ne prăpădim ? o întrebai pe nevastă-mea curând după sosirea la Petrograd, după ce ne-am găsit o cameră în cartierul Petrogradsc. (Asta o întrebam după ce ne obişnuisem oarecum cu viaţa din cartier).

— Poftim, să ne prăpădim ! Şi de ce să ne prăpădim ? răspunse Ghella. Doar acum suntem la noi acasă !

De abia se întorsese dela „veghea” de noapte de lângă brutărie şi, cu toată oboseala unei nopţi nedormite, era veselă şi vioale ca totdeauna.

— Ştii, lângă mine la coadă stătea un om, îmi povestea Ghella. Când au început femeile să se plângă şi să-şi jelească viaţa, el a început să le explice cine este vinovat de greutăţile aprovizionării cu alimente. Uite, spunea el, ministrul, contele Bobrinschi, promite că situaţia o să se îmbunătăţească ! Dar

ce-i pasă lui, contelui, de greutatea noastră ? El e milionar, are fabrici de zahăr, parcă știe el cât suferă poporul !... Eu sunt sigură că ăsta era un agitator ! — încheie Ghelia.

Din primele zile dela sosire am început să-mi caut de lucru și în același timp am început să pipăi terenul, să restabilesc legăturile cu tovarășii mei bolșevici.

Știam adresele a trei locuri de întâlnire, dar toate sau se „evaporaseră” în timpul lipsei mele, sau fuseseră schimbate.

La urma urmelor, nu-mi rămânea altceva de făcut decât să intru la uzina „Ruschi-Renault” (filiala fabricii franceze de automobile) care în timpul războiului producea piese pentru muniții. Cunoșteam condițiile de lucru la această uzină și știam cât sunt de grele, dar altă ieșire nu aveam. Fapt este că era foarte anevoios și primejdios cu actele mele „dubioase” să fiu primit la altă uzină. La uzina aceasta lucra ca spălătoareasă mama mea și îmi pusesem nădejdea în „protecția” ei. Mama îl rugă pe șeful atelierului mecanic să mă primească la lucru. Am dat cu succes proba și am fost repartizat la atelierul mecanic, de data aceasta sub numele meu adevărat. Borișenco dispăruse, în locul lui reapăru Ignatov...

Uzina „Ruschi-Renault” avea în vremea aceea o reputație proastă. Dela prima vedere îți dădeai seama că muncitorii sunt înrăiți — și pe bună dreptate. Șefii de ateliere și de secții din uzină — aproape toți francezi — aveau o purtare aspră și disprețuitoare față de muncitorii ruși.

Administrația uzinei se purta cu noi ca niște fiare : pentru cea mai mică greșală, te pomeneai amendat imediat. Muncitorii care li se păreau primejdioși erau alungați imediat din fabrică, dându-li-se un bilet de concediere astfel redactat, încât nu mai puteau fi primiți nicăieri la lucru, iar uneori erau trimiși de-a-dreptul pe front, în tranșee...

Pe patronii noștri nimic nu-i oprea când era vorba să frângă voința lucrătorilor și s'o subjuge voinței lor. Li asmuțeau pe muncitori unii împotriva altora.

Aceasta se obținea foarte simplu, prin fixarea de salarii diferite și neechitabile. Astfel, de exemplu, muncitoarele care lucrau la strunguri semiautomate primeau pentru un schimb în plus, mai mult decât ni se plătea nouă, mecanicilor calificăți, care reparam și puneam la punct mașinile.

Munca cea mai grea era în schimbul de zi. Osebit de supravegherea continuă ce o exercitau maiștrii asupra noastră, mai

aveam pe deasupra și pe cea a supraveghetorilor speciali. Printre aceștia se afla o droaie de provocatori, care-i denunțau șefilor pe cei care își exprimau vreo nemulțumire. Mai ușor și mai liber se respira în schimbul de noapte. Șefii lipseau mai totdeauna în timpul nopții, iar brigadierii se purtau ca și mine și nu-i imboldeau niciodată pe lucrători. Noaptea, în timpul odihnei, ne adunam în fierăria cea mare a uzinei. Încălzeam la cuptoare îmbucătura pe care ne-o aduceam fiecare. Incepeau discuții, convorbiri... La început eram foarte atent, hotărîndu-mă ca mai întâi să observ bine mediul cel nou.

Și totuși, în pofida faptului că lucrătorii erau atât de asupriți și se depunea atâta zel ca să fim desbinați, în mijlocul lunii Octombrie uzina „Ruschi-Renault“ intră în grevă. Aceasta se întâmplă numai la câteva zile după angajarea mea în uzină, fără ca eu să fi luat parte la organizarea grevei.

Dar mare mi-a fost bucuria când, încetând lucrul și ieșind în stradă, am văzut că ni se alătură și muncitorii dela alte întreprinderi. Respiram din nou aerul proaspăt, înviorător al luptei ! Ca și cu patru, cinci ani în urmă, mulțimea inflăcărată a demonstranților umplu bulevardul Samsonievsc. Prin porțile cazărmii regimentului 181 ieșiră în fugă soldații. Alăturându-ni-se, aruncară cu pietre în polițiști, când aceștia vrură să aresteze pe unul din agitatori care ne vorbea. Se aduseră și unitățile aflate în perioada de instrucție, dar și acestea refuzară să tragă în demonstranți. În cele din urmă, sosiră cazacii. Nici ei însă nu s'au atins de noi... Uzina nu lucră trei sau patru zile.

Din toamna lui 1916, bolșevicii — cu toate asupririle și constrângerile — desfășurară iar lupta lor ilegală. Din nou apărură printre muncitori proclamații bolșevice. Imi amintesc că mi-a făcut o deosebită impresie una în care se spunea că viața devine din zi în zi mai grea, că războiul — în afară de moartea milioanele de oameni — mai aduce și o sumă de alte nenorociri. Groaznicul spectru al „foametei“ s'a abătut asupra noastră. Proclamațiile chemau la luptă împotriva războiului, împotriva întregului sistem de asuprire și de apăsare : „Destul cu suferința și cu tăcerea !...“

Curând aflai că organizația ilegală bolșevică din uzina „Ruschi-Renault“ era condusă de mecanicul Klimov. Acesta era un om voinic, predispus la îngrășare, cu o frunte mare și ochi cenușii, pătrunzători. La lucru purta totdeauna o bluză largă și lungă, ceea ce îl făcea să semene cu lucrătorii francezi.

Era tare deștept, citit și se deosebea prin conduita sa dreaptă, severă ; printre muncitori se bucura de multă dragoste și respect. Cu timpul, m'am apropiat de el și ne-am împrietenit. Dar la început, el se purta cu mine foarte prevăzător, lucru care mă întrista și chiar mă jignează. Pe urmă, Klimov începu să-mi dea anumite sarcini mai mărunte. Eu le îndeplineam cu râvnă și căutam din toate puterile să-i câștig încrederea. Nu pot să descriu bucuria și sentimentul de mândrie și de ușurare pe care l-am încercat când am intrat din nou în familia prietenoasă a bolșevicilor. Dintr'odată am simțit pământul mai tare sub picioare !

Prima mea sarcină însemnată la uzina „Ruschi-Renault“ a fost participarea la pregătirea demonstrației pentru aniversarea zilei de 9 Ianuarie 1905. Am organizat discuții cu muncitorii despre ziua aceasta și i-am convins să dea urmare chemării comitetului bolșevic din Petrograd și să iasă în ziua aniversării cu drapele roșii pe stradă. Puțin mai târziu, în mijlocul lui Februarie, îndeplinind sarcina dată de Klimov, lucram la pregătirile care se făceau în vederea organizării participării uzinei noastre la greva politică generală a muncitorilor din întreg Petrogradul.

Timpul trecea. Toamna se scurse și veni iarna. Ghelia ședea mai tot timpul acasă ; gospodăria, se ocupa de micul Jenca și aștepta sosirea celui de al doilea copil. Noul membru al familiei noastre veni pe lume la 31 Decembrie al anului 1916.

Cel de-al doilea fiu al nostru, pe care îl numirăm Valentin, s'a născut într'o epocă foarte grea.

Nămeții se abătuseră asupra orașului. Zăpada viscoala înțepând obrazul, se răsucea, te orbea și-ți tăia respirația. Părea că tot orașul, toată țara se involburau într'un vifor turbat. O să se liniștească vreodată furtuna ? Când se va ivi și ne va zâmbi iarăși soarele, luminând pătura sclipitoare de nea ?...

Oricât mi-aș încorda mintea, nu-mi pot aminti decât crâmpree fără șir, din mersul evenimentelor anului 1917. Mi-aduc aminte de evenimente răzlețe, de oameni, de amănunte, dar ca să cuprind toate evenimentele într'o singură privire ; mi-e cu desăvârșire cu neputință. În zilele acestea ale lui Ia-

nuarie și Februarie 1917, evenimentele erau copleșitoare, te prindeau cu totul ; ele aminteau bulgării de zăpadă care se rostogolesc pe clinul dealului, mărimdu-și din ce în ce volumul și care, în cele din urmă se prăbușesc în jos ca o avalanșă ce sfarmă totul... Sub ochii mei se năruia și se schimba felul acela de viață rusesc care dăinuise multe secole ; poporul scuturase și continua să frângă lanțurile grele, ruginite, ale țarismului.

Mișcarea grevistă, care izbucnise în toamna anului 1916, era în descreștere. Dar iarna aspră, plină de lipsuri, stârni în popor un nou val de revoltă.

Și porni iar să clocotească duhul revoluției, dar de data asta pentru ca să nu se mai oprească în avântul său, în tendința sa de a merge până la capăt.

... 9 Ianuarie, ziua aniversării reprimării sângeroase a demonstrației muncitorești din anul 1905. În urma chemării lansate de comitetul bolșevic din Petrograd, avură loc meetinguri și demonstrații cu drapele roșii. Grevele în uzine se țineau lanț. Guvernul țarist însărcină pe generalul Habalov, comandantul cercului militar, să înăbușe revoluția prin orice mijloace...

...Februarie a fost furtunos, răsvrătit. Proletariatul din Petrograd era în primele rânduri ale luptătorilor împotriva auto-crației. La 18 Februarie intrară în grevă muncitorii unuia din ateliercele uzinei „Putilov“. La 22 Februarie uzina fu închisă, iar a doua zi, treizeci de mii de muncitori din această întreprindere ieșiră în stradă. În rândurile lor erau și muncitorii dela alte uzine și femeile care ședeau la rând la pâine. La 24 Februarie erau în grevă două sute de mii de muncitori. Demonstrații mergeau cu drapele roșii și cu lozinci : „Jos cu auto-crația !“, „Jos războiul !“

Grevele regionale se transformară într'o grevă politică generală a muncitorilor din întregul Petrograd. Țarul porunci în ziua aceea comandantului armatelor : „Chiar mâine să înceze desordnile din capitală !“

Mi-aduc bine aminte de ziua senină, geroasă, când noi, o mulțime imensă de oameni, am ieșit pe porțile uzinei. Pe bulevardul Bolșoi Samsonievsc se și încolonaseră în rânduri dese muncitorii dela alte uzine. „Pâine și pace !“, „Jos războiul !“ spuneau lozincile. Ne încadrarăm și noi în șuvoiul general. Și din nou, ca în zilele tinereții, ne-am simțit cuprinși de o fericire

Intensă — simțământul ce-l încerci când ai lângă tine prieteni și tovarăși și când îți dai seama de forța lor. Iar această forță era măreață !

Înainte demonștranților ieși un pluton de cazaci. Demonștranții se despărțiră, făcându-le loc. Cazacii străbătură în tăcere desimea mulțimii. Ei se mișcau încet în coridorul strâmt, neatingând pe nimeni...

Lângă podul Liteinii, coloanei noastre i se alătură coloana muncitorilor dela Poliustrov, dela Bolșaiia și Malaia Ohta. Încercăm să străbatem podul. Dar aici ne opri șeful poliției, care, înconjurat de un mare număr de gardieni, nu voia să-i lase pe demonștranți să pătrundă în centrul orașului. Șeful poliției fu bătut și svârlit de pe pod, pe ghiață, gardienii fură împărștiați și coloanele își urmară drumul.

Deodată, la întretăierea bulevardului Liteinii cu strada Chirocinaia, lângă clădirea în care se găsea Cercul Militar, începură să răpăie mitralierele. Se trăgea din podul și dela ferestrele ultimelor etaje. Coloana demonștranților se opri și se dădu înapoi.

Un soldat de abia venit de pe front, care mergea alături de mine, strigă :

— Culcă-te ! și se culcă și el pe caldarâm, pe zăpada murdară. Mulți îi urmară exemplul. Gloanțele șuierau subțire în aerul rece. Soldatul icni. Își apucă umărul și mâna i se umplu de sânge :

— Doi ani am fost pe front și am scăpat fără o sgârietură măcar ! Și aici m'au împușcat, ticăloșii !... Și el amenință cu pumnul însângerat dușmanul nevăzut.

Împușcăturile încetară tot atât de neașteptat cum începuseră. Coloana încercă să pornească înainte, dar mitralierele începură iarăși să tragă și gloanțele șuierară din nou. Câțiva oameni căzură.

Coloana se cumpăni și se risipi...

A doua zi, nimeni nu a lucrat în uzina noastră, nimeni nu s'a apropiat de strunguri. Am ieșit în curte. La meetingul deschis de Klimov, muncitorii vorbiră răspicat, cu aprindere : „Pâine și pace !“, „Jos războiul !“, „Jos autocrația !“ Aceste lozinci erau pe înțelesul tuturor și-și găseau drum spre inima fiecăruia.

Toate aceste evenimente se petreceau pe timpul când Lenin era în Elveția, neavând posibilitatea să vină în Rusia. Stalin

se chinuia în surghiun, în Turuhan, undeva la marginea ținutului Ienisel. Acolo se găsea și Sverdlov. La Petrograd era Molotov, care fugise din exil în 1916.

În zilele lui Februarie, noi, bolșevicii, a trebuit să dovedim că suntem tari, că cercurile ilegale muncitorești, grevele, demonstrațiile și desele încăierări cu poliția ne-au călăt.

În zilele acelea, fiecare din noi a făcut tot ce ne-a stat în putere. Unii erau agitatori și propagandiști — ei duceau muncitorilor cuvântul adevărului bolșevic ; alții organizau greve, iar alții erau în primele rânduri ale demonstrațiilor muncitorești, în fața baionetelor și a gloanțelor polițistilor sau soldaților.

Degeaba înțesă generalul Habalov străzile centrale și plețele Petrogradului cu unități militare. Zadarnică era ferocitatea poliției, care umplea închisorile cu arestați. Sfârșitul evenimentelor nu putea fi înlăturat.

După cum se știe, la 26 Februarie, tot cartierul Viborg se găsea în mâinile răsculaților. La 27 Februarie, armata începu să treacă de partea acestora. Muncitorilor din Viborg li se alăturară soldații regimentelor Volinșc și Litovșc. Muncitorii răsculați ocupară Arșeralul și se înarmară. Condamnații politici erau eliberați din închisori.

În seara de 27 Februarie se ținut prima ședință a Sovietului de Deputați ai Muncitorilor și Soldaților.

... Era noapte târzie. Deși ne aflam în mijlocul lui Martie, gerul tot mai stăruia. Gerul învrâsta geamurile cu flori albe. Afară era o liniște încordată.

Acasă, copiii dormeau de mult ; Ghelia și cu mine ședeam la masa luminată de o lampă. În mâini țineam ultimul număr al „Pravdei” și li citeam cu glas tare Gheliei :

„Carul revoluției ruse înaintează cu lupteala fulgerului. Pretutindeni cresc și se măresc detașamentele de luptători revoluționari. Se clatină din temelii și se prăbușesc pilonii vechiului regim...

... Forțele vechiului regim se prăbușesc, dar nu sunt încă definitiv doborâte. Ele stau numai la pândă și așteaptă un prilej favorabil ca să ridice capul și să se năpustească asupra Rusiei libere. Priviți în jurul vostru și veți vedea că activitatea tenebroasă a forțelor întunericului nu încetează nicio clipă...”

Vocea mea fu sugrumată de emoție. Mă uitai la Ghelia.

Fața ei era aspră, gânditoare ; își puse mâna ei mică, fierbinte, pe mâna mea.

„... Muncitori, țărani și soldați ! Uniți-vă pretutindeni în Sovietele de deputați ai muncitorilor și soldaților, organele alianței și puterii forțelor revoluționare din Rusia !

În aceasta constă și cheazășia victoriei depline asupra forțelor întunericului din vechea Rusie.

În aceasta constă și cheazășia realizării principalelor revendicări ale poporului rus : pământ țăranilor, protecția muncii pentru muncitori, republică democratică pentru toți cetățenii Rusiei“¹

Așa scria în articolul „Despre Sovietele de Deputați ai Muncitorilor și Soldaților“, apărut la 14 Martie în „Pravda“. Articolul era semnat „C. Stalin“²...

Ce emoție, ce impresie covârșitoare făceau în Rusia în zilele acelea cuvintele : libertate politică, puterea poporului ! Multora li se părea că nu mai aveau nimic de cucerit ! Puterea e în mâinile poporului — Sovietul de Deputați ai Muncitorilor își ținea ședințele în Dumă. Acum ne rămânea doar să construim o viață nouă, liberă și fericită. Și cât doream în zilele acelea să ne suflecăm mânecile și să pornim la muncă ! Mă indolesc să fi fost cineva dintre noi, revoluționarii de rând, care se putea gândi atunci că până la vremea aceea când o să ne putem apuca intradevăr de o muncă liberă și creatoare și o să ne vedem viața cu totul transformată, mai e încă foarte mult, că ne așteaptă încercări grele, o luptă lungă și aprigă, pe viață și pe moarte... Beția victoriei asupra țarismului amățise multe capete, chiar din cele mai puternice.

Mi-aduc aminte că am fost mirat și chiar includat când Klimov mi-a spus că până la victoria deplină mai e încă mult. „Cum mai e mult ? Noi îi arestăm pe generali țariști, îi desarmăm pe polițiști, dăm jos vulturul cu două capete de pe firme, ofițerii nu mai au voie să spună soldaților „tu“. „Pravda“ a reînceput să apară și muncitorii noștri — deputați — își țin ședințele la Dumă...”

După cum se știe, însă, în timp ce bolșevicii îi conduceau pe muncitori în luptele de stradă, menșevicii și eserii au pă-

¹ I. V. Stalin : „Opere“, vol. 3, Ed. P.M.R., pag. 1—2 și 3 (N. R.)

² C. Stalin — I. V. Stalin. (Nume conspirativ împrumutat de tovarășul Stalin. (N. R.)

truns în Soviete și au format în acestea majoritatea. În noaptea spre 2 Martie, fără să-i înștiințeze pe bolșevici, ei au căzut de acord cu comitetul Dumei de Stat să creeze un nou guvern burghez. Concomitent dănuia și o altă autoritate : Sovietele de Deputați ai Muncitorilor și Soldaților. Multora dintre muncitori li se părea că n'au de ce să se neliniștească. Lucrul cel mai de căpetenie era că odiosul regim țarist încetase de a mai exista. După expresia plastică a lui Lenin, „căruța plină de sânge și de noroi a monarhiei Romanovilor s'a răsturnat !”

* * *

Cuvintele lui Stalin, referitoare la faptul că puterile vechiului regim nu erau încă doborâte, că Rusia liberă va trebui să se mai apere încă împotriva lor, erau cuvintele cu care el se adresa poporului ; discursurile sale, difuzate prin presă și care aveau darul să limpezească mințile noastre înfierbântate, ne ajutau să prețuim just evenimentele ce se petreceau și ne îndemnau la prevedere. Acestea erau cuvintele adevărului, cuvintele înțelepciunii.

Pentru paza întreprinderilor și a locuințelor muncitorilor, se înființară la uzine detașamente de muncitori, ai căror membri munceau ziua în fabrică, iar seara și în timpul nopții făceau de gardă.

În zilele acelea trebuia să fim deosebit de vigilenți. În oraș apăruseră bande de ofițeri, care cutreierau străzile cu automobile, năvăleau în casele muncitorilor, în fabrici și uzine, ucidău pe activiști și pe muncitorii bolșevici. Rare erau zilele când la marginile orașului (mai ales spre seară) nu se auzeau focuri de armă și de mitralieră : polițiștii, îmbrăcați civil, ascunzându-se pe acoperișuri și în poduri, trăgeau în muncitorii care treceau pe străzi, căutând să provoace panică și învâlmășeală. Afară de asta, și pungașii se foloseau de împrejurări : furturile și atacurile împotriva trecătorilor se țineau lanț.

Era nevoie să se facă de urgență ordine în oraș. Afară de miliția de muncitori din uzine — care păzea întreprinderile — pe lângă fiecare imobil se înființaseră gărzii de pază, formate din locatari.

Odată, într'o seară, ieșeam cu unul din tovarășii mei de uzină dela comitetul raional din Viborg. Mergeam discutând.

Deodată, nu departe de monumentul lui Petru I, începură să se audă răpăind mitraliere. Trecătorii o luară la fugă. Primul nostru gând fu să fugim, dar ne mulțumiram să ne adăpostim într'un gang din apropiere. De-a-lungul străzii șuierau gioanțele și, lovindu-se de pereți, rupeau bucăți de tencuială. Se trăgea din podul unei case înalte, cenușii. Era manifestarea unei furii animalice, lipsită de orice sens, și pe mine ca și pe tovarășul meu ne cuprinsese indignarea. Stăteam în gang, neștiind ce să facem.

— Ascultă, Ignatov, spuse în cele din urmă tovarășul meu, din strada vecina se poate trece în curtea casei din care se trage. Mergem ?

Cu aceste cuvinte, el scoase din buzunarul pantalonilor o grenadă de mână și se uită la mine întrebător. Eu îmi pipăii sub palton „Mauserul“, luat dela un polițist pe care îl arestasem și cu care mă mândream foarte mult și dădui din cap. Ocolirăm colțul, sărirăm peste un gard de lemn și ne trezirăm în curtea casei din podul căreia porneau focurile. L-am găsit repede pe „dvornicul“¹ casel. Acesta, speriat, ne arătă pe unde se intră în pod. După câteva clipe, ne oprirăm gâfâind, din cauză că urcasem pe nerăsuflete cinci etaje, în dreptul ușii în dosul căreia se afla vrăjmașul. Înăuntru nu se auzea nimic și noi nu făceam nicio mișcare. Dar după câteva clipe mitraliera începu din nou să țacăne surd.

— Uite, fiarele, șopti tovarășul meu și scoase grenada din buzunar. Am scos și eu „Mauserul“ și am crăpat ușa. Aceasta scârțâi, dar mă îndoiesc că scârțâitul acesta ar fi putut fi auzit din cauza sgomotului mitralierei. Din prag văzurăm în semiîntunericul podului două umbre aplecate deasupra mitralierei. Inchizând ușa după noi, ne apropiară de ei și ne ascunserăm în flrida unui perete. Mitraliera tăcu deodată și în aceeași clipă, tovarășul meu aruncă grenada. Urmă o explozie asurzitoare. Schijele grenadei băteau în acoperiș, podul se umplu de fum și de mirosul acru al prafului de pușcă. Când se împrăstie fumul, leșirăm din adăpostul nostru. Lângă mitraliera răsturnată erau întinși doi oameni. Cu „Mauserul“ întins, mă apropiai de ei. Amândoi mitraliorii fuseseră uciși. După cum am aflat mai târziu, unul din ei era un subcomisar de poliție îmbrăcat civil și celălalt, un ofițer.

¹ Dvornic — portar. (N. T.)

Mi-au rămas întipărite în minte gărzile de noapte în detașamentele de miliție ale muncitorilor care păzeau orașul.

Era într'o noapte rece și întunecoasă. Ziua se simțea des-ghețul, mirosea a primăvară, dar noaptea dădea gerul. Zăpada scârțâia sub picioare. Era liniște, întuneric și pustiu de jur împrejur, ca și cum nu ne-am fi aflat în oraș, ci undeva într'o stepă pustie. Nicio fereastră nu era luminată, casele păreau niște stânci negre răspândite în bezna nopții. La răscrucea a două străzi ardea un foc.

Eu și cu doi tovarăși eram de gardă în noaptea aceea ; sedeam lângă foc, cu armele sprijinite de genunchi și cu gulele mantalelor noastre subțiri, necăptușite, ridicate. Era frig, voiam să dorm...

Deodată, cu toții, ca la o comandă, ridicarăm capetele și ascultarăm. Așa era, se auzea o mașină. Sărirăm în picioare.

La capătul străzii se ivi o mașină cu farurile stinse. Ieșii în mijlocul străzii și, ridicând mâna, o oprii. Tovarășii mei se postară de amândouă părțile, cu puștile pregătite.

— Permisul l cerui eu, căutând să dau vocii cât mai multă autoritate. Șoferul deschise portiera și îmi întinse permisul. Eu nu mă mulțumii însă numai cu atâta : volam să controlez și actele celor din mașină. Se întâmplaseră cazuri când la astfel de cereri, din mașină se răspundea cu împușcături... De dată aceasta totul se sfârși însă cu bine. În automobil erau doi deputați ai Sovietului din Petrograd, care se înapoiau dela o ședință de noapte.

De abia trecuse mașina de colțul străzii, când, undeva departe, se auziră strigăte, împușcături, una, două... Apoi se auzi tropăit de picioare... cineva alerga înspre noi. Ne retraserăm dela foc în întuneric.

Un om, fără șapcă, cu paltonul deschelat, alerga șchlopătând de-a-lungul străzii. Când ajunsese lângă foc, se opri, se întoarse și trase cu revolverul. După el alergau alți doi.

— Stai, strigai eu necunoscutului. Ca răspuns, el trase în direcția noastră și vru să fugă pe o ulicioară. Unul din tovarășii mei se așeză în genunchi și ochind cu grijă, trase. Necunoscutul căzu. Alergarăm spre el. Odată cu noi veniră și cei doi care îl urmăriseră ; erau muncitorii dela postul vecin. Bănuiala noastră se adeveri. Aveam în față pe „eroul“ atacurilor de noapte. Pe sub palton era îmbrăcat cu tunică ofițerească.

In buzunarele sale găsirăm giuvaere de aur : broșe, inele, ceasornice și un teanc de bani...

Mă consacrai cu totul muncii obștești și de Partid.

In uzine se organizau așa numitele „comitete de uzină“. Urmând exemplul celorlalte întreprinderi, se ținu și la uzina noastră o ședință a muncitorilor, la care se făcură alegeri pentru comitetul de uzină. Președinte al comitetului de uzină fu ales Klimov. Eu am fost ales membru în comitet și mi se dădu sarcina de secretar al comisiei de salarizare.

Munca în această comisie îmi lua mult timp. Impreună cu administrația uzinei, noi, reprezentanții muncitorilor, verificam salariile și stabileam altele noi, înlăturând nedreptățile și stabilind criteriile juste. Afară de asta, am intrat și în administrația raională a sindicatului metalurgiștilor, iar ceva mai târziu, comitetul raional de partid din Viborg m'a numit reprezentantul său în uzină.

In comitetul nostru de uzină se strecuraseră eseri și menșevici. Anarhiștii căutau deasemenea să facă agitație în uzină. Acest fapt dăuna mult muncii noastre stăruitoare pentru restabilirea ordinii în producție, pentru repararea strungurilor și a utilajului, muncă de care se apucaseră cu energie muncitorii înalțați, conștienți, sub conducerea bolșevicilor.

Trebuia dusă o luptă îndârjită și cu menșevicii și cu eserii și cu anarhiștii. Toate acestea îmi răpeau foarte mult timp și energie. Dar era oare cu putință, în zilele acelea să mai ții socoteală de timp și să-ți cruți puterile ? Seara veneam acasă târziu și toată educația și îngrijirea copiilor noștri cădea pe umerii Gheliei. Înțelegeam nedreptatea acestui fapt, înțelegeam că Ghelia dorea să ia parte activă ca și mine, la clocotul furtunos al vieții. Dar ce puteam face ? Căutam s'o țin pe Ghelia la curent cu toate lucrurile și evenimentele și adesea ședeam cu ea de vorbă până noaptea târziu.

Pe atunci am revăzut, cu totul întâmplător, două persoane la care țineam mult. Intr'o seară, întorcându-mă acasă, m'am întâlnit cu unul din foștii mei tovarăși dela uzina „Ericson“, anume Novicov, membru al organizației noastre ilegale bolșe-

vice. El îmi povestea că luase parte la cercetarea dosarelor salvate după incendiul dela „Ohrana“.

— Inchipuește-ți că din întâmplare am dat peste dosarul tău ! spuse el. Am găsit în dosarul acesta ordinul pentru arestarea ta și o sumă de denunțuri. Știi cine era provocator la uzina noastră ? Mecanicul Juc din brigada vecină cu a ta.

A fost un prilej pentru Novicov și pentru mine să râdem, să glumim, dar îmi amintesc că spusele lui m'au turburat adânc. Simțeam de ce asuprire scăpasem fiecare din noi în ziua când s'a prăbușit pentru totdeauna trecutul întunecat de odinioară.

A doua întâlnire a fost și mai turburătoare. Intr'o zi însoțită de Martie, într'una din zilele acelea orbitor de luminoase, când totul reînvie, strălucește și cântă, iar sufletul îți este vesel și voios, așa fără motiv — mergeam pe bulevardul Nevski. La încrucișarea cu bulevardul Liteinîi aproape mă lovii de un om înalt, slab, care părea că de abia merge, dibuind drumul. Destul de supărat, i-am spus să se uite pe unde calcă și am vrut să trec mai departe, când deodată mi se păru că-l recunosc. Mă uitai bine la el. Cu neputință ! Oare acesta să fie Vaivaz, unul din cei care mă recomandaseră la intrarea în Partid ?... A fost destul să-i pronunț tare numele, ca el să tresară și să mă pipăie ca un orb în timp ce-mi asculta încordat sunetul vocii.

Da, era Vaivaz, mai curând umbra lui Vaivaz : istovit, încărunit, numai piele și oase ; stătea în fața mea, zâmbind trist și întrebându-mă :

— Ignatov ? Tu ești ? Te recunosc, te recunosc...

Fusese arestat chiar înainte de plecarea mea din uzina „Ericson“, zăcuse mai mult de doi ani în închisoare în condițiile cele mai grele și mai neomenestii. Vaivaz își ascunsese numele adevărat, precum și faptul că făcea parte din Partidul bolșevic, iar Siguranța, ca să-i smulgă mărturisiri, îl ținuse luni întregi în cele mai întunecoase și jilave beciuri. Sănătatea puternică a lui Vaivaz fusese zdruncinată și aproape își pierduse vederea, dar se ținu tare și poliția nu obținu nimic dela el. Strângându-mi mâna la despărțire în palma sa vânjoasă, osoasă, el îmi spuse cu vocea sa de bas răgușit :

— O să mai luptăm, Ignatov ! O să mai luptăm !... Mai avem încă mult de luptat !...

Ne-am despărțit. Mai târziu l-am întâlnit deseori pe Val-

vaz. După evenimentele din Iulie, când Partidul a trecut în ilegalitate, l-am pierdut din vedere, dar după un timp am aflat că Vaivaz, după ce își îngrijise intrucâtva ochii, plecase cu un detașament de ostași roșii undeva pe Don, ca să lupte împotriva gărzilor albe.

Cuvintele lui Vaivaz — „mai avem încă mult de luptat“ — acum nu mi se mai păreau lipsite de sens, pentru că înțelegeam că vremea construirii pașnice și liniștite a unei vieți noi, libere, încă nu venise și, cu toate că eram un bolșevic tânăr, nu puteam avea încredere în oportuniști, care îndemneau lumea să susțină „Guvernul Provizoriu“, format din fabricanți și moșieri. La cunoașterea justă a împrejurărilor mi-a fost de mare ajutor conștiința de clasă și în afară de asta, citeam „Pravda“, iar „Pravda“ ne arăta că noi, muncitorii și țăranii, nu vom fi pe deplin stăpâni ai vieții și libertății noastre, dacă nu vom înlocui guvernul provizoriu burghez prin forțele noastre muncitorești, prin soviete.

Un răspuns răspicat și limpede la întrebarea : ce era de făcut în acea clipă și în ce direcție trebuie să ducem lupta, noi, muncitorii și întreg poporul muncitor — l-am primit în noaptea de 3 Aprilie, în piața din fața gării Finlandeze.

În noaptea aceea, Lenin a sosit la Petrograd.

Cine oare dintre acei cărora le-a fost dat să-l întâmpine pe Lenin nu-și amintesc acea noapte de Aprilie, piața gării plină de mulțimea fremătândă de muncitori, soldați și marinari, luminată de pâlpârea roșietică a faclelor fumegânde și brăzdată uneori de reflexele alb-albăstrii ale proiectoarelor ? În toate acestea era ceva solemn, sărbătorec și în același timp aspru, ca o chemare de luptă, ca și cum poporul ar fi jurat conducătorului său că nu va precupeți nimic pentru victoria finală.

Din toate părțile se scurgeau spre gara Finlandeză valuri de oameni cu drapele roșii, cu lozinci de bun sosir. Și din partea uzinei noastre venise o delegație mare să-l întâmpine pe Lenin. De data asta a mers și Ghella cu mine. M'am dus acasă s'o iau, am rugat o vecină să aibă grijă de copii și, îmbrăcându-ne ca de sărbătoare, am pornit cu prietenii noștri dela uzină spre gară.

Da, asta era cu adevărat o sărbătoare !...
Când am ajuns noi, piața gemea de oameni.

Aș vrea să-mi reamintesc noaptea aceea în toate amănuntele, dar îmi dau seama că nu sunt în stare. Uneori, când participi la vreun mare eveniment, la care la parte lume multă, parcă te topești și te pierzi în massă, nu mai ai capacitatea de percepere individuală a celor ce se petrec. Îți rămâne în minte senzația, comună tuturor celor ce participă la acel eveniment, de ceva mare, puternic, care te copleșește cu desăvârșire. Așa mi s'a întâmplat și în timpul demonstrațiilor muncitorești, și în luptă, așa s'a petrecut și în noaptea aceea memorabilă dela gara Finlandeză... Iată, mi-amintesc de vulețul reținut al poporului, asemănător sgomotului mării, mi-aduc aminte de bolta întunecată a cerului, de dansul petelor de lumină purpurie, de sclipirea baionetelor și de culoarea roșie ca focul a drapelelor, atunci când intrau în lumina proiectorului. Nu pot să uit iarăși chipul unui tânăr din uzina noastră — parcă-l am și acum în fața ochilor ! Flăcăul ăsta — nu mai știu cum îl chema — venise dela țară de abia de o lună și intrase la uzina noastră. Se simțea încă străin și se ținea de o parte de băieții noștri. Acum stătea alături de mine și de Ghelia, uitându-se emoționat și zăpăcit împrejur. Când îl văzu însă pe Lenin, fața lui urâtă, uscățivă, se transfigură : exprima o încredere atât de înfocată în Lenin, o dragoste atât de adâncă, încât chipul lui deveni altul, mai frumos parcă în clipa aceea... Acest tânăr s'a prăpădit în timpul atacului Palatului de Iarnă.

L-am zărit pe Lenin de departe. Iată-l apărând pe treptele gării. Mulțimea răsuflă bucuroasă și apoi, ca un tunet rostogolit dintr'un capăt la altul, răsună un „ura“ puternic, scos din mil de piepturi. De strigătul acesta s'au înfiorat parcă și faldurile grele ale drapelelor, iar făclile fumegânde s'au aprins parcă și mai puternic.

Lenin, cu capul descoperit, se urcă pe un automobil blindat ; era luminat de mănunchiul puternic al razelor aruncate de proiector. Incepu să vorbească și îndată se făcu atâta liniște, încât se auzeau sirenele îndepărtate ale locomotivelor și zăngănitul tampoanelor, undeva, pe linia ferată.

— „Trăiască Revoluția Socialistă !“ așa își încheie Lenin prima cuvântare adresată poporului.

Din piața gării Finlandeze, Lenin plecă la fostul palat al

balerinei Cșeșinscaia, transformat în cartier general de luptă al Partidului Bolșevic.

În noaptea aceea nu am putut închide ochii. Aveam mereu în fața ochilor chipul lui Lenin, luminat puternic, încadrat de drapelele roșii, care păreau în raza proiecteurului niște limbi de foc. În urechi îmi răsună vocea lui.

Lenin spusese : „Trăiască Revoluția Socialistă !” Aceste cuvinte ne-au luminat calea pentru luptele viitoare, așa cum raza proiecteurului despica besna acestei nopți de pomină. Să luptăm pentru Revoluția Socialistă, să luptăm pentru a lua în întregime și pentru totdeauna puterea în mâinile noastre, iată ce trebuie să facem acum !

Am înțeles că articolul lui Stalin, pe care îl citisem în mijlocul lunii Martie, în unul din numerele „Pravdei”, spunea de fapt același lucru — să cucerim puterea. În articolul acesta, Stalin chema pe muncitori, pe țărani și pe soldați să întărească sovietele, organe ale puterii revoluționare a poporului.

Se crăpa de ziuă și eu tot mă gândeam...

Urcat pe automobilul blindat, adresându-se poporului, Lenin vorbea în același timp cu fiecare din noi, cu fiecare muncitor, soldat și marinăr în parte. El vorbea și cu mine... Poate că pentru prima dată, acolo, în piața gării Finlandeze, am înțeles în întregime mărțișă și adevărul cauzei căreia îi închinam viața. Poate că pentru prima oară mi-am dat seama de răspunderea pe care o purtam personal, pentru cauză. Și mi-am jurat ca în viitor să-mi consacru întreaga viață, fără nicio șovăire, luptei pentru Revoluția Socialistă la care ne chemase Lenin.

Curând am luat cunoștință de celebrele „Teze din Aprilie” ale lui Lenin, adoptate la 14 Aprilie de către Conferința orășenească a bolșevicilor din Petrograd și care au fost puse la baza tuturor hotărârilor conferinței a VII-a a Partidului Bolșevic, care s'a deschis la 24 Aprilie, în una din aulele institutului de fete Stebutov.

Tezele lui Lenin dădeau răspuns la toate problemele importante. Ele arătau Partidului și proletariatului linia clară de trecere de la revoluția burgheză spre cea socialistă, spre înfrângerea puterii burghezelor și a moșierilor. Ele ne învățau că nu trebuie să acordăm niciun fel de sprijin „Guvernului Provizoriu”, ci să construim în locul statului burghez — Republica

Sovietelor. Lenin propunea ca Partidul Bolșevic să fie numit Partidul Comunist.

Cuvântarea lui Lenin dela gara Finlandeză și „Tezele din Aprilie” au alcătuit o nouă etapă în dezvoltarea conștiinței mele. Am început să devin mai exigent față de mine însumi și să caut să rezolv mai serios și mai profund problemele de care mă loveam în viață și în muncă.

La uzină am obținut realegerea comitetului de uzină și am curățit comitetul de influența nesănătoasă a eserilor și menșevicilor.

În una din zilele lui Aprilie, am fost chemat la comitetul raional și am fost întrebat care din membrii comitetului de uzină va fi de gardă la uzină peste două zile. Am răspuns că eu voi fi de gardă.

— Uite ce e, tovarășe Ignatov, îmi spuseră ei; tineretul din uzina dumneavoastră ni s'a adresat cu rugămintea să le aprobăm să participe la manifestația de 1 Mai într-o coloană separată, cu orchestră proprie. Am hotărît să sprijinim cererea lor și am vrea ca la uzina dumneavoastră să convocăm o conferință a tineretului. Dumneata trebuie să găsești locul unde să ținem conferința și să asiguri intrarea delegaților în uzină.

În ziua hotărîtă, sala noastră de mese, unde țineam de obicei ședințele, începu să se umple de tineri și tinere, reprezentanți ai marilor uzine din Petrograd. Eu stăteam la poartă, supraveghind trecerea delegaților și urmărind ca niciun străin să nu pătrundă în sala de conferințe.

Mi-aduc aminte că ascultând discursurile tinerilor — unii din ei aproape copii — mă miram fără să vreau de adâncimea și de temeinicia judecății lor, de felul just cum apreciau evenimentele curente.

Tineretul muncitor era credincios cu trup și suflet bolșevicilor. Credeau în bolșevici și erau gata să-i urmeze, spre victoria deplină a Revoluției. Mi-am amintit atunci de anii adolescenței mele... Da, la vârsta lui, tineretul de azi are un orizont mai larg decât avusesem noi.

În vâlmășagul acela de evenimente, mi se întâmplă un accident nenorocit. Repararea strungurilor automate era dată în sarcina brigăzii mele. Aceste strunguri erau cheia principală a întreprinderii noastre și nu întâmplător au fost ele deteriorate de cozile de topor ale patronilor.

După terminarea reparațiilor generale, am început să controlez unul din strunguri. Apărătorile erau demontate. Mașina începu să funcționeze, dar eu observai că ceva îi împiedică funcționarea normală. Vrând să văd mașina și din partea opusă, m'am aplecat, căutând să mă strecur pe sub niște vergi de oțel care se mișcau circular în mașină. N'apucasem bine să trec, când bluza mi se agăță de una din vergi și într-o clipă ru numai bluza, ci și vesta și cămașa fură sfâșiate și invălătuite pe axul care se învârtea.

Împreună cu sdrențele îmbrăcăminții, mașina îmi cuprinse și mâna dreaptă. În fiecare clipă puteam să fiu răsturnat și izbit cu capul de perete. Mă sprijineam cu toată puterea, dar vergile de oțel îmi brăzdau spinarea. Lângă mașină erau mulți muncitori, dar toți își pierduseră cumpătul și nu știau ce să facă.

— Opriți mașina ! am strigat eu din toate puterile.

Mașina fu oprită. Am tăiat cu cuțitul hainele făcute ferfeniță și am ieșit de sub mașină. Eram tot numai sânge, dar încercam să mă țin tare. Dând unuia din ajutoarele mele sarcina să termine controlul mașinii, m'am dus în grabă la dispensarul uzinei, strigând din mers că am să mă întorc imediat. Dar nu mi-a fost dat să mă întorc așa de curând. O oră mai târziu eram dus acasă, înfășat în întregime în bandaje. Spatele rănit mă durea cumplit. Mă chirceam de durere și mă dojeneam în sinea mea pentru această lipsă de băgare de seamă, care mă scotea din rânduri în clipele cele mai viitoare.

N'aveam ce face. Am fost nevoit să stau acasă câteva zile, mulțumindu-mă cu noutățile pe care mi le aduceau tovarășii veniți să mă vadă.

Și noutăți erau din plin ! Am aflat despre apelul ministrului afacerilor externe, Miliucov, adresat „aliaților“, în care promitea în numele Guvernului Provizoriu să ducă războiul „până la victoria finală“. Această declarație provocă indignare printre muncitori și soldați. Comitetul Central al Partidului Bolșevic se adresa poporului cu o chemare, în care-i cerea să protesteze împotriva tendințelor imperialiste ale Guvernului Provizoriu. Incepeau pregătirile pentru o demonstrație. Ei, în clipa asta n'am mai răbdat să stau în casă !

Rănile mele începuseră să se vindece. Strângând din dinți de durere, m'am îmbrăcat și m'am târit la uzină. Comitetul de

uzină îmi dădu sarcina să particip la pregătirea demonstrației de protest.

M'am apucat îndată de muncă. M'am dus la comitetul rațional. Acolo mi s'a spus că nu este exclusă posibilitatea să se tragă în demonstrații și că trebuie să fim pregătiți pentru orice surpriză. Pregătirea demonstrației se făcu foarte minuțios. Am organizat discuții de lămurire nu numai pe grupe, dar și individual. Și roadele muncii s'au arătat : în ziua demonstrației, toată curtea fabricii se umpluse de muncitori.

Era o zi caldă și însorită. Toți așteptau cu nerăbdare să pornească. În sfârșit, se dădu semnalul de plecare. Ne-am așezat repede în rânduri și ne-am îndreptat spre Nevski. Trecând peste podul Liteinii, ne-am amintit cum am aruncat aici pe ghiată pe șeful poliției ; am trecut și prin locul unde nu de mult fuseserăm întâmpinați de gloanțele polițiștilor...

Pe chipurile tuturor se putea citi elanul și măreția clipei. Se știa că până acum nicio coloană nu fusese atacată.

Mal târziu am aflat că generalul Cornilov, care comanda ostașii cercului militar din Petrograd, dăduse ordin să se tragă în demonstrații, dar soldații au refuzat să execute acest ordin.

În zilele acestea, Lenin și Stalin au fost în mijlocul popoului, în mulțimea cea mare a muncitorilor și soldaților. Ei au luat cuvântul la conferințele bolșevicilor, la adunările și la meetingurile din cluburile muncitorești, în uzine, în cazărmiile soldaților, pe străzi și în piețe.

Când am aflat că Lenin va lua cuvântul la uzinele „Putilov“, Ghelia și cu mine ne-am dus acolo din vreme, ca să putem ocupa locuri în față.

Lenin intră în sală. Toți se ridicară, salutându-l. Izbucni o explozie de aplauze atât de puternică, încât părea că se va prăbuși tavanul ! Vladimir Ilici stătea lângă masă și ridică mâna, căutând să oprească această furtună de elan și entuziasm. Zâmbi cu zâmbetul său bun și luminos. Apoi începu să vorbească despre trecerea dela prima etapă a revoluției spre etapa a doua, etapa Revoluției Socialiste. Fiecare cuvânt rostit trezea în inimile noastre încrederea în victoria Revoluției Socialiste. Căutam să nu pierd niciuna din cuvântările lui Vladimir Ilici. Am fost de față la cea rostită la „Galernii Ostrovoc“, dela fosta școală de marină. Din sala mare de festivități se scosese scaunele și băncile, pentru ca să poată încăpea cât mai multă lume. Părea că Lenin nu va putea fi auzit de mii de

oameni care se adunaseră aici, dar când începu el să vorbească, se făcu în sală o liniște, atât de mare, încât chiar în rândurile din fund se putea auzi clar fiecare cuvânt al său.

Curând după marea demonstrație din Iunie, pe care împăciuitoriștii intenționau s'o facă sub lozinca încrederii în Guvernul Provizoriu și care, după cum se știe, se transformase într-o demonstrație de neîncredere față de acesta, am întâlnit pe stradă un ofițer, a cărui față mi se păru cunoscută. Văzui că și el mă privea. Ia te uită ! Nu e oare Serghei, fostul student și vechiul meu tovarăș de cameră ? Chiar el era. Ne-am bucurat din plin, ne-am îmbrățișat și am stat de vorbă. Am aflat cu bucurie că amândoi prietenii mei trăiau. Amândoi fuseseră pe front, după ce terminaseră școala de ofițeri. Acum Serghei, fiindcă fusese rănit, era în concediu.

Imi povesti că pe front se pregătesc evenimente mari. Asta nu era o noutate pentru mine : toți vorbeau în oraș despre ofensiva pusă la cale de Cherenschi.

Dând ascultare ordinului imperialiștilor anglo-francezi, Cherenschi deslănțul ofensiva la 18 Iunie, în aceeași zi când a avut loc demonstrația din Petrograd. Această ofensivă, condamnată dinainte la eșec, era o aventură criminală a Guvernului Provizoriu. În această încercare, burghezia vedea singura posibilitate de a termina cu Revoluția. Dacă ofensiva reușea, burghezia ar fi luat puterea în mâinile sale, ar fi dizolvat sovietele și i-ar fi lichidat pe bolșevici. Iar dacă nu izbutea, burghezia ar fi învinuit pe bolșevici că au descompus armata și ar fi dat toată vina asupra lor.

Ofensiva se prăbuși. După înfrângerea de lângă Tarnopol, armata rusă se retrase...

Vestea despre începerea ofensivei și, mai târziu, despre prăbușirea ei, cu prețul a șaiszeci de mii de vieți omenești, stârni printre soldați și muncitori un val uriaș de nemulțumire și de ură nemăsurată.

În toate aceste zile, eu fusesem atât de prins de munca profesională și de cea de Partid, încât uneori nu veneam acasă cu zilele.

La sfârșitul lui Iunie, într-o duminică, am reușit să mă reped pentru câteva ceasuri acasă. M'am spălat, mi-am schimbat hainele, am pus ceva de-ale gurii într-o legătură și am fugit din nou la uzină.

În parcul Lesnaia ajunsei din urmă doi soldați care discutau cu aprindere și neliniște. Recunoscul într'înșii pe doi mitraliori, care făceau parte din regimentul a cărui cazarmă se găsea chiar în fața uzinei noastre. Soldații veneau adesea la noi să mai stăm de vorbă și să afle noutăți.

Când am ajuns alături de ei, i-am întrebat ce s'a întâmplat.

Mă recunoscuseră și începură să-mi istorisească, intrerupându-se unul pe altul, despre revolta care cuprinsese regimentul. Se întorseseră soldații de pe front, trimiși acolo cu o companie de marș și aduseseră vesti despre prăbușirea ofensivei din Iunie și despre faptul că detașamentele ce refuzaseră să lupte fuseseră executate cu mitralierele și cu tunurile...

Când ne-am apropiat de cazărmi, am auzit de departe cum vuiau ca un stup rocit. Insoțitorii mei m'au convins să intru cu ei în cazarmă. M'am dus : mă interesa să observ starea de spirit a soldaților și să ascult ce vorbesc. Prima companie ținea un meeting. Mitraliorii luau cuvântul unul după altul, vorbind scurt și aprins. Înțelesul cuvântărilor lor se rezuma la unul și același lucru : „Vrem pace, vrem pământ ! Până când să suferim bunul plac al guvernului Cherenski, care înșală poporul ? E timpul să ne descotorosim de ei cu arma în mână !...”

În zilele acestea (după cum se știe din istorie) la Petrograd se ținea a II-a conferință orășenească a bolșevicilor. La ședința conferinței au venit și reprezentanți ai regimentului 1 mitraliori, care au declarat că unitatea lor intenționează să organizeze o acțiune armată. Dar Partidul nu aprobă acest lucru. O parte din membrii comitetului din Petrograd și cei ce luau parte la conferință se duseră în cartiere, la uzine și în cazărmi, încercând să împiedice masele de a manifesta la timp nepotrivit, arătându-le că în momentul acela împrejurările nu sunt prielnice unei asemenea acțiuni. Era însă cu neputință să se stăvilească curentul. Atunci Partidul luă o altă hotărâre : seara, membrii Comitetului Central al bolșevicilor se adunară în fostul palat al balerinei Cșeșinscaia împreună cu delegații Congresului, reprezentanții uzinelor și ai unităților militare și hotărâră să conducă demonstrația, dându-i un caracter pașnic.

La 3 Iulie, primul care ieși în stradă fu regimentul de mi-

traliori. Aceștia i se alăturară alte regimente, precum și muncitori de la uzina „Putilov“.

La 4 Iulie au participat la demonstrație cam cinci sute de mii de oameni. Uzinele și fabricile erau în grevă. Cherenschi, înspăimântat, luă o serie de măsuri extraordinare. Aduse de pe front în oraș unități de cazaci și de iuncheri¹ și automobile blindate.

La 5 Iulie se trase în demonstrații. Iuncherii devastară redacția „Pravdei“. Gazetele bolșevice fură suspendate și mulți bolșevici de frunte arestați. Lenin — împotriva cărula se emisese un mandat de arestare la 7 Iulie — se ascundea de spionii Guvernului Provizoriu, la stația Razliv, într'un bordei. Partidul intră din nou în ilegalitate.

Guvernul Cherenschi desarmă garnizoana și, în primul rând, regimentul de mitraliori. Se făceau percheziții în uzine, se confiscau armele.

Intr'o noapte eram de gardă la uzină. Un muncitor alergă să-mi spună că în Poliustrov sunt detașamente de iuncheri care intră prin uzine și confiscă armele. Din clipă în clipă puteau apare și în cartierul Viborg.

Ce era de făcut ?... Arme în uzine erau multe, aveam chiar mitraliere și un mare număr de cartușe, care ne fuseseră încredințate de prietenii noștri, mitraliorii, în timp ce li se desarma regimentul. Să dăm armele iuncherilor ? Nici gând ! Ne pot fi folositoare și nouă.

Cei ce eram de gardă pe uzină ne adunarăm și începurăm să ne sfătuim unde să le ascundem. Ne ajută unul din dulgherii uzinei. În atelierul de dulgherie podeaua era de pământ și el propuse să săpăm o groapă, să băgăm armele acolo și să acoperim groapa, punând deasupra rumeguș și materiale.

Chiar așa am și făcut. Fără zăbavă am luat lopețile și târnăcoapele, am săpat o groapă adâncă, am pus înăuntru puștile, mitralierele și cartușele, și am acoperit totul cu scânduri, bârne și talaș.

Am lucrat toată noaptea, iar spre dimineață, când musafirii nepoftiți — iuncherii — au sosit la uzină, noi terminaserăm totul. Ne-au cerut să predăm armele. Le-am răspuns că „parcă auzisem că la noi sunt ceva arme, dar unde se găsec, eu, un

¹ Iuncheri — elevi ai școlilor militare din Rusia țaristă. (N. T.)

membru oarecare al comitetului de uzină, nu știu. Puteți să căutați" — adăogai.

Și ei începură să caute. Au răscolit toată uzina, dar n'au găsit nimic...

La sfârșitul lui Iulie și începutul lui August, se ținu la Petrograd cel de-al VI-lea Congres al Partidului Bolșevic. Congresul se ținea în ilegalitate. Lenin nu luă parte. El fu nevoit să rămână ascuns, conducând munca congresului prin intermediul tovarășilor săi de luptă. Cuvântările tovarășului Stalin erau pline de spiritul și de ideile sale.

„Perioada pașnică a revoluției a luat sfârșit, spunea Stalin la congres. A început perioada bătăliilor și exploziilor“¹. Congresul indemnă Partidul la Revoluția Socialistă, la pregătirea insurecției armate împotriva burgheziei și a Guvernului ei Provizoriu. Manifestul publicat de congres chema pe muncitori, pe soldați și pe țărani să fie gata pentru lupta hotărîtoare împotriva burgheziei: „Pregătiți-vă deci de noi bătălii, tovarășii noștri de luptă! Cu fermitate, curaj și calm, fără a vă lăsa provocați, acumulați forțe, înrolați-vă în coloanele de luptă!“

Această chemare a Partidului a avut pe dată un răsunset urlaș în fabrici și uzine. La uzina noastră, începând încă din Aprilie, dădeam multă atenție organizării detașamentelor de gărzi roșii. Atrăgeam în rândurile acestei gărzi pe muncitorii fruntași. După încetarea lucrului ne duceam în locuri virane unde, sub conducerea instructorilor combatanți, învățam cu stăruință instrucția militară. Învățam să tragem cu pistolul și cu arma, ne familiarizam cu mînuirea mitralierei. Mergeam și eu la exerciții. Aceasta a fost prima mea școală în care am dobândit cunoștințe militare și trebuie să mărturisesc că mai târziu mi-am adus aminte de multe ori cu recunoștință de școala aceasta.

Nemâncați, obosiți, după o zi de muncă, muncitorii nu plecau de pe terenul de instrucție până seara târziu.

Printre ei erau mulți oameni vârstnici; uneori stăteau în același rând tatăl, cu mustața cărunță, alături de fiul său adolescent.

La noi în uzină erau multe lucrătoare letone și estoniene. Cu o parte din ele am organizat un detașament de „Cruce

¹ I. V. Stalin : „Opere“, vol. 3, Ed. P.M.R., pag. 188. (N. R.)

Roșie", condus de Ghelia. Dar multe din femei cereau să fie înscrise ca luptătoare în rândurile gărzii roșii. De înscris au fost ele înscrise, dar comandanții noștri combatanți nu se ocupau cu prea multă bucurie de „muieri“. Atunci le-am concentrat pe toate într'o grupă separată și mi se dăde mie sarcina să le fac instrucția. Muncitorii făceau haz fără răutate de mine, dar eu nu mă puteam plânge de elevii mei cu fuste : femeile învățau minunat instrucția. Mai târziu, multe din ele au plecat cu un detașament al gărzilor roșii pe Don.

Privit dela distanță, detașamentul nostru de gărzii roșii arăta probabil destul de pestriț : care era cu pălărie, care cu șapcă, care cu chipiu, cu puști de toate calibrele... Dar nu era unul care să nu se țină drept și grav, să nu fie încins peste palton sau peste tunică cu curea, mândru de brasarda roșie de pe mânecă.

Printre instructorii noștri era și un muncitor în vârstă — am uitat cum îl chema — care fusese pe front și care primise botezul focului în „Drujina“¹ muncitorească, organizată pe vremuri la Șuie de către Mihail Vasilievici Frunze. Lui îi plăcea să-și aducă aminte și nouă ne plăcea să-l ascultăm povestind cum îi pregătea Frunze pe muncitori pentru lupta revoluționară.

„Afară din oraș, într'o răpă — ne povestea muncitorul — Frunze îi învăța pe viitorii luptători să-și încarce armele, să ochască, să țină în mână „Browningul“ sau „Mauserul“ greu.

Frunze ne certa cu asprime dacă nu ne îngrijeam arma. Odată el observă la unul din drujinici niște orestături pe mânerul revolverului. „Ce, ai bătut cuie cu el?“ întrebă el. Omul vru să răspundă cu o glumă, dar îl văzu pe Frunze cum se întunecă la față și își mușcă limba. „Tu nu știi cu ce preț căpătăm noi armele?“ Frunze avea dreptate. Armele erau un lucru prețios. Adesea le căpătam cu prețul sângelui celor mai buni tovarăși de-ai noștri.

În Decembrie 1905, Frunze începu să-și pregătească drujinicii pentru plecarea la Moscova. Pe unul din ei nu vru să-l ia. Acela se supăra. „Ai fost văzut beat“, îi spuse Frunze. În ochii tânărului se iviră lacrimi. Începurăm să-l rugăm noi : „O să se îndrepte!“ „Cred că o să se îndrepte,“ răspunse Frunze.

¹ Drujină — ceată. (N. T.)

Uite, când o să ne dovedească asta, va merge cu noi în toate luptele !”

Povestirile bătrânului muncitor ridicau moralul de luptă al ostașilor din garda roșie ; fiecare simțea legătura trainică ce îi unea cu bunele tradiții ale luptătorilor din 1905.

După Rezoluția Congresului al VI-lea, noi ne apucărăm și mai aprig de instrucția militară.

În fața bolșevicilor din Petrograd se mai ridica încă o sarcină importantă, care cerea deasemenea o rezolvare imediată. După evenimentele din Iulie, Cherenschi scosese din oraș o mare parte din fosta garnizoană, înlocuind-o cu unități militare, proaspăt aduse de pe front. Trebuia să-i câștigăm și pe acești soldați.

Lucrul nu era ușor, soldații fiind ținuți sub supravegherea severă a superiorilor.

Printre alții, mi se încredință și mie munca de agitație în cazărmi. Seara, după încetarea lucrului în uzină, și uneori chiar după instrucția cu ostașii gărzilor roșii, mă îndreptam spre cazarmă. Fiecare dintre agitatorii bolșevici era atașat la câte un regiment. Ne schimbam hainele, îmbrăcam bluze soldățești, pantaloni și cisme. Luând cu noi gazete și broșuri, ne strecuram în cazărmi și stăteam de vorbă cu soldații — desigur ferindu-ne să dăm ochi cu ofițerii. Curând am legat în cazarmă prietenii, care mă apărau de primejdia de a fi văzut de superiori. Păziți de câte un planton, stăteam de vorbă și citeam cu glas tare ziarele celor din jur. Soldații arătau un viu interes pentru evenimentele zilei și doreau să se lămurească asupra lor. Toți erau obosiți de război, toți doreau să se întoarcă acasă la muncă, dar fiecare era gata la nevoie să lupte cu arma în mână pentru o viață pașnică și liberă. Mă pasiona munca în cazarmă ; eu am socotit întotdeauna că munca de agitator este una din sarcinile cele mai importante de partid. Și într’adevăr, ce poate fi mai însemnat decât să imprăști ceața minciunii, a înșelătoriei, a ignoranței și să deschizi ochii oamenilor asupra adevărului ?

Odată ne-am antrenat atât de mult citind cu voce tare ziarul „Rabocii i soldat” (Muncitorul și soldatul) — în care se găsea articolul „Victoria contrarevoluției” semnat de C. St.¹ —

¹ C. St. — I. V. Stalin. (N.T.)

încât nu am băgat de seamă că un ofițer se apropiase de noi.

— Ce lectură faceți, ce citiți ? — se răsti el. Trecui printr'un moment greu — m'aș fi putut „prăbuși”, și toată munca indeplinită s'ar fi spulberat. Dar m'am ridicat liniștit, am împăturit ziarul și l-am întins ofițerului. „Rabocii i Soldat” era pus de mine, din vreme, în alt ziar militarist, anume „Reci”. Dacă ofițerul ar fi desfăcut ziarul ar fi descoperit într'o clipă șiretlicul meu atât de simplu, dar el se mărgini să se uite la titlul ziarului și liniștit, să spună cu mărinimie :

— Bine, citiți mai departe !...

...Mi-amintesc Petrogradul în timpul rebeliunii lui Cornilov. După cum se știe, când generalul Cornilov a trimis împotriva Petrogradului un corp de cavalerie sub comanda generalului Crimov, declarând că vrea să „salveze Patria” (ceea ce însemna să inee Revoluția în sânge), Comitetul Central al Partidului Bolșevic a chemat pe muncitori și pe soldați să respingă cu armele forțele contrarevoluționare. Partidul Bolșevic era singura forță din țară în stare să organizeze rezistența împotriva lui Cornilov.

La chemarea bolșevicilor au răspuns toate fabricile și uzinele. Orașul se transformă într'un lagăr militar. Mii de noi muncitori se înrolau în Garda Roșie. În uzine se fabricau zi și noapte muniții și arme. Muncitorii dela uzina Putilov, lucrând zi și noapte, au montat în două zile aproape două sute de tunuri noi. Muncitorii dela calea ferată blocau găurile cu garnituri goale, demontau șinele. Detașamente de muncitori construiau întărituri în jurul Petrogradului. Ghelia, lăsând copiii în grija unei vecine, pleca în fiecare dimineață, luând casmaua pe umăr ca o pușcă, să sape la tranșee.

Am desgropat armele ascunse ; dar acestea erau prea puține pentru ca să-i înarmăm pe toți ostașii din Garda noastră Roșie, al căror număr crescuse mult. Dela Sovietul Petrogradului căpătărăm un ordin, în baza căruia trebuia să luăm arme dela uzina Ijor.

Am primit sarcina să ridic aceste arme conform ordinului și să le aduc grabnic la uzină. Am luat cinci camioane (toate câte le aveam), am ales câțiva băieți de încredere și am pornit.

La comitetul raional Viborg, partidul mă sfătui să mă grăbesc, dar la uzina Ijor nici n'au vrut s'audă de mine. Uzina

era condusă de autorităţi militare. Un locotenent-colonel bătrân, comandantul uzinei, nu recunoscă şi nici nu vru să ştie de „hârtii sovietice”. Am reuşit totuşi să pătrund la comitetul de uzină, să adun pe bolşevici şi să le vorbesc. Sfătuindu-se, bolşevicii dela Ijor îmi spuseră să trag maşinile în spatele uzinei. Făcurăm aşa ; dintr'un depozit de rezervă am început să încărcăm în maşină arme cu o iuţală fulgerătoare. (Ce nu era acolo ! şi arme ruseşti, şi austriace şi româneşti şi japoneze !) Intr'o clipă, am golit aproape tot depozitul. Am luat şi o cantitate considerabilă de cartuşe şi am plecat triumfător spre Petrograd. Prevăzător, mergeam pe drumuri de ţară. Am dus totul la bun sfârşit şi în aceeaşi seară am împărţit armele şi la uzinele vecine.

În zilele acestea, muncitorii dela pulberăria Schlüsselburg aduseseră în oraş, pe Neva, un şlep cu dinamită pentru înarmarea detaşamentelor Gărzilor Roşii.

Când s'a aflat în raionul Viborg despre şlepu cu dinamită, Klimov şi cu mine hotărîrăm să aducem dinamita la noi în uzină şi s'o depozitam în sala de mese. Toată noaptea, brigada de voluntari descărcă şi transportă dinamita. Dimineaţa am pus străji lângă sala de mese şi nimănui nu i se mai îngădui să se apropie : dacă s'ar fi produs o nenorocire, atunci ar fi sărit în aer nu numai uzina noastră, dar ar fi fost nimicite şi toate uzinele din vecinătate.

Am distribuit dinamita detaşamentelor de Gărzi Roşii şi ce a mai rămas am trimis mai târziu pe Don, pentru lupta împotriva „albilor”.

Atacul cornilovist asupra Petrogradului se prăbuşi. Soldaţii nu voiau să apere burghezia, nu voiau să tragă în muncitori. Insuşi generalul, care până mai ieri ameninţa să inecă revoluţia în sânge, stătea la Bihov, în clădirea liceului transformată în închisoare, sub paza propriului său regiment „Techin”.

Lichidarea rebeliunii lui Cornilov a arătat tuturor în mod limpede că încercările burgheziei de a sfărâma revoluţia sunt condamnate la eşec şi că puterea ce va hotări soarta revoluţiei este de partea bolşevicilor.

Din Finlanda, Lenin scria Comitetului Central al Partidului că la ordinea zilei se pune problema însurecţiei armate la „Piter” şi Moscova, cucerirea puterii şi răsturnarea Guvernului

Provizoriu. La 7 Octombrie, Lenin veni în taină la Petrograd și, împreună cu Stalin, începu să conducă pregătirea insurecției.

În înlănțuirea evenimentelor se ivesc epoci când simți mersul istoriei, năzuințele timpului, și când soarta fiecărui individ în parte se contopește cu însăși soarta țării, cu soarta poporului.

Așa s'a întâmplat în zilele Revoluției din Februarie, și în zilele Marelui Octombrie.

Partidul — dela conducătorii lui până la fiecare muncitor bolșevic — se pregătea pentru lupta decisivă.

Noi știam că dușmanul se va împotrivi, că el n'o să cedeze puterea fără luptă. Și voiam să fim gata pentru această ultimă și hotărîtoare bătălie.

Cu o grabă febrilă, detașamentele Gărzilor Roșii învățau nu numai instrucția militară și cunoașterea mînuirii armelor, dar și lupta de stradă.

Deși de calibre diferite, armele erau acum suficiente pentru toți. Detașamentele Gărzilor Roșii mergeau să facă de gardă pe rînd la Smolnii.

În noaptea de 24 Octombrie, Lenin, îmbrăcat ca muncitor, sosi la Smolnii. El și cu Stalin luară în mîinile lor conducerea insurecției. Totul fu pus în mișcare, toate forțele de luptă ale revoluției erau gata de atac. Masele de muncitori se adunau pe lângă sovietele raionale și la statele majore ale Gărzilor Roșii. Aici primiră arme, fură împărțiți în detașamente și îndreptați unii la Smolnii, iar alții să îndeplinească diferite alte misiuni: să încercuiască Palatul de Iarnă, unde se găsea Guvernul Provizoriu, să ocupe poduri sau instituții, să-i desarmeze pe luncheri.

Spre sfârșitul zilei, Gărzile Roșii ocupară centrala telefonică. Garnizoana fortăreței Petropavlovsc, cu uriașul ei arsenal, trecu de partea bolșevicilor.

Înspre Smolnii veneau mereu, mereu, detașamente ale Gărzilor Roșii. Cruciașătorul „Aurora” urcă Neva spre Palatul de Iarnă și își îndreptă tunurile înspre acest ultim refugiu al contrarevoluției.

La 25 Octombrie, către ora 9 dimineața, detașamente ale Gărzilor Roșii, unități din garnizoana din Petrograd și marinarii sosiți din Cronstadt înconjurară Palatul de Iarnă, unde se refugiase Guvernul Provizoriu și o oră mai târziu, Comite-

tu! Militar Revoluționar proclama răsturnarea Guvernului Provizoriu. „Puterea de stat, spunea manifestul, a trecut în mâinile organului Sovietului de Deputați ai Muncitorilor și Soldaților din Petrograd — Comitetul Militar Revoluționar — care stă în fruntea proletariatului și a garnizoanei din Petrograd. Cauza pentru care a luptat poporul — imediata propunere a unei păci democratice, desființarea proprietății moșierilor asupra pământului, controlul muncitoresc asupra producției, crearea unui guvern sovietic — a fost asigurată. Trăiască revoluția muncitorilor, soldaților și țăranilor !”

Acest manifest a fost redactat de Lenin.

La amiază, întregul oraș, în afară de Palatul de Iarnă, era în mâinile revoluționarilor. Se făcuseră pregătirile de asalt. Pozițiile de plecare dinspre grădinile Nevski și Alexandrovski, dinspre cheiul Dvortovii și Amiralității, dinspre străzile Morscaia și Milionnaia fuseseră ocupate de Gărzile Roșii, de soldați și marinari.

La ora 9 și 40 minute seara, răsună salva istorică de pe „Aurora”.

Apoi începu asaltul Palatului de Iarnă...

* * *

În seara de 25 Octombrie eram de gardă la uzină.

Se întunecase devreme. Căerul era acoperit de nori groși.

Parcă am și acum în fața ochilor atelierele tăcute, întunecate, goale — ca și cum toată uzina ar fi stat în așteptare. Văd fețele aspre, îngândurate ale muncitorilor vârstnici care făceau parte din Gărzile Roșii...

În noaptea aceasta tot tineretul nostru din Gărzile Roșii pornise într’acolo, la Palatul de Iarnă. Cerusem și eu să mă duc, dar n’am fost lăsat.

— Ce, tu nu știi ce este disciplina ? mă dojeni Climov ; astăzi ești de gardă, locul tău e aici, în uzină. Păzește uzina, asta e sarcina ta ! Tot mai umbli după glorie ? — adaugă el, îmbunat. Așteaptă, o să fie atâta glorie, încât o să ajungă pentru toată lumea !...

Nu. Eu nu căutam gloria — și Climov știa bine aceasta — mi-era pur și simplu greu să rămân în uzină. Dar disciplina e disciplină... Oamenii tăceau, mulți fumau. Din când în când,

cineva arunca o vorbă scurtă, fără nicio legătură cu evenimentele ce se petreceau ; dar în mintea tuturor era același gând : „Astăzi se hotărăște soarta noastră !”...

În dosul vastelor ferestre ale uzinei străjuia întunericul rece și de nepătruns al nopții. Am inspectat posturile. Totul era în ordine, fiecare era la locul său. Toți vegheau... Cerul se întunecase mai tare. Pentru o clipă, orizontul se luminează de o explozie îndepărtată, roșietică. Părea că de departe vine un vuet nelămurit, se aud împușcături, strigăte... Dar poate că toate acestea erau închipuiri ale auzului încordat până la limită... Liniștea domnea peste tot.

Acolo în oraș, lângă Palatul de Iarnă, se dădea o luptă năpraznică. Acolo, în trosnetul împușcăturilor, în strigătele victorioase ale atacatorilor, se năruia ultimul stâlp al lumii vechi. Acolo, sângele fierbinte al tovarășilor noștri stropia primele mlădițe ale victorii celei noi...

Ora 2 și 10 minute noaptea... Palatul de Iarnă căzuse. Cei câțiva miniștri speriați ai Guvernului Provizoriu au fost „instalați” la fortăreața Petropavlovsc.

Vestea victoriei ajunse cu o luțeală fulgerătoare și la uzina noastră. Fețele trase și aspre ale muncitorilor se luminează. Ochii oboșiți după o noapte de veghe scânteiau de bucurie. Ne îmbrățișam și ne strângeam mâinile.

În clipele acestea, toți ne simțeam apropiați, înrudiți.

A doua zi disdediminează, al II-lea Congres al Sovietelor confirmă apelul adresat muncitorilor, asupra preluării puterii de către Soviete, scris de către Lenin. Iar noaptea, la a doua sedință a Congresului, Lenin citi în public „Decretul asupra păcii” și „Decretul asupra pământului”.

Victoria câștigată era covârșitoare și ne umplea inimile de bucurie ! Dar ca să lăsăm armele din mâini era încă prea devreme ! În unele locuri se mai produceau ciocniri cu încherii.

Detășamentul nostru de Gărzi Roșii din Viborg i se încredință sarcina de a desarma pe încherii care ocupaseră școala militară de artilerie „Mihailov”.

Și iată-mă cu o armă grea, austriacă, pe umăr, strâns cu o centură peste palton, cu o brasardă roșie la mânecă, mărșăluind de zor în rândurile tovarășilor Gărzi Roșii, spre locul unde ne aștepta prima întâlnire, față în față, cu dușmanul. În rândurile din urmă ale detașamentului nostru, cu o basma

albă în cap, cu trusa medicală atârnată de umăr, mergea tot atât de repede — Ghelia...

De câte ori mai târziu — și pe fronturile războiului civil și în detașamentul de partizani în zilele Marelui Război de Apărare a Patriei — am mers noi la luptă împreună, mână în mână ! Femeile noastre au fost, întotdeauna, nu numai surori de caritate, dar și curajoase, neînfricate luptătoare.

În toate luptele în care ne-a fost dat, Gheliei și mie, să fim împreună, mă cuprindea o neliniște, un gând ce-mi revenea mereu în minte și mă turbura : „Dacă o s'o rănească un glonte rătăcit al iuncherilor ?“

Din depărtare se auzeau împușcături. Cu toții devenisem mai gravi, mai dârji. Detașamentul nostru ajunsese la școala Mihailov în clipa când detașamente ale Gărzilor Roșii, venite mai înainte, impinseseră pe iuncheri în clădire.

Aceștia din urmă trăgeau dela ferestre. Prin aer șuierau gloanțele. Atunci când noi, împreună cu alte detașamente ale Gărzilor Roșii, am încercat să atacăm frontal clădirea școlii, iuncherii ne întâmpinară cu un foc atât de puternic, încât ne-am retras în grabă. Câțiva oameni căzură. Tovarășii îi ridicară și îi scoaseră din bătaia focului. Fără să țină seamă de gloanțele care șuierau în jurul lor, două femei alergară spre unul din răniți. După basmaua ei albă din cap, am recunoscut-o pe Ghelia. Femeile îl ridicară pe rănit și îl duseră...

În vremea aceasta, în spatele clădirii școlii se auziră urale și împușcături. O altă grupă de Gărzi Roșii se apropiase prin spatele clădirii și năvălise înăuntru. Focul dela ferestre încetă. Ne aruncarăm din nou la atac și, decimând pe iuncherii care apărau baricada dela intrarea principală, pătrunserăm și noi în clădire. Totul se terminase. Timp de încă câteva minute, în coridoarele lungi, pe jumătate întunecate ale școlii, se mai auziră împușcături răzlețe, dar Gărzile Roșii începuseră să scoată acum în curte grupuri de iuncheri desarmați.

Ghelia se apropie de mine. Fața îi era albă, își umezea buzele uscate și vru să-mi spună ceva, dar făcu numai un semn și alergă în partea unde ostașii răniți din Gărzile Roșii, erau așezați cu grijă în camion.

Cherenschi, care fugise din Petrograd, scoase de pe front câteva divizii de cazaci și le trimise la Petrograd sub comanda generalului Crasnov. La 28 Octombrie, Crasnov ocupă Tarscoe-Selo.

Ca un singur om, muncitorii din Petrograd se ridicară pentru apărarea revoluției. O luptă grea se încinse lângă Pulcov. La 31 Octombrie, detașamentul Gărzii Roșii al uzinei noastre se imbarcă în grabă în mașini și porni spre înălțimile dela Pulcov.

Eu am plecat cu ultimul camion ; căpătasem sarcina să strâng pe toți cei întârziați și să primesc din atelierul de sculărie armele reparate.

Ghelia plecase mai devreme într'una din mașinile din fruntea coloanei, cu un detașament sanitar.

Camionul nostru ieșea din curte, când am văzut pe unul din mecanici că aleargă după noi.

— Tovarăși, striga el, dar eu cum rămân ? Pe mine m'ați uitat !

Cu ochelari pe nas, cu o pălărie cu boruri mari, cu niște galoși care îi clămpăneau în picioare, mititel și pipernicit — el nu avea deloc o înfățișare războinică. Cei din mașină începură să râdă :

— Nu ești îmbrăcat în uniformă ! Ce fel de luptător ești ?...

Oprirăm totuși, iar mecanicul, cu o iuțeală care-i depășea puterile, se urcă în camion. În luptă, sub gloanțe, acest bătrânel pipiriu se ținu foarte bine și arată o neobișnuită vlagă.

Aprigă era dorința tuturor în zilele acelea să apere libertatea câștigată cu arma în mână ; și sentimentul acesta îl aveau și acei care nu luptaseră niciodată.

Nu era ușor să ajungem la Pulcov. Șoseaua se afla sub focul artileriei lui Crasnov, care ocupase poziții favorabile și noi am fost nevoiți să mergem pe drumuri de țară, înglodate și pline de zloată. Mașinile grele înaintau anevoie prin câmpia pustie, printre dealuri, sub cerul posomorit, spre locul unde se dădea lupta și de unde se auzeau surd salvele de tun...

Ascultând împușcăturile îndepărtate, oamenii deveniră fără voia lor mai posomorâți, dar nu am văzut la niciunul măcar o umbră de șovăire sau de frică. Incinși cu benzi de mitraliere, cu brasarde roșii la mâneci, muncitorii strângeau puternic armele în mâini.

Și mai târziu, când ne răspândirăm în lanțuri de trăgători și gloanțele suierau pe deasupra capetelor noastre, toți se purtară minunat. E adevărat, Gărzile Roșii întâmpinau greutatea din cauza terenului de luptă, căci nu posedau arta de a

traversa în fugă locurile descoperite și de aceea aveau mari pierderi.

În tot timpul focului, n'am văzut-o pe Ghelia. O singură dată mi s'a părut că îi zăresc basmaua albă tocmai în locul unde înainte de asta, explodase cu mare sgomot un obuz de artilerie, împrăștiind bucăți de pământ. Dar poate că nu fusese ea...

Înaintam sărind din loc în loc. Ne culcam la pământ, trăgeam, apoi fugeam iar în întâmpinarea gloanțelor. Undeva țacănea mitraliera, băteau tunurile. În fața noastră văzurăm niște clădiri. Pe lângă ziduri se strecurau din loc în loc soldați care trăgeau asupra noastră. „Ei sunt !” îmi trecu prin minte. Am alergat de-a-dreptul spre ei. De după colțul unei magazii sări un ofițer de cazaci. Trăsei, și el căzu...

Impușcăturile începeau să se potolească. Într-o parte stăteau cazaci cu mâinile ridicate. Cineva îmi strigă să aduc mașinile pentru răniți și am alergat către ele. Deodată o văzul pe Ghelia ; mergea încet pe drumul mocirlos. Pe paltonul ei stropit de noroi se vedeau pete de sânge. Am sărit în întâmpinarea ei. Văzându-mă, ea pări și se clătină.

— Trăiești ! spuse ea încet, punându-și capul obosit pe pieptul meu. Știam că trăiești !... Ce viteji, ce eroi, toți ai doștri ! — zise ea repede. Și lacrimi curseră pe obraji ei supti.

Târziu în noapte, cu fețele arse de vânt, cu cismele pline de noroi, Ghelia și cu mine ședeam la noi în odaie, ascultând respirația liniștită a copiilor care dormeau.

— Dorm, dorm în pace ! spuse Ghelia și râse cu un râs liniștit, fericit.

Curând după lupta dela Pulcov am căzut grav bolnav. Începui cu o pneumonie, apoi se iviră tot soiul de complicații. Slăbit de munca încordată, de nopțile nedormite, de lipsa de mâncare, organismul se împotriva cu greu bolii. De abia în luna Ianuarie a anului 1918, slab și istovit, m'am dus la uzină.

Detașamentul Gărzii Roșii al uzinei noastre lupta în vremea aceea împotriva „albilor“, undeva pe Don.

Uzina se golise simțitor. Nu numai tineretul dar și mulți muncitori bătrâni plecaseră pe front.

CAPITOLUL VI.

FORTĂREAȚA DE PE VOLGA

Era o zi friguroasă de Ianuarie...

Stăteam cu Ghelia în stradă, lângă intrarea comitetului rațional al partidului, din Viborg. Acolo, la comitetul rațional, planurile noastre se spulberaseră. Ceruserăm comitetului să fim trimiși pe Don, ca să luptăm împotriva bandelor generalului Caledin. În timpul cât fusesem bolnav, ne gândeam să lăsăm copiii la fratele Gheliei și să ne ducem acolo unde se dădeau primele lupte pentru cuceririle Marelui Octombrie și unde curgea sângele prietenilor noștri, al tovarășilor noștri din Gărzile Roșii. Și iată că acum zece minute, cererea noastră

fusese refuzată ; refuz aspru și hotărît. Cauza refuzului era, în primul rând, boala de care suferisem până nu demult. Slăbisem foarte tare și arătam ca o vedenie. În al doilea rând, aveam doi copii mici.

Dela comitetul raional ne-am dus la comitetul orășenesc. Cererea noastră de trimitere pe front a fost respinsă și aici. Mi se propuse să plec în Caucaz cu o „misiune specială”. În timpul acela mulți comuniști erau trimiși din Petrograd și Moscova spre Sud ca agitatori, propagandiști, pentru întărirea organizațiilor de partid locale. Ca început, trebuia să ajung în Cuban, la Ecaterinodar. Am primit propunerea. Hotărîrăm să luăm și copiii. Am început pregătirile. Impachetatul a mers ușor, mai greu a fost să găsim o bucată de pâine pentru drum. La Petrograd era foamete mare. Fratele Ghellei, conducându-ne la gară, aduse o oală mare cu cașă¹ de orz. „Nepoțelilor, pentru drum”, spuse el, dând Ghellei darul său prețios.

Înainte de plecare, am trecut să-mi iau rămas bun dela mama și dela sora mea. Ele se pregăteau deasemenea să plece din Petrograd cu niște cunoștințe, tot spre Sud, însă ceva mai târziu decât noi.

Am pornit bine la drum, s'ar putea spune chiar confortabil pentru vremurile acelea. Ne-am așezat pe băncile de scânduri din vagonul de marfă ; o sobă încălzită cu lemne, care scotea destul fum, ne-a făcut să nu simțim gerul. Până la Moscova am călătorit repede, în două zile. Dar la Moscova ne-am împotmolit. Era cu neputință să te urci în vreun tren care mergea spre Sud. Cine nu a călătorit în vremea aceea cu trenul, acela nu-și poate măcar închipui ce se petrecea pe calea ferată și cât de aglomerate erau trenurile. Cu toate că era viscol, ger, oamenii plecau agățați de scări, pe tampoane și pe acoperișuri. Din cauza războiului îndelungat, mai toate vagoanele trenurilor fuseseră deteriorate. Și în afară de aceasta, călătorii erau cu mult mai mulți decât de obicei. Mai erau apoi și soldații întorși de pe front în drum spre casă. Și e lesne de înțeles că la Moscova era mult mai greu să te urci în tren. Aici se îngrămădiseră o asemenea masă de oameni, încât noi, cu doi copii mici, aveam foarte puțini șanși să ne urcăm repede. Trecu o zi, două, trei — zile chinuitoare, petrecute în gară, într'o înghesuială și forfotă neînchipuită, în

¹ Cașă — flertură de orez, hrișcă sau alte cereale (N. T.)

frig, foamete, murdărie, cu doi copilași în brațe... Ne veni în ajutor o întâmplare fericită. În gară, alături de noi se așezaseră pe lădițele lor marinărești cinci marinarii din Cronstadt, băieți tineri, îndrăzneți, încinși cu benzi de mitraliere pe deasupra mantalelor. Și ei plecau spre Sud. Am intrat în vorbă cu ei, le-am dat apă fierbinte din ceainicul nostru mare de drum. Le-am povestit situația noastră și ei se hotărîră să ne ajute.

În timpul urcării în garnitură, lângă vagoanele de marfă se petrecea ceva înspăimîntător. Marinarii noștri asaltară așa de vijelios unul din vagoane, încât nici nu băgarăm de seamă când ne-am trezit în colțul vagonului, așezați pe boarfele noastre. Ședeam asurziți, năucii, strânși din toate părțile de lumea ce se înghesuia, ca scrumbiile în butoi. Când Ghelia vru să se ridice de pe locul său a doua zi de dimineață, nu reuși dintr'odată — atât de strașnic i se lipise în timpul nopții colțul de pereții vagonului, din cauza gerului.

Trenul mergea încet de-a-lungul câmpiilor și al crângurilor acoperite de zăpadă. Vântul înghețat sufla prin toate crăpăturile vagoanelor. Mă durea inima când mă uitam la Ghelia și la copii. Micuții răciră și se îmbolnăviră. Mai rău îi era lui Valiușca, cel mai mititel. Ședea aproape lipsit de viață în brațele mamei sale, iar corpul lui mic și slăbuț, învelit în tot ce aveam mai călduros, era uscat și fierbinte. Vedeam cum se scurg din când în când lacrimi pe obrajii Gheliei...

Ajunserăm la stația Greazi. Aici trebuia să coborîm. Trenurile nu mergeau mai departe — undeva, lângă Rostov, drumul era tăiat de bandele lui Caledin.

Furăm sfătuiți să trecem spre Cuban prin Țarițin. Prietenii noștri, marinarii, ne ajutară să ne urcăm într'un tren care mergea spre Volga. Am ajuns la Țarițin, dar aici ne aștepta o nouă desamăgire: trenurile spre Sud nu mergeau: drumul era tăiat de niște bande locale, între stațiile Cotelnicovo și Remontnaia.

Copiii erau bolnavi și noi eram destul de chinuți. Nu ne rămânea altceva de făcut decât să rămânem deocamdată în Țarițin. Bineînțeles, nimeni nu știa când se va relua circulația spre Sud.

Am închiriat o cameră mică în oraș și ne-am instalat, de bine de rău, într'însa. Mi-aduc aminte că amândoi, Ghelia și cu mine am rămas cu gurile căscate când ne-am dus pentru prima oară în piața din Țarițin... Găseai tot ce-ți poțea

inima ! Noi, cei din Petrograd, flămânzi, ne desvâțaserăm demult cu asemenea belșug. Am cumpărat tot felul de lucruri bune. Și mereu doream să cumpărăm, tot mai mult, temându-ne parcă : „Da'dacă mâine nu vor mai fi nici unele din toate acestea ?”... Ei, mă gândeam eu, aducându-mi aminte de foamea din Petrograd, Țariștinul ar fi trebuit să-și mai împartă din bogății !...

Trecură câteva zile și eu am început să mă gândesc la viitor. Doar n'am plecat din Petrograd pentru ca să mănânc aici pâine albă !.... Alergam la gară în fiecare zi ca să aflu dacă nu cumva s'a reluat legătura cu Sudul. Totul rămânea însă neschimbat.

M'am dus la comitetul orășenesc de partid și am istorisit peripețiile călătoriei noastre. Ca să mă ajute să plec spre Sud, desigur nu puteau. Imi propuseră însă să mă duc să lucrez în specialitatea mea la depoul de cale ferată din Sud-Estul orașului. Am primit firește cu bucurie : mă simțeam fără niciun rost, așa fără lucru și fără cercul de muncitori cu care mă deprinsesem.

Am fost îndreptat la depou, la atelierul de scule. Dar acolo lucra un bătrân, așa că de fapt un al doilea muncitor nici nu avea ce să facă. Atunci meșterul mă repartiză la atelierul de reparații mijlocl și imi dădu să fac, de probă, o menghine de banc. Un asemenea lucru „brut” mărturisesc că nu făcusem încă niciodată. Dar nu puteam refuza și am intrat în fierărie, unde mi-am ales materialul necesar. L-am fasonat sub ciocanul cu aburi și, înapoiindu-mă în atelierul de lăcătușerie, m'am apucat de lucru, pregătindu-mi mai întâi sculele trebuincioase.

Măinile imi erau dornice de muncă și curând fui absorbit de cele ce făceam. Și eram atât de prins în lucrul meu, încât nici n'am băgat de seamă că în jurul meu se adunaseră fierarii din atelier și imi urmăreau în tăcere și cu interes munca. De fapt, ei când tăiau, luau indeobște o daltă cu mâner scurt și un ciocan greu. Mânerul îl țineau aproape de mijloc și băteau, lovind greu dalta, fără un avânt prea mare. Eu însă lucram altfel — „ca la Petrograd”. Imi făcusem un ciocan mic, cu mâner lung și loveam cu o smucitură puternică din umăr o daltă ușoară, prelucrând repede viitoarele menghini. Cu acest fel de muncă, obțineam nu numai o oarecare ușurare în muncă dar și o foarte mare precizie.

Cine nu știe cât ești de bucuros atunci când munca îți e spornică, când te simți stăpân pe meseria ta ! Nu lucrasem demult, fusesem bolnav vreme îndelungată, apoi mă chinuisem destul în tren și acum mi se părea că cu fiecare lovitură de ciocan cresc în mine puteri noi, devin mai sigur și mai voios. Intradevăr, este o mare fericire să muncești cu râvnă la ceea-ce-ți place !

După ce am terminat lucrul, am făcut tăietura și am călit buzele menghinei, am predat meșterului obiectul cu opt ore înainte de termen. Meșterul se uită multă vreme cu admirație la menghină, o botează „jucărie“ și nu știa unde s'o pună : în sala de sculărie nu era loc, în atelierul de lăcătușerie se temea că o să se strice repede. Hotărî deocamdată să o lase în biroul său și o așează pe masa sa de lucru.

Am început să lucrez în depou. Eu eram obișnuit cu o muncă migăloasă și precisă, făcută cu micrometrul sau șuplerul¹ ; aici a trebuit să mă învăț cu o muncă mult mai grosolană și mai simplă. Curând, în atelierul de reparații mijloclilor mi se dădu o brigadă de lăcătuși. Lucram la sertărașele locomotivelor, la manometre, adică la cea mai migăloasă și mai precisă muncă dintre cele care se executau în atelier. Dar trebuiau făcute și reparațiile curente din depoul de locomotive, astfel că se întâmpla să mă întorc acasă plin tot de păcură.

Curând mi-am făcut în depou prieteni și tovarăși. M'am înscris în detașamentul Gărzilor Roșii al căilor ferate.

În primele zile ale lunii Februarie se organizează și se efectuează o mare operație de curățire a căii ferate, de bandele de garzi albe și de culaci, care țineau sub amenințarea lor calea ferată. La această operațiune luară parte detașamentele orășenești ale Gărzilor Roșii și detașamentul nostru de cale ferată. Am fost conduși la gară cu discursuri și cu fanfare. Așteptam nerăbdători ordinul de urcare în vagoane : de fapt, luând parte la această operație, îmi croiam eu insumi, cu propriile mele mâini, drumul spre Sud. Ghelia plecă și ea cu noi, ca infirmieră.

Călătoria a fost veselă și sgomotoasă. Se cântau cântece, armonica răsuna tot timpul. Disdedimineață am ajuns la Cotelnicovo. Aici se presupunea că va începe atacul. Dar se găseau printre noi și câțiva tovarăși prea înflăcărați, care cerură

¹. Micrometrul și șuplerul — instrumente de precizie, utilizate în industria metalelor, pentru măsurarea pleselor lucrate. (N. T.)

comandanților să ne ducă mai departe, la Remontnaia, unde, după informațiile ce le aveam, erau concentrate principalele forțe ale dușmanului. Comandantul detașamentului se împotrivi. Atunci, se ținut un meeting lângă vagoane și luptătorii declarară comandantului că dacă nu le dă ascultare o să-și aleagă un alt comandant, mai curajos și mai hotărât...

Am pornit mai departe. Lângă Remontnaia se produse prima întâlnire cu „albii“. Aceștia încercară să atace pe neașteptate trenul nostru, în zori, și să ne surprindă în somn. Dar aveam printre noi luptători încercați, care au știut să organizeze apărarea trenului. Și primul atac al dușmanului fu respins.

Am scos un tun de 75 — aveam cu noi o baterie de artilerie — am ocupat poziții bune și ne-am pregătit serios să primim dușmanul. Nimeni nu se îndoaia că „albii“ se vor întoarce curând.

Așa s'a și întâmplat. Adunând forțe însemnate din satele vecine, „albii“ se năpustiră asupra noastră, decise să ne taie drumul spre Țarițin și să pună stăpânire pe tunuri. S'a dat o luptă cruntă, până seara. De nenumărate ori, „albii“ se aruncară la atac, se apropiară de tren, dar toate încercările lor fură respinse și în cele din urmă, ei se retraseră cu mari pierderi.

Nu-l vorbă că și noi aveam destul răniți și morți.

Ne-am întors însă la Țarițin învingători; tăiaserăm pentru multă vreme poarta gărzilor albe să mai atace linia ferată între Țarițin și Remontnaia. Această „expediție“ a fost doar unul din nenumăratele episoade de luptă din vremea aceea. Nu odată detașamentul nostru de Gărzi Roșii (uneori singur, alteori susținut de detașamentele orășenești), a plecat în timp de alarmă pe linie și a respins în lupte sângeroase atacul bandelor lui Caledin. Nu odată ni s'a întâmplat să luăm parte și la desarmarea eșaloanelor care treceau prin oraș.

Țariținul, după cum se știe din istorie, a ocupat un loc important în cursul războiului civil. Nu e o întâmplare că din vara anului 1918 până în vara anului 1919, regimente de gărzi albe au împresurat de patru ori cu un cerc de fier acest oraș eroic.

În vremea când am sosit noi în Țarițin, adică la sfârșitul lui Ianuarie — începutul lui Februarie, tocmai se înjghebau forțele armate ale Revoluției. În oraș se recrutau Gărzile Roșii. Se înființă comandamentul lor central.

Toate acestea erau doar pregătiri, lupta adevărată avea să vie...

Primăvara, ocupanții germani se apropiară de Don. La sfârșitul lui Aprilie el ocupară Rostovul. Culbul de năpărci al contrarevoluției reinvie și se întinsc pe Don, condus de Crasnov „atamanul¹ dela Don“. Deasupra Țarișinului plutea amenințarea ; curând el va deveni centrul loviturilor tuturor forțelor contrarevoluționare din Sud...

Tânăra republică sovietică a trecut, începând din primăvara anului 1918, printr'o perioadă groaznică și înflorătoare ! Nu degeaba a numit Lenin vremea aceasta perioada „celor mai grele încercări pentru revoluția rusească.“

În Aprilie—Mai, nemții ocupară Ucraina, Crimeia, Bielorussia. La începutul lui Martie, englezii efectuară o debarcare la Murmansk, iar la începutul lui Aprilie englezii și japonezii debarcară la Vladivostok. În Mai, un corp cehoslovac compus din prizonieri de război, cărora guvernul sovietic le îngăduise să se întoarcă în patrie prin Siberia și Orientul Îndepărtat, a fost folosit de imperiaștii anglo-francezi pentru o insurecție împotriva Puterii Sovietice. Turcii și englezii se apropiau de Transcaucazia. Bandele lui Simionov ocupară Primorie. Armata „voluntară“ a lui Denichin înainta în Caucazul de Nord, bandele lui Crasnov — pe Don. Țara era înconjurată de un cerc de foc.

În aceste zile, noi toți trăiam doar cu gândul la lupta împotriva dușmanilor patriei noastre, Patria Sovietică.

Voiam să scriu că în aceste zile toate preocupările personale trecuseră pe planul al doilea, dar pe urmă m'am gândit că nu e drept să spun așa. Ce înseamnă „preocupări personale ?“ Și pentru mine, ca și pentru milioanele de muncitori care se aflau sub arme, care se ridicaseră pentru apărarea Revoluției, „preocupări personale“ apropiate, scumpe, săpate în inimă, erau numai lupta împotriva dușmanului care sfâșia patria noastră, care pusese mâna pe tot ce aveam noi mai sfânt, pe libertatea noastră.

Raioanele centrale, izolate de grânarele țării prin fronturile războiului civil, sufereau de foamete. Țarișin era nodul principal al drumurilor prin care se scurgea grâul din regiunile Volgăi de jos și ale Caucazului de Nord spre Rusia centrală. Iată de ce Țarișinul a devenit și centrul principal al bătăliei în care se hotăra soarta Revoluției.

În oraș era neliniște. Dușmanii Revoluției, care se liniști-

¹ Ataman — hatman (comandant) de cazaci. (N. T.)

seră un timp, ridicară din nou capul. Orașul și satele vecine mișunau de speculanți și de contrabandiști. Prețuri stabile pentru pâine nu erau. Și speculanții foloseau această împrejurare.

În mijlocul lui Mai, detașamentele de Gărzi Roșii înăbușiră în oraș rebellunea așa zișilor „anarhiști siberieni“, care erau susținuți de unul din regimentele ce se retrăgea din Ucraina, alcătuit din dezertori și bandiți. Se dădu o adevărată luptă, cu focuri de mitraliere și tunuri.

La sfârșitul lui Mai, detașamentele de cazaci albi se apropiară mult de oraș.

Sovietul din Țarițin publică un apel acre chema pe muncitorii și pe țăranii din vecinătate să se înroleze în Armata Roșie.

Odată, în primele zile ale lunii Iunie, trecând pe linia ferată, nu departe de gară, am văzut pe o linie moartă un vagon de persoane, pe care nu-l mai văzusem până atunci acolo. Pe când treceam pe lângă vagon, ușa acestuia se deschise și pe scări coborîră lute doi militari. Pe fața lor se citea îngrijorarea.

În urma lor coborî un om de statură potrivită, cu părul și mustățile negre și cu obrazul smead, slab. Era îmbrăcat într-o tunică militară, avea cisme și chipiu.

Fără să vreau, am încetinit pasul : fața acestui om imi părea cunoscută. Era tovarășul Stalin.

Stalin sosise la Țarițin pentru ca să dea pâine țărilor care flămânzeau.

Lupta pentru pâine pe care o conducea Stalin era un lucru de o asemenea importanță, încât putea ocupa în întregime toate puterile omului ce și-ar fi asumat aducerea ei la îndeplinire. Dar elevul și tovarășul de luptă al lui Lenin, tovarășul Stalin, conducea în afară de aceasta și apărarea Țariținului.

Primejdia atacului bandelor de cazaci albi era atât de mare încât în ziua sosirii lui Stalin în Țarițin în oraș se declarase starea de asediu.

A doua zi, la ședința sovietului din Țarițin, Stalin ceru introducerea imediată a prețurilor maxime pentru pâine și puse în practică această hotărîre. Aceasta fu prima și cea mai distrugătoare lovitură dată speculei — măsură care îngredea scurgerea grâului prețios din Țarițin. La toate uzinele și fabricile din oraș și în toate satele din vecinătate se începu agitația pentru ca să se dea pâine Petrogradului și Moscovei care flămânzeau. Șapte milioane de puduri de făină pe lună, o sută

cincizeci de vagoane pe zi — acesta era planul stalinist de transporturi.

Din ziua aceea memorabilă de când vagonul lui Stalin sosisese în gara Țarițin în ziua când până și aspectul exterior al orașului căpătase altă înfățișare, se scurse foarte puțină vreme. Dispărură speculanții, dispăru mulțimea îmbrăcată provocator, care, seara, umplea grădinile și chelurile. Orașul deveni mai sobru, mai disciplinat ; începu să semene cu un lagăr militar.

Nol, muncitorii dela calea ferată, am luat bineînțeles partea cea mai activă în lupta pentru pâine. Pentru noi era o sarcină de onoare ca să asigurăm — prin constituirea garniturilor de trenuri — scurgerea șuvoiului de grâu spre centrul țării. Munceam fără încetare, munceam zi și noapte. Către mijlocul lui Iunie, o jumătate de milion de puduri de făină erau încărcate și gata de expediere. Dar în vremea aceasta, situația de pe front se schimbă brusc. Dușmanul era chiar în apropierea Țariținului : cazacii albi ocupaseră Crivala Muzga, la vreo patruzeci de verste de oraș.

Și totuși aceste cinci sute de mii de puduri de făină au ajuns până la Moscova. Ele au fost descărcate din ordinul lui Stalin pe șlepuri și trimise pe Volga până la Saratov, iar de acolo spre Moscova.

Dușmanul era la porțile orașului. Lupta pentru pâine căpătă un aspect nou, aspectul luptei cu arma în mână pentru Țarițin. Din Iunie, la propunerea lui Lenin, Stalin luă asupra sa conducerea frontului din Sud al războiului civil. El conducea sovietul militar al frontului din Țarițin, fiind tot timpul preocupat de grija ca grâul să fie întruna trimis la Moscova.

La Țarițin, în vremea aceasta, nu exista de fapt o armată. Însă ea trebuia creată. În acest scop, Stalin colabora cu ajutorul său cel mai apropiat, C. E. Voroșilov. Printr'un marș eroic, acesta adusese la sfârșitul lui Iunie la Țarițin unitățile armatei ucrainiene, ce se retrăgeau din Donbass.

Stalin și Voroșilov vizitau uzinele, luau cuvântul la meetinguri arătând situația de pe fronturi și chemând pe muncitori să se înroleze în rândurile Armatei Roșii.

La mijlocul lui Iulie a fost convocată o ședință plenară orășenească a activului de Partid. Acolo se discută o singură problemă : apărarea Țariținului și a Volgăi împotriva cazacilor albi care se apropiau de oraș.

Parcă am și acum în fața ochilor sala mare a fostului club al negustorilor, cu tavanul sculptat și cu ferestre înalte, prin care se zărea întinderea largă a Volgăi. Sala era înțesată de oameni, deasupra cărora plutea norul albăstrui al fumului de tutun. Erau muncitori cu îmbrăcămintea plină de ulei veniți de-a-dreptul din uzine, dela mașini ; erau muncitoare cu basmale roșii pe cap ; erau soldați în bluze verzi de vară.

În Nordul sau în Sudul Țării Sovietelor, în orașe mari sau în sate, în acei ani grei, bolșevicii se adunau toți ca unul la chemarea Partidului lor, cu arma în mână, gata să lupte împotriva tuturor dușmanilor ce năpădeau din toate părțile.

În ziua aceea la Țarițin nu s'au ținut discursuri lungi și nu s'a vorbit mult. Nici nu era nevoie ! Situația era împiedecă pentru toți : nu aveam altceva de făcut decât să luăm arma în mână și să pornim la luptă !

Ni se propuse să ne adunăm a doua zi într'unul din cluburile muncitorești, unde trebuia să se alcătuiască regimentul comunist.

Ghelia nu era acasă. Plecase la maternitate : așteptam al treilea copil. Acasă erau doar micuții noștri — Jenia și Valia — lăsați în paza unei vecine bătrâne.

În seara aceea am stat mult timp cu copilașii mei, m'am jucat, i-am făcut să râdă, până când mi-au adormit în brațe... Mi-am strâns sacul de lucru și mi l-am pregătit de drum. Nu mă hotăram să las copiii cu vecina cea bătrână și de aceea a doua zi de dimineață le-am adunat câteva din lucrșoare și i-am dus la unul din tovarășii mei de lucru. Apoi am plecat la depou. Aici am fost reținut destul de mult ; până am predat lucrul și sculele, până am primit plata, s'a înopțat. Era timpul să mă duc la club. N'am mai avut vreme să mă duc la Ghelia. I-am scris un bilet, pe care ea, după cum am aflat mai târziu, nu l-a primit niciodată...

La formarea regimentului am fost înrolat în compania II-a, alcătuită aproape în întregime din muncitori dela calea ferată. Prima companie plecă din oraș în aceeași noapte și întră chiar în zori în luptă împotriva unităților de avangardă ale lui Crasnov, care rupsesse frontul lângă satul Dubovca.

Iată-mă deci îmbrăcat în uniforma Armatei Roșii ! Eram mândru c'o port, eram mândru că pe chipul meu lucește steaua cu cinci colțuri a Armatei Roșii !

Compania noastră primi botezul focului chiar a doua zi.

Am luat parte la înăbușirea revoltei organizate de eseri, care isbucnisc pe neașteptate pe malurile Volgăi, în suburbiile. Am fost nevoiți să luăm cu asalt uriașele stive de lemne, în dosul cărora se ascundeau răsculații, dar aceasta nu era încă „treabă adevărată”. „Treaba adevărată” ne aștepta în curând : trebuia să pornim spre front, în întâmpinarea cazacilor albi ai lui Crasnov care înaintau.

Înainte de plecarea pe front, am hotărât să-mi văd neapărat soția și copiii. Am cerut o învoire de două ceasuri și am plecat în oraș.

La maternitate, medicul de serviciu nu voia să mă lase la Ghelia. Tocmai născuse un bălat și era foarte slăbită. Îl spusese medicului că mâine poate voi pleca pe front, că am mai lăsat în oraș doi copii mici și medicul i se făcu milă. Când Ghelia află că un soldat vrea s'o vadă, ea nu-și dădu seama cine putea fi. Iar când o scoaseră, slabă și prăpădită, pe o targă din cameră în coridor și mă văzu în uniforma Armatei Roșii, dădu un strigăt de mirare și întinse mâinile sale nepuțincioase spre mine. Pe obraz îi curgeau lacrimile. Mi se strânse inima de milă, dar înțelegeam că nu trebuie să-mi arăt în clipa aceea emoția, pentru ca să n'o turbur și mai mult. Căutând să par liniștit, i-am spus că plec pentru puțină vreme, doar ca să-i alungăm pe cazacii albi și că mă voi întoarce curând !. . Iar în timpul când nu voi fi acasă, ea va putea să trăiască liniștit cu banii pe care îi promisese de la depou. Dacă nu-l vor ajunge, să vândă ceva din lucruri. Toate acestea le-am spus cu o voce calmă, potolită, mângâindu-i mâna slabă, întinsă pe pătura cenușie de spital.

Ghelia mă asculta în tăcere, neluându-și ochii de la mine.

— Crezi că asta mă doare ? spuse ea când am tăcut. Nu mă gândesc la asta... fii liniștit, copiii și cu mine n'o să ne prăpădim... Mă cunoști doar ! Nu-i vorba de asta — repetă ea. Dar de ce să nu fim noi împreună în asemenea vremuri ? Vreau să fiu cu tine ca atunci, la Petrograd, la Remontnaia...

Mi-am lipit obrazul de mâna ei și i-am spus că fiind mamă, datoria ei e să-i crească și să-i educe pe mititeii noștri. Ce-l puteam spune mai mult ? Luându-mi rămas bun în grabă, cu inima strânsă, am plecat repede din maternitate.

Am intrat pentru câteva minute să-mi văd copilașii. Jenia avea trei anișori. Era un copil voinic, drăguț și-mi creștea inima ascultându-i gunguritul și văzându-i ochișorii vii ! Valia

era mititel de tot, dar eram sigur că mă recunoaște și că se bucură când îl iau în brațe...

Mergeam pe străzile Țariținului. Vântul fierbinte de stepă îmi sufla în obraz. Treceau detașamente de soldați înarmați, convoaie lungi de căruțe militare și tunuri.

Înaintarea trupelor de cazaci albi, care începuse la sfârșitul lui Iulie, progresă în prima jumătate a lui August.

La 11 August, cazacii albi ocupară Ilovila, la 14 August — Voroponovo, la cincisprezece kilometri de oraș. În Țarițin buburile nu mai conteneau. Din cauza bombardamentului de artilerie izbucniră incendii, ardeau depozitele de cherestea. Noaptea orașul era în bătaia proiectoarelor, care îl luminau ca ziua...

Burghezia a fost mobilizată pentru munci de apărare. Orașul fu înconjurat de tranșee și rețele de sârmă ghimpată.

Stalin era în Țarițin și gândul că el se afla aici, alături de noi, ne însuflețea pe toți, atât pe soldații din tranșee, cât și pe muncitorii care munceau zi și noapte pentru apărarea orașului.

Îmi amintesc de cuvintele minunate cu care C. E. Vorosilov, în „Amintirile“ sale, vorbește despre timpurile acelea :

„... Mi-aduc aminte ca acum de începutul lunii August a anului 1918. Unitățile de cazaci ale lui Crasnov înaintau spre Țarițin, căutând ca printr'o lovitură concentrică să arunce regimentele Gărzilor Roșii în Volga. Timp de mai multe zile, trupele roșii, în frunte cu divizia comunistă, formată în întregime din muncitori din Donbass, au respins atacul deosebit de puternic al armatelor căzăcești, admirabil organizate. Acestea au fost zile de mare încordare. Trebuia să-l vezi pe tovarășul Stalin în această vreme. Liniștit ca totdeauna, adâncit în gândurile sale, nu dormea nopți întregi, împărțindu-și munca intensă între pozițiile de luptă și comandamentul armatei. Situația de pe front devenea aproape catastrofală. Unitățile lui Crasnov, sub comanda lui Fițelaurov, Mamontov și a altora împingeau printr'o manevră bine chibzuită armatele noastre vlăguite, care sufereau mari pierderi. Frontul vrăjmaș, formând o potcoavă care se sprijinea cu flancurile sale pe Volga, se strângea în flecare zi tot mai mult. Noi nu aveam căi de retragere. Dar Stalin nu se îngrijora de aceasta. El era pătruns de un singur gând, de o singură convingere : să învingă, să sfarme cu orice chip dușmanul ! Și această voință neclintită a lui Stalin se transmi-

tea tuturor tovarășilor din apropierea sa care, sfidând situația noastră critică, nu se îndoiu de victorie...”

Nu-mi pot stăpâni emoția citind aceste rânduri : în zilele de mari încercări care i-au fost sortite Patriei Sovietice, Stalin al nostru a fost întotdeauna cu noi !...

Crasnov își făcuse socoteala că va lua Țarișinul „din mers”. Prima ciocnire a regimentului nostru cu dușmanul avu loc în preajma stației Log. Ciocnirea a fost cruntă și rapidă. Săpând la rezezeală tranșee, regimentul își fixă pozițiile. Impotriva noastră înaintau grupe mari de cavalerie vrăjmașă. Aveam mitraliere multe, pușcașii stăteau în rânduri dese și lovitura pe care o dădurăm cavaleriei gărzilor albe a fost puternică și în-cununată de succes. Cazacii albi nu putură rezista și se retraseră.

Urmă un răstimp de liniște, dar aceasta nu era decât liniștea dinaintea furtunii. Regimentul nostru a fost trimis nu știu pentru ce la Țarișin, fiind înlocuit pe front cu altă unitate. La Țarișin ni se alăturară două regimente de țărani, alcătuite în pripă și noaptea am fost trimiși la Ilovlia. Aici se aștepta un atac puternic al „Crasnovților”¹.

Comandantul era liniștit în ce privește flancul nostru stâng care se sprijinea pe Don, socotind că inamicul nu va putea trece înot peste râu, întrucât podul era distrus. De aceea în flancul stâng fură concentrate unitățile mai slabe.

Era noapte. De jur împrejur se întindea stepa. Se simțea un miros amar de pelin uscat. Era zăpușeală. Stepa nu se răco-rește nici noaptea. În jur domnea liniștea și parcă nu-ți venea să crezi că odată cu primele raze ale soarelui o să pornească lupta, că mulți dintre noi vor vedea pentru ultima dată zorile dimineții...

Stelele abia mai pâlpăiau. Prevestind zorile, un vânt slab trecu deasupra stepei. În spre răsărit, cerul începu să pâlească. Stepa se luminează.

Și deodată, dincolo de dealurile scunde în dosul cărora curgea liniștit Donul, în flancul stâng al formației noastre, auzirăm o răpăială și strigăte. Stepa învie. Luptătorii noștri săriră în picioare, uitându-se neliniștiți în direcția de unde

¹ *Crasnovți* — denumire dată bandelor lui Crasnov. (N. T.)

porniseră strigătele și împușcăturile. Se luminase destul ca să putem deosebi chipurile omenești ce împânzeau stepa și călăreții care îi urmau...

Regimentul nostru era comandat de un vechi bolșevic, fost muncitor, om de un curaj minunat și foarte viteaz, care fusese de șaptesprezece ori rănit pe fronturile războiului imperialist. El se urcă pe chesonul unei mitraliere și ne arată pe scurt situația.

Am priceput că vrăjmașii, folosindu-se de lipsa de vigilență a aripei noastre stângi, trecuseră noaptea Donul înot și atacaseră regimentul nostru de țărani. Regimentul nu a putut înfrunta atacul și a început să se retragă.

Părea că atacul fusese dat numai de detașamentul de avangardă al cazacilor albi, cu scopul de a stârni panică în rândurile noastre. Acum trebuia să ne așteptăm la atacul principalelor forțe ale inamicului.

— Să ții minte, ne spuse comandantul : pedestrașul nu poate fugi de călăreț ! În fugă nu poți găsi totdeauna scăpare. Organizând o bună linie de foc, vom putea nu numai să-l împiedicăm pe vrăjmaș să se apropie de noi, dar îl vom și distruge !

Ne constituirăm repede în unități. La orizont se și vedea puhoiul negru al cavaleriei dușmane, care venea spre noi cu urlete și chiote. Ne-am întors cu fața spre ei, dârji, gata de luptă.

În vremea aceea se adopta adesea o anumită ordine de tragere : prima linie de trăgători se culca pe pământ, a doua linie, în dosul acesteia, trăgea stând în genunchi, a treia trăgea stând în picioare și a patra — prin intervalele celei de a treia. În felul acesta se obținea o tragere compactă. Mitralierele erau așezate de obicei în flancuri. În regimentul nostru aveam treizeci și patru de mitraliere.

Năpraznică e șarja cavaleriei, mai ales atunci când stai lipit de pământ și aștepti comanda pentru deschiderea focului. Eu stam culcat în rândul întâi. Nu-mi amintesc să-mi fi fost frică, dar parcă încremenise totul în mine. Mă simțeam slab și lipsit de apărare în fața acestei puteri năvalnice și nimicitoare, care venea spre noi ca o vijelie, într'un vârtej de praf. Pușca pe care o strângeam în mâini mi se păru pentru prima dată o unealtă nefolositoare — parcă o să poată ea ține în loc acest puhoi cotropitor, tunător, o să poată sdrobi sau opri această furie ? Fără să vrei, îți venea să te întinzi jos, să-ți ascunzi

fața în iarba uscată, prăfuită, să te lpești mai strâns de pământ. Și pământul dudulia și bubuia acum sub loviturile millor de copite... Părea că peste câteva clipe doar, totul se va sfârși Nimic, nicio piedică nu va fi în stare să stăvilească șarja caveriei vrăjmașe ! Rândurile noastre așteptau înmărmurite într'o nemișcare și tăcere deplină. Comandantul regimentului stătea pe chesonul unei mitraliere, cu un pistol în mână ridicată în sus...

Șase sute de metri ne mai despărțeau de cavalerie. Cinci sute... patru sute ! Se auzi pocnetul slab al focului de pistol și îndată răsună salva de împușcături care mi se păru asurzitoare, ca un tunet neașteptat deasupra capului. Pe flancuri răpălau cu furie mitralierele. După prima salvă, urmă a doua, a treia. Efectul lor era îngrozitor. În fața noastră, la două-trei sute de metri numai, se ridică un vuiet de gemete de oameni și nechezat de cal.

Primele rânduri ale cazacilor albi erau aproape complet seccate. Peste cei care căzuseră, se prăbușiră cei care veneau din spate. Doar câțiva călăreți izolați care își luaseră vânt ajunseră până la rândurile noastre. Trăgeam acum asupra lor din apropiere...

Bineînțeles că în asemenea clipe omul își dă cu greu seama de ceeace se întâmplă cu el. Acțiunile și gesturile sale devin mecanice. Așa s'a petrecut și cu mine. În timpul respingerii atacului, trăgeam cu pușca, strigam, aproape fără să-mi dau seama ce se întâmplă în fața mea. Mai târziu doar mi-am dat seama de modul cum se desfășuraseră evenimentele.

Al doilea val al caveriei dușmane se sdrobi deasemenea sub focul armelor noastre. Intorcând caii, cazacii albi o rupseră la fugă. Noi îi urmărirăm cu focurile noastre.

N'am avut vreme nici să ne venim în fire, când se auzi strigătul disperat al cuiva : „Cavaleria vine din stânga !...“ Ne regruparăm imediat. Se repetă aproape același tablou. Nepuțând ține piept focului „crasnovții“ făcură și de data asta cale întoarsă, lăsând mulți răniți și morți. Noi aveam pierderi neînsemnate.

Cu toate acestea, neavând spatele acoperit, nu puteam risca să rămânem în același loc. Cazacii albi ar fi putut să ne încercuiască ușor. Am primit așadar ordin să ne retragem încet în direcția Țariținului. Ne-am retras, luptând tot timpul, respingând atacul cazacilor albi.

După întoarcerea la Țarițin, în compania dela calea ferată se făcură aelgeri pentru comitetul militar revoluționar al căii ferate de Sud-Vest. Am fost ales și eu în comitetul revoluționar.

Curând, noi, câțiva membri de partid, am fost trimiși de către comitetul orășenesc de partid la una din unitățile de cavalerie.

Aveam ca sarcină munca de agitație printre mândrii cavaleriști — dintre care mulți aveau o atitudine de independență exagerată — și să rămânem în aceste unități de cavalerie, în calitate de comisari. Deși oarecum bănuitori, cavaleriștii ne primiră din toată inima. Ne oferiră locuință și hrană, dar părea că, pe nesimțite, ei încercau să ne țină departe de operațiile de luptă, lucru care se părea ciudat. Cum puteam noi oare ședea în tren, când în jurul nostru se dădeau bătălii înverșunate? Nu ne puteam ocupa nici de sarcina noastră : călăreții nu des-căleau de pe cai zile întregi.

După ce s'a scurs în felul acesta o săptămână, am plecat la stația Ilovlia, pentru ca să vorbesc la telefon cu președintele comitetului nostru revoluționar de cale ferată și să-l rog sau să ne recheme, sau să obțină dela comandant să fim înrolați în unitățile de luptă.

La Ilovlia, tocmai în vremea aceea se găsea regimentul pe lângă care eram atașat. De abia intrasem la oficiul telegrafic, când auzii gornistul sunând alarma.

Mă hotărâi să intru în rânduri și să iau parte la luptă. Dar pân's'alerg la lapa mea cea blajină, până să incalec, mândrii călăreți ajunseseră departe în stepă. Dând necruțător pînteni calului meu, căutam să-i ajung... Dar cum ? !... Ei se pierduseră într'un nor des de praf. Am galopat așa tot timpul, departe în urma lor, înghițind praful care plutea deasupra stepei ca o păclă de toamnă. Necunoscând drumul, m'am trezit pe creasta unui curgan¹. Aici am oprit calul pentru câteva clipe, ca să mă orientez.

De pe creasta curganului am văzut regimentul nostru gonind din răspuțeri prin stepa auriu-roșiatică. În întâmpinarea lui veneau o altă unitate de cavalerie, pe care o socotii tot de-a

¹ Curgan — movilă în stepă, deasupra mormintelor străvechi. (N. T.)

noastră. Deodată însă, deasupra unora, ca și a altora, scântele parcă un fulger orbitor : călăreții își scosese răbiile ascuțite și se încăierară. Am dat un strigăt, nefiind în stare să-mi stăpânesc simțământul de entuziasm și de vitejie care mă cuprinsese : am cravașat calul și, coborînd de pe curgan, am scos în mers „Mauserul“ din coburi¹. Dar încăierarea se termină atât de fulgerător, încât nici nu am avut vreme să iau parte la ea. Cazacii albi întoarseră deodată caii și o luară la sănătoasa. Al noștri îi urmăreau. În acest moment îl văzui pe comandantul regimentului : plin de sânge până la brâu, era îngrozitor de privit. Întâi am crezut că e rănit, dar pe urmă am înțeles că era stropit cu sângele dușmanului. Se spunea despre el că se bate cu două săbii, câte una în fiecare mână. Când trecea prin rândurile dușmanilor, lăsa în urma sa o potecă lată, pe care o lărgea tovarășilor care veneau în urma lui.

După două zile am fost chemat la Țarițin, pentru a activa în comitetul revoluționar.

Cea mai grea zi a apărării Țariținului a fost 15 August. În ziua aceea, „crasnovții“ se apropiaseră mai mult ca oricând de oraș, dar tot atunci înaintarea lor a fost oprită. Luptele au mai durat cu aceeași înverșunare câteva zile, dar lucrurile începu-să să ia o altă întorsătură. În aceste zile, sub conducerea energică a lui Stalin, conspirația contrarevoluționară fu lichidată, iar șefii ei — împușcați.

La 20 August, Armata Roșie trecu de la defensivă la ofensivă. După câteva zile, unitățile de „crasnovți“ erau aruncate la treizeci-patruzeci kilometri departe de Țarițin. Către începutul lui Septembrie, tot malul stîng al Donului era curățit de dușmani, care ocupau acum aceleași poziții de pe care porniseră ofensiva din Iulie.

În toate aceste zile hotărîtoare, Stalin și Voroșilov au stat pe front în primele linii, în tranșee, însuflețind prin exemplul lor personal pe apărătorii Țariținului.

A urmat un scurt răgaz de liniște. Dar a fost doar un răgaz... La începutul lui Octombrie, Crasnov a pornit din nou,

¹ Coburi — pungi de piele, așezate în părțile laterale ale șell.
(N. T.)

asupra Țariținului, de astă dată cu forțe mai însemnate : douăsprezece divizii de cavalerie și opt de infanterie, înarmate până în dinți. Din nou cercul de foc se strânse în jurul Țariținului. În oraș munițiile erau neîndestulătoare, transportarea lor fiind sabotată de trădătorul Troțchi. Armata Roșie era desculță și desbrăcată. Stalin organizează fabricarea munițiilor în orașul încercuit, iar ostașii se băteau cu atâta vitejie și dârzenie, încât spre mijlocul lui Octombrie unitățile Armatei Roșii trecură la ofensivă. În zilele cele mai cumplite, când căderea orașului părea de neînlăturat, Stalin ordonă să se trimită spre Nord șlepurile, vapoarele și bărcile, pentru ca toți să știe că nu mai există nicio posibilitate de retragere.

Stalin îi spusese în zilele acestea unuia din comandanții roșii : „Nu te retragi niciun pas. Mai bine moartea, decât retragerea.“

Aceste cuvinte erau în inima fiecăruia dintre noi.

Toate simțurile, toate gândurile, toată voința erau concentrate, încheștate parcă într'un singur pumn și îndreptate în spre un singur țel : victoria. Petreceam zilele și nopțile muncind în comitetul revoluționar ; de multe ori am luat parte la ciocnirile cu bandele lui Crasnov, lângă Sarepta. Ghelia era ocupată mai tot timpul la spitalul căilor ferate și venea acasă numai ca să dea de mâncare copiilor.

Intr'una din zilele lunii Octombrie, pe când eram plecat din oraș cu o companie de muncitori de la calea ferată la una din nenumăratele lupte de lângă Țarițin, Ghelia făcu o ispravă vitejească. Mi-a povestit-o pe scurt și fără nicio mândrie.

Aflase întâmplător că la stația Gumrac, într'o grădiniță de copii a căilor ferate, se mai găseau copii de-ai funcționarilor de cale ferată, care rămăsese (nu se știe de ce) încă neevacuați de acolo. Alții înaintau spre oraș și copiii ar fi putut rămâne izolați. Ghelia se duse la președintele comitetului militar revoluționar și ceru să se trimită o locomotivă cu două, trei vagoane ca să-i aducă.

— Asta e cu neputință, tovarășe Ignatova — zise președintele — toată linia e sub bătaia artileriei albilor. Nu pot să treacă nici măcar trenurile blindate ! Cine o să aibă curajul să se ducă după copii ?

— Dacă n'o să se ducă nimeni, am să mă duc eu ! răspunse Ghelia. Copiii nu pot fi lăsați în voia soartei !

Nu știu cum izbuti ea să-și impună punctul de vedere, dar

În cele din urmă președintele se hotărî „să încerce”. Printre mecanici și conductori se găsiră voluntari curajoși. Noaptea târziu, un tren micuț, format dintr-o locomotivă de marfă și două vagoane vechi de pasageri, ieși din Țarițin.

Toată nădejdea și-o puneau în întuneric; doar așa să poată trece neobservați. Din fericire, noaptea era neguroasă și vremea rea, așa că ajunseră cu bine la Gumnac. Îi urcară la repezeală în tren pe micuții adormiți și făcură calea întoarsă. Trebuiau să se grăbească. Nu mai era mult până în zori. De abia străbătură însă doi, trei kilometri, când se auzi o bubuitură de tun. Obuzul explodează pe traseu în urma trenului. Al doilea obuz smulse o parte din acoperișul ultimului vagon. Se porniră împușcături de armă. Albii începuseră să tragă asupra trenului... Întâi asupra primului vagon, apoi asupra celui de al doilea. Ghelia îi culcă pe copii jos pe podea. Mulți dintre ei, speriați de bubuituri, plângeau. Ea încercă să-i liniștească pe unii cu mângâieri, pe alții dojenindu-i. O ajutau trei conductori de tren. Gloanțele străbăteau pereții vagonului, dar din fericire, niciun copil nu fu rănit. Mecanicul dădu viteză maximă: vagoanele se clătinau dintr-o parte în cealaltă. Gloanțele șuierau, obuzele explodeau pe marginile terasamentului căii ferate și schijele răpăiau pe acoperișul vagoanelor. Cea mai mică piedică în drum și trenul ar fi deraiat... Dar în momentul când se lumina bine și se arătară zorile dinspre răsărit, trenul cu copii sosi în gara din Țarițin. Cei care îl întâmpinară se îngroziră, văzând cât e de ciuruit de gloanțe și de schijele obuzelor. Dar mare fu mirarea și bucuria tuturor când din vagoane începură să iasă pe platformă copilașii vii și nevătămați.

— Ei, cum, ție nu ți-a fost frică? am întrebat-o pe Ghelia. Privirea mea se opri fără să vreau pe căruciorul în care dormea micuțul nostru Costia.

— Să-mi fie frică? întrebă Ghelia. Acolo erau doar tot copii!...

La sfârșitul lui Octombrie, Stalin plecă la Moscova. În momentul acela era limpede că și a doua încercuire a Țariținului nu reușise. Dar chiar din Moscova, Stalin continua să conducă operațiile pentru înfrângerea definitivă a lui Crasnov.

Veni iarna — iarna grea și friguroasă a anului 1919.

La începutul lui Ianuarie, am plecat și eu la Moscova cu o delegație a muncitorilor dela calea ferată. Aveam sarcina să

rezolvăm o serie de probleme privind restabilirea nodului de cale ferată Țarițin, reconstrucția podurilor, a depourilor și a rezervoarelor de apă. Orașul se găsea încă într'o situație grea. Dar cu ce tărie credeau acum în victoria finală conducătorii săi bolșevici ! Ei priveau cu bărbăție înainte și, nelăsând arma din mână, se gândeau la nevoile pașnice ale poporului.

Trebuia să lucrăm câțva timp la N.C.P.S.¹ și la o serie de alte instituții și întreprinderi. Duceam cu noi devize, proiecte și trebuia să facem rost de materiale și bani.

Nu era așa de ușor să ieși din Țarițin.

Trebuia să mergi la început cu caii, pe ghiață peste Volga, apoi prin stepa nesfârșită, deschisă tuturor vânturilor... Altfel drum nu era. Țariținul se mai afla împresurat de trupele gărzilor albe. Capetele arcului cu care dușmanul încercuise orașul se rezemau pe Volga, iar tunurile albilor băteau peste fluviu.

Am plecat din oraș, noaptea. Era un ger cumplit. Viscolul suiera. Ne îmbrăcasem cu tot ce aveam mai călduros și totuși frigul ne pătrundea până'n măduva oaselor. Era mai rău decât pe gerurile de șaiszeci de grade dela Neiva. Distanțele între popasuri erau mari — treizeci, patruzeci de verste, iar drumul era nespus de aglomerat, căci pe același drum erau scoși și răniții din Țarițin și se aduceau întruna cartușe, obuze și alimente...

La Moscova am fost primiți bine, ba chiar cu o oarecare cinste, ca delegați ai orașului-erou. Ne-am îndeplinit toate sarcinile destul de repede și cu succes.

Am stat acolo doar puțină vreme — câteva zile — dar mi-a rămas neștersă în amintire înfățișarea austeră, militărească a capitalei roșii, acoperită de zăpadă.

Frigul și foametea domneau pe atunci la Moscova. M'am convins personal cât de necesar era fiecare vagon de făină care venea din regiunile de Sud, printre care se număra și Țariținul.

La N.C.P.S. ni se dădura tichete pentru cantină. Stând un ceas, ba mai bine la coadă — căpătam o strachină cu o zeamă turbure care se numea „supă“. În timpul liber îmi plăcea să mă plimb prin Moscova. Mă mira mai ales că mulți dintre moscoviți umblau cu săniuța, cărând lemne și cartofi... De două ori m'am dus la Cremlin, în tăcutul și înzăpezitul Cremlin — unde

¹ N.C.P.S. — Comisariatul poporului pentru căile de comunicație. (N. T.)

stăpâneau liniștea și nămeții de zăpadă ; stoluri de corbi sbu-
rau pe deasupra cupolelor vechilor biserici... Dar în Kremlin
locuia Lenin și aceasta — ca și steagul roșu al Revoluției invin-
gătoare care fâlfâia deasupra vechilor ziduri — dădea Cremlin-
ului o înfățișare nouă. De altfel, în tot orașul se simțea cloco-
tul vieții celei noi, se simțea clocotul luptei.

Această vizită la Moscova, deși foarte scurtă, mi-a întărit
și mai mult credința în victorie ; m'am inapoiat la Țarițin cu
simțământul de bucurie și de exaltare cu care se întoarce sol-
datul la unitatea sa.

În luna Mai a anului 1919, eroicul proletariat al Țariținului
a fost decorat de către V.Ț.I.C.¹ cu „Drapelul Roșu“ pentru
merite deosebite în lupta pentru apărarea Patriei. Dar în vre-
mea aceasta, o nouă primejdie de atac din partea dușmanului,
se abătu asupra Țariținului.

„Antanta“ pusese la cale deslănțuirea în mijlocul verii a
unui atac pe toate fronturile. Armata lui Colceac, numărând
cam trei sute de mii de oameni, trebuia să pornească dela răsă-
rit, peste Urali, asupra Moscovei. Din Nord, se pregătea atacul
generalului Miller. Asupra Petrogradului se pregătea atacul
armatelor gărzilor albe ale lui Iudenici și al finlandezilor albi.
În Asia centrală trebuiau să se ridice basmacii, susținuți de
ocupanții englezi. Din Sud trebuia să pornească Denichin...
Pentru ocuparea Țariținului, Denichin îl trimise pe Vranghel.
Orașul era amenințat acum de o primejdie de moarte. Trupele
noastre se retrăgeau, luptând sub presiunea forțelor superioare
ale dușmanului. Țariținul fu din nou împresurat. Incepu eva-
cuarea orașului... Trenurile plecau unele după altele spre Nord,
spre Povorino, încărcate cu lucruri de preț și cu instalațiile fa-
bricilor și uzinelor...

Se întocmi un convoi special pentru evacuarea femeilor și
a copiilor în spatele frontului. Cu puțin timp înainte, fusesem
numit șeful serviciului medico-sanitar al centrului Țarițin.
Ghellei și copiilor li se rezervă un loc într'unul din vagoanele
convoifului. Valia suferea de vărsat de vânt și am fost nevoiți
să-l ducem așa cum era la tren și să-l culcăm pe baloturi. Am
încărcat și căruciorul, care servea de leagăn lui Costia. Jenia
se făcuse acum „mare“ și căuta să ne ajute câte puțin. Imi

¹ V.Ț.I.C. — Comitetul executiv central pe întreaga Rusie. (N. R.)

venea greu s'o las singură pe Ghelia cu trei copii, dar ce puteam să fac? Trebuia să rămân în oraş până în ultima clipă şi să supraveghez ca toţi răniţii să fie evacuaţi.

Şi convoiul se pierdu în depărtare. Stăteam pe peronul pustiu şi priveam în urmă... Inima mi se strânse când mă gândii: „Oare o să-mi fie dat să-l revăd curând?“ Imi era inima grea şi mă simţeam singur. Dar mi-am revenit repede, mi-am pus în cap şapca pe care o fluturasem mult timp în urma trenului şi m'am întors la treburile mele.

Sbătându-mă cu nenumărate griji şi îndatoriri, durerea despărţirii de Ghelia şi de copii se potoli. Deodată însă primii o veste îngrozitoare, care mă lovi în inimă ca un cuţit.

Se spunea că ori cazacii, ori o bandă mare de culaci, tăia-seră calea ferată lângă staţia Lipchi, că distruseseră trenul tehnic de reparaţii şi depanare¹ ce mergea în faţa convoiului în care călătoreau ai mei, şi că intraseră în luptă cu trenul blindat din urma convoiului...

Se zvonea că trenul blindat luptase multă vreme, dar că a fost apoi nevoit să se retragă, ca să-şi desprindă platforma din faţă, distrusă de artileria duşmană. Când s'a reîntors — spuneau unii — convoiul cu evacuaţi era decimat.

Cu încă doi tovarăşi alergarăm într'un suflet la gară. Ne-am urcat pe locomotiva de manevră şi am pornit cu luţeală spre staţia Lipchi. N'am reuşit să ajungem decât până la Ilovlia — mai departe nu se putea trece. Dincolo de Ilovlia se dădeau lupte.

Mi-amintesc întoarcerea noastră la Țariţin. Ieşisem aproape pe jumătate din cabina locomotivei, aţintindu-mi privirea înspre partea unde bubuiau tunurile...

La administraţia căilor ferate se adunară toţi cei ale căror familii plecaseră cu convoiul. Ascultară în tăcere comunicarea ce le-o făcurăm. Circulau tot felul de zvonuri despre convoi. Unii spuneau că gărzile albe îi dăduseră foc şi că omoriseră pe toţi cei care se găseau în el. Alţii spuneau că unele familii izbutiseră să scape, ascunzându-se de albi prin satele vecine...

Deodată auzirăm pe cer un uruit îndepărtat şi intermitent. Avioanele albilor se îndreptau spre oraş.

În vremea aceea la Țariţin, nu erau avioane şi albi —

¹ Depanare — termen tehnic care înseamnă repunere în funcţiune. (N. T.)

disdedimineață și seara, înainte de apusul soarelui — veneau asupra orașului și-l bombardau nestingheriți de nimeni.

Toți cei ce se adunaseră la administrație ieșiră în curte. Sus, pe cerul limpede, sbura încet o pasăre argintie. În aer se auzi un șuierat urmat de bubuitura asurzitoare a unei explozii. Suflul aerului mă aruncă peste gardul grădiniței lângă care ședeam. Clădirea administrației căilor ferate fu învăluită într'un nor de praf și de fum. Se auzi apoi încă o explozie, ceva mai îndepărtată...

Am stat câțeva vreme asurzit, culcat la pământ. Apoi am sărit în sus, dar nu mă puteam ține pe picioare. Eram amețit și am căzut în genunchi. Strângând din pumni și aruncându-mi ochii spre cerul unde mai plutea încă lin pasărea de argint, am strigat blesteme fără șir, apoi am scos „Mauserul“ și l-am descărcat spre cer...

Această destindere a avut un efect salutar asupra mea și m'a desmeticit. M'am liniștit și m'am întors la lucru. Am cerut insistent să fiu trimis pe front, care era la vreo zece kilometri de oraș. Dar nu mă lasară să plec pe front : era prea mult de lucru cu evacuarea. Ziua și noaptea se încăreau în șleपुरi instalațiile fabricilor și ale uzinelor, unelte și mașinile. Eu conduceam imbarcarea mulțimii de răniți care soseau intruna...

În ajunul evacuării orașului, toți muncitorii dela calea ferată au fost trimiși seara târziu să se imbarce pe vapoare. Se aștepta un atac de noapte al albilor.

Eu, împreună cu un mic grup de muncitori, trebuia să mai rămânem în oraș. Se luminează. Orașul se găsea încă în mâinile noastre. Mă apucase dimineața în gară. Ultimele căruțe cu răniți plecau spre Volga. După atâtea nopți nedormite, de abia mă mai țineam pe picioare...

Deodată izbucniră explozii. Înainte de atac albi începuseră să bombardeze orașul cu artileria. Obuzele explodau pe drumul de lângă gară. Eu și câțiva tovarăși ieșirăm în fugă pe peron. Aveam de cu seară un cal gata înhamat la o trăsurică. Unul îl luă de căpăstru, iar noi ceilalți, cu armele în mâini, mergeam după trăsurică. Deasupra capetelor noastre șuierau gloanțele. Când îmi aruncaii pentru ultima dată privirea pe după colțul gării, zării în depărtare șiruri dese de albi care veneau dinspre traseul căii ferate. Trebuia să ne grăbim...

Mergeam prin oraș împreună cu ultimele grupuri răzlețe de soldați roșii. Pe una din străzi, dela al dollea etaj al unei

case mici, răpăiră în spatele nostru gloanțele unei mitraliere. Se vede treaba că acolo se găsea vreun trădător. Ne aruncărăm cu fața în jos, în praful drumului. Unul din tovarășii noștri se târi spre casă și aruncă cu îndemănare pe fereastră o grenadă de mână. Mitraliera amuți...

Merserăm așa până la Bannaia, oprindu-ne mereu ca să respingem detașamentele de avangardă ale albilor care ne ajungeau din urmă. Uneori trebuia să poposim vreme mai îndelungată și când ieșirăm din oraș, aproape că se lăsase întunericul.

Focurile se mai liniștiseră. Dușmanul ocupase Țariștinul. Deasupra orașului se ridica un nor de fum...

Mi-era sufletul greu, deși înțelegeam că ocuparea provizorie a Țariștinului nu avea mare însemnătate : Colceac, spre care se îndrepta Denichin ca să facă joncțiunea, fusese sdrobot și gonit departe de Volga.

M'am așezat pe scara trăsurii și am privit împrejur. Eram singur. În învălmășeala ultimei încăierări, nu știu cum s'a întâmplat, dar mă despărțisem de tovarășii mei de drum. În spatele meu se întindea fâșia întunecată a râului. În jurul meu — nici țipenie de om. Ce să fac ? Am așteptat un ceas, un ceas și jumătate, doar o apărea vreunul din ai mei. Nu veni nimeni. Nu făcea să mai rămân acolo. M'am hotărît să plec spre așa numita „uzină franceză“, de unde se încărcau vapoarele și unde socoteam că aș mai fi putut prinde vreun vapor. Se întunecase. M'am urcat în trăsură, am dat bici calului și am pornit repede, de-a-dreptul peste câmp. Nu ajunseseam prea departe, când mi se păru că undeva, în lături, aud uruit de roți. Am oprit calul, sfredelind cu privirea încordată întunericul. Cineva venea în spre mine. Am scos „Mauseurul“.

— Stai !

În întuneric se profila neclar silueta unui cal, a unei căruțe și a unui căruțaș. I-am poruncit să ridice mâinile sus, și să vină spre mine. Am aprins un chibrit. Mare mi-a fost mirarea când în fața mea am văzut pe unul din casierii noștri dela calea ferată : un bătrân, speriat de moarte de strigătul meu amenințător. Vorbind repede și, bâlbâindu-se, îmi spuse că a primit ordin să ducă la vapor banii adunați în ultimul moment dela toate serviciile și birourile nodului de cale ferată.

I se dăduse pentru pază doi băieți tineri, înarmați. Pe drum au nimerit în bătăia focurilor. Paznicii s'au speriat, au sărit din

trăsură și s'au culcat în șanțul de lângă drum. Calul a pornit. Rămas singur, bătrânul a băjbăit mult timp în întuneric. N'a găsit vaporul și voia acum să se întoarcă în oraș.

— Dar acolo sunt albi! am strigat eu.

— Albi? ! Bătrânul incremeni de spaimă. I-am propus să meargă cu mine. Bătrânul se gândi, apoi se rugă : Am familia în oraș, baba, fiica bolnavă, se văicărește el. O să se prăpădească fără mine ! Nu mă sili, zău așa... Ia sacii ăștia blestemați și du-te singur, poate ai să găsești vaporul. Și mie dă-mi drumul. Sunt om bătrân, bolnav, mie n'o să-mi facă nimic albi!..

Moșul nu era bun de nimic. M'am hotărât să-i dau drumul. Aprinzând chibrituri, i-am scris o chitanță prin care adeveream că cei patru saci cu bani mi-au fost predați mie. Mutând iute sacii în căruța mea, mi-am luat rămas bun dela el și am dat bici calului. Nu eram atât de sigur că voi găsi vreun vapor. Ce o să mă fac atunci, pe malul dușman, cu patru saci de bani ?

Am reușit însă. Rătăcind pe mal, pe lângă niște clădiri întunecate și pe lângă niște stive de lemne, am găsit un vapor mic, cel din urmă din acelea care transportau pe soldații roșii din Țarițin. Am ajuns în clipa când se pregătea să plece. Înaintea sosirii mele se urcaseră pe vapor ultimele unități militare. I-am arătat comandantului de serviciu actele, am transportat sacii pe punte, m'am culcat pe el și, mort de oboseală, am adormit îndată.

M'am trezit în zori, din cauza frigului. Era un cer senin și curat, aproape trandafiriu. Împrejur domnea o liniște surprinzătoare. Învățat cum eram cu tragerile neconținute, această liniște mi se păru deosebit de plăcută. Doar dincolo de bordul vaporului susura încet apa și undeva în depărtare cântau cocoșii. M'am frecat la ochi, m'am ridicat și am privit împrejur. Mă aflu în port. Alături de noi ancorase un vapor mult mai mare.

Așa dar în timpul nopții ajunsesem la Camișin.

Mare mi-a fost bucuria când pe vaporul vecin l-am văzut pe tovarășii mei din Țarițin. Am trecut îndată pe vaporul lor, luându-mi și sacii cu bani. Le-am povestit peripețiile mele. Ne-am dus în cabina căpitanului, am deslegat sacii și aproape o jumătate de zi am stat și am numărat banii. În saci erau... douăzeci și șapte de milioane de ruble ! M'am înfiorat când mi-am adus aminte cum am mers eu singur cu tot bănetul ăsta

prin câmpia pustie, unde aş fi putut nimeri atât de uşor în mâinile albilor. Tovarăşii mei mă porecliră în glumă „milionarul“. Tot drumul nu m'am despărţit de saci şi am răsufolat uşurat abia după ce, ajungând la Saratov, am depus banii neatinşi, sub pază, la bancă.

*
* *

Cei mai mulţi dintre muncitorii dela calea ferată din Țarițin fuseseră evacuați la Perm. Mi se propuse şi mie să plec, dar am refuzat : pentru nimic în lume n'aş fi părăsit locurile acelea unde probabil că se găsea încă familia mea.

Mi se dădu sarcina să cercetez şi să regrupez tot materialul ce aparţinuse nodului de cale ferată şi care fusese transportat cu şlepurile din Țarițin. Nu era atât de uşor şi de simplu să găseşti aceste şleपुरi pe uriaşul fluviu, în încurcătura şi învâlmăşeala care domnea atunci pe Volga. Cu această treabă mi-am pierdut toată vara şi o parte din toamnă. Am cutreierat peste tot, am cercetat împrejurimile Saratovului, am fost până şi la Uvec şi în cele din urmă am aflat că şlepurile fuseseră remorcate până la Volsc. Acolo am găsit aproape toate şlepurile noastre. Am organizat paza lor şi am pus pe fiecare şlep un comandant, pentru cazul când ar fi trebuit să se întoarcă câte unul la Țarițin.

Terminând toate treburile, m'am întors la Saratov şi am obţinut aprobarea să plec în căutarea familiilor muncitorilor dela calea ferată, care se găseau în acelaşi convoi cu familia mea.

Trebuia să merg în josul râului, spre Țarițin. Pe Volga se scurgeau slouuri mărunte şi vapoarele intrau la iernat. Am ajuns cu greu până la Uvec de unde, după cum se spunea, trebuia să pornească în jos un remorcher. La Uvec am aflat că nu există un asemenea vapor şi nici nu e nădejde de aşa ceva...

Sedeam pe chelul pustiu şi mă uitam la fluviul rece, plumburiu, pe care plutea gheaţa fărămiţată şi murdară. Priveam în depărtarea ceţoasă, în spre care Volga îşi gonia apele de-a-lungul malurilor negre şi nu ştiam ce să fac.

Din Saratov plecase cu mine un marinăr, a cărui familie se afla deasemenea în convoiul pierdut. Afară de noi doi, se

adunaseră la Uvec încă șase oameni, care trebuiau să ajungă în apropierea Țărișului.

Marinarul ne propuse o soluție : să cumpărăm o barcă pescărească și să pornim cu ea pe râu în jos. Zis și făcut. Am pus bani mână dela mână, am cumpărat dela un pescar o luntre veche, greoaie, am reparat-o puțin, am smolit-o, ne-am încărcat boarfele și a doua zi, când se crăpă de ziuă, am pornit-o la drum pe râul involburat de vântul puternic.

La început totul a mers bine, dacă trecem cu vederea faptul că barca plutea la voia întâmplării și că înghețasem bocnă, bătuți de vântul puternic și rece, care ne înțepa cu ace de gheață.

Dar iată că ajunserăm în dreptul unui sat mare, Zolotoe și aici ne fu dat să petrecem multe clipe zbuciumate. Satul era ocupat de albi. Văzând barca, ei deschiseră asupra noastră un foc puternic. Gloanțele ne șuierau pe deasupra capetelor și improșcau apa în jurul nostru. Eram înarmați cu toții și am răspuns cu o salvă sdravănă, care îi sili pe albi adunați pe mal să caute adăpost. Am început să vâslim puternic. Salvarea noastră fu un ostrov lung, plin de stuf, așezat pieziș în fața satului. Ne-am adăpostit în dosul lui și asta ne-a dat posibilitatea să ieșim din bătaia focului. Deși continuau să cadă în jurul bărcii noastre gloanțele, nu ne mai puteau pricinui niciun rău.

Am plutit fără oprire zi și noapte. Frigul se întetea din zi în zi. Vântul care ne sufla în față ne tăia obrazul, ne degera mâinile. Vâslele, și mai târziu marginile bărcii, se acoperiră de gheață și barca se afunda tot mai mult în apă. Doi dintre noi tălau tot timpul cu muchea toporului gheața de pe marginile bărcii. Patru vâsleau și alți doi se odihneau, sau mai bine zis, țineau arma pregătită și priveau atenți pe mal, pentru ca nu cumva să fim surprinși de vreun atac al dușmanului.

Căutam să ne ținem pe firul apei, temându-ne de bancurile de nisip de pe lângă maluri. Cu fiecare ceas, plutirea devenea tot mai anevoioasă. Se porniseră acum sloiuri mari, care se ciocneau cu sgomot surd de bordurile bărcii. Marinarul își arătă de mai multe ori temerea că ne vor prinde sloiurile înainte de a ajunge la satul Vodianoe. În acest sat, eu și cu marinarul voiam să debarcăm pe mal: Vodianoe se găsea foarte aproape de locul acela de pe calea ferată unde albi, după cum se șvonișe, distruseseră convoiul cu familiile noastre.

În sfârșit, spre seară, iată că marinarul scoase un strigăt de bucurie, arătând cu mâna o îngrămădire de cocioabe cenușii, ce se zăreau în depărtare pe mal, sub cerul mohorât, acoperit de nori gri. Era satul Vodianoe. Am tras barca la mal, dar înainte de a debarca, unul dintre tovarășii noștri de drum plecă în cercetare să iscodească dacă nu cumva albi sunt în sat. Se întoarse curând și ne spuse că până ieri chiar fusese cantonată aici o unitate de cavalerie roșie, dar că acum, în sat nu mai erau nici roșii, nici albi.

Cred că nici Columb n'a pășit cu o bucurie mai mare pe pământ decât noi. Simțeam o dorință nespusă să intrăm într-o casă caldă, să ne desghetăm, să ne uscăm îmbrăcămintea și să bem ceva fierbinte ! Niciunul dintre țărani nu putea să ne spună limpede pe unde trece linia frontului, unde sunt roșii și unde albi. În zilele acelea, satele, stanițele¹ și cătunele treceau mereu dintr-o mână într'alta, ba se întâmpla câteodată ca un sat mai mare să fie jumătate în mâna roșilor și jumătate într'a albilor...

Marinarul încercă să mă convingă să mai aștept câteva zile, să mă odihnesc și să cercetez situația mai cu deamănuntul, dar eu ardeam de nerăbdare să încep să-mi caut familia. Fiecare zi pierdută mi se părea de nesuportat și am insistat ca a doua zi chiar, să plecăm din Vodianoe.

A doua zi de dimineață, după ce am mâncat câte ceva și ne-am luat rămas bun dela tovarășii ce se pregăteau să meargă mai departe pe fluviu, am pornit la drum cu marinarul.

Aveam o hartă și busolă. Dar era greu să ne orientăm în stepa netedă și pustie, cu atât mai mult cu cât ocoleam drumurile bătute și căutam să mergem pe drumuri de sat și pe cărări lăturalnice. Vedeam de departe cum pe șoseaua principală treceau pâcuri izolate de călăreți și din când în când — convoale păzite. Uneori se auzeau din depărtare, când dintr'o parte când din alta, împușcături. Ne culcam la pământ și așteptam. Când se linișteau, ne sculam și o porneam mai departe. Deasupra capului nostru se întindea cerul înalt, cenușiu și în jurul nostru stepa netedă, dar cine știe ce ne aștepta în stepa aceasta ?....

Am mers așa până la amiază. Trebuia să intrăm într'un sat și să întrebăm dacă nu cumva ne-am abătut dela dru-

¹ Staniță — sat căzăcesc. (N. T.)

mul hotărit. În fața noastră văzurăm un cătun mic, pierdut în stepă și în apropierea lui, pe arie, lucra o vânturătoare. Lângă ea erau două femei. Ne-am apropiat. Femeile se uită la noi cu luare aminte și cu neîncredere, lucru ușor de înțeles pentru vremurile acelea sbuciumate. Voiau să știe : suntem albi sau roșii ? La rândul nostru voiam să știm același lucru despre ele. Nu știam de partea cui sunt aceste femei și drept cine ne iau, dar oricum ar fi fost, ele ne conduseră în cătunul în care se mai găsea afară de ele doar un bătrân gârbovit cu părul alb. Am mâncat cartofi prăjiți și am băut ceai. Marinarul meu se moleșise de tot și nu voia în ruptul capului să meargă mai departe. Și pe deasupra, una din femei, aproape o fetișcană, drăguță, smeadă, se uita șăgalnic la el... După ce-am mâncat însă, m'am ridicat dela masă, am mulțumit gazdei, mi-am luat sacul și am ieșit. Bombănind și blestemându-mi neastâmpărul, marinarul porni, de voie, de nevoie, după mine prin stepa rece și neprietenoasă.

Femeile ne arătară drumul spre satul apropiat ce se numea Beloe. Se întunecase deabinelea când ne-am apropiat, obosiți și chinuiți, de un zăgaz mare, construit într-o vale adâncă lângă sat. Ca să pătrundem acolo, trebuia să trecem peste un ogor care se întindea pe o distanță de aproape o jumătate de kilometru.

Nu aveam nicio îndolală, că dacă în sat ar fi fost vreo unitate militară — roșie sau albă — pe acest ogor ar fi fost postate santinele. Dar cine anume se găsea în sat — nu știam...

Desbrăcându-mi mantaua, pe care o dădui împreună cu sacul cu lucruri marinarului, am scos „Mauserul” dela brâu și m'am târit de-a-lungul zăgazului spre ogor. Sălciile care creșteau pe marginile ogorului se vedeau limpede în întuneric. Vântul șuera pătrunzător printre crengile uscate. Imprejur — nimeni sgomot, nicio lumină.

M'am apropiat de primul copac. M'am uitat împrejur. M'am târit până la al doilea și așa, trecând dela un copac la altul, am străbătut toată arătura. La capătul ei am văzut siluetele întunecate ale unor soldați, dar oricât m'am străduit să-mi dau seama ce sunt, n'am reușit. Soldații ședea și nu scoteau niciun cuvânt.

M'am târit înapoi. Aici am deslușit în întuneric încă două umbre, chiar la capătul ogorului. Era santinela, cu „agentul

de legătură". Nu înțelegeam cum de nu-i observasem înainte. Se vede că stătuseră în dosul unei sălcii.

I-am povestit marinarului tot ce văzusem. Mă sfătui să apuc pe alt drum, dar, în primul rând, era prea departe și apoi nu știam ce ne așteaptă și pe acest al doilea drum. I-am propus să trecem târîș prin arătură, cu atât mai mult, cu cât acum cunoșteam poziția posturilor. Între timp, se pornise un vânt puternic și începuse să cadă lapoviță.

Am străbătut cu bine arătura, dar era riscant să intrăm noaptea în sat și să batem la ușa cuiva : puteam da peste albi. De aceea, marinarul și cu mine ne-am ascuns într-o clădire de fân, aproape de căsuțele din marginea satului și ne-am hotărît să așteptăm acolo zorile.

Umblasem în timpul zilei nu mai puțin de optzeci de kilometri și de abia ne țineam pe picioare de oboseală. Cum se culcă, marinarul și începu să sforăie, în schimb eu, cu toată oboseala, nu puteam deloc să ațipesc : mă gândeam întruna la al mei... Noaptea mi se păru fără sfârșit. Marinarul sforăia așa de tare, încât mă temeam să nu atragă atenția cuiva din cei cu care nu trebuia să ne întâlnim. Il răsturnam când pe o parte, când pe alta, sau îl rostogoleam pe spate... Se trezea pentru o clipă, mormăia ceva supărat, dar adormea apoi din nou și iar începea să sforăie sdravăn.

Spre dimineață l-am trezit. Cerul era cenușiu. Se apropiau zorile. Era frig.

Puțin timp după aceea, pe lângă clădire trecu o femeie. Am ieșit din ascunzătoarea noastră și am întrebat-o cine ocupa acum satul. Am aflat că în partea în care ne aflam noi, erau „albii“ iar în partea cealaltă, ieri, s'ar fi găsit „roșii“.

Dând ocol satului, am întâlnit intradevăr în capătul celălalt un mic detașament de cavalerie al Armatei Roșii. Acolo l-am găsit chiar pe președintele comitetului revoluționar local ; i-am arătat actele și i-am povestit ținta drumului nostru. Președintele ne dădu o căruță cu cai și noi ne grăbirăm să plecăm din sat.

Noaptea târziu am ajuns la cătunul situat nu departe de podul de piatră de peste râul Ilovlia.

Aici am găsit deasemenea pe președintele comitetului revoluționar și dându-i calul și căruța ca să le trimită înapoi în satul Beloe, l-am rugat să ne ajute să plecăm disdimineață mai departe...

Ne-am instalat pentru noapte într'o căsuță mică, prietenoasă și ne-am înțeles cu noul cărauș să țină pregătit calul și căruța. O oră mai târziu sosiră în sat câțiva soldați roșii care căutau furaje. Ei se instalară în casă lângă noi.

După cină, marinarul și cu mine ne-am culcat. Marinarul începu iarăși să sforăie, în timp ce eu nu puteam să adorm : mă chinuia o neliniște nelămurită. L-am trezit pe marinar și i-am propus să dormim mai bine în căruță, în curtea căraușului nostru, cu toate că ne părea rău să părăsim culcușul cald. Am ieșit afară. Noaptea furăm treziți de împușcături și strigăte. Am sărit în sus și eram hotărâți să ne vindem scump pielea. Dar nimeni nu ne-a turburat. Furajerii¹ însă, care dormeau fără să se sinchisească și nu-și pusese ră nici pază, au fost împușcați până la unul de patrula de cavalerie a gărzilor albe.

Ne-am urcat îndată în căruță și am pornit pe câmp. Lângă podul de piatră de peste Ilovlia, care după câte auzisem era totdeauna străjuit de albi, nu ne opri nimeni. De abia făcusem vreo trei, patru kilometri, dincolo de pod când ne ajunse un detașament destul de mare de călăreți. Căraușul opri calul. Mi-am pipăit în buzunar grenada. Mă uitam la călăreții care ne înconjurau, dar nu-mi puteam da seama cu cine aveam de-aface. Unul din ei, venind până aproape de noi, ceru un foc.

Marinarul aprinse scăpărătoarea. La lumina slabă care se aprinse, am văzut pe umărul călărețului care se apropiase tresa de ofițer. „Albii“¹ îmi trecu prin minte.

Am simțit cum marinarul meu voia să apuce grenada, dar am avut vreme să-l apuc de mână. N'am fi făcut nimic aruncând o grenadă : dușmanii erau prea mulți și în orice caz ne-ar fi nimicit.

Ofițerul ne întrebă încotro mergem... Am indicat una din unitățile de gărzii albe care se găsea destul de departe de acolo (aflasem poziția albilor din spusele țăranilor).

Detașamentul plecă. Îndată ce tropotul copitelor se pierdu în negura nopții, marinarul își scoase șapca și își șterse fața asudată.

— Uff ! M'au trecut toate nădușelle !...

Am plecat mai departe.

¹ *Furajeri* — ostași însărcinați să facă aprovizionarea cu furaje.
(N. T.)

În două sate am găsit familiile de-ale muncitorilor de cale ferată din Țarițin, dar ei nu știau nimic despre nimicirea convoiului și de soarta familiilor noastre.

Seara am ajuns la Lipchi, unul din satele cele mai mari din partea locului. Marinarul se pregăti de culcare, dar eu, cu toată ora târzie, am pornit spre comitetul revoluționar. Președintele nu plecase încă acasă. Ședea într-o odaie plină de fum de mahorcă și la lumina lămpii de gaz cerceta niște hârtii. I-am arătat scopul călătoriei mele și el se miră că am ajuns viu și nevătămat până la Lipchi.

— Ei, s'ar putea spune că ți-a mers bine, tovarășe ! Ți-a mers bine ! repeta el clătinând din cap. Pe urmă se gândi, încrețind fruntea și bătând cu degetele în masă.

— Stai, stai !... Parcă ai zis : o femeie tânără cu trei copii-lăși ? Mi-aduc aminte ceva !...

Am sărit în sus de pe lavița pe care ședeam.

— Da' spune odată, spune mai iute !

— Stai puțin !... Ce sări așa ?... A fost aici o refugiată. Nu mi-aduc aminte, avea doi, ori trei copii-lăși... Mi se pare că a plecat undeva... Șezi, șezi și liniștește-te, am să trimit numai-decât să aflăm...

Strigă pe un oarecare Mișca, și din odala vecină ieși un tânăr somnoros.

— Mișca — spuse președintele — du-te la Parasca Gorobeț. Află dacă nu la ea locuște cumva refugiata cu copiii... da' mai repede ! Vezi doar că omul e neliniștit !

Tânărul bombăni ceva de neînțeles ; cu toate astea își luă șapca și o luă spre ieșire.

— Așteaptă, îl opri, merg și eu cu tine !

Am ieșit în stradă. Era întuneric beznă. Mergeam ca orbul, poticnindu-mă intruna și luându-mă doar după sgomotul pașilor tăcutei mele călăuze. Am mers vreme îndelungată : mai bine de un ceas. Treptat, ochii mi se obișnuiră cu întunericul și începui să deslușesc casele care se întindeau pe marginile unei ulițe largi. Am luat-o la stânga și am mers multă vreme prin câmp. Apoi văzurăm un nou șir de case ce păreau pustii.

Cerul se luminează puțin. Din dosul norilor răsări luna. Tânărul se opri lângă un gard scund de nulele.

— Aici e ! rosti el scurt și apoi, sucindu-se în loc, porni înapoi.

Chiar lângă gard, în dosul unor vișini răzleți, se înălța o căsuță albă, curată, cu obloanele închise, iar în fundul curții, alături de staulul vacilor, se vedea o cocioabă de lut, stând într-o rână, cu un acoperiș de paie, sburlit și cu o singură ferăstruică ce licărea slab în întunericul nopții.

„Oare aici o fi?” mă întrebai eu; am sărit gardul și — nu știu de ce — călcând pe vârfuri, m'am apropiat de cocioabă. Inima mi svâcnea în piept când m'am uitat pe ferăstruică.

Intr-o cămăruță cu podeaua de pământ, ardea o lampă mică, așezată pe un scăunăș. Intr'un colț, pe un pat de lemn, pe niște paie acoperite cu velințe vechi, era culcat cineva, întors cu fața spre perete. Nu puteam vedea chipul celui culcat, dar după toată înfățișarea, am recunoscut-o îndată: ea era I

Stăteam cu fața lipită de geam. Nu mă îndolam nicio clipă c'o văd pe Ghella și, în același timp, mi-era așa teamă să nu greșesc cumva, încât nu mă hotăram să ridic mâna și să bat în geam.

„Ghella, Ghella, șopteam eu. Dar unde-s copiii?” Un sunet pătrunzător (ce mi se păru deosebit de puternic) mă făcu să mă cutremur și să mă dau înapoi dela fereastră. Cântase cocoșul în coteț, bătând din aripi.

Incetșor, doar cu un deget, am ciocănit în geam. Făptura care stătea culcată pe pat se ridică repede și sprijinindu-se în cot, întoarse fața spre fereastră. Era Ghella. Alături, strâns lipiți unul de altul, dormeau copiii. Mă uitam întruna la fața care mi-era dragă. Cât slăbise! Părul încălcit îi cădea pe ochi și ea îl dădu într-o parte cu mâna, nerăbdătoare. Ghella se uita cu privirea ținută spre fereastră. Nu mă vedea. Atunci de ce îl zâmbea fața?...

Am înțeles că tot timpul, mereu, în fiecare clipă, ea mă aștepta, credea în venirea mea și fiecare bătaie în ușă trezea într'însa speranța că, poate, oi fi eu!

Am sărit la ușă, am deschis-o — nu era încuiată — și peste câteva clipe o țineam pe Ghella, care plângea în brațele mele.

Trista căsuță se umplu de glăscioarele copiilor, de chiote de bucurie, de râsete. Ghella căuta să deretice căsuța, se apropia mereu de mine, mă alinta pe obraz, mă pipăia — parcă tot nu-și credea ochilor... Jenca ședea pe genunchii mei și neluându-și ochiișorii săi vii, strălucitori, dela mine, povestea:

— Am mers tăticule, am tot mers, da' de ajuns nu mai ajungeam ! Şi când am ajuns la o gară, ne-au atacat albi. Dar trenul blindat a început să se lupte : tunurile făceau : poc, poc ! Mitralierele : bum, bum ! (de emoţie, Jenca incurca sgomotele tunurilor cu ale mitralierelor). Dar mama ne-a scos afară din vagon, ne-a urcat în căruciorul lui Costia şi iar am pornit la drum, şi-am mers, şi-am mers... Şi uite c'acu trăim aici. Da'e rău aici, nu-mi place... Mi-e foame mereu.

Valiuşca se târa pe pat ca un rac. şi se tăvălea de răs când îl făceam „capra“. Şi Costia cel mic stătea culcat ; învelit în halna mea cea veche, îşi suga pumnişorul şi nu-şi lua ochii lui mari dela mine...

Trăiesc cu toţi, trăiesc !

Liniştindu-se puţin, după ce ne hrăni în pripă pe mine şi pe copii cu câţiva cartofi fierţi, Ghelia îmi istorisi peripeţiile sale. Numai o mamă ar putea răbda cât răbdase ea, fără să-şi piardă nădejdea.

„Când am plecat din Țăriștin, începu Ghelia să povestească. trenul mergea foarte încet, dar totuși înaintam și nădăjdulam că vom putea trece de Povorino. Dar deodată ne-am oprit... Am stat o zi, apoi încă una. Nimeni nu știa ce se întâmplase. Se spunea doar că albi sunt pe aproape. Îți închipui cât eram de înfricoșată ! De multe ori mi-a venit să sar din tren și să merg pe jos până în vreun cătun vecin. Dar unde mă puteam duce, cu copii mici și cu lucrurile ?... Și deodată, într-o noapte ne treziră împușcăturile și strigătele care se auzeau undeva în fața noastră. Călătorii treziți se imbulziră la ferestre. M'am uitat și eu : departe, în față, pe traseul căii ferate se zăreau niște focuri... De acolo porneau împușcăturile. Cavaleria gărzilor albe atacase trenul tehnic, care mergea înaintea noastră și-l omorise pe toți cei care se găseau într'insul. Pe câmp, de-a-lungul garniturii noastre, fugea un om apărându-se și trăgând focuri. L-au ajuns trei cavaleriști și l-au tălat cu săbile în fața ochilor mei. Mai târziu am aflat că acesta fusese șeful trenului tehnic. Pe sora lui, o profesoară tânără, au spânzurat-o de un stâlp de telegraf. Albi se îndreptau spre trenul nostru ; tocmai atunci ne ajunsese trenul blindat și deschise cu repeziciune focul. Ce s'a întâmplat cu trenul blindat, nu știu ; se vede că avea muniții puține, fiindcă după ce a tras câteva salve, a plecat înapoi sub focul puternic al albilor, care aduseseră un tun pe terasamentul căii ferate. Eram bucu-

roasă c'a încetat focul. Obuzele și gloanțele sburau pe deasupra noastră și mă temeam pentru viața copiilor. Undeva se auzi o împușcătură... M'am culcat pe podea, într'un colț și am luat copiii în brațe. Mă gândeam : „Poate să ne ia tot, până la ultima sdreanță, numai de copii să nu se atingă”. Ușa se deschise, scârțâind. O mutră de bețivan mustăcios se uită în vagon... Unul după altul, imbrâncindu-se și injurând, intrară vreo cinci, șase inși. Ne-au ingrămădit pe toți într'un colț și au început să ne arunce lucrurile afară din vagon. Apoi întrebă : „Sunteți comuniști ?” „Ovrei ?” Noi stăteam nemișcați și tăceam chitic. „Ei, stați voi, venim acu să vă controlăm”. Unul se apropie de mine, mă luminează cu un felinar, mă privește și-și răsuci mustața... Dar în vremea asta, alții începură să-și împartă lucrurile pe terasament și el sări jos din vagon.

Cum nu le-am mai auzit vocile, am scos capul pe fereastră vagonului. În apropiere nu mai era nimeni. Plecaseră spre alt vagon. Puțin mai departe, la marginea terasamentului, ardeau focuri. Pe lângă focuri se făcea împărțirea lucrurilor prădate și se auzeau voci de oameni beți și injurături...

Sigur că n'am stat să aștept intoarcerea tâlharilor. Am deschis ușa ce da în partea cealaltă. Afară, numai stepă și noapte ; nu se zărea nimic. Am coborît pe terasament căruciorul copilului, am sărit și eu jos, oamenii îmi dădură copii : l-am așezat pe toți în cărucior și am pornit în grabă așa, de-a-dreptul prin stepă, fără să mai caut drumul... Mergeam, împingând căruțul înaintea mea și ascultând dacă nu vine cineva după mine. Nu. Era liniște...

Micuții tăceau, speriați, în cărucior și se ascundeau ca niște iepurași. Imi părea rău că eram singură și că niciunul din tovarășii mei de drum din vagon nu se hotărîse să măergă cu mine... poate că n'ar fi fost atât de înspăimântător.

Am mers mult, poate un ceas sau două. Împrejur era liniște deplină. Nu se auzeau șgomote, nu se mai vedea trenul și nici focurile. Vântul îmi sufla din față. Simțeam că nu pot merge mai departe. Mi se tălaseră picioarele. Am căzut în genunchi, am pus capul pe marginea căruciorului și am închis ochii. „Ei, mă gândeam eu, acum am să mor și-i mai bine așa”... Așa prăpădită eram în clipa aceea ! Apoi mă fulgeră un gând : „Da'ce e atîta liniște în cărucior ?” Mă uitai. Dormeau cu toții. Se strânseseră unul într'altul și dormeau. Le auzeam răsufierea. Atîta milă și dragoste mă cuprinsese în

clipa aceea pentru ei, încât am șoptit : „Dragii mei, micuții mei scumpi ! și m'au podidit lacrimile... E proastă, e nebună mama voastră. A vrut să moară, să vă părăsească !”

Și știi, cum m'am gândit la copii, parcă cineva mi-a dat puteri noi ! M'am ridicat, am privit împrejur și am pornit mai departe, călăuzită de lumina stelelor. Am ieșit curând la un drum care m'a adus aici, în sat. Nu am fost primită prea prietenos. Nimeni nu voia să mă găzduiască. Lucruri nu aveam, așa că nu le puteam da nimic. Se și temeau, dacă oi fi cumva „roșie” ? Atunci o să dea de bucluc... La Lipchi stăpâneau atunci albi și totul era sub conducerea unui „ataman” — un culac bogat... Cu greu am înduplecat pe o cazacă să mă primească la ea. Nu din bunătate sau milă de copil a făcut-o : avea pur și simplu nevoie de o mână de ajutor fără plată. Bărbatul și fiul ei serveau la albi și nora îi murise — așa că n'avea cine s'o ajute la gospodărie. Bineînțeles că am acceptat bucuroasă. Nu m'a primit în casă, ci m'a băgat în bucătărioara asta de vară... E umezeală aici, e frig, plouă prin acoperiș. Când plouă tare, îi bag pe copii sub masă ca să nu-l ude...

Munceam de dimineață până noaptea. Mi-am adus aminte fără să vreau de amarnica mea copilărie de slujnică... Trebula să port de grijă celor două vaci, porcilor și păsărilor, să spăl, să sap în grădina de zarzavat. De hrănit, stăpâna nu-mi dădea nimic. Eram silită să-mi fac singură rost de hrană pentru mine și pentru copil. Rar eram sătul.. În Lipchi staționa o unitate mare de albi. Ofițerii aflaseră că în sat locuiește o „refugiată” și începură să-mi trimită la spălat grămezi de rufe murdare. Bineînțeles că nu-mi plăteau. Nicl săpun nu-mi dădeau, cereau numai ca rufele să fie bine spălate și mă amenințau cu bătaia...

Atamanul m'a chemat de câteva ori la el, căutând mereu să afle dacă nu sunt comunistă sau spioană roșie. M'a salvat faptul că în biletul de identitate scria că făcusem căsătoria religioasă... Cu puțină vreme înainte ca albi să se pregătească de retragere, în urma loviturilor pe care le dădeau al noștri, ei veneau aproape în fiecare noapte la mine. Ce voiau, nu știu... Nu dormeam nopți întregi. Ședeam lângă copil și ascultam : cum scârțâia porțița, îl luam pe Costia repede în brațe și săream pe fereastră, în buruien, în grădina de zarzavat. Rămâneam acolo până după plecarea lor... Intrau în casă, vedeau că sunt

numai copiii singuri — Jenia și Valiușca — injurau și plecau. Nu era ușor. Ziua munceam până la istovire, iar noaptea nu mă puteam odihni nicio clipă. Mai târziu am auzit că, înainte de retragere, albi voiau să-i alunge dincolo de Don pe toți „străinii” (printre care și pe mine). Și într’adevăr, cu o zi înainte de plecarea lor din Lipchi, au venit să mă ia... Nu știu sigur dacă voiau să mă ducă sau să mă omoare, dar eu, bineînțeles, n’am stat să-i aștept : am fugit cu Costiușca în brațe în livadă și m’am ascuns. Jenca, sărăcuțul, l-a luat și pe Valiușca în grădina de zarzavat și au stat acolo, flămânzi și speriați, până m’am întors. Și eu nu m’am întors prea curând, ci de abia după o zi și o noapte. Am stat în livadă, ascultând. Mi se părea mereu că albi n’au plecat. Eram sleită de puteri. Ce să fac ? Apoi m’am hotărît : fie ce-o fi ! Și am ieșit din ascunzătoare. De abia ieșisem când am văzut că vin spre mine vreo șaizeci de cavaleriști. Acesta e sfârșitul ! mi-am zis eu.

Unul se apropie de mine și mă întreabă dacă acolo sunt albi și dacă sunt mulți. Vorbea politicoș, nu ca albi. Eu ascultam și nu-mi credeam urechilor : Oare să fi venit ai noștri ? Iși spun între ei „tovarășe“, iar în buzunarul celui care vorbea cu mine se zărea ziarul „Soldat Revoluției“ (Soldatul Revoluției). De bucurie nu puteam scoate niciun cuvânt. „Tovarăși, bolboroseam eu, tovarăși !” Și atât de drag mi se părea acest cuvânt ! Apoi după ce mi-am venit în fire, le-am povestit cum am stat, mai bine de o zi și o noapte, pitită în livadă. Dar le-am spus că nu știu dacă mai sunt albi în Lipchi.

Soldații roșii coborîră de pe cai și mă înconjură. Unul îmi dădea o lipie, altul zahăr. Le-am spus c’am să mă duc în sat și dacă albi au plecat, am să flutur basmaua de pe delușor. Unul din soldații roșii îl luă pe Costia în brațe și eu fugii. Mă dusei până în sat parcă purtată pe aripi. La barieră am întâlnit femei de cazaci, pe care le cunoscteam. „Au plecat ai noștri !” îmi spuseră ele. Am fluturat basmaua și am plecat repede acasă, ca să-i întâmpin pe musafirii cei dragi. Acasă, Jenca și Valia plîngeau de foame și de spaimă să nu mă fi prăpădit. N’am mai stat nicio clipă pe gânduri și m’am repezit în camera „stăpânei”, am luat o sută de ouă, slănină, lapte. Am pregătit un ospăț soldaților roșii și mi-am hrănit și copilașii.

Odată cu venirea lor, am început să trăim mai ușor. Cazele, care mai înainte mă ocoleau, căutau acum să mă lingu-

șească. Mă numeau — nu știu de ce — „învățătoare”. Se formă un comitet revoluționar, fui ajutată, mi se dădu pâine, cartofi. Gazda mă tot imbia să mă mut la ea în casă, dar eu n'am vrut să-i rămân datoare cu nimic. Știam că vei veni curând !...”

Ziua trecu repede. Nu mă puteam sătura uitându-mă la copilașii mei. Privindu-i, bucurându-mă de ei, mă gândeam că în toată țara se dă o luptă cruntă împotriva dușmanului. Și atunci cine altul decât nu eu trebuie să lupt pentru fericirea copiilor mei... Purtam uniforma Armatei Roșii și luasem hotărîrea să n'o dau jos până când nu vom fi cucerit pacea și libertatea pe tot pământul sovietic.

Spre seară m'am dus la președintele comitetului revoluționar și am aflat dela el că la Lipchi nu mai sunt alte familii de muncitori dela calea ferată ; mă înțeleses cu el ca a doua zi de dimineață să-mi dea o căruță și o pereche de cai, ca să putem pleca.

Tovarășul meu de drum, marinarul, se pregătea și el să se ducă la Arceda unde — după cât se svonea — s'ar găsi familia lui.

Am hotărît să nu ne mai expunem încăodată primejdilor pe care le infruntasem cu marinarul trecând prin stepă. De aceea am ales o altă cale ; era cu vreo patruzeci de kilometri mai lungă, dar mult mai puțin primejdioasă. După trei zile și trei nopți de călătorie, dincolo de dealurile pustii și pleșuve am zărit în fața noastră dunga plumburie a Volgăi.

Am ajuns curând la Vodiano, care imi era cunoscut acum. Spre fericirea noastră, și aici începuse desghețul ; se scurseseră sloiurile cele mari și acum cobora din sus un remorcher. Aducea din Camișin rezerve de luptă și trebuia să se înapoieze. Am istorisit căpitanului vaporului toate încercările prin care trecusem și el ne luă și pe noi pe vas.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

ARCEDA

La Camișin am primit o nouă sarcină : aceea de conducător al secției politice a trupelor tehnice.

Împreună cu câțiva tovarăși, am plecat călări prin stepă spre noul loc de muncă, la Arceda, în apropierea căreia era în acel moment linia frontului. După câtăva vreme se mută acolo și Ghelia cu copiii.

În apropierea stației Arceda se găsea cătunul Frolov. Trebuie să spun că localitatea Frolov se deosebea de ceea ce suntem obișnuiți a înțelege prin cuvântul „cătun”. Aici era un centru raional important, aproape tot atât de mare ca oricare oraș — reședință de județ. Se afla nu departe de cotul Donului, pe un loc neted, în stepă, pe malul râșorului Arcedinca, care

seca vara. La 14 kilometri de acest cătun se întinde așa numitul codru „al Armatei”, care acoperă sute de kilometri pe malul Donului. Piața din fața gării, cât și multe din străzi erau pavate. Casele erau înconjurate de verdeața grădinilor și în apropierea căii ferate se găsea un parc mare cu niște copaci bătrâni minunați. În „cătun” erau două școli secundare, un spital, magazine, clubul muncitorilor dela calea ferată, cinematograf, iar la periferie un teatru mare de lemn. Piața, în care veneau cazacii din toate stanițele vecine, era vestită pentru smântâna sa gustoasă. „Industria” cătunului era alcătuită din două mori cu valțuri, o moară de arpacaș și un teasc de ulei.

Am instalat în cătunul acesta pe Ghelia și pe copii, iar eu mi-am început cu avânt noua mea muncă.

Frontul era, cum s’ar zice, chiar sub nasul nostru — și la început viața în aceste condiții, în imediata apropiere a frontului, era destul de nesigură. Detașamentele de cavalerie ale cazacilor albi se abăteau adesea până la marginea cătunului Frolov și până la stația Arceda. E adevărat că respingeam ușor toate aceste atacuri neobrăzate, dar trebuia să fim tot timpul cu băgare de seamă.

Munca în secția politică era intensă. Se țineau „săptămâni de Partid” în urma cărora cei mai buni combatanți înaintau cereri pentru a fi primiți în Partid. Ghelia lucra ca instructor voluntar printre femei. În acest timp, Ghelia fu primită în Partid.

Unitățile Armatei Roșii rupseseră frontul albilor, pornind spre Țarițin. Curând Țariținul fu impresurat, iar pe la începutul lunii Ianuarie 1920, sosi știrea îmbucurătoare că albil au fost izgoniți și că deasupra orașului fâlfaie din nou steagul roșu.

Armata Roșie înainta mereu tot mai departe, dincolo de Don... După demobilizare, pe mine mă lăsară în districtul Usti-Medveditchi ca unul din „organizatorii autorității sovietice”. Aceasta însemna că eu, împreună cu un mic număr de tovarăși și sprijinindu-ne pe muncitori și pe țăranii săraci — trebuia să ridicăm și să întărim agricultura, industria locală și transporturile de cale ferată. Sarcina aceasta nu era ușoară. mai ales dacă țineam seama de slăbiciunea cadrelor locale de Partid și de faptul că foarte puțini localnici priveau cu sim-

patie măsurile luate de autoritatea sovietică, iar cazacii bogați li se împotriveau cu furie.

Aveam foarte mult de furcă. Să luăm de pildă administrația căilor ferate: la Arceda se găseau depoul districtual, diferite servicii de drumuri, de exploatare, unități de materiale, telegraful. Numai muncitorii dela calea ferată, lucrătorii și funcționarii erau mai mulți de șapte sute.

. . .

La începutul anului 1920, Caucazul de Nord și toată Ucraina erau complet eliberate. Intervenii un scurt răgaz. Congresul al IX-lea al Partidului, care se deschise la sfârșitul lunii Martie, arată necesitatea folosirii acestei perioade de pace pentru reconstrucția administrativă și în primul rând, pentru restabilirea transporturilor, a economiei combustibilului și a metalurgiei. E adevărat că răgazul se sfârși repede: în Aprilie, armatele poloneze trecură granița Ucrainei, iar Vranghel, trecând la ofensivă, amenința Donbassul. Cu toate că acești vrășmași înrăiți ai Țării Sovietelor au fost răpuși de abia târziu, în toamna anului 1920, munca de reconstrucție începută nu a lăncezit.

Eroismul în muncă a fost totdeauna o însușire deosebită a sufletului nobil și plin de abnegație al poporului sovietic. De câte ori, în decursul glorioasei sale istorii, n'a dat el dovadă de vitejie și eroism!

Cu cât entuziasm și uitare de sine lucram noi atunci! Toți eram pasionați de munca noastră, ne consacram ei, fără preget. Și nu e nimic de mirare în asta! Munca aceasta era doar munca de construire a unei vieți noi. Pentru prima dată ne simțeam stăpâni deplini ai vieții câștigate prin luptă și știam că tot ceea ce realizăm, toată experiența, cunoștințele și forțele noastre, vor folosi întregului popor. În lucrul cel mai mărunț pe care îl făceam, vedeam mugurii vii ai vieții celei noi. Se putea să nu ne bucurăm de ei, de vîaga și de tăria lor?

„Comunismul începe acolo unde apare grija neprecupețită — și care învinge greutățile muncii — a muncitorilor simpli de a mări productivitatea muncii, de a păzi fiecare pud de grâu, de cărbuni, de fier și de alte produse, care nu revin celor ce le produc personal și celor ce sunt „aproțiați” acestora, ci

celor „îndepărtați”, adică societății întregi, zecilor și sutelor de milioane de oameni”¹... spunea Lenin. Când îmi amintesc acum despre felul în care am lucrat la Arceda, înțeleg că această muncă era de fapt lupta pentru comunism.

Dar această muncă plină de dăruire avea și un aspect negativ : uneori încetam să ne mai gândim la prevedere, la vigilență, la faptul că noi, oamenii sovietici, mai avem încă mulți dușmani și că aceștia se vor folosi de cea mai mică nepăsare pentru ca să ne lovească mișelește pe la spate, căutând să dărâme tot ce am construit cu atâta dragoste.

Așa s'a și întâmplat ; am primit o lecție aspră, care m'a învățat pentru toată viața ce preț are vigilența.

Era la sfârșitul lunii Decembrie a anului 1920. Mă întorsesem acasă de la lucru aproape ca totdeauna, târziu după miezul nopții ; eram obosit, flămând, dar mulțumit de ziua cotitoare și plină de realizări. Am mâncat și mă pregăteam să-mi citesc ziarul înainte de a mă culca, când am auzit bătându-se în ușă. Am deschis. Intră Bodrov, locșitorul președintelui comitetului executiv raional din Usti-Medveditchi și Diaconov unul din membrii prezidiului acestui comitet. Când m'am uitat la ei, mi-am dat seama că se întâmplase ceva grav, atât erau de schimbați...

Îmi povestiră că în cartierul Mihailovsc (centrul nostru raional) era răscoală. Cine conducea răscoala și ce forțe aveau ei, nu stiau. Răsculații îi ridicau pe comuniști ; pe patru din ei îi uciseseră chiar în momentul arestării. Bodrov și Diaconov reușiseră ca prin minune să se ascundă și să fugă.

Am ascultat în tăcere și mi-am dat seama ce primejdie mare amenință iarăși munca noastră pașnică. Mirosea din nou a praf de pușcă...

Dar se făcuse oare pace ? Războiul se terminase ?... Noi eram aceia care, prinși de munca din fabricile noastre, din ateliere, preocupați de grădini, de cluburi și de teatre, uitasem pentru un timp războiul. Arma nu trebuia lăsată nicio clipă din mână. Războiul continua încă... Un război crunt, și nu numai pe frontul ce se îndepărtase acum, dar și aici, în spatele lui. La fiecare pas ne pândeau dușmanii și războiul cu ei

¹ V. I. Lenin : „Marea înflăcătură”. Cum trebuie organizată întrecerea ? Ed. P.M.R., pag. 28. (N. R.)

se va termina numai atunci când ultimul vrăşmaş va fi şters de pe faţa pământului sovietic...

În aceeaşi noapte am convocat întreaga noastră organizaţie de Partid. Am ales un consiliu militar. Eu am fost numit şeful transporturilor şi al transmisiunilor. Situaţia era îngreuiată de faptul că nimeni nu ştia limpede ce se întâmplase în realitate. Comuniştii şi comsomoliştii noştri, precum şi mulţi dintre muncitorii fără de partid, se înarmară. Se organiză paza împrejurul staţiei Arceda. În satele apropiate au fost trimise iscoade.

Dimineaţa târzie de iarnă mă găsi muncind. Înainte de toate am scos lucrurile de preţ din staţia Arceda. Am pregătit un convoi pentru familiile comuniştilor şi ale muncitorilor cu munci de răspundere şi altul pentru luptătorii noştri — dacă ar fi fost nevoiţi să iasă din încercuire.

Pe scurt, mă pregăteam pentru situaţia cea mai grea... Încărcarea şi expedierea lucrurilor a mers destul de repede. Şedeam la oficiul telegrafic lângă firul direct şi îndrumam de acolo mişcarea pe traseul cu o singură linie, căutând să fac să înainteze cât mai repede cu putinţă trenurile ce plecau din Arceda spre Țarițin. Isbutisem mai înainte să intru în legătură cu comandamentul militar din Țarițin. Ca răspuns la cererea mea de ajutor, mi se comunicase că ni s'au şi trimis câteva garnituri cu regimentul de cale ferată, cu artilerie şi câteva unităţi de cavalerie.

Nu era uşor să organizezi circulaţia în așa fel încât să iaş drum liber garniturilor ce plecau din Arceda şi în acelaşi timp să nu opreşti în loc ajutorul care venea spre noi. După socotelile mele, trupele din Țarițin puteau să sosească în jurul orei douăsprezece, iar până atunci trebuia să ne menţinem cu propriile noastre forţe.

La cinci dimineaţa, răsculaţii dădură semne de viaţă : au loc prima ciocnire cu patrulele noastre de cavalerie, lângă pădurea de lângă cătunul Frolov. Puţin mai târziu, garda pusă de noi lângă podul cel mare de cale ferată de pe drumul dela Arceda spre Țarițin fu atacată pe neaşteptate. Se trase asupra ei şi se aruncară grenade. Dar garda respinse atacul. În această luptă se distinse cu deosebire un mitralior comsomolist : printr'un tir îndemânatic, el îi respinse pe atacatori.

Era vădit că răsculaţii ne încercau puterile şi, că se pregă-

teau de operațiuni mai active. Dar nici noi nu pierdeam vremea și eram gata să-i respingem.

Nu știam însă nimic despre forțele dușmanului. Umblau tot felul de șvonuri. Unii spuneau că s'au răsculat unitățile locale, ațâțate de către dușmanii poporului. Dacă ar fi fost adevărat, atunci nu era prea alarmant : noi știam că unitățile locale nu numărau mai mult de trei mii de oameni. Alții însă spuneau că ajunseseră până la noi bandele lui Mahno, care numărau aproape cincisprezece mii de săbii !

După ora opt dimineața, atacurile vrășmașilor încetară. Pe la unsprezece și un sfert intră în stație prima garnitură cu trupe din Țarițin. Am răsuflat ușurați ! Am raportat situația comandantului trupelor sosite. Când se strânseseră toate eșaloanele militare, comandamentul lor și sovietul nostru au ținut o ședință comună. Se organizează un comitet militar-revoluționar al districtului Usti-Medveditchi.

Am aflat dela iscoadele noastre că toți comuniștii arestați în suburbia Mihailovsc erau în închisoare și că probabil vor fi împușcați în zorii zilei următoare.

Tovarășii noștri trebuiau salvați. Deaceea, la prima ședință a comitetului nostru, se hotărî să se înceapă imediat atacul asupra suburbiei. O companie aleasă porni în marș ; era compusă din comuniștii și comsomoliștii noștri din Frolov. Până la Mihailovsc trebuiau să parcurgă cincizeci și patru de kilometri.

Până să pornească, începuse să se întunece, iar când se apropiară de marele cătun, situat între Frolov și Sebriacov, se lăsase noaptea. Nu se știa cine ocupa cătunul. Compania se opri la marginea lui și începu să aștepte întoarcerea iscoadel trimisă înainte.

La celălalt capăt al cătunului, iscoada începu să tragă asupra unui detașament de recunoaștere dușman. Toți se îndreptară în grabă într'acolo. Focul fu scurt, dar crâncen. Răsculații fugiră...

În vremea aceasta, eu și cu comandantul unităților care ne veniseră în ajutor din Țarițin eram pe o locomotivă, în fruntea unui mic detașament militar. Hotărisem să încercăm să pătrundem până la stația Sebriacov și de acolo, să intrăm în Mihailovsc. Lângă podul de peste Usti-Medveditcha, trenul nostru fu oprit. Se dovedi că podul era păzit de elevi de școală militară, trimiși aici din Țarițin, chiar cu două săptămâni în-

Inte de răscoală. Or, când răsculații au încercat să cucerească podul, n'au izbutit. Elevii respinseseră toate atacurile răsculaților dar li se terminaseră rezervele de luptă și se poate spune că sosirea noastră i-a salvat.

Am înaintat mai departe, cu atenția încordată : calea ferată, dincolo de pod, putea fi demontată sau chiar minată.

Am dat chiar peste o mică baricadă, dar am trecut-o cu ușurință, fără măcar s'o îndepărtăm — locomotiva a tăiat-o în două. Se trase asupra noastră, dar nu avurăm pierderi, dacă nu punem la socoteală cei câțiva răniți ușor. Am trecut peste încă o baricadă și, în plină viteză, am intrat în gară.

Aici a început îndată o luptă crâncenă. În apropiere de Mihailovsc, dușmanul ne-a întâmpinat cu un baraj puternic de arme și mitraliere. Am fost nevoiți să cucerim prin luptă străzile și ulicioarele și să le smulgem, casă cu casă. Noi căutam să atragem pe dușman cât mai departe de închisoarea unde se chinuiau comuniștii arestați și în acest scop provocam ciocniri în alte raioane ale orașului.

În același timp, un detașament special se strecura spre închisoare... Curând am aflat că închisoarea lăsată de răsculați aproape fără pază fusese cucerită de către detașamentul nostru și că toți comuniștii ce se găseau într'însa fuseseră eliberați. Ei își îmbrățișară salvatorii și le confirmară că în zorii zilei urmau să fie împușcați...

Lupta continuă toată noaptea, iar spre dimineață, Mihailovsc era curățit de răsculați, care îl părăsiră, lăsând arme și răniți. Toată ziua ne-am ocupat cu prinderea celor ascunși prin case și grădini. Spre seară am terminat și cu aceștia, dar grupuri izolate, ascunse în pădurile dese care înconjurau suburbia, au continuat să atace încă multă vreme — mai bine de o săptămână — posturile noastre și au încetat abia după ce am „puricat” temeinic toate pădurile vecine.

Așa s'a terminat răscoala din Mihailovsc.

În tot acest timp, aproape că nu am închis ochii. Obosisem în așa hal, că aproape dormeam de-a'n picioarele. Și pe lângă toate acestea, comitetul revoluționar convocă o ședință. Cum m'am așezat pe un scaun lângă fereastră, am și adormit. Când m'am trezit, nu mă puteam dumiri unde mă aflu. M'am uitat în dreapta, în stânga : tavanul era prea aproape deasupra mea. În jurul meu, mucuri de țigări și gunoi : dormeam sub

masa la care se ținuse consfătuirea... Acolo mă culcaseră tovarășii, punându-mi sub cap un dosar gros, cu acte...

Comitetul militar-revoluționar al regiunii se instalează în Mihailovsc. Mi se dădu sarcina să cercetez cauza răscoalei și să aflu care din localnici au luat parte la ea, ori i-au susținut pe răsculați.

Organizatorul și animatorul răsmeriței era un oarecare Vaculin, întors nu demult de pe front. Pregătind răscoala, Vaculin a reușit să desorganizeze garnizoana locală, ce se compunea din unități în care nu se putea avea încredere ; în ele se strecuraseră mulți albi, care trecuseră de partea noastră de abia când începuseră să se retragă sub loviturile Armatei Roșii. Afară de asta, Vaculin conta pe sprijinul cazacilor bogati. „Platforma“ lui politică era cunoscuta lozincă : „Soviete fără comuniști“ și multe fire duceau dela Vaculin către Tambovșcina, la bandele lui Antonov. Vaculin năzula să cucerească nu numai Mihailovsc, dar și stația Arceda cu cătunul Frolov. La un chef și-a dat planurile pe față și temându-se să nu fie arestat, ca să scape cu viață, a deslănțuit răscoala mult mai devreme decât la data fixată.

Toate acestea m'au prins până'n primăvară ; acasă veneam rar de tot și doar în treacăt.

În primele zile ale lui Aprilie m'am întors în Arceda să mă întrezăresc puțin și să mă stau în mijlocul familiei. Mult timp de odihnă, n'am avut însă. Nu a trecut nici o săptămână și președintele comitetului militar-revoluționar raional îmi telefonă din Mihailovsc. El mă rugă să plec imediat în întâmpinarea unei brigăzi „volante“ secrete, ce venea la Arceda din Tarițin și care se părea că face parte din armata a II-a de cavalerie. Trebuia să aflu ce fel de brigadă este aceasta și ce urmărește îndreptându-se spre districtul Usti-Medveditchi. Am înțeles limpede că asupra noastră se abate o nouă primejdie...

M'am pregătit îndată de drum. Am îmbrăcat vechea mea manta de muncitor de cale ferată, mi-am pus chipiul, mi-am luat lădița de fier — tovarăș nelipsit de drum — și transformându-mă astfel într'un fel de mașinist, ori conductor, ori ungător, am plecat pe prima locomotivă întâlnită în drum, spre Tarițin.

În gara Log, am văzut o garnitură stând în aşteptare. Am coborît de pe locomotivă şi am întrebat pe unul din brigada de însoţire : „Cine călătoreşte în trenul ăsta ?“ Îmi răspunseră că în tren se află un detaşament de trupe în drum spre Arceda. Am înţeles că asta e brigada „volantă“ după care umblam.

Ungătorul îmi arată vagonul de marfă încălzit în care călătorea grupul de comandă. M'am apropiat. Uşa era întredeschisă şi se auzea cum vorbeau în gura mare. Am lăsat lădiţa jos şi m'am aşezat pe ea. Deodată, locomotiva fluieră şi trenul porni. M'am ridicat şi am trecut în goană pe lângă vagonul grupei de comandă, strigând :

Ei, fraţilor, nu mă lăsaţi !... Ajutaţi-mă să mă urc.

Uşa vagonului se deschise mai mult. Un tânăr cu cămaşa deschisă la piept îmi întinse mâna.

— Sări ! Eşti din brigadă ?...

Şi lată-mă şezând în vagon lângă uşă şi ascultând atent tot ce se discuta în spatele meu.

În vagon erau destul de mulţi militari. Toţi cu chef, vorbeau tare şi pe faţă, nefiind deloc stingheriţi de prezenţa mea.

Nu trecu nici o jumătate de oră, şi eu înţelesesem din discuţia lor şi starea de spirit a brigăzii şi intenţiile ei :

— Ce să ne tot bîzuim pe alţii ? Antonov şi iar Antonov ! spunea enervat un militar cu mustaţa căruntă, cu faţa lată, ciupită de vărsat şi brăzdată de o cicatrice vînată de-a-curmezişul obrazului drept. Acesta era — după cum am aflat mai târziu — comandantul brigăzii. Ce, adică noi suntem mai slabi decât Antonov ?

— Antonov are sub arme patruzeci de mii de oameni ! strigă cineva. Întreaga Tambovşcina ascultă de el !...

— Patruzeci de mii ! Mare scofală ! spuse ciupitul. Dar e destul să batem din palme şi ştii câte săbii se vor ridica pentru noi ?... Nici n'ai să le poţi număra. Regiune după regiune va merge alături de noi !... Ca boabele de mazăre vor cădea capetele comuniştilor şi ale comisarilor lor !...

Începură să vocifereze şi să strige, întrerupându-se unul pe altul. Şi era atîta ură feroce împotriva sovietelor, atîta cruzime împotriva poporului muncitor se desprindea din cuvintele lor, încât mi-a îngheţat inima când m'am gândit că această haită de lupi o să năvălească asupra oraşelor şi a paşnicilor staniţe. Furia îmi clocotea în suflet şi în clipa aceea îmi venea să-i ucid cu propriile mele mâini pe bandiţii aceştia ticăloşi...

Sedeam pe lădiță, întors cu spatele spre cel care vorbeau ; scrâșnind din dinți, urmăream prin ușa întredeschisă a vagonului cum alergau stâlpii de telegraf...

Imi dădeam foarte bine seama ce ar face cu mine ticăloșii aceștia, dacă m'aș trăda măcar prin cel mai mic gest. Norocul meu a fost că nici nu se uitau la mine...

Garnitura se opri la Lipchi. Am sărit imediat din vagon și m'am urcat pe locomotivă. Înainte de a ajunge la semaforul dela Arceda, am poruncit mecanicului să oprească pentru o clipă trenul în stepă ; am sărit de pe locomotivă și am alergat în cătunul Frolov, la telefon. Punându-mă în legătură cu Mihailovsc, am chemat pe președintele comitetului revoluționar militar raional și i-am povestit tot ce văzusem și aflatam.

În vremea aceasta, brigada „volantă“ debarca la Arceda. Câțiva muncitori cunoscuți dela calea ferată mă anunțară că după prima garnitură au mai sosit câteva : cel puțin zece. „A venit o armată întreagă !“ — ziceau ei. Pe platforme erau tunuri și bucătării de campanie... Era limpede că aveam de-aface cu un dușman puternic.

Spre dimineață, în cătunul Frolov sosi din districtul Vtorol-Donschi (vecin cu noi) o companie de comuniști, mobilizați sub comanda secretarului comitetului raional de partid. Acestora li se alăturară comuniștii și comsomoliștii noștri.

Una din garniturile din care debarcase „brigada“ fu adusă, sub pretext că manevrează, până lângă magazia unde se adunase în taină mica noastră trupă. Hotărîrăm să părăsim deocamdată cătunul pentru ca să ne păstrăm toată puterea de luptă (dacă rămâneam acolo, riscam ca brigada să ne zdrobească ca pe niște muște). Imbarcându-ne în grabă, am pornit... Totul mergea deocamdată strună. Ofițerii brigăzii, care se găseau în stație, credeau că garnitura manevrează și nu-și puteau închipui că o să le sboare de sub nas. Au înțeles asta abia atunci când trenul nostru ajunsese dincolo de semaforul de leșire și, luând viteză, a pornit spre Sebriacov... Să ne urmărească, nu puteau : luasem măsuri ca, imediat ce garnitura noastră va fi trecut — linia să fie blocată cu garnituri goale.

În urma noastră se auziră împușcături și bubui chiar tunul, Dar bandiții pierduseră ocazia — noi fugeam acum „ca scăpați din pușcă“...

Îndată ce am sosit în Mihailovsc, m'am dus la comitetul militar revoluționar regional și am raportat situația. Comunică-

rile mele fură completate de către șeful secției speciale. Oamenii lui fuseseră în suburbia Usti-Medvedițchi, unde se prelungeau ițele noului complot. Se știa că această staniță fusese vizitată de către comandantul brigăzii „volante“, un oarecare Mironov. Fost colonel țarist, el căpătase „increderea“ specialiștilor militari, servise în Armata Roșie, dar acum, trădătorul, pregătea o răscoală împotriva autorității sovietice. Vaculin, pe care îl lichidasem în timpul iernii, fusese unul din agenții lui, dar — cum am mai spus — nu reușise să-și ducă la bun sfârșit sarcina încredințată și se văzuse silit să acționeze mult înainte de termenul fixat, devenind astfel inofensiv. Acum apărea pe scenă însuși Mironov cu brigada „volantă“, o bandă mare de dezertori și tâlhari, intrată în descompunere, dar înarmată până'n dinți.

Originar din stanița Usti-Medvedițchi, el a început prin a cutreiera locurile sale de baștină. În convorbirile pe care le avea cu cazacii bătrâni, el se lăuda că va organiza curând în acest ralon „o putere sovietică dreaptă, fără comisari și fără comuniști“...

Și astfel se pregătea o nouă răsmeriță mare, care trebuia să cuprindă patru districte. Centrul revoltei părea a fi Mihailovsc.

Sarcina noastră era clară : trebuia să-l arestăm pe comandantul brigăzii și astfel să înăbușim revolta înainte de a se aprinde ca un incendiu mistuitor.

În vremea aceasta, în suburbie se ținea conferința regională de Partid. Mironov fu invitat să ia parte. Il introduseră chiar în prezidiu — de ochii lumii. Se hotări să fie chemat în dosul scenei (conferința se ținea în club), în camera administratorului clubului și acolo să fie arestat fără prea multă gălăgie.

Nu am reușit să facem asta la club : până să-l arestăm, se anunță pauza de prânz în lucrările conferinței, și toți, printre care și Mironov, plecară pe la casele lor. A fost arestat în locul unde își avea reședința provizorie. Era un bărbat înalt, bine făcut. Șeful secției speciale era un om mic de stat, pîrpiriu, ceeace nu-l împiedica să fie curajos și hotărît : un cechist minunat. Când i-a arătat ordinul de arestare, Mironov s'a uitat disprețuitor la el, dela înălțimea staturii sale atletice.

— Nu cumva vrei să mă arestezi ? zise el, scuipând și izbucnind în râs ; apoi ieși fără grabă din cameră, trântind ușa.

Această ieșire neobrăzată i-a revoltat pe toți. Sub amenințarea armelor, Mironov fu înșfăcat și urcat în căruță, apoi trimis la gară sub pază puternică.

Tot drumul s'a săbătut, urlând cât îl ținea gura contra arestării sale „ilegale“. Nădăjduia că va atrage prin strigăte atenția partizanilor săi, dar fu condus pe drumuri lăturalnice, pe străzi mărginașe și nimeni nu-i sări într'ajutor. Se mai scurse un timp și șeful răsculaților și trădătorilor ședea sub escortă în vagonul care mergea cu iuțea spre Povorino.

Împreună cu arestatul a plecat la Moscova și șeful secției speciale, iar eu m'am grăbit spre telegraf, pentru a avea grijă să se dea cale liberă acestui tren puțin obișnuit.

Dintele veninos al năpărcii fusese smuls. Dar rămânea încă brigada „volantă“ și era greu de presupus cum o să activeze în lipsa comandantului ei.

După vreo două, trei zile, veni la președintele comitetului militar revoluționar raional, șeful statului major al brigăzii, neliniștit de dispariția misterioasă a lui Mironov.

— A plecat la Moscova ! zise liniștit președintele.

Șeful de stat major își holbă ochii de uimire.

— Cum ? De ce a plecat ? De ce nu ne-a spus nimic ? Întrebă el cu totul buimăcit.

— Era foarte grăbit la plecare, spuse președintele comitetului militar revoluționar regional. Și dumitale ți-a dat misiunea să participi cu brigada la lichidarea bandelor care încă mai tâlhăresc în unele regiuni, prin cătune și stanițe...

Am reușit să-i asmuțim astfel pe bandiți, unii împotriva celorlalți. Mai târziu, brigada „volantă“, încercând să jefuiască chiar unitățile Armatei Roșii, fu lichidată de către acestea lângă Camișin.

Partizanii brigăzii, atât cei de aici cât și cei din districtele vecine, au fost desarmați și arestați. Cercetările stabiliră că această revoltă fusese pregătită foarte minuțios și chibzuit. Pretutindeni, în fiecare cătun, în fiecare staniță, își aveau oamenii lor bine înarmați. Hotărâseră nimicirea pe capete a comuniștilor.

* * *

Trecură trei luni. Vara era călduroasă și uscată. Mă întorceam acasă la Arceda, dela Voronej, unde fusesem la conferința

muncitorilor dela calea ferată. La stația Sebriacov am coborît din vagon să iau aer. L-am văzut alergând spre mine pe șeful miliției din Mihailovsc. „Ce caută el aci ?“ mă gândii eu... Il întrebai : „Ce s'a întâmplat ?“

Luându-mă la o parte, el începu să-mi vorbească în șoaptă, neliniștit.

— Plecați ori la Voronej, ori la Moscova !... Vă caută și vor să vă omoare !...

— Cine mă caută ? Cine vrea să mă omoare ?

Șeful miliției îmi povesti că în stanița Razdorscaia fusese ră prinși câțiva bandiți din brigada „volantă“. La anchetă, ei arătasera că partizanii lui Mironov care scăpaseră, au condamnat la moarte pe toți cei care contribuiseră la arestarea acestuia. Șeful secției speciale fusese împușcat de ei în mod laș.

— Plecați, duceți-vă cât mai departe de districtul nostru, repeta șeful miliției. Am să vă dau pe cineva să vă păzească !

Am căzut pe gânduri. Desigur, nu e plăcut să trăiești cu teama că în fiecă clipă, de după fiecare colț sau gard, poți să fii ucis... Dar să fug, să mă ascund de niște bandiți — asta nu !

— N'am să plec nicăieri din Arceda, am spus șefului miliției. O să fiu, bineînțeles, cu băgare de seamă, dar de plecat nu plec.

Luându-mi rămas bun dela șeful miliției, m'am urcat în tren pornind spre casă.

Ghelia se neliniști mult când află despre primejdia care mă amenință — nu ne ascunsesem niciodată nimic unul altuia, — dar încuviință hotărîrea mea de a rămâne la Arceda.

Căutam să fiu cât mai prevăzător cu putință. Noaptea nu ieșeam din casă singur. Chiar și ziua purtam în buzunar două pistoale. De trei ori se trase asupra mea. Odată chiar ziua'n amiaza mare. Gloanțele șuierară destul de aproape, pe deasupra capului meu. Comsomoliștii reușiră să prindă pe unul din atentatori. Nici n'a mai fost nevoie să stabilim cine era, deoarece băieții noștri, îndârjiți, l-au împușcat de îndată ce l-au prins.

Cam la o săptămână după întoarcerea mea, într'o noapte, veni la mine în fugă asesorul nostru popular.

— Scoală, Ignatov ! Au năvălit bandiții în cătun ! M'am îmbrăcat repede, am luat arma și grenade de mână. În piață, lângă biserică, se adunase un mic detașament de comuniști și

comsomoliști. Cățunul dormea. Era liniște, se auzeau doar câinii lătrând...

Ascunși în dosul bisericii, am început să întocmim planul de acțiune. Deodată se auzi un tropot de copite și în piață năvăli un detașament de șapte călăreți — pe semne cercetași. La lumina roșietică, neclară, a lunii care apunea, îi vedeam limpede. În fruntea lor călărea un bandit cunoscut de districtul nostru, cu o bandă neagră peste ochiul drept. În mâini ținea o mitralieră ușoară nemțească. Tălharul înainta curajos, fără să se ferească, uitându-se ca un lup împrejur.

Se auzi o împușcătură. Trăsese asesorul popular, ochind pe bandit, dar își greși ținta. Chiorul ripostă cu un răpăit scurt de mitralieră. Ne împrăștiară și răspunserăm cu un foc puternic, din dosul ogrăzii. Unul din bandiți se prăbuși de pe cal. Alții, trăgând focuri, o porniră cu cali în galop și dispărură într-o ulicioară dosnică...

Am cercetat străzile învecinate, dar negăsind nimic, am plecat pe la casele noastre.

Era noapte târziu, când am ajuns acasă. Am tras obloanele și am incuiat ușile. Am mâncat, am băut un ceai și voiam tocmai să mă culc, când am auzit din nou bătând în ușă. Am întrebat :

— Cine e ?

— Deschide, Ignatov, eu sunt ! Vocea imi era cunoscută : părea a fi a asesorului nostru. Nu știu ce mă făcu însă să mă pun în gardă.

— Indată, am răspuns eu. Numai să mă îmbrac !... Și îi șoptii Gheliei : Deschide ușa, dar cu băgare de seamă. Stai într-o parte, în dreapta, iar eu am să stau în stânga.

Ghelia se postă lângă ușă, lipindu-se de perete cu lampa în mână. Era foarte palidă, dar liniștită. Eu țineam în fiecare mână câte un pistol...

De abia dădu Ghelia zăvorul într-o parte, când ușa fu smucită afară. O împușcătură răsună asurzitor. Lampa se sparse și se stinse. Fumul prafului de pușcă, mirosul gazului vărsat, umplură tinda. Eu am început să trag deodată cu amândouă revolverele, în întuneric, fără să văd nimic. Se auzi un geamăt reținut, apoi tropăitul picioarelor pe coridor. Ușa de afară pocni și totul reintră în liniște... Bandiții fugiseră, neașteptându-se desigur la o primire atât de calduroasă. Undeva în apropiere, se

auziră impuşcături ; o patrulă de comsomolişti imi sărea grabnic în ajutor.

Stăteam în tinda întunecoasă, rezemat de perete. Nu odată înfruntasem gloanţele ; mă luptasem cu cazacii albi lângă Țariţin, mă luptasem cu bandiţii, dar niciodată nu am fost atât de înspăimântat ca acum, noaptea în tindă. Pe front viaţa mi-a fost de nenumărate ori primejduită, dar aici bandiţii năvăliseră chiar în casa în care se găsea familia mea, unde dormeau copiii noştri.

În odaia întunecată plângea, trezit şi speriat, Jenia. Am încuiat uşa. Incetul cu incetul m'am liniştit, dar n'am putut închide ochii toată noaptea.

Dimineaţa, în tindă şi pe prag, am găsit urme de sânge.

* * *

În toamna anului 1921, se abătu pe Volga o foamete cumplită, provocată de o recoltă slabă şi de desorganizarea administrativă. Foametea cuprinse şi regiunile noastre de lângă Don. Dispăruseră de pe piaţă nu numai făina, dar şi produsele lactate, zarzavaturile, cartofii. Era tare greu de trăit. Primeam o mică raţie, ce forma baza existenţei noastre. Iarna fu cumplită.

În această iarnă a murit fiul nostru cel mic, Costia, în vârstă de un an şi jumătate. Jenia şi Valia slăbiseră mult ; nici vorbă nu era să-i putem sătura în fiecare zi. Jenia nu flămânzea pentru prima oară. El mai îndurase foamea şi la Petrograd. De multe ori copiii mă întâmpinau cu întrebarea : „Tăti-cule, ai adus pâine ?...” Şi foarte dese ori eram nevoit să le răspund : „Nu, azi nu-i pâine...”

— Nu-i nimic, spunea Jenia. O să coacem cartofi !... Nu-i așa ?...

Jenia mergea pe şase ani, era un omuleţ interesant, căruia îi întrezăream deja caracterul. Spre deosebire de fratele lui mai mic, Valia, turbulent şi sburdalnic, el era un copil foarte blajin, liniştit. Viaţa aspră pe care l-a fost dat s'o guste din primul an, îl călîise de timpuriu. Mă impresionă, că nu desnădăjduia niciodată.

Mi-aduc aminte că odată m'am dus cu Ghelia în piaţă. Jenia şi cu Valia se luară după noi. Lângă piaţă, pe un maldan,

păștea un cârd mare de găște. Valia rămase în urma noastră : i se deslegase șiretul dela gheată. Gâscanul bătrân și rău, desfăcându-și aripile și întinzând gâtul, se aruncă cu un săsăit asurzitor asupra lui Valia. Acesta se sperie, dădu un țipăt, o luă la fugă, dar se poticni de o piatră și căzu. Jenia se repezi ca fulgerul spre fratele său. De unde a luat atâta putere nu știu, dar l-a apucat pe gâscan de gât și l-a asvârlit într-o parte, ca pe un sac de pleavă.

— Ei, ce, te-ai speriat ? zise el, ridicându-l și scuturându-l de praf pe Valia, care scâncea — ăsta e doar un gâscan prost !...

Vara anului 1922 a venit nu numai cu foamete, dar și cu mult sbucium.

Spre Don treceau mii de gardiști albi, unii amnistiați, alții care se refugiau de pe diferitele fronturi, după sdrobirea unităților lor de către Armata Roșie. Fiind de prin partea locului, după ce văzură cum stau lucrurile, se răspândiră prin cătune și stanițe și se organizară în bande atacându-i pe țăranii pașnici.

În districtul nostru apărură o bandă care număra (după cum se spunea) cam vreo mie cinci sute de tâlhari. Se stabilise cam la vreo cincisprezece kilometri de cătunul Frolov, undeva între Arceda și Sebriacov.

Venise iar vremea să punem mâna pe arme și să luptăm pentru ca pe șesurile Donului să înflorească munca pașnică.

Din nou comuniștii și comsomoliștii se adunară sub arme.

În rândurile noastre veniră mulți voluntari, tineri, muncitori. Veniră chiar fete și femei. Cu toții îi urau pe bandiți, pe acești trântori mârșavi, dușmani ai unei vieți pașnice.

Ne-am adunat cu totul vreo trei sute de oameni, dintre care mai bine de jumătate nu ținuseră niciodată arma în mână. Cu aceste forțe trebuia să rezistăm unor bandiți bine înarmați, care erau cam de vreo cinci ori mai mulți decât noi.

Pe vreun ajutor din altă parte nu ne prea puteam bizui : în întreaga regiune se dădeau lupte cu bandele de tâlhari.

Am început în grabă să facem instrucție militară cu trupa noastră. Le învățam și pe femei, deoarece (ca odinioară la Petrograd) se alcătuisse la propunerea mea o grupă specială de trăgătoare.

Când le-am dus pentru prima dată la instrucția de luptă, cazacii bătrâni se tăvăleau de râs.

— E-hei, glumeau ei, cu așa armată nu mai ți-e frică de niciun fel de bandiți !...

Odată mi se dădu sarcina să păzesc partea de apus a cătunului Frolov și drumul care trecea pe lângă cimitir. Mi se repartizase tocmai grupa de femei.

Am ajuns la locul cu pricina. Am pus caraule. Pentru noaptea, am încartiruit detașamentul în căsuțele învecinate cu cimitirul. Noaptea a trecut cu bine.

Spre dimineață veni un agent dela unul din posturi, mă trezi și de abia trăgându-și sufletul, îmi raportă că în cimitir sunt bandiți. Am luat zece luptătoare, am trecut târindu-ne spre cimitir și l-am cercetat amănunțit : nu era nimeni...

Mă pregăteam tocmai să spun santinelelor să fie cu ochii'n patru, când am auzit un sgomot care venea de departe, de pe drumul care șerpula ca o panglică luminoasă, lată, dincolo de ograda cimitirului. Am început să ascult cu atenție... Părea că pe șosea galopează un detașament mare de cavalerie. Am poruncit întregului meu detașament să se ridice și să treacă spre drum, ceea ce se execută în câteva clipe, cu o iuțeală cu adevărat ostășească și în deplină ordine.

În lumina neclară a zorilor, zăream în depărtare un pâlcă întunecat care venea în direcția noastră. Mi-am răspândit detașamentul în tufișurile scunde de pe una din părțile șoselei și am poruncit să nu se tragă decât la semnalul meu — un foc de revolver.

Grupul întunecat de pe șosea se apropia. Stând numai puțin ridicat, mă uitam cum se apropie. În clipa aceasta se strecură în sufletul meu îndoiala : să fie o grupă de călăreți ? Nu seamănă oare mai curând cu un... ?

M'am ridicat de tot, am ieșit în drum, dar n'am reușit să fac nici zece pași, când în spatele meu se auzi o împușcătură izolată și după ea răsună salva. M'am trântit la pământ. Gloanțele șuierară pe deasupra capului meu. M'am întors și, amenințând supărat, am fugit înapoi.

— Cine a tras ? ! urlai eu, alergând spre lanțul de luptători. Tăcere chinuitoare... Apoi, din flancul stâng se ridică încet o fată chipeșă, cu păr blond. Fața îi era palidă, iar când începu să vorbească cu vocea tremurândă, de abia își stăpânea plânsul.

— Am tras fără să vreau, zise dânsa. Țineam degetul pe trăgaci, m'a apucat un cârcel și am tras...

Celelalte luaseră impuşcătura ei drept semnal şi au răspuns printr'o salvă sdravănă... drept în spatele meu.

A fost o minune că nu m'au ciuruit !

Ceeace luaserăm noi drept detaşament de cavalerie era un şir de care încărcate, ce veneau din staniţele îndepărtate şi se îndreptau spre piaţa cătunului. Sătenii băuseră sdravăn plecând la drum lung şi adormiseră în căruţele lor, lăsându-se în grija vitelor să-i ducă acolo unde trebuie... Cazacii dormeau atât de adânc, că pe mulţi din ei nici nu i-a trezit salva trasă de detaşamentul meu. Fata din cauza căreia era cât p'aci să fiu impuşcat de propriul meu detaşament aruncă spre şirul de care o privire plină de mânie.

— Dorm buştean, afurisiţii ! bolborosi ea şi noi aici era să-l omorim pe tătucul comandant, iar ei nu-şi deschid măcar ochii !...

Ceva mai târziu ne-am hotărit să construim, cu propriile noastre mijloace, un tren blindat. Aveam numai vreo sută de oameni bine instruiţi şi care mânuiau bine arma. Desigur că aceşti o sută de oameni nu puteau rezista cu succes în faţa a o mie cinci sute de bandiţi şi de aceea trenul blindat ne-ar fi fost de mare folos în lupta noastră. Cu ajutorul muncitorilor dela depou, lucrând fără răgaz, am construit trenul blindat, doar în ceva mai mult de douăzeci şi patru de ore. Bineînţeles că blindatul nostru era, cum s'ar zice, un tren de diversivune ; am luat nişte platforme obişnuite de marfă, le-am captuşit cu scanduri groase, peste care am bătut foi de tablă de cazan. Tot aşa am construit şi locomotiva de manevră. Trenul blindat era înarmat doar cu două mitraliere ; în schimb, oamenii dintr'insul aveau puşti şi o rezervă mare de cartuşe, multe grenade de mână, dar mai presus de orice, aceştia erau oameni curajoşi şi nu se temeau de primejdie. Trenul blindat îşi dovedi mai târziu necesitatea, într'o serie de ciocniri cu bandiţii.

Dacă lăsăm la o parte superioritatea numerică, toate celelalte avantaje erau de partea noastră, printre care cele mai de seamă erau curajul luptătorilor noştri, disciplina lor şi de asemenea, faptul că noi aveam un serviciu de informaţii bine organizat. Intreaga populaţie muncitoare din regiune dădea cu bucurie tot concursul informatorilor noştri. Asta ne dădea posibilitatea să ştim dinainte şi cu mare precizie intenţiile bandei. Noi trimiteam în spre locul unde aveau de gând să dea atacuri, forţele noastre principale şi li respingeam cu succes.

Bandiții căutau și ei să trimită spioni în mijlocul nostru, dar mulțumită coeziunii și organizării noastre, îi dibuiam de îndată.

Mai bine de o săptămână căută banda să distrugă micul grup de oameni, care se dovede a fi însă mai tare decât îl crezuseră ei.

Intr-o zi am aflat că nemernicii, adunându-și toate detașamentele într'unul singur, au pornit direct spre Mihailovsc, intenționând să-l cucerească. Ei nu putură însă să treacă podul peste Usti-Medvedița, păzit de aceeași elevi de școală militară. Grămădiți la cotul râului Usti-Medvedița, în locul unde acesta se varsă în Don, o parte din bandiți au fost nimiciți de un detașament de infanterie și cavalerie al Armatei Roșii, care sosise în ajutor ; iar cei rămași au fugit în pădurile îndepărtate sau în stepă.

Ghelia și cu mine am trăit trei ani în districtul Usti-Medvedițchi. Și acum, după atâția ani, când îmi aduc aminte de vremea aceea, îmi pare un lung șir de zile sbuciumate, zile de luptă, pline de ciocniri, împușcături, atacuri, când viața îți atârna adesea de un fir de păr... Erau vremuri grele, nesigure, pline de lipsuri. Dar îmi amintesc totdeauna cu plăcere de această epocă. În vârtejul vieții, în focul luptei, se făurea spiritul curajos și neclintit al oamenilor din generația noastră.

Și ce prieteni buni și credincioși aveam ! Cum îi uneau pe oameni aceste vremuri de luptă ! Știam că oricare din noi ne-am fi dat viața, fără părere de rău, pentru ca să salvăm pe ceilalți dintr'un impas și că la nevole am fi împărțit tot ce aveam cu tovarășii noștri.

În toți acești trei ani nu cred să fi fost o lună în care să fi trăit liniștit. Totdeauna stam gata de luptă, totdeauna în gardă. Cu arma în mână. sau așteptam atacul și, umăr la umăr cu tovarășii, respingeam pe cei care ne atacau, sau atacam noi înșine pe dușmanii noștri.

În unul din districtele noastre au fost nimicite, după o luptă îndelungată, peste douăzeci de bande mari, ca să nu mai vorbim de cele izolate.

Adesea pleca și Ghelia cu grupele operative care cutreierau săptămâni întregi prin păduri și stepă, după bandiți. Dintre

noi ea era singura ființă pricepută în medicină și, desigur, aveam nevoie de ajutorul ei. Fără îndoială, eu eram mereu îngrijorat pentru ea, mai ales când pornea fără mine cu vreun detașament. Când lipsea, eu nu-mi mai găseam locul; cunoșteam doar bine viclesugurile mârșave și ticăloase ale dușmanilor care construiau baricade și care trăgeau pe la spate, de după colțuri. Mai târziu m'am obișnuit intrucâtva... Asta-i viața. Dar puteam eu oare să pretind ca o femeie tânără, plină de vlagă și energie, să se mărginească numai la casă și la copii, oricât i-ar fi fost de dragi? Mă obișnuisem ca Ghelia să dea copiii în grija vreunuia din vecini, sau să-i ducă la „căminul de copii” și apoi să-și ia nedespărțita ei trusă medicală, să-și pună carabina în bandulieră și, încinsă cu o curea soldățească, de care atârnau un pistol și grenade, să incalece pe căluțul ei rău și năvălaş și să plece cu vreun detașament în urmărirea bandiților, prin pădurile și stepele de lângă Don.

Odată, în vara anului 1922, am fost anunțat că în cătunul vecin, năvălise cu o noapte înainte o bandă destul de numeroasă, având și cai de rezervă. Aceștia erau ultimele rămășițe ale unei bande mari distruse în districtul Vtoroi-Donschi. Bandiții se aciuiaseră la noi, socotind că o să se poată ascunde în codrii noștri bătrâni. Trebuia să aflăm îndată numărul lor și să căutăm să-i prindem în cătun, mai înainte de a se furișa în pădure.

Am trimis în cătun o iscoadă călare, sub comanda comisarului politic din paza căii ferate. Odată cu aceștia a plecat și ajutorul comisarului din partea Comsomolului, conducătorul tineretului nostru (un tânăr curajos, anume Golubiov) și a luat călăuză pe fostul președinte al sovietului sătesc din cătunul ocupat de bandiți. Detașamentul nostru se pregătea să-l urmeze. Spre amlază se întoarse cu calul inspumat fostul președinte al sovietului sătesc. El aduse o veste năpraznică: comisarul politic și Golubiov căzuseră în ghiarele bandiților. Comisarul politic fusese luat prizonier, iar Golubiov fusese ucis în ciocnirea care avusese loc. Președintele sovietului sătesc reușise să scape.

Trebuia să ne grăbim. Dacă comisarul politic era prizonier și mai trăia, trebuia să căutăm să-l salvăm și după aceea să ne răfuim cu bandiții care ucisese pe unul din tovarășii noștri. Greutatea consta în faptul că încă nu aflasem numărul bandiților. Trebuia să mai trimitem o patrulă de cercetare.

Am încredințat această sarcină periculoasă comandantului grupei I-a de călăreți și i-am spus ca din spirit de prevedere să se îmbrace în haine căzăcești și să ia cu sine pe vreuna din femele noastre. Comandantul plecă îndată să-și îndeplinească misiunea. Apoi am trimis pe cineva să-i spună Ghellei să ducă copiii la „cămin“ și să se pregătească repede să meargă cu noi: prevedeam că ciocnirea va fi violentă și că vom avea răniți.

Ducându-mă în grajdul unde se găseau caii noștri am văzut că lipsea calul Ghellei. Mi se spuse că plecase în cercetare cu comandantul grupei de călăreți. Iată deci pe cine își alesese el ca ajutor! Mărturisesc că mi-a înghețat inima când am aflat că Ghella plecase de-a-dreptul în bârlogul dușmanilor, care desigur că după prima noastră încercare nereușită, vor fi luat îndoite măsuri de prevedere. Îndată după aceea, însă m'am rușinat de mine însumi. „Ei, dar dacă n'ar fi mers nevastă-ta, ci altă femeie curajoasă, mi-am pus eu întrebarea, nu te-ai fi neliștit?...” Argumentele raționale nu au însă întotdeauna putere asupra inimii și în timp ce mă pregăteam în grabă de drum, eram tare îngrijorat de soarta Ghellei.

În ziua aceea aveam cu mine două grupe mici de cavalerie, toate celelalte forțe ale noastre fiind împrăștiate prin regiune în căutarea pâlcurilor de bandiți răzleți. Am plecat luând cu noi o căruță pe care am pus mitraliera, o rezervă de cartușe și o ladă cu grenade de mână.

Pe drum, șina dela roata din spate sări. Vizitiul opri căruța și începu să repare roata. Am descălecat ca să-i ajut. Ceilalți călăreți nu ne mai așteptară și-și continuară drumul.

Vizitiul și cu mine terminaserăm tocmai lucrul, când din tușiș apărură deodată doi călăreți galopând spre noi. Oprind caii, ei ne întrebă care este drumul spre Frolov.

Cât îmi păru de rău în clipa aceea că arma mea atârna de inelul dela șea, iar calul era legat de partea cealaltă a căruței!... Arma vizitiului sta în partea din față a vehicolului. E adevărat că amândoi aveam revolvere la brâu, dar... Ne-a fost destul să ne aruncăm doar o privire asupra călăreților, pentru ca să înțelegem că „am dat de dracu”. Fiecare avea de-a-latul șeil arma, cu țeava îndreptată direct spre noi. Și degetele lor stăteau pe trăgaci gata s'apese... Până să deschidem tocul, până să scoatem revolverul, aveam tot timpul să primim de zece ori câte un glonț în frunte!... Răspunzând

cât mai liniștit la întrebarea pusă, mă uitam atent la necunoscuți : nu mai aveam aproape nicio îndoială că în fața noastră sunt doi bandiți. Cum trebuia să procedăm ? Cu forța nu puteam face nimic. Trebuia să încercăm printr'un vicleșug...

Cunoscând grija pe care o poartă totdeauna un călăreț pentru calul său, mă făcui c'am văzut ceva la piciorul din spate al calului de lângă mine.

— Ei, frate, descalecă. Ia te uită, ce are la picior ?

Al doilea călăreț se apropie de primul, care descălecaser repede, se aplecă și ridicând piciorul din spate al calului său, începu să se uite cu băgare de seamă la copită. Negăsind nimic, el se ridică gata să mă injure, dar încremeni cu gura căscată : țeava neagră a „Mauserului“ meu îl țintea între ochi. Spre fruntea celui alt, lucea țeava „Naganului“¹ vizitiului. Amândoi se aruncară spre armele lor, dar somația noastră îi făcu să ridice mâinile și să se predea...

Dând bice cailor, îi ajunserăm pe călăreții noștri care o luaseră înainte. Aceștia, începând să se îngrijeze de soarta noastră, se pregăteau tocmai să se întoarcă după noi. Mare le fu mirarea când ne văzură venind cu doi bandiți posomorîți, legați cobză și uitându-se chioris.

Se dovedi până la urmă că prizonierii noștri erau iscoade. Văzând un detașament de călăreți, au intrat în tufișuri și l-au lăsat să treacă, hotărîndu-se să atace numai căruța rămasă în urmă. Ei, dar în război nu învinge totdeauna cel mai puternic, ci uneori acela care e mai iscusit !...

Curând am văzut încă doi călăreți care galopau pe șosea în întâmpinarea noastră. I-am recunoscut de departe că sunt de-ai noștri : erau comandantul grupului I de cavalerie și cu Ghelia. Mi s'a luat parcă o piatră de pe inimă când am văzut silueta cunoscută care se ținea în șea ca un adevărat cavalerist. Se apropie de noi, ca și cum nimic nu s'ar fi întâmplat, opri calul, își șterse cu mâna arsă de soare fruntea asudată și, îndreptându-și cărlionții care-i ieșeau de sub basmaua albă, se uită la mine zâmbitoare. Știa desigur ce se petrecea în sufletul meu...

¹ Nagan — ca și „Mauser“, o marcă de pistol automat de calibru mare. (N. T.)

— Ei, da' ai o nevastă, Ignatov ! spuse comandantul grupei I-a de cavalerie. Cu așa cercetaș știi că nu te prăpădești !...

Apoi începu să povestească cum decursese recunoașterea. După ce au plecat din Frolov, la vreo șase kilometri de cătunul în care se stabiliseră bandiții, s'au abătut din drum și și-au ascuns caii în lăstărișul de anini. Lângă pădurice au găsit leșul lui Golubiov. Făcând un ocol mare, au intrat în cătun prin partea opusă, temându-se ca nu cumva bandiții să fi pus santinele ori baricade în partea din spre Frolov. Ghelia, care înainte de plecare se îmbrăcase deasemeni căzăcește, făcu un plan cum să intre în sat fără să trezească vreo bănuială. Au dat o adevărată reprezentație ! Comandantul s'a prefăcut că-i beat. Mergea pe drum clătinându-se, stârnind praful cu cismele. Ghelia, după cum se cuvine să facă o „nevastă“ bună în asemenea împrejurări, îl trăgea de mânecă, ocărându-l și „mângâindu-l“ pe spinare cu un băț.

— Ce să mă fac cu tine, bețivule ? ! îi striga Ghelia. Cum îți dau drumul din casă, te îmbeți numaldecât ca un porc. Of, tare's amărită și nenorocită !...

Povestind acestea, comandantul își freca spatele și îi spuse cu reproș Gheliei :

— Te-ai cam întrecut cu gluma, Elena Ivanova, cred că tot spatele mi-e o vânătaie...

Ghelia râse cu râsul ei sprințar pe care auzindu-l, nu puteai să nu zâmbești.

— Să mă iertați, spuse dânsa, știți, artiștii când intră în rol uită unde începe jocul și unde sfârșește realitatea !... Și așa, fără ca nimeni să-i oprească, iscoadele pătrunseră în cătun. Deodată auziră un râs sgomotos. De după colțul unei case apărură câțiva tâlhari cu arma pe umeri. După cum am aflat mai târziu, ei aveau instalat un punct de observație în clopotnița bisericii și observatorul lor văzuse de departe perechea conjugală :

— Ei, nevastă ! strigă unul din bandiți, nu-l mai bate pe cazac c'o să-l omori ! Ce, e păcat să bel, când îți cere inima ?

— Toți vă gândiți numai să trageți la măsă ! răspunse furioasă Ghelia și tăbări și mai tare cu bățul pe coastele și pe spatele bietului bețiv.

Bandiții trecură mai departe făcând haz, iar Ghelia și comandantul se grăbiră să se ascundă în casa unei femei cunoscute, pe care Ghelia o moșise odată.

Femeia fu foarte bucuroasă de venirea Gheliei, nu ştia unde s'o așeze și cum s'o mai primească și se miră doar de faptul că Ghelia îndrăsnise să vină în cătunul ocupat de bandiți. Ghelia refuză tratația. Ea îl rugă pe fiul gazdei, în vârstă de nouă ani și pe doi copii care se jucau cu el în curte, să se ducă să afle dacă sunt mulți bandiți în cătun și unde stau.

Băieții se întoarseră curând. Întrerupându-se unul pe altul, ei povestiră că bandiții s'au instalat în clădirea mare a sovietului sătesc, din piață. Pe președinte și pe secretar îi închiseseră în magazie. Pe „nenea“ pe care l-au prins azi dimineață, l-au omorât. Zace în curtea sovietului sătesc... Bandiți sunt mulți : vreo două sute...

Ghelia și cu gazda trecură prin cătun, se duseră și în piață. Ea voia să verifice spusele băieților.

După asta gazda, scoțându-i din casă printr'o ușă dosnică, îi duse pe cercetași până la poteca de peste baltă. Tupilându-se în stufărișul des, iscoadele ieșiră în câmp și de acolo ajunseră în păduricea unde își ascunseseră caii...

Am ajuns spre seară la locul unde zăcea trupul lui Golubiov, ucis de bandiți. Soarele coborise până deasupra orizontului și împurpura vârfurile copacilor. Am descălecat cu toții și în tăcere, cu capetele descoperite, ne-am rânduit în jurul trupului tovarășului căzut. Cei mai mulți dintre călăreții noștri erau comsomoliști. Ei cunoșteau bine și își iubeau conducătorul.

Ajutorul meu din detașament, secretarul celei comsomoliste din cătun, zise în șoaptă :

— Ascultă-ne, tovarășe drag ! Îți jurăm că o să te răzbunăm chiar astăzi !

Își puse șapca pe cap și încălecă. Il urmăram cu toții.

Nu odată am înmormântat noi în vremurile acelea neliniștite pe prietenii, pe tovarășii noștri, loviți de un glonț banditesc ori uciși în vreo luptă inegală. Fiecare pierdere, fiecare gol din rândurile noastre ne lovea dureros în inimă și ne făcea să-l urim și mai mult pe dușmanul.

Mergeam în tăcere spre cătun. Soarele scăpăta spre apus. Seara cădea repede. Pe cerul senin stelele se aprindeau una după alta...

Când am ajuns aproape de cătun se întunecase de tot. Am

trimis în recunoaștere o grupă mică spre cărarea aceea prin care ieșiseră din cătun Ghelia și însoțitorul ei. Această grupă trebuia să-i izbească pe bandiți din spate. Pe ceilalți i-am înșirat pe șoseaua principală, dându-le și mitraliera. Acolo, socoteam eu, se va desfășura întâlnirea hotăritoare cu bandiții. Căruța cu prizonieri am ascuns-o în niște tufișuri, lăsând-o sub paza a doi oameni. Am pus santinele lângă amândouă drumurile. După ce am așteptat puțin, m'am hotărît să le controlez. M'am târit prin întineric spre cărarea lăaturalnică. Iată, aici ar fi trebuit să fie santinela și agentul de legătură. Nu era însă nimeni... M'am târit mai departe. La postul celălalt — deasemenea nimeni. Am înțeles că băieții se retrăseseră mai aproape de grupa principală. Locul de lângă baltă era o fundătură. E neplăcut de stat acolo.

În baltă orăcăiau broaștele și în sat lătrau câinii. Am adunat grupa și le-am povestit despre dispariția santinelelor.

Ajutorul meu se infurle de-a-binelea.

— Va să zică de geaba am jurat noi pe trupul tovarășului nostru că îi vom răzbuna moartea ! Oare or fi existând lași și printre comsomoliști ?

După aceea el instalează personal posturile ; acum puteam fi liniștiți că nimeni nu se va mai clinti din loc nici măcar un pas.

Nu trecu nicio jumătate de oră, și veni la mine un agent dela unul din posturile îndepărtate.

— Tovarășe Ignatov ! Bandiții au plecat din cătun. Se strecoară pe drumul de lângă baltă !

M'am dus cu agentul pe un dâmb nu prea înalt, la poalele căruia se găsea unul din posturile noastre. Jos, deasupra stepei, atârna secera subțire și roșietică a lunii. Urcându-ne pe dâmb, și uitându-ne în întineric în direcția în care arăta santinela, am văzut intradevăr o grupă mare de călăreți care mergeau doi câte doi. Înainte de a da alarma, am coborât în tăcere de pe dâmb și tupilându-mă în tufișuri m'am târit spre drumul pe care mergeau călăreții. Aici am descoperit șiretenia lor banditească.

După toate probabilitățile, observaseră detașamentul nostru și se hotărîseră să ne păcălească. Au adunat atunci vitele din cătun, le-au legat două câte două, au urcat pe ele vreo cincisprezece oameni din cătun și sub supravegherea a patru călăreți, le-au pornit pe drumul acesta... Socoteala era simplă: credeau că noi vom lua această „cavalerie“ de vite, drept forța

principală a bandiților și o să ne năpustim asupra ei cu întregul nostru detașament. Aceasta va îngădui celorlalți bandiți să treacă pe sub nasul nostru pe drumul principal și să se piardă în pădure. Dar acest vicleșug nu le-a mers.

Înapoiindu-mă la ai mei, am dat dispoziția ca o primă grupă — puțin numeroasă — să se arunce asupra bandiților care însoțeau cireada, făcând cea mai mare larmă cu putință și mai târziu, când bandiții vor porni pe drumul principal, să-i lovească din spate.

Împreună cu ajutorul meu, ne-am postat lângă mitralieră, la flancul stâng al grupei noastre principale.

Deodată în semiîntuneric se iviră doi călăreți. Ridicându-se în scări, ținând armele pregătite, ei înaintau încet uitându-se în tufșurile de pe marginea drumului, oprindu-se când și când s'asculte sgomotele nopții.

Îi lăsarăm să treacă. Ei se strecurară pe lângă noi și după vreo douăzeci de minute, se întoarseră înapoi în trap liniștit, convinși probabil că drumul e liber și lipsit de primejdie.

Începură clipele de așteptare... Deodată, undeva într-o parte, se auziră împușcături dese. Detașamentul nostru începuse să tragă asupra convoiului de vite.

După socotelile mele aceste împușcături trebuiau să-l convingă pe bandiți că am căzut în cursa întinsă de ei. Din clipă în clipă, trebuiau să iasă în calea noastră. Și nu m'am înșelat. Pe drum apărură un grup mare de călăreți, care venea în galop dinspre cătun. Ei, dar ce primire le pregătisem noi ! Mitraliera începu să clănțane din flanc, împușcăturile armelor și ale carabinelor trosniră și bandiții, urlând, dădeau din colț în colț. În clipa aceasta îi lovi din spate detașamentul nostru cel mic. Abătându-se din drum, mulți din bandiți galopară peste câmp spre pădure... În urma lor se repeziră în urmărire comsomoliștii noștri, împușcând din goana calului pe fugari...

Zorile ne găsiră făcând bilanțul atacului din timpul nopții. Distrugerea bandei era totală. Am numărat peste o sută cincizeci de bandiți uciși. Noi pierduserăm patru tovarăși. Aveam răniți mulți printre ai noștri ; și Ghelia îi pansa, chiar aici în stepă.

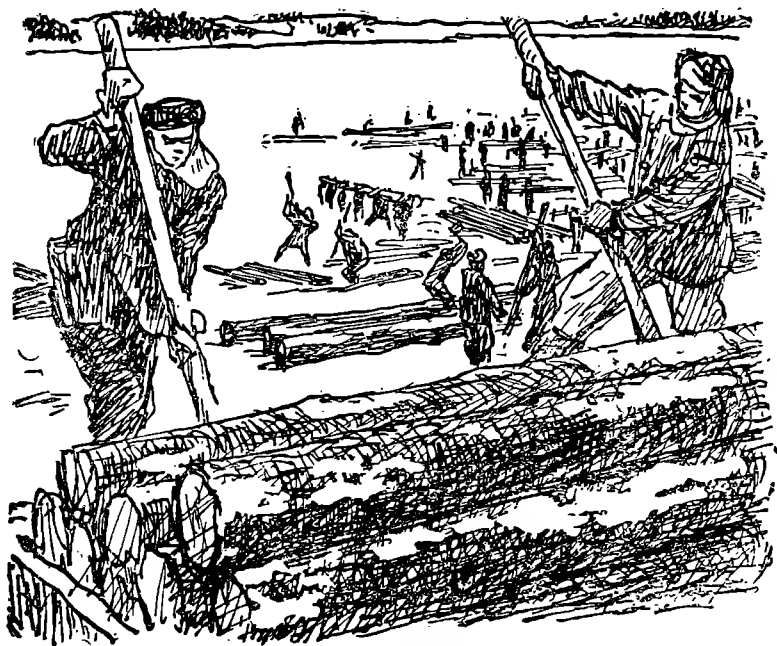
Moartea a patru comsomoliști ne adumbri însă bucuria victoriei. Ne întoarserăm în cătunul Frolov în tăcere, fără cântece... Războiul cere întotdeauna jertfe și victoria nu se cucereste fără sânge. Fiecare dintre noi era pregătit să însoțească

pe drumul cel din urmă pe tovarășul său drag ori să cadă el însuși lovit de un glonte în inimă...

Așa am trăit noi în Arceda și ne deprinsesem cu viața asta. Cazacii bătrâni îmi spuneau adesea :

— Cu toate că tu, Ignatov, ești muncitor, ai început să semeni în totul a cazac... Numai de călărit călărești foarte ciudat, nu așa ca noi, cazacii !

Pe neașteptate se întâmplă ceva care ne sili să plecăm în grabă din Arceda. Ghelia se îmbolnăvi. Neliniștea, hrana neindestulătoare, îi șubrezișeră sănătatea. I se redeschise focarul din plămâni și ea căzu la pat. Medicii mă sfătuiră s'o duc în Sud.

CAPITOLUL AL OPTULEA

CLĂDIM O VIAȚĂ NOUĂ

Era în primăvara anului 1923. Locuiam la Jeleznovodsc. Dela ferestrele locuinței noastre mici, plăcute, se vedeau vârful copacilor bătrâni și stufoși ai unui parc minunat, învesmântat în frunziș proaspăt. În dosul lor se desfășura o largă priveliște asupra munților întunecați, deasupra cărora se înalță în zare, albastru, vârful Beștau. Camerele noastre erau vesele, însorite, cu flori multe. Un plop uriaș, argintiu, își întindea ramurile spre ferestre. Frunzele lui, în veșnică fremătare, chiar când nu bătea vântul foșneau surd, ca susurul unui pârâu...

După toate suferințele îndurate, după viața sbuciumată

din Arceda, căminul nostru cel nou mi se părea deosebit de liniștit și de pașnic. Aici puteam dormi fără să punem de cu seară sub pernă „Mauserul“ încărcat, fără să ne fie teamă că în toiul nopții vom fi treziți de vreo alarmă și va trebui să sărim pe cal ca să galopăm prin stepă în luptă cu bandiții...

Am sosit la Jeleznovodsc către sfârșitul primăverii. Când s'a îmbolnăvit Ghelia, am început să stărui pentru mutarea mea și a familiei, undeva, mai la Sud de Arceda ; și curând am fost numit în Caucazul de Nord, la stația Mineralnie-Vodi, în Linprofsoj. Locuiam însă cu toată familia la Jeleznovodsc. Ghelia era foarte slăbită și când am plecat din Arceda eram tare îngrijorat de felul cum va suporta călătoria. Dar pe drum parcă se invioră. Sosind la Țarițin, Ghelia vru să vizităm orașul de care ne legau atâtea amintiri.

Am lăsat la gară copiii sub supravegherea unui cunoscut, muncitor la calea ferată, iar noi am coborît spre Volga. Fluviul se revărsase. Luciul nemișcat al apei, luminat de soarele strălucitor, părea o mare de argint topit. Iar malul celălalt se vedea doar ca o dungă albăstruie în depărtare... În unele locuri, din apa luminoasă, irizată, răsăreau vârfurile copacilor.

Mi-aduc aminte că ne-a cuprins deodată o caldă induioșare, ca și cum după ani lungi și grei de luptă ne regăseam tineretea. Cu toată împotrivirea mea, Ghelia insistă să luăm o barcă. Un barcagiu bătrân, cu barba albă, vâslea domol, iar apa clipea molcom pe lângă vâsle... Ne-am adus aminte cum ne plimbam în nopțile albe pe lacurile de lângă Petrograd. Ghelia începu să cânte încetisor :

*„Pentru draga libertate
Tineretu-i adunat...”*

Începu însă să tușească și, apropiindu-și batista de buze, tăcu.

Coborînd mai jos de Sarepta, ne-am îndreptat spre malul celălalt, unde ne îmbiau pajiștile înverzite ; în păduricea verde cu plopî. cânta un cuc... Ghelia începu să numere câți ani vom trăi, numără, numără, se încurcă și se lăsa păgubașă ! Mulți ani ne erau urșiți să mai trăim împreună !

După ce am ajuns la Mineralnie-Vodi, am internat-o pe Ghelia la spitalul căilor ferate. Ea rămase însă puțin timp în spital : aveam o locuință bună, în cel mai frumos cartier din

Jeleznovodsc, în afară de asta Ghelia tânjea de dorul copiilor, astfel încât medicul îmi îngădui s'o iau acasă.

Începu să se îndrepte văzând cu ochii. Curând putu să iasă din casă. Împreună cu mine și mai adesea cu copiii, începu să se plimbe prin parc. Plimbările se făceau tot mai lungi, mai îndepărtate. Ne-am urcat odată cu Ghelia chiar pe Muntele de Fier. Ghelia dorea mereu să se urce pe Beștau, dar eu nici n'am vrut să aud de așa ceva. Pe Beștau m'am dus numai cu băieții. Pentru ei, aceasta a fost prima adevărată „excursie“ și după asta visau mereu lungi călătorii cu nopți petrecute în munți pe lângă foc.

Vara pe care am petrecut-o la Jeleznovodsc a fost una dintre cele mai liniștite și fericite din viața noastră. Cred că simțământul de bucurie și de plinătate pe care l-am avut în acea vară ne era dat de faptul că în vremea aceea toată țara (și deci și noi împreună cu ea) ridicase fruntea după greutățile războiului și trecea la munca pașnică, creatoare.

Prima noastră dorință — a mea și a Gheliei — îndată ce am lăsat arma din mână și am intrat în viața pașnică, a fost aceea de a învăța. Amândoi ne dădeam seama că sunt atâtea lucruri pe care nu le știm, și acum, când se ivise un răgaz, ne simțeam atrași spre învățătură, spre studii. Eu începui să citesc mult, mă pasionau Gorchî, Cehov, Tolstoi. Citeam lucrări despre istoria mișcării revoluționare. Citeam și reciteam operele lui Lenin. Le vedeam acum într-o lumină nouă și cu cât mă adânceam mai mult în studiul lor, cu atât mă minunam mai mult de geniul atotcuprinzător și de uluitoarea înțelepciune a lui Vladimir Ilici.

Intradevăr, cărțile lui, articolele și cuvântările lui, ne arătau în toate etapele dezvoltării vieții noastre care este singurul drum just și cu putință. Așa a fost în timpul ilegalității, când am început lupta cu autocrația; așa a fost în zilele de luptă crâncenă pentru tânăra republică sovietică, așa era și acum, în zilele când țara trecea la construcția pașnică. Mai ales în aceste clipe am înțeles eu cu deosebită claritate și mi-am însușit un adevăr sfânt: mergi pe drumul trasat de Lenin și nu te vei rătăci niciodată!

Momentele prin care treceam erau de așa natură, încât drumul trasat de Lenin trebuia să ne fie tuturor îndreptar necîlîtit și temeinic. Trecuseră doi ani dela Congresul al X-lea al Partidului, în care se făcuse bilanțul discuțiilor asupra sindica-

telor și se condamnaseră toate grupările opoziționiste care ajutaseră de fapt pe dușmanii revoluției proletariatului. Congresul luase o hotărâre importantă privitoare la trecerea spre noua politică economică și la înlocuirea sistemului de rechiziționare forțată a produselor, prin impozitul în natură. În acești doi ani au avut loc schimbări capitale în viața politică și administrativă a țării și Congresul al XII-lea al Partidului care se încheiase nu de mult, (în Aprilie 1923) a demască substratul trădător capitular al tuturor încercărilor de a prezenta noua politică economică ca o abatere a Partidului dela linia socialistă. Luând cuvântul la acest congres, tovarășul Stalin, cel mai de frunte leninist, a spus că Partidul a rezistat unei mari încercări, a rămas sudat și unitar și că merge înainte, cu „steagul larg desfășurat“.

Munca în Linprofsoj și desele deplasări pe care eram nevoit să le fac nu-mi îngăduiau să mă țin temeinic de învățătură și mă vedeam silit să mă mulțumesc doar cu lectura cărților. În vremurile acelea ajunsesem să înțeleg că pentru a fi marxist e necesar — după cum spune M. I. Calinin : „să îmbini viața cu teoria, să legi munca de fiecare zi cu teoria“. Iar aceasta însemna că trebuie să ai o pregătire teoretică serioasă.

Indată ce se întremă, Ghelia se înscrise și începu să urmeze cursurile școlii sovietice de Partid din Piatigorsk, deși noi locuiam în Jeleznovodsc. Iși dăruia fiecare clipă liberă învățăturii. Adesea, întorcându-mă dela muncă târziu după miezul nopții, o găseam așezată lângă masa plină de cărți și calete, cu extrase și rezumate.

Aici, la Jeleznovodsc ne puteam ocupa mai mult și mai temeinic de educația copiilor noștri. Asta era cu atât mai necesar cu cât ei ajunseseră la vârsta când se simțea nevoia unei educații mai îngrijite din partea familiei : Jenia mergea pe opt ani și Valia doar cu un an era mai mic decât Jenia. Până acum, viața noastră sbuciumată, de luptă, nu ne îngăduise să ne îngrijim mai îndeaproape de copii.

Nu vreau să ascund că, lipsiți de ocrotirea zilnică a părinților și de o supraveghere continuă, băieții noștri căpătaseră anumite apucături nepotrivite. Pe de altă parte, condițiile aspre în care trăiseră până acum îi învățaseră cu o anumită independență. În general, ei au avut parte de o copilărie trudită, ca de altfel toți cei de o seamă cu dânsii.

Simțeau în jurul lor lupta crâncenă și încordată la care

participau toți cei apropiați și în primul rând mama și tatăl lor. Aceasta a fost prima și cea mai temeinică impresie despre viață a copiilor, impresie caracteristică vremurilor acelea. Și eu cred că spiritul acesta de luptă a contribuit într-o măsură însemnată la formarea caracterului lor, le-a educat voința și le-a călăuzit drumul în viață.

Probabil că cei mai mulți dintre părinți cunosc sentimentul de surprindere și neliniște — dar totodată de bucurie — pe care-l au când observă că deodată, copiii care până mai ieri le pricinuiau numai griji materiale, încep acum să pună întrebări neașteptate, dovedind astfel formarea unei individualități și a unui caracter propriu.

Acelaș lucru mi se întâmpla și mie și-i priveam surprins pe băieții noștri. „Cum, (mă întrebam eu) oare aceștia sunt copii micuți cu care îmi plăcea așa de mult să mă joc, să-i îngrijesc și să le ascult gunguritul? Cum au crescut și cât s'au schimbat !...”

Pentru vârsta lui, Jenia era prea serios, prea reținut. Învățase să citească devreme, îndrăgise cărțile și visa să intre cât mai curând la școală.

Cu totul altfel era Valentin. Avea o fire nebunatică, năvalnică, un omuleț veșnic neastâmpărat. Văzând că fratele său mai mare învață bine și cu râvnă — din ambițiile nu voia să rămână mai jos, cu toate că era greoi la învățătură. Când Ghelia îl duse pe Jenia la școală, Valentin a plâns așa de tare că mamă-sa n'a avut încotro și a trebuit să-l ducă și pe el. Cu greu am convins-o pe directoarea școlii să-l primească și pe Valentin înainte de a avea vârsta reglementară...

Am locuit la Jeleznovodsc până spre sfârșitul toamnei anului 1923 când am fost transferat la Armavir, incredințându-mi-se conducerea secției de transporturi a comitetului rațional al Partidului.

La Armavir, Jenia și Valia urmară mai departe școala de gradul I. Ghelia se mută la școala de Partid din localitate.

Din cauza serviciului, trebuia să mă deplasez mult prin districte și nu veneam pe acasă cu lunile.

Reintorcându-mă după o lipsă mai îndelungată printre cei dragi, simțeam totdeauna o bucurie copleșitoare ! Mă înapoiam acum cu un simțământ nou: acasă mă așteptau doar „prietenii”, copiii mei, cu care puteam vorbi dela suflet la suflet, care înțelegeau aproape tot ce mă frământa pe mine.

La Armavir, Jenia deveni pionier. Valia trebuia, până una alta, să poarte steluța de „octombrist”¹. Mi-amintesc și azi cum strălucea de bucurie fața fiului meu cel mare când a venit seara acasă, cu cravata roșie pe gâtul lui subțire de copil și mi-a zis :

— Ei, felicită-mă, tată ! Uite, sunt și pionier !

Eu eram, se pare, tot atât de emoționat ca și el. Ultându-mă la Jenia, mă gândeam la drumul care se deschidea astăzi în fața lui și pe care cravata roșie părea că marchează prima etapă. Mi-am adus aminte de copilăria mea. Cam pe vremea când aveam vârsta lui Jenia și locuiam la Sevastopol, îmi căzuse în mână o carte despre Comuna din Paris. I-am povestit lui Jenia despre această carte pe care o citeam pe malul mării, despre bătrânul marinăr, despre locotenentul Schimdt. Povestirea mea îl emoționă pe Jenia și îmi spuse că va trebui neapărat să citească și el cartea de care îi vorbisem...

Vara, băieții noștri plecară într-o tabără de pionieri, care se găsea într'un colț pitoresc din frumoasa regiune a Caucazului.

În spre seară, când căldura se mai domolise și soarele purpuriu coborise după case, coloana de pionieri părăsi orașul. Băieții păseau voioși, iar în urma lor mergea căruța cu bagaje. Jenia era cel mai înalt din grupa lui. Mergea în flancul drept al primului rând, svelt, ținându-se drept. Valia, mai scund de statură, lat în spate, mărșăluia în rândurile din urmă. Luându-și rămas bun dela noi, copiii erau emoționați : era doar prima noastră despărțire pentru o vreme mai îndelungată. Jenia se stăpâni, dar Valentin începu să plângă, fiind o fire mai deschisă și mai sensibilă. Priveam cu tristețe amestecată cu bucurie la băieții noștri, atât de mari și independenți acum — care plecau cot la cot cu prietenii lor, spre a da pentru prima oară piept cu viața. „Ce bine ar fi, gândeam eu, dacă întotdeauna ar putea pași în viață înconjurați de prieteni !...”

După o lună și jumătate, ei se întoarseră acasă mai maturi, mai înalți, înnegriți de soare. Era ceva nou într'înșii : deveniseră mai siguri de ei, mai îndrăzneți, mai hotărâți. Se vede că viața de tabără, în mijlocul naturii, le priise ; s'au obișnuit să se descurce singuri, să facă totul cu propriile lor

¹ Octombriști — grupare în care se pregătesc copiii pentru pionierat. (N. T.)

măini : să-și întindă cortul, să spargă lemne pentru focul de tabără, să-și fiarbă mâncarea și să-și spele cămașa. Pe scurt, începuseră să se călească pentru viață și să prețuiască sentimentul de colectivitate și tovarășie în care este crescut tinerețul din organizația de pionieri.

Cu câte impresii nu veniseră băieții și câte n'aveau de povestit ! Și aici se învederă iarăși deosebirea dintre caracterele lor : Jenca — liniștit și pozitiv, Valia — înflăcărat și sburdălnic.

— Târziu noaptea, pe întuneric, povestea Jenia, am ajuns la o staniță și ne-am instalat într-o școală să înnoptăm acolo...

— Ca niște adevărați călători, întrerupse Valia, de-a-dreptul pe scânduri !

— Da... dar eră cam tare ! continuă Jenia. Am pus paltonul sub mine, mi-am pus rucksackul sub cap, dar tot nu puteam adormi !...

— Tu trebuia să-ți lei o pernă cu tine ! se repezi Valia. Așa se pleacă la drum...

— Nu mă intrerupe !... Știu eu singur ce trebuie și ce nu... Am umblat toată ziua, ne-am oprit de câteva ori, am mâncat hrană rece, spre seară am ajuns la ultimul popas, mai departe începeau locuri sălbatice...

— Am dormit într-o șură, chiar pe fân ! Val, ce bine era, ce bine ! strigă Valia. E grozav de plăcut să dormi în fân ! Tu ai dormit vreodată în fân, tată ?...

Locurile în care și-au petrecut Jenia și Valia vacanța erau cu adevărat sălbatice și minunate. Tabăra lor se instalase la poalele unor munți înalți. În jurul lor se întindea brădetul cu mireasma lui puternică de rășină. În apropiere se înălța ca un zid negru o pădure de cedri seculari ; pe pripoare creșteau stejari, iar pe malurile unui râu iute de munte, găseai caragace¹. Luminișurile însoțite erau smălțuite de flori. Râul vuia zi și noapte. Apa era rece ca ghița, dar copiii găseau o plăcere deosebită și înviorătoare să se afunde în șuvoiul lui rece și iute.

În jurul lor se întindea lumea necunoscută a acestei naturi sălbatice, iar ei căutau, cu vigoare neostenită, să-l pă-

¹ Caragace (sau caragan) — plantă leguminoasă, în formă de arbust, specifică regiunilor Himalaiei și Siberiei, cu fructe comestibile și lemnul utilizabil pentru lucrări de ornamentație. (N. T.)

trundă tainele. Câtă bucurie au simțit când au văzut pentru prima oară, furișându-se prin tufișurile de la poalele unei stânci, un cerb și o ciută mică, ce veniseră să se adape ! Altă dată, în crengile dese ale unei ferigi înalte văzură șuba brun-roșcată a unui urs și fără să se gândească la primejdie, alergară cu chiote de bucurie spre el.. Ursul se sperie de această manifestare de prietenie atât de sgomotoasă și o rupse la fugă cât îl țineau picioarele, strecurându-se printre cren-gile ce trosneau.

Toate aceste impresii proaspete, simțite cu agerimea și ascuțimea proprie copilăriei, s'au păstrat în amintirea lui Jenia și a lui Valia pentru toată viața. Când au ajuns maturi, timpul acela petrecut în tabără, legătura nemijlocită cu natura, a rămas pentru ei una din cele mai poetice amintiri din copilărie.

S'ar părea că atunci când copiii sunt mici, cer dela părinți o mai mare atenție și grijă și că pe măsură ce cresc, grijile se imputinează. Nu este adevărat : rămân tot atât de multe griji, care sunt însă de altă natură.

Jenia — după cum am mai spus — era un băiat liniștit, calm și totuși ne pricinula destulă îngrijorare și adesea ne făcea să-l observăm cu deosebită atenție. Era înalt, slăbuț și Ghella se temea tot timpul pentru sănătatea lui. La prima impresie părea un copil timid, chiar sfios, închis în lumea lui ; dar acei care erau mai apropiați de el își dădeau repede seama că sub această pojghiță exterioară se ascunde un suflet viu și arzător. Jenia își iubea mama cu mult devotament și gingășie. Prietenii avea puțini ; locul acestora îl țineau cărțile. Putea fi văzut rar în cercul celor de vârsta lui, jucându-se sau glumind cu ei. Cunoștințele noastre și vecinii îl numeau : „Bălatul cu cartea”. În anii acela îl pasiona Jules Verne. „Insula misterioasă” a fost multă vreme una din cărțile lui preferate. Pe Jenia îl cucerise această povestire pasionantă despre oamenii curajoși și inventivi care intraseră în luptă cu natura și care, datorită cunoștințelor și muncii lor, ieșiseră învingători din această luptă. Și cu aceeași patimă citea „Insemnările unui vânător” și „Fata Căpitanului”. Mi-amintesc de emoția lui când mi-a împărtășit impresiile lui după ce citise „Hagi Murat” și de lacrimile vărsate pentru „Strechea” opera lui Voinici. Aceste două cărți care l-au atras prin viața mândră și neînduplecată a oamenilor, ce nu și-au plecat capul în fața in-

cercărilor vieții, se numărau deasemenea printre cărțile dragi din anii copilăriei sale.

Adesca îl observam pe Jenia, căzut pe gânduri, cu cartea pe genunchi și cu capul sprijinit în mână și mă străduiam să înțeleg ce gânduri îi rătăcesc prin cap, ce simțăminte îi turbură sufletul. Voiam să-l ajut să se descurce în toate nedumeririle ce-l frământau, doream să-i câștig încrederea, să-l fiu prieten, tovarăș mai mare și mă bucuram ori de câte ori Jenia venea la mine cu vreo problemă sau întrebare care îl preocupa, ori de câte ori își deschidea sufletul față de mine. În legăturile acestea de prietenie, de încredere și de stimă reciprocă, se află cheazășia apropierei adevărate între părinți și copii. Trebuie să eviți însă plictiseala, procedând cu tact și cu băgare de seamă și trebuie să ai o purtare plină de grijă pentru viața sufletească a copilului.

Valentin era mai ușor de înțeles și mai puțin complicat. Și chiar dacă ne prilejula neliniște, aceasta era cu totul de altă natură : ba venea cu nasul rupt și cu hainele sdrențuite, ba pleca câteodată cine știe unde și nu se întorcea toată ziua.

Odată, pe când trăiam la Armavir, a dispărut de acasă timp de cinci zile. Își poate închipui oricine cât am fost de îngrijorați !... Era prieten cu un bălat, coleg de școală de-al lui și făceau parte din același detașament de pionieri. Acesta avea un tată vitreg sever și lui Valentin îi era milă de colegul său. Odată, băleții se scăldau în Cuban. Când ieșiră pe mal nu-și mai găsiră hainele. Le furase cineva. Ce era de făcut ? Cum putea să meargă prietenul lui Valentin acasă la tatăl său vitreg ? Valia, când era prieten cu cineva, era în stare să facă orice pentru el. Iată ce propuse el atunci : „O să iau pe furiș dela mama hainele fratelui meu mai mare și chiar azi o să ne urcăm în tren, așa cum fac vagabonzii și o să plecăm în Caucaz. În stația Mineralnie-Vodi, unde am stat cu în spital cu piciorul rupt, e un munte : Chinjal¹. Am auzit că în vârful lui e îngropat un pumnal de aur, cu o teacă bătută în nestemate. L-a lăsat acolo un tâlhar vestit, acum vreo sută de ani. O să luăm cu noi frânghie, pâine, roșii, o să găsim pumnalul, o să-l vindem și o să ne cumpărăm tot ce ne poștește inima. Atunci tu o să pleci dela tatăl tău vitreg, căci bani o

¹ Chinjal — pumnal. (N. T.)

să avem cu nemlăuită și al să poți să trăiești singur, să înveți...”

Zis și făcut. Băieții plecară după „pumnal”. În vremea asta noi innebunisem tot căutându-l pe Valentin.

Intr-o seară ne telefonă miliția călilor ferate, chemându-ne să ne luăm băiatul. Am aflat că Valentin și cu prietenul lui nu numai că ajunseseră până la Mineralnie-Vodi, dar se urcaseră împreună până în vârful muntelui Chinjal, și asta nu era chiar atât de ușor! Din păcate nu găsiseră nimic. Mai târziu Valentin povestea că altcineva avusese desigur grijă înaintea lor să la prețiosul pumnal...

Lui Valentin, care era sănătos tun, îi plăceau jocurile bălețești, voinicești și avea mulți prieteni, băieți la fel de sgomotoși și sburdalnici. Și el se purta față de mama sa cu o mișcătoare și neîndemânatică duioșie și grijă, suferind și căindu-se atunci când vedea că nebuniile lui o supără.

Eu, ca totdeauna, îmi consacram tot timpul muncii. Afară de asta, după sosirea la Armavir, am fost nevoit de câteva ori să particip cu unitățile C.I.O.N. la lichidarea bandelor care se ascundeau în păduri și munți.

Astfel, cea mai mare parte a educației copiilor cădea în grija Gheliei. Mărturisesc că ea se descurca destul de bine în sarcina aceasta.

Ghelia a sădit în băieții noștri, încetul cu încetul, încă din frageda lor copilărie, dragostea de muncă. Atât Jenia cât și Valia îi ajutau în gospodărie. Ei se duceau la prăvălie după târguieli, tăiau și spărgeau lemnele, scoteau cenușa din sobă, cărau apa, curățau cartofii, încălzeau prânzul, pe scurt — făceau tot ce era nevoie în casă. Munceau cu plăcere, în primul rând pentru că știau că munca este datoria fiecărui om și în al doilea, pentru că înțelegeau că în felul acesta ușurau munca mamei lor. Afară de asta, Ghelia a știut să desvolte într’înșii spiritul de emulație și niciunul nu voia să rămână mai prejos decât celălalt.

Ghelia continua în timpul acesta să învețe. Terminând școala de Partid, pe care o urma în timpul zilei, ea intra la școala serală superioară. Adesea mama putea fi văzută cu fiile ei, la aceeași masă. Învățau tustrei. Copiii, fără să vrea, se țineau de mama lor, văzând cu câtă sârguință învață ea, înclăda sănătății șubrede și a oboselii ce o cuprindea repede.

Afară de multe alte lucruri, ea îi deprinse cu ordinea în gospodărie. Trebuie să spun că după ce am trecut „pe picior de pacc”, Ghelia se dovedi o bună gospodină. Eu îi cunoşteam această însuşire de mai înainte, dar vremurile au fost tot timpul de aşa natură, încât nu-i ardea de asta... Acum însă, Ghelia, care trăgea bine cu revolverul şi cu arma, care călărea ca un cavalerist incercat, care ştia să panseze o rană şi chiar să facă în plin câmp o operaţie chirurgicală, se îndeletnicea cu plăcere să facă tot soiul de murături şi dulceturi, a introdus în casuţa noastră o curăţenie şi o ordine exemplară, cosea cele de trebuinţă ei şi copiilor şi mai şi broda şerveţele, feţe de masă şi alte felurite lucruri de mână.

Şi susţin că acest fel de a face gospodărie a contribuit mult la educaţia copiilor, deoarece i-a învăţat să lubească şi ei căminul întemeiat prin truda noastră comună şi să preţuiască viaţa de familie.

* * *

Ianuarie 1924. Murise Lenin...

Toţi aceia care au trecut prin aceste zile de tristeţe îşi amintesc cât de mare era jalea întregului popor. În zilele acestea, chiar celor mai tari, celor mai fermi dintre noi ni se părea că totul s'a întunecat şi s'a învăluit într'un zăbranic.

În seara când trista veste a morţii lui Lenin a ajuns la Armavir, Ghelia şi cu mine am rămas treji multă vreme. Dincolo de ferestre, în negura nopţii friguroase, vula vântul. Era întuneric beznă şi ni se părea că pe întregul pământ rămas orfan, cufundat acum în întuneric şi frig, viscoleşte şi geme vântul...

Ne aduceam aminte cum îl văzusem pe Ilici în trenul blindat în Gara finlandeză, cum îl ascultaserăm la adunările muncitorilor din „Piter”. Totdeauna şi peste tot el era cu noi, părintele nostru, dragul nostru Ilici. În simţămintele noastre faţă de dânsul era ceva personal, cald, dragăstos şi în acelaşi timp, un simţământ de respect pentru gândirea sa măreaţă, pentru voinţa sa neclintită, pentru înţelepciunea lui creatoare şi pătrunzătoare. Îi citeam cărţile : ele ne învăţau să luptăm pentru adevăr ; trăiam după poruncile lui care ne conduceau spre o viaţă nouă, fericită. El era cu noi şi în muncă, şi în luptă, şi lângă leagănul copiilor noştri.

„...Tot ce are proletariatul cu adevărat măreț și eroic : gândire neînfricăată, voință de fier nestrămutată, îndârjită, a tot învingătoare, ură sfântă, ură de moarte împotriva robiei și asupririi, pasiune revoluționară care mișcă munții din loc, credință nemărginită în puterea de creație a maselor, un uriaș geniu organizatoric, toate acestea și-au găsit o întruchipare măreață în Lenin, al cărui nume a devenit simbolul lumii noi, dela Apus la Răsărit și dela Miază-noapte la Miază-zi”.

Așa se spunea despre Lenin în manifestul Comitetului Central al Partidului, care anunța moartea marelui conducător.

Niciodată nu se simțise într’o asemenea măsură unitatea neclintită a Partidului, a cărui putere și forță ne susținea pe fiecare din noi în parte. Inimile noastre se îndreptau cu nădejde și cu credință spre cel mai bun discipol, spre prietenul și tovarășul de luptă al lui Lenin, spre tovarășul Stalin.

Imi aduc aminte de ziua înmormântării lui Lenin. Odată cu Moscova, troenită în zăpezi, încătușată de ger, îl înmormânta țara toată.

La noi, la Armavir, bolșevicii și cei fără de partid, comsomoliștii, muncitorii, într’un cuvânt toți cei cărora le erau dragi cuceririle obținute sub drapelul lui Lenin, se adunară în ziua aceea în piața „1 Mai”. Veniserăm cu armele în mâini, ca și cum am fi vrut să-l arătăm lui Lenin că întotdeauna, în fiecare clipă, suntem gata să apărăm cauza lui mare, nemuritoare.

Stăteam tăcuți în piață. Vântul puternic flutura drapelele roșii, cu zăbranic. Așteptam semnalul prin radio Moscova.

Deodată începură să sune jalnic și dureros sirenele fabricilor, ale uzinelor, ale locomotivelor... Măinile strânsă puternic, până la durere, arma. În ochi sclipiră lacrimi fierbinți... Salutul de doliu — o salvă de arme și revolvere — rupse tăcerea apăsătoare. Pe tribuna cernită se urcă un om de statură mică, bine legat. Era Efremov, primul secretar al comitetului raional al Partidului, un vechi bolșevic, erou al războiului civil, bărbat plin de voință, curajos. Fața lui era palidă, avea pleoapele roșii. Incepu să vorbească cu o voce surdă, ca și cum ar fi gândit tare... Vorbea simplu și din adâncul sufletului despre Lenin, ne chema pe toți să ne strângem puternic în jurul Partidului Bolșevic, sub steagul lui Lenin și Stalin și să continuăm opera măreață și luminoasă de eliberare a oamenilor muncii, pentru care luptase și își dăduse viața ilici.

În zilele acestea am înțeles și mai puternic ce importanță vitală are păstrarea purității ideii lui Lenin, lumina și adevărul învățaturii lui Lenin. Puținul timp liber pe care îl aveam îl consacram studiului, îndeplinind una din poruncile lui Lenin : „Învățați, învățați, învățați!”.

Interese de serviciu mă obligară să mă mut pentru câțeva vreme la Soci. Odată, pe când eram în delegație la Tuapse, mă opri lângă piață o fată necunoscută. O clipă ea mă privi atent, apoi mi se aruncă de gât, înecându-se în lacrimi. Eu mă pierdii de tot. Ce se întâmplase oare ? Era sora mea, pe care (ca și pe mama, de altfel) nu o văzusem de șase ani. De multe ori, încercasem să aflu ceva despre ele, dar neprimind niciun fel de vești, eram foarte îngrijorat și nu odată mă gândeam că s'or fi prăpădit în anii războiului civil. Același lucru îl credeau și ele despre mine. Am aflat că ele plecaseră din Petrograd cu o unitate militară și că ajunseseră împreună cu aceasta la granița Iranului. Mama a lucrat la spălătoria regimentului și sora mea era infirmieră. Mai târziu, când această unitate militară fu desființată, mama și sora mea se stabiliră la Tuapse. Sora mea era căsătorită cu un muncitor dela calea ferată, aveau o căsuță în care trăiau modest și fericiți. Mama murise acum câțiva ani, aici la Tuapse...

În Martie 1925, familia noastră se mări : Ghelia născu al patrulea copil. Îl dădurăm numele de Ghenia. Acest nume păru multora curios, dar el îl plăcea mamei și era chiar doar simplificarea numelui fiului celui mai mare, Evghenie.

Desigur, nașterea micuțului împovără umerii Gheliei cu destule griji noi ; totuși, ea nu își încetă munca în organizația locală de ocrotire a mamei și copilului.

Pe mine, drept să spun, mă minuna energia și capacitatea ei de muncă. Mamă a 3 copii, dintre care unul sugaci și pe care nu-l putea lăsa mai tot timpul din brațe, ca izbutea nu numai să îndeplinească toate treburile casei, dar încă mai învăța și lucra. Adesea făcea vizite sanitare în mahalalele Armavirului unde trăiau îngrămădiți și în mare strâmtoare familiile „aisorilor”¹ și care constituiau focare de tot felul de

¹ Aisor — populația băștinașă (N. T.)

boli. Ghelia se vedea nevoită să examineze nu numai copiii bolnavi, dar adesea să dea asistență medicală și adulților.

După ce m'am întors din Soci la Armavir și am început să mă însdrăvenesc după o boală istovitoare, mi se dădu sarcina să lucrez la parchetul districtului : mai întâi ca practicant și mai târziu ca substitut de procuror, la secția civilă.

Această sarcină complexă și plină de răspundere era pentru mine o minunată școală de vigilență politică și de principialitate bolșevică.

Am fost acuzator public de Stat la marele proces al chiburilor din Cuban, acuzați de acțiuni contrarevoluționare. Toți acești dușmani de moarte ai autorității sovietice slujiseră în armatele albilor, fuseseră „atamani” de stanițe, horunjimi, esauli, uriadnici¹. Cei mai mulți dintre acuzați erau de fel din stanița Procinocops de lângă Armavir, care în timpul războiului civil a trebuit să fie luată cu asalt după un lung asediu de către unitățile Armatei Roșii. Unii dintre ei veniseră în Cuban pe ascuns de peste graniță și, strângând în jurul lor pe dușmanii Puterii Sovietice care ședea la pândă, pregăteau despărțirea Cubanului de Uniunea Sovietică : acesta era „cuvântul de ordine” al stăpânilor lor de peste graniță.

Procesul ținu o săptămână întreagă în fața unei mari mulțimi. Muncitorii din Cuban doreau să privească dușmanul în față, să-l vadă pe acești jecmănitorni demni de dispreț care își vânduseră Patria și intenționau să scalde din nou în sânge ogoarele noastre pașnice. Deși studiasem bine dosarul și îmi pregătisem acuzarea vreme îndelungată și cu grijă, eram foarte emoționat înainte de rechizitoriu. Dar îndată ce am început, am simțit și am înțeles că vorbesc în numele muncitorilor și al truditornilor de pe ogoare care umpleau sala judecătorei, în numele întregului popor muncitor. Acest gând dădu tărie și siguranță cuvintelor mele. Întreg poporul îl judeca pe dușmanii lui de moarte. Iar când am cerut pentru ei pedeapsa cu moartea, sala răsună de aplauze.

Trădătorii de Patrie fură împușcați.

. . .

În primăvara anului 1928 ne-am mutat din climatul acela

¹ Horunjim, esaul, uriadnic — grade în armatele căzăcești. (N. T.)

uscat și cald al Armavirului, care influența în rău sănătatea micuțului nostru, la Maicop.

Aici am început să lucrez la Uniunea de Credit Agricol, ca instructor superior. Am fost nevoit să-mi însușesc temeinic o „știință” nouă pentru mine : contabilitatea. Jenia trecu aici la Maicop la școala de gradul II. El învăța tot așa de bine, îi plăceau cărțile și citea foarte mult. Odată cu trecerea anilor i se forma o trăsătură de caracter pe care el ținea foarte mult să și-o desvolte : de orice s'ar fi apucat, se ținea cu o deosebită stăruință și ducea lucrul neapărat până la sfârșit. Încă dela Armavir, Jenia se pasionase pentru desen. L-am înscris la școala serală de pictură, unde urmă doi ani. Pentru desenele pe care le-a trimis la olimpiada unională, primi un premiu. În biroul meu atârână și acum acuarela făcută de Jenia pe când locuiam la Crasnodar. Infățișează Cubanul — o stepă deluroasă, și în depărtare, colibe albe ale staniței. Încerate în verdeața grădinilor...

La Maicop, Jenia vru să lucreze la uzina mecanică, unde — conducându-și brigada de școlari — se ducea să ajute la îndeplinirea comenzilor urgente. Și făcea munca aceasta nu ca un lucru de mântuială, ci cu toată seriozitatea și răspunderea, așa cum se cade unui adevărat „muncitor încadrat”, cerând aceeași comportare și tovarășilor săi.

Jenia cu brigada lui (care se compunea din vreo treizeci de școlari) începură prin a curăți curtea uzinei de tot felul de resturi și obiecte netrebuincioase. În aceste deșeuri, ei găsiră piese și metale necesare producției. Copiii le sortară pe toate și le duseră în depozite. Apoi se îndeletniciră cu curățatul și punerea în ordine a atelierelor. Când terminară și munca aceasta, Jenia își împărți brigada pe atellere, unde băieții începură să lucreze ca muncitori-ajutori. Aceasta constituî un mare ajutor pentru uzină, care nu avea destule brațe de muncă. Ajutorul dat de școlari îngădui administrației uzinei să transfere schimbul de muncitori în care lucra brigada lui Jenia, la alte schimburi, codășe. Ghelia se supăra și se întrista când Jenia se înapoia dela uzină seara târziu, obosit, flămând și murdar, dar eu, drept să spun, mă bucuram : pasiunea Ignatovilor pentru mecanică nu se stinsese nici în a treia generație... Același lucru s'a întâmplat și cu Valentin, care și-a arătat și el de timpuriu înclinarea pentru mecanică. Când ne-am mutat la Maicop, el m'a rugat să-l ajut să între

la școala tehnică profesională, unde dorea să învețe electro-mecanica. Terminând școala aceasta, el vru să învețe mai departe. Mai târziu, când lucram la Rostov, l-am ajutat să intre la școala de mecanici a combinatului Rostselmaș.¹

Copiii creșteau, învățau, iar eu, uitându-mă la ei, mă simțeam îndemnat să mă apuc serios de o învățătură mai sistematică. Până atunci, cu toate străduințele mele, fusesem nevoit să învăț pe apucate, fără sistem, completând lipsurile instrucției prin citit, și asta tot printre picături, când aveam puțin timp liber.

În anii aceștia, toată țara învăța. Începuse o gigantică construcție industrială, care cerea un număr imens de specialiști, muncitori cu cea mai înaltă calificare — maeștri în profesiunea lor. În creșterea aceasta rapidă și năvalnică a țării nu te puteai bizui pe „capitalul” moștenit. Aceasta ar fi însemnat să rămâi în urma vieții, să ajungi să fii un balast nefolositor. Nu degeaba tovarășul Stalin arăta cadrelor conducătoare bolșevice din sectorul economic că trebuie să devină cunosători ai tehnicii de producție, pentru ca niciun dușman dintre vechii „specialiști” burghezi să nu poată să-i înșele și să-i păcălească.

În toamna anului 1928, comitetul raional de Partid îmi încredințase postul de director a două uzine „Sevcavselprom”² luate din mâinile particularilor cu puțină vreme înainte. Trebuia îndeplinită o muncă destul de serioasă pentru introducerea în aceste uzine a metodei sovietice de producție, de calcul și contabilitate, pentru organizarea desfacerii producției mărfurilor, pentru aprovizionarea fabricii cu materii prime și combustibil. Mi-era greu să mă ocup de toate acestea, pentru că îndeplineam pentru prima oară obligațiile unui „economist” sovietic și în munca aceasta simțeam cu deosebită ascuțime lipsa unei instrucțiuni speciale.

Am obținut din partea comitetului de ținut din Rostov al Partidului, ca să fiu trimis la „Promacademia”³ ca „parttiscinic”⁴. Dar pentru asta trebuia să mă pregătesc bine înainte. La Maicop funcționau cursuri pregătitoare pentru învățămân-

¹ Rostselmaș — Combinatul de mașini agricole din Rostov. (N. T.)

² Sevcavselprom — industria agricolă din Caucazul de Nord. (N. T.)

³ Promacademia — școala superioară industrială. (N. T.)

⁴ Parttiscinic — o cotă de o mie de studenți care studiau pe cheltuiala Partidului. (N. T.)

tuł superior. M'am inșris la ele. Cursurile trebuiau să înceapă, dar... Intr'o zi am fost chemat în biroul comitetului districtual al Partidului și mi se propuse să plec grabnic în raionul Ghiaghinșc, cu sarcina specială de a organiza colectivizarea agriculturii.

Am încercat să protestez, presimțind că împlinirea visurilor mele de a pleca la „Promacademia” se amână pentru un timp nedeterminat.

— Cum așa ? obiectam eu, doar chiar dumneavoastră ați cerut comitetului de ținut de Partid să mă trimită să învăț !... E timpul să mă apuc și eu de învățat, altfel curând, curând o să mă întreacă copiii mei !

— Bine, mi-au spus cei din birou, răspunde însă la două întrebări : mai întâi, cine altul din activ poate fi trimis în raionul Ghiaghinșc în locul tău ? Și în al doilea rând, ce crezi că învățătura ta la „Promacademia” este acum mai importantă decât problema colectivizării ?

La prima întrebare aș mai fi putut răspunde, cu toate că nu-mi plăcea de loc să arunc pe umeri străini sarcini care le-aș fi putut îndeplini singur. Dar la a doua, hotărît că nu aveam ce răspunde...

— Mă duc la raion, am spus eu. Toate celelalte probleme cad.

A doua zi am plecat din Malcop și a fost destul să mă simt în rândurile miilor de luptători care puneau în practică o înfăptuire măreață a Partidului, pentru ca să-mi recapăt liniștea sufletească și încrederea în puterile mele.

* . *

Se știe că Congresul al XV-lea al Partidului, care a avut loc în Decembrie 1927, a intrat în istorie ca „Congresul Colectivizării”. În urma acestui congres, Partidul a trecut la lărgirea și întărirea rețelei de colhozuri și la ofensiva împotriva chlaburilor. Se încinse o luptă de clasă pe viață și pe moarte. Chlaburile se împotriveau dărz însămânțărilor și a fost nevoie de multă muncă și luptă pentru ca să se înfrângă rezistența lor inversunată.

Raionul Ghiaghinșc era dintre cele mai „dificile”, fiind și cel mai mare din district. Se compunea din cinci stanțe

mari și fiecare, după întinderea de pământ pe care o poseda, era egală cu câte un județ din Rusia centrală. E suficient să arăt de pildă că stanița Ghiaghinse se întindea pe unsprezece kilometri. În raion erau destui „barosani”, mai bine zis familii de chiaburi, care se opuneau cu strășnicie înfăptuirii colhozurilor. Cazacii bogați din Cuban care aveau loturi mari de pământ trăiau ca niște adevărați moșieri și își făceau de cap în raion.

Îndată ce am sosit, am văzut că responsabili districtului nu puneau destul zel pentru îndeplinirea acestei importante probleme de stat: se mărginiseră să convoace o ședință, să discute cu cazacii și să se despartă fără să ajungă la niciun rezultat. Se mulțumiră cu asta, pretextând (după obicei) că întâlnesc greutăți „obiective”. Și astfel problema colectivizării nu înainta de loc în acest important raion căzăcesc.

Am început să studiez mai bine situația. M'am dus la ședințe, am discutat cu unul dintre cazaci și am văzut limpede cauza tuturor insucceselor.

Chiaburii răspândeau șvonuri absurde, năstrușnice, despre colhozuri. Se pusese în circulație tot soiul de basme „demne de încredere”, ca de pildă acela că în colhozuri toți cazacii vor fi adunați într-o cazarmă-cămin, că vor avea neveste „comune”, că toți vor fi obligați să doarmă sub o singură plapomă de... „șaptezeci de metri”, că nimeni nu va avea voie să se însoare decât cu „aprobarea” președintelui colhozului, că toți copiii vor fi luați dela părinți și trimiși în „case de educație”, iar bătrânele și bătrânii vor fi omorâți...

Acestei agitații năroade și răuvoitoare a chiaburilor trebuia să-i opunem agitația bolșevică. Trebuia adus la cunoștința oamenilor înspăimântați, șovăitori, cuvântul adevărului bolșevic. Dar toate acestea, desigur, cereau timp.

Stanița Ghiaghinse era împărțită în opt circumscripții. Am început cu prima circumscripție în care, după cum știam, norodul era mai sărac. Am poștit la mine pe cazacii mai vârstnici, mai stîmnați și am discutat multă vreme cu ei, lămurind importanța de stat și rostul economic al colhozurilor. Le-am propus să chibzulască și să-mi pună întrebări dacă au vreo nelămurire. Am mai discutat apoi de câteva ori cu ei și după o săptămână, cea mai mare parte a cazacilor din acest sector intraseră în colhoz.

Treaba a mers mai greu în circumscripția a opta. Aici lo-

culau aproape numai cel de „credință veche”. La toate argumentele mele, ei îmi opuneau, posaci, o tăcere încăpățanată. Iar aici îmi mai veni pe cap și reprezentantul regional, care necunoscând bine condițiile locale, îmi îngreună mult situația.

El începu prin a mă ataca în fața oamenilor, nedându-și seama că prin asta îmi sapă autoritatea.

— Ce tot lungești treaba ? strigă el, al rămas în urma tuturor din district și din regiune l...

Mi-am stăpânit mânia.

— Ce să fac, am zis eu, te-aș ruga foarte mult să-mi arăți dumneata cum trebuie făcută colectivizarea.

— Convoacă în seara asta o ședință a circumscripției celei mai îndărătnice ! Ai să vezi : până la ziua, toți vor intra în colhoz ca mieluşii.

Cu mare greutate am strâns la ședință pe cazacii din circumscripția a opta. Reprezentantul regional își dresе vocea și începu să vorbească. El nu-i cunoștea pe oamenii aceștia, nu știa că vorbele cele mai inflăcărate se lipsesc de el ca nuca'n perete.

A vorbit un ceas, două, a vorbit aproape toată noaptea, a asudat, a răgușit, s'a chinuit și pe sine, l-a chinuit și pe oameni și spre dimineață, a plecat injurând în sinea lui...

Cum, necum, până la urmă am făcut ce-am făcut și în raionul Ghiaghinsc majoritatea plugarilor au devenit colhoznici. N'am obținut asta nici ușor și nici repede. Și nu prin strigăte și amenințări, ci convingându-i pe oameni. Am căpătat aprobarea să mă întorc la Maicop.

* * *

În loc să mă odihnesc, m'am apucat îndată să mă pregătesc pentru intrarea în Promacademia. Cursurile pregătitoare pentru învățământul superior începuseră, fără mine, de mai bine de o lună și eu eram nevoit acum să lucrez din răspuțeri ca să-mi ajung tovarășii.

În toată învățătura am fost chemat din nou la comitetul districtual al Partidului.

— El, Ignatov, tu ai început să lucrezi în raionul Ghiaghinsc, așa că tot tu trebuie să termini lucrul început. Pleacă îndată să faci deschiaburirea.

Am pornit în aceeași noapte spre stația Ghiaghinsc.

Acolo se găseau foarte puțini oameni pe care m'aș fi putut sprijini cu nădejde în această încălțită problemă. Desigur că ajutoarele mele principale erau comuniștii și comsomoliștii locali, dar ei erau din păcate prea puțini. Trebuia, în primul rând, să-i dibuiesc și să scot din stanițe pe culacii cei mai înverșunați, care dăunau colhozului. Această operație trebuia făcută fără sgomot inutil. Și iarăși am întâmpinat cele mai mari greutăți în circumscripția a opta, unde locuia, după cum am mai spus, marea majoritate a celor de „credință veche”.

Am început prin a încerca să-l arestăm pe „cărturarul” lor, care fusese în trecut, după cum am aflat, „horunjim” în armata albă. Când ne-am dus la el, acest „om sfânt” a opus o rezistență crâncenă, a sărit pe fereastră și, trăgând asupra noastră, a încercat să se plardă în întunericul nopții, dar a fost ucis în timpul luptei.

În aceeași noapte, am arestat cincisprezece chiaburi. Trebuia să-i trimitem fără întârziere — până nu se luminează — la stația de cale ferată. Oameni aveam puțini, după cum am spus, și eu nu mă prea hotăram să încredințez altuia această sarcină. De aceea, luând cu mine într'ajutor pe doi comsomoliști, am încălecat, i-am așezat pe chiaburii arestați în rând, doi câte doi și i-am pornit înaintea mea. Erau cu toții oameni gata la orice, soarta lor era pecetluită și nu mai aveau nimic de pierdut, astfel încât eram foarte îngrijorat că nu-i voi putea duce pe toți până la stație. Situația se complica și prin aceea că trebuia să-i duc în cursul nopții, iar până în zori mai rămăseseră doar două ore.

Îi prevenii pe chiaburi că sunt bun ochitor și că nu sfătuiesc pe nimeni să încerce să fugă. Le spuseli comsomoliștilor să fie cu ochii în patru și pornirăm... Noaptea era luminoasă, cu lună, dar îndată ce am ieșit din staniță, se ridicară nori, luna se ascunse în dosul lor și se făcu întuneric. Îi numărari pe arestați. Cinci lipseau. Fugiseră oare ? ! Apoi îmi dăduri seama ce se întâmplase : aceștia cinci purtau vestminte albe și se pierdeau aproape cu totul în panglica cenușie a șoselei pe care mergeam. Am poruncit arestaților să lase șoseaua și să meargă de-a-lungul ei, pe ogorul negru, arat. Acum îi vedeam bine pe arestați cu vestminte albe și deslușeam cu greu, pe cei a căror îmbrăcăminte era de culoare întunecată !

Așa, mereu, purtând chiaburii de pe șosea pe ogor și înapoi, i-am dus pe toți, întregi și nevătămați, până în stație.

Când am ajuns la gară, unul din ei, un bogătaş cunoscut care avusese două mori cu aburi, mă întrebă de ce mi-am bătit joc de ei în timpul drumului, purtându-i din loc în loc. I-am deslușit șiretenia mea naivă, iar el sculpă în tăcere, cu ură, și îmi întoarse spatele... Comsomoliștii erau însă încântați de născocirea mea, al cărei scop îl ghiciseră chiar în timpul drumului.

Nu trebuie să se creadă că deschiaburirea s'a putut face fără victime. Unul dintre comsomoliștii noștri a fost împușcat de chiaburi și nu un singur glonte tras din carabinele lor a suierat pe deasupra capetelor noastre.

* * *

Curând după aceea, am fost chemat din Ghiaghinse la Maicop, dar numai pentru ca să mi se dea o altă însărcinare. La comitetul districtual am aflat despre formarea unui detașament de comuniști care trebuiau să lupte cu bandele de chiaburi ce apăruseră în districtul nostru și despre faptul că am fost numit comandantul acestui detașament. Am avut vreme să fug doar pentru un ceas acasă, să-i văd pe ai mei și să-mi iau un rând de schimburi și a trebuit să plec îndată cu detașamentul afară din oraș.

Prima ciocnire a detașamentului a avut loc lângă stanița Donducovsc. Acolo, în desișul încălzit al mlaștinilor, prin ostroave pe care creștea stufăriș, se ascundea banda culacilor, care ataca stanițele apropiate.

Aceștia aveau pe conștiință multe victime din rândurile noastre (comuniști, comsomoliști și activiști colhoznici).

Detașamentul nostru, susținut de colhoznici, înconjură mlaștina. În zori, aflând dela localnici care sunt potecile pe unde se putea străbate mlaștina, am pornit cu băgare de seamă, furișându-ne prin stuf și tuplându-ne pe după movilele acoperite cu tufișuri joase. Am înaintat astfel până la insula acoperită de arini, unde, după spusele iscoadelor, se ascundea banda chiaburilor.

Nicio trestie, nicio frunză nu se clintea. Cerul abia începuse să se impurpureze.

M'am hotărât să evit vărsarea de sânge și i-am somat pe bandiți să depună armele și să se predea.

Ca răspuns, de pe insulă răsunară împușcături, gloanțele șuierară pe deasupra noastră, retezând stuful.

Alături de mine, în dosul unei movile, stătea culcat ajutorul meu, un comsomolist, băiat tânăr și vesel. Tot drumul el îmi povestise despre tânăra lui soție. Se insurase cu trei zile în urmă, chipul îi strălucea de fericire și bucurie. Glontețele chlaburilor îl ucise pe loc, lovindu-l drept în frunte, în clipa în care, neprevăzător, scosese capul de după movilă.

Furia noastră nu mai cunoscă margini. Neținând seama de ploaia de gloanțe, ne aruncarăm asupra insulei și înainte de răsăritul soarelui totul se sfârși. Niciun bandit nu rămase în viață...

A doua zi, detașamentul nostru porni în munți. Acolo, în codrii deși, de nepătruns, întretăiați doar de prăpăstii înguste și adânci, în fundul cărora curgeau vîind și involburându-se apele muntelui, găsiseră adăpost destule haite de culaci. Lupta împotriva acestor bande avea să fie cruntă.

Mi-au rămas în deosebi în minte operațiile de lângă stanița Sevastopolsc, unde își aveau gospodăriile șapte sute șalzezi și patru de familii căzăcești. Ce mai cazaci erau aceștia, se va înțelege când voi spune că mulți dintre ei făceau parte din bandele chlaburilor ! Când unitățile Armatei Roșii, care se retrăgeau provizoriu, treceau pe lângă stanița Sevastopolsc ei puneau capcane în munți, îi ucideau pe cei rămași în urmă și trăgeau cu tunuri de fabricație proprie asupra unităților care treceau. Mai târziu mi se arată un asemenea tun făcut dintr'o țevă groasă de fier. Tunul se încălca cu bucăți de fier ruginit, ceea ce de obicei provoca moartea sigură a răniților, prin infectarea sîngelui.

Nu ne era ușor să luăm cu asalt această fortăreață naturală din munți și din codri și să trecem pe sub grindina de gloanțe peste podurile cățarate deasupra prăpăstiilor. Mulți tovarăși s'au prăpădit în munți. Totuși, dacă n'am reușit să stărpim complet bandele, în orice caz am făcut ca bandiții care au scăpat să nu mai îndrăznească să scoată capul din desișul pădurilor.

* * *

La comitetul districtual munca noastră pentru nimicirea bandelor de chlaburi a fost prețuită și mi se propuse să mă

intorc în stanița Sevastopolsc, unde, din cauza sabotajului organizat de chiaburii care scăpaseră, însămânțările erau periclitate.

Așa... vasăzică să mă duc din nou acolo unde fiecare om pe care îl întâlnesc pe cărărula singuratică de munte poate fi du-manul meu de moarte, unde de după fiecare copac, din frunzișul său verde în care gunguresc porumbeii de munte poate să șuere un glonte... Da, așa este ! În anii aceștia de crâncenă luptă de clasă, noi comuniștii am fost agitatori militanți, noi am dus poporul la cuvântul adevărului bolșevic, nelăsând arma din mână, pentru ca să fim oricând gata să apărăm de dușmani acest adevăr.

Am plecat spre stanița Sevastopolsc. Înainte de a pleca, mi se spuse la comitetul districtual că doi delegați trimiși în staniță fuseseră uciși cu trei zile înainte, pe când dormeau... Trebuia să fiu deci cu ochii în patru !...

În stanița Sevastopolsc fuseseră trimiși să activeze câțiva membri de Partid și comsomoliști. Împreună cu mine sosi în staniță noul secretar al organizației de Partid, numit de district.

De îndată ce am venit în Sevastopolsc. l-am strâns către seară pe cazacii pe care îi cunoșteam, iar secretarul și cu mine am stat cu ei de vorbă dela om la om. Situația era destul de tristă. Chiaburii și cozile de topor organizaseră sabotajul. Lămurile de grâu, cele de floarea soarelui și de cartofi, rămase neculese, se uscau pe câmp. Oamenii ori plecau cu boii cine știe unde, la Maicop, la târg, la Belorecenscaia, ori se duceau în munți după lemne, sau la vânătoare.

Stanița Sevastopolsc era așezată în pădure, la poalele munților : un loc sălbatic, foarte frumos. Împrejur — munți, cu piscuri acoperite de zăpadă veșnică. Șesul Cubanului începea la vreo douăzeci de kilometri de staniță. Pământ arabil era puțin ; mici tarlale pe coastele muntelui, acolo unde pădurea fusese tăiată sau arsă. În vremurile dinainte oamenii trălau doar din prelucrarea lemnului. Cazacii bogați nu lucrau. Pentru ei munceau alții — „batracii”¹ — veniți din alte părți. Aceștia plecau în pădure, tăiau copaci, îi fasonau, făceau butuci de roți, spițe pentru trăsuri și căruțe și toate acestea le vindeau în stanița Belorecenscaia, ori făceau schimb în natură, dându-le

¹ Batraci — muncitorii agricoli, cu plată, care se angajau la moșieri.

pe făină sau pe îmbrăcămintă... Pentru nevoile lor, cazacii din Sevastopolsc cultivau ici-colo grădini de zarzavat. Din primii ani ai Puterii Sovietice li se mări suprafața de însămânțat și li se dădu o fâșie de stepă.

Am aflat că existau mari rezerve de grăunțe și legume. Trebuia deci, înainte de toate, să înfrângem uneltirile chiaburilor și să strângem recolta, iar după aceea să ne ocupăm de îndeplinirea planului pentru predarea cotelor obligatorii către Stat.

Secretarul și cu mine am început să activăm imediat.

Am strâns toate armele pe care am reușit să le găsim și i-am înarmat pe aceia dintre cazaci pe care ne puteam bizui. Încă înainte de răsăritul soarelui, am postat pe drumurile care ieșeau din staniță pichete înarmate, poruncind să nu se îngăduie nimănuui ieșirea din staniță. Trei dintre ajutoarele noastre (un comunist și doi comsomoliști din staniță) au fost trimiși de cu seară să se ducă pe la toate casele și să adune poporul la muncă.

Spre dimineață se strânseseră numai femeile și acestea erau bineînțeles destul de puține. Nu-i nimic ! Pentru început era bine și asta. Am controlat dacă și-a adus fiecare secera și am plecat cu femeile astea, care bombăneau nemulțumite, să culegem floarea soarelui care începuse să se scuture.

Pe drum, luându-mi ca ajutoare dintre cazaci două țărânci tinere pe care le cunoșteam dinainte, am început să cânt... Femeile dădură glas și ele... Cântecul mișcă întotdeauna sufletul omenesc. Așa se întâmplă și acum. Câteva începură să îngâne melodia, iar pe urmă se treziră toate cântând din toată inima. Dispoziția femeilor se schimbăse.

Cred că la asta a contribuit în mare măsură și faptul că era o dimineață răcoroasă și luminoasă de toamnă. În pădurile de la poalele muntelui, poleite în aur și smălțuite de toate culorile toamnei, era atât de minunat, încât s'ar fi înmuiat și cel mai înrăit suflet !

Iată și câmpul. Femeile începură să-și bată joc de mine :

— Pe alții îi pui să muncească, iar tu te pregătești numai să poruncești ; uite, n'ai nici seceră !

Eu am scos din buzunar un briceag mare și am spus :

— Ei, acum să vedem, care pe care ! Eu nu's învățat să rămân de căruță !

Trebuie să recunosc că mi-am ales, nu fără oarecare șire-

tenie, un rând de floarea soarelui mai rar și m'am apucat de zor să muncesc.

Să tai cu cuțitul floarea soarelui e mult mai greu decât cu secera. Curând, foarte curând, au început să mă doară mâinile, spatele, și am făcut în palme bătăături, chiar și răni. Din lipsă de obișnuință și de oboseală vedeam negru înaintea ochilor, dar intrasem în horă și trebuia să joc !... Am continuat să tai repede blestematele alea de tulpini aspre și grunjoase de floarea soarelui, căutând să fiu cu orice preț primul. În același timp mă uitam la femeile care lucrau, indemnându-le pe cele care rămâneau în urmă. Nu uitam nici faptul că puteam să primesc în spate un glonte trădător.

Of, și tare lungă a mai fost și ziua aceea ! Cu ce ușurare am răsuflat când ultima floare a soarelui tăiată de seceră a căzut la pământ ! Se inserase. Soarele coborise după munți și razele se revărsau pe cer ca aurul topit.

Asudat, chinuit, stăteam în mijlocul câmpului și trăgeam în piept cu nesaț vântulețul răcoros, inviorător, care venea dinspre munți. Femeile, deasemenea obosite dar inviorate plăcut de muncă, veniră în jurul meu. În liniștea serii răsunau glasurile și râsetele lor. Chiar în aceeași dimineață, fiecare din ele mă privea ca pe un străin, ca pe un dușman care le silea să muncească. Acum însă, eu eram pentru ele „de-ai lor”, tovarăș de muncă.

O țărancă smeadă, mai în vârstă, căreia îi sclipeau dinții orbitor de albi, se apropie de mine :

— Da' mare șmecher mai ești ! Crezi că n'am băgat de seamă cum ne-ai prostit ? Da' nu-l nimica, nu ne supărăm, vedem noi că ești om de omenie !

Aici pe loc, am căzut la învoială cu femeile să mergem a doua zi la scosul cartofilor și am rugat-o pe cea mai în vârstă să aducă și pentru mine o lopată.

Ne-am înapoiat la staniță cu veselie și cu cântece.

A doua zi, scosul cartofilor a mers atât de bine, încât nu a mai fost nevoie de prezența mea până la sfârșit. Veniseră și multe femei care nu fuseseră în prima zi.

Tot atât de repede am terminat și culesul porumbului.

Nu se putea să nu mă bucur de toate aceste succese : vedeam deasemenea și tâlcul lor adânc. Dușmanii poporului muncitor, cniaburii, cu agitația lor criminală îi îndepărtau pe oameni dela muncă. Puterea Sovietică îi chema pe oameni să

se întorcă la munca pașnică, creatoare. În lupta aceasta a învins bineînțeles Puterea Sovietică și oamenii au revenit la muncă, înviorați.

Acum trebuia să ducem o parte din recolta culeasă la Maicop, ceea ce — împreună cu secretarul — am reușit să fac fără multă greutate, folosind schimbarea intervenită în starea de spirit a cazacilor din staniță.

Am fost tare bucuros când primul convoi a pornit pe ulițele staniței, pornind la drum lung...

* * *

Anii primului plan cincinal...

Pentru tinerii mei cititori, acești ani au intrat de mult în istorie. Atunci se năștea generația tineretului sovietic, care astăzi, în zilele noastre, ia parte cot la cot cu părinții și frații mai mari la construirea noului cincinal stalinist postbelic.

Pentru oamenii din generația mea, însă, anii primului plan cincinal vor rămâne în amintire pentru totdeauna, ca anii de creștere furtunoasă și maturizare a măreței noastre Patrii. Cine a trăit în timpul primului plan cincinal, cine a muncit în rândurile celor ce l-au construit, acela s'a pătruns pentru toată viața de o credință fermă în realismul planurilor sovietice, în forța puternică creatoare a poporului sovietic.

După cum se știe, hotărîrea pentru întocmirea primului plan cincinal a fost luată la Congresul al XV-lea al Partidului. La cea de a XVI-a Conferință a Partidului, în Aprilie 1929, primul plan cincinal — întocmit sub îndrumarea tovarășului Stalin — a fost aprobat. Mărețele sarcini puse de acest plan cincinal au stârnit în țară un puternic avânt în muncă. Pretutindeni se pornise o gigantică muncă de construcție. Dneproghes, Magnitka, uzinele Cramatorsc și Gorlovsc, combinatele chimice Uralmașstroi, Bereznicovsc și Solicamsc, uzina de tractoare din Stalingrad, sute și mii de alte construcții noi marceau, ca niște jaloane, drumul victoriilor în muncă ale poporului sovietic. Aceasta era bucuria minunată și măreață a muncii, o adevărată sărbătoare, pentru că oamenii începuseră să privească altfel munca : ea devenise pentru ei o chestiune de onoare, o chestiune de glorie, de vitejie și de eroism. Ea împodobește, ridică și înnobila viața omenească. Oamenii sovietici adoptară lozincă

„Planul cincinal în patru ani“. În uzine, în colhozuri, ei calculau și recalculau dacă nu e cu puțință să-și îndeplinească mai curând planurile lor, să ajungă mai repede la înfăptuirea victorioasă a muncii eroice a cincinalului.

În anii aceștia fiecare dintre noi dădea un nou sens propriei sale vieți. Dela sine, în fața fiecăruia se ridica un îndemn: „După cum ai luptat pe fronturile războiului civil, așa cum se cuvine unui bolșevic și ai fost în primele rânduri ale luptătorilor, tot așa și acum, în anii măreți ai construcției, trebuie să fii din nou în primele rânduri!“

Trebuia să fim! Ne aminteam de cuvintele tovarășului Stalin — că bolșevicii trebuie să cunoască tehnica — și păstram în inimi ceea ce ne spusese el: „Nu există fortăreață pe care bolșevicii să nu o poată cuceri“.

Din Maicop am fost mutat la Rostov-pe-Don. Acolo am lucrat puțină vreme la combinatul Sevcavselprom care în vremea aceea o serie de ramuri ale industriei alimentare și de tutun.

La sfârșitul lunii Martie 1931, administratorul acestui combinat m'a chemat la el în birou și mi-a spus:

— Du-te, tovarășe Ignatov, la Crasnodar să iei în primire uzinele! Da, da! De ce mă privești așa de mirat? Pleacă, vei afla totul acolo dela organizațiile locale de Partid.

Și iată cum am nimerit la Crasnodar, în frumosul oraș din Sud, cu vegetația lui luxuriantă, în care multe străzi seamănă cu niște alei umbroase, verzi. Din acea perioadă, cu toate că a trebuit de multe ori să plec pentru timp îndelungat din Crasnodar, m'am legat eu cu tot sufletul de acest oraș și am început să-l socotesc, la fel ca și azi, ca pe un al doilea cămin al meu...

La Crasnodar am intrat de-a-dreptul în munca administrativă. Una din uzinele pe care trebuia să le iau în primire nu lucra. Instalația, care era bună, ruginea și se distrugea. Cealaltă uzină lucra, însă nu cu întreaga sa capacitate de producție. Era o iarnă caldă și pe Cuban nu era ghiață. Nu se gândiseră s'o colecteze la vreme din lacuri, și fără ghiață, uzina aceasta nu putea lucra. Situația era catastrofală, iar planul de producție, numai al acestei uzine, reprezenta a cincea parte din planul întregului combinat.

Ce era de făcut? Sfătuindu-mă cu lucrătorii vechi ai uzinei, am hotărât să construim, în timp de o lună, o clădire și să

amenajăm în ea instalațiunile frigorifere — aflate, ce-i drept, într-o stare foarte rea — la una din întreprinderile locale.

Am început construcția cu trei echipe, după o metodă „ultra-modernă”: odată cu punerea temeliei pentru zidurile clădirii, am pus și soclurile pentru mașini. Am început să ridicăm pereții și în același timp montam mașinile și compresoarele pe schele. Când acoperișul a fost terminat, s'au pus în funcțiune și instalațiile frigorifere.

Și astfel, la 3 Mai avu loc inaugurarea festivă a instalației frigorifere, care salvă uzina și planul ei de muncă.

Deși eram ocupat până peste cap cu chestiunile administrative, nu renunțasem la dorința mea de a învăța.

La Crasnodar am reușit să audiez timp de două luni cursurile activului orășenesc, unde se studia marxism-leninismul, economia politică, filosofia, materialismul dialectic și istoric.

În afară de asta, cu începere din anul 1926 am căutat să-mi însușesc sistematic și cunoștințe militare. În fiecare iarnă învățam la statul major al diviziilor și corpurilor și în fiecare vară petreceam câte o lună jumătate în tabere și la manevre. Parcă presimțeam că aceste cunoștințe îmi vor fi de folos mai târziu...

În anul 1932, Cubanul trecu printr'o grea situație alimentară din cauza recoltei slabe. Am organizat în cantinele uzinelor o alimentație mai bună. Când se întâmpla să vină câte cineva dela alte unități ale uzinelor și să se uite în depozitele noastre, și când vedea acolo, în afară de rezervele de materiale și instrumente, alimente, șunci afumate, slănină, carne afumată, ne întreba întotdeauna mirat: „Ce vrăjitorii faceți voi că trăiți ca în sânul lui Avram?”

Nu făceam vrăjitorii, aveam însă în rândurile noastre gospodari buni, care nu se fereau de muncă.

Aveam un colectiv bun. Munceam între prieteni și trăiam ca prietenii. În fiecare săptămână organizam în grădina mare a uzinei (unde se găseau scena și locul de spectacole) „ziua politică”, la care se adunau până la o mie cinci sute de oameni. Veneau nu numai muncitorii din uzinele noastre și familiile lor, dar și oaspeți dela alte uzine ale orașului, să vadă cum ne petrecem noi zilele de odihnă.

Unora dintre cititori li s'ar putea părea plictisitoare această descriere a muncii de organizare și poate că le-ar fi plăcut mai mult să citească despre luptele cu bandiții — dar eu pot

spune, cu deplină sinceritate, că mă frământam și mă îngrijoram în timp ce refăceam instalația frigoriferă, tot atât de mult ca și atunci când plecam cu detașamentul muncitorilor dela calea ferată, „împotriva bandelor”. În lupta pentru îndeplinirea planului, în munca de reconstrucție, observam la oamenii care mă înconjurau, la muncitori, la muncitoare, la vechile cadre, ca și la tineret — aceeași văpaie în suflet, același entuziasm, dacă vreți, același eroism înalt, ca și în anii de luptă cu arma în mână împotriva dușmanilor Țării Sovietelor.

Aș dori foarte mult ca tinerii mei cititori să mă înțeleagă. Vreau să spun că mulțumirea vieții, simțământul de plinătate și de bucurie ni le pot da nu numai luptele, nu numai bătăliile eroice, dar și munca de fiecare zi, dărză, creatoare, având ca țel binele Patriei, muncă uneori neobservată, dar în cele din urmă totdeauna pe deplin răsplătită. Cât de des mi s'a întâmplat să aud în anii aceea (și chiar în cei următori) mai ales dela tineret, expresii ca acestea : „Dumneata ești fericit, te-ai luptat în anii războiului civil pentru Patrie ! Da' noi, ce facem ? Muncim doar !...”

Da, desigur, este o mare fericire să lupți pentru Patrie, dar eu nu mă simțeam mai puțin fericit în zilele acelea pașnice, când lucram în uzină și când noi, colectivul de muncitori, reușisem să repunem în funcțiune uzina, să organizăm prepararea sucurilor și a extractelor din fructe și poame de pădure, știind că țara are nevoie de aceste produse.

V'am povestit despre entuziasmul cu care am început să lucrez la depoul din Țarițin, când am venit acolo din Petrograd. Atunci am simțit pentru prima oară bucuria muncii libere, nu pentru patronul exploatator, ci pentru mine însumi, pentru poporul meu, pentru Patria mea. Și de atunci bucuria aceasta nu m'a mai părăsit niciodată. În bucuria aceasta, îmi pare că găsesc rostul de căpetenie și conținutul vieții omenești, pentru care s'au luptat cele mai luminate minți omenești. Vorbe de aur a spus în această privință M. I. Calinin și nu pot să nu le amintesc aici :

„Cine vrea să trăiască pentru munca socialistă, acela crează, schimbă viața, luptă, sfărâmă ce este vechi și construiește noul. Și realitatea noastră sovietică dă posibilitate fiecărui muncitor, fiecărui lucrător tânăr și fiecărui colhoznic să-și manifeste și să-și desvolte pe deplin întreaga capacitate și

toate talentele sale. E limpede că o altă perioadă la fel de interesantă nu a existat în istoria omenirii, deoarece până la Revoluția din Octombrie se dădea lupta pentru o bucată de pâine, în condițiunile dominației unei clici de bogătași asupra milioanelor de muncitori...”

Să mă întorc însă la povestirea intreruptă...

* * *

...Și așa trăiam noi la Crasnodar: munceam, învățam, creșteam copiii... Desigur, aveam câteodată și mici necazuri cu el, dar de cele mai multe ori în familia noastră era bucurie și înțelegere.

Fiul nostru cel mai mic, Ghenia, creștea sănătos și sdravăn. Din frageda lui copilărie, el se deosebea de alți copii printr'o drăgălășenie rară. Cu părul său bălai, cârlionțat, semăna cu o fetiță și Ghelia, care dorise foarte mult să aibă o fată, îl îmbrăca adesea în rochițe pestrițe și-l lega în păr o fundă albastră.

Și la Ghenia se arătă de timpuriu interesul „ereditar” pentru mașini.

Când avea șase-șapte ani, îi plăcea să vină la uzina noastră, intra în ateliere, iscodea pe meșteri „ce face” fiecare mașină. Meșterii, văzând curiozitatea lui, îi dădeau explicații iar atunci când vreunul, ca să scape de nenumăratele lui întrebări plictisitoare: „da'de ce?” — îi dădea un răspuns neclar sau glumeț, Ghenia îl spunea revoltat:

— Nu, nu spui drept! De ce mă minți? Când o să mă fac mare, o să mă fac muncitor, așa că eu trebuie să știu cum lucrează mașinile!

La Crasnodar, Ghenia începu să meargă la școala de sub patronajul uzinei noastre.

Aproape nici nu-ți dai seama cum cresc și cum se dezvoltă copiii! Numai văzându-i mari, vezi că ai îmbătrânit. Parcă nu e mult de când micuțul nostru Ghenia umbla cu funda albastră în păr, și iată îl văd acum stând în fața mea cu cravata roșie de pionier legată de gât... Iată-l și pe el, după pilda fraților lui mai mari, pornind pentru prima dată într'o tabără de pionieri, pe țărmul Mării Negre, în împrejurimile Ghelengicului...

Firea neliniștită a lui Valentin se preciză cu anii într'o

tendință avidă pentru noutăți, pentru o viață liberă, plină de cercetări și de evenimente bogate.

Până la sosirea noastră în Crasnodar, el învățase la combinatul Rostselmas ; apoi lucrase ca lăcătuș de scule la o mare uzină. Acum însă își petrecea zile întregi pe malul Cubanului-Repede, se scălda, se innegrea la soare, învățase să innoate minunat și, în sfârșit, îmi spuse că s'a hotărât să se facă marinar. Cunoscând caracterul lui Valia, nu m'am împotrivit acestei dorințe. L-am dus la Rostov-pe-Don și l-am ajutat să intre ca marinar pe vaporul portuar „Talla“.

Ghelia se supără pe mine, pentrucă i se părea că aș fi putut să indrumez mai bine, și pe o cale mai tihnită, soarta fluiului nostru. Știam de sigur că pe Valentin îl așteaptă o viață de muncă grea, dar socotisem că o școală aspră a vieții îl va fi de folos. Afară de asta, cunoscând voința puternică, rezistența și perseverența bălatului, eram sigur că va ști să-și crolască drum în viață.

Și nu m'am înșelat. Oricât i-ar fi fost de greu, el muncea cu tot entuziasmul în noua sa îndeletnicire... ! Nu se da înapoi să facă munca cea mai aspră și mai grea ; adesea lucra ca fochist, înlocuind pe vreun tovarăș. Cunoscând funcționarea motoarelor vaporului și fiind un lăcătuș iscusit, ajunsese să facă reparațiile curente. Văzând acest lucru, mecanicul șef îl luă ca mașinist. Valentin se evidenție și în munca aceasta. Chiar în cursa următoare — deși avea doar șaisprezece ani — el navigă ca al treilea mecanic.

Când venea la noi în permisii, povestirile lui nu se mai sfârșeau. Ghenia nu se mai deslipea de lângă el.

Cum s'ar fi putut altfel, când Ghenia auzea atâtea peripeții neobișnuite ! Odată, într'o noapte, vaporul „Talla“ pe care era imbarcat era ancorat la mal. Pe râu naviga un vapor mare căruia, deodată, i se rupseră lanțurile cârmel... Abătându-se brusc spre stânga, vaporul se năpusti cu toată viteza asupra micului „Talla“ ; din tot echipajul, pe bord rămăseseră pentru noapte doar Valentin cu încă doi marinari. Intr'o clipă „Talla“ fu scufundat... Valentin se trezi când „Talla“ zăcea pe fundul râului, din fericire într'un loc nu prea adânc. El reuși să iasă la suprafață, dar în clipa aceea își aduse aminte că în cabina marinarilor rămăseseră cei doi tovarăși. Se afundă de câteva ori sub apă până ajunse la ea : unul din marinari era mort, pe celălalt îl scoase viu. Pentru această faptă curajoasă, Valentin

fu mutat pe un vapor mare. Vedeam cu ce neliniște ascunsă își privea Ghelia fiul, înnegrit de soare, maturizat și simțeam cum pe de o parte era îngrijorată și neliniștită, iar pe de alta, se mândrea cu el. Și eu deasemeni mă făleam cu fiul meu mijlociu. Imi plăcea firea bărbătească, tare, cu care trecea Valentin prin viață.

Jenia era înalt, svelt, modest, respectuos, cu un zâmbet binevoitor ; semăna acum și mai puțin decât în copilărie cu Valentin.

Dar ei aveau și multe lucruri comune : voința fermă de a-și atinge scopul, capacitatea de a se pasiona cu adevărat pentru munca preferată și în fine, dragostea comună întregii familii pentru mecanică.

Jenia avea simțul de sociabilitate foarte dezvoltat. Mi-l amintesc întotdeauna în rolul de conducător al unui grup de pionieri, sau ca ajutor al instructorului de detașament. Cu toată firea lui puțin posacă și cu toate că se ferea în general de jocurile sgomotoase ale copiilor, el se bucura de dragostea tovarășilor săi și asta nu se datora numai faptului că-i ajuta cu plăcere pe cei rămași în urmă la învățătură.

Nu odată Ghelia și cu mine vedeam că cei de o vârstă cu Jenia — tovarășii lui de școală și din detașamentul de pionieri — veneau la el cu felurite chestiuni de-ale lor, băiețești, care cereau „judecata onoarei“, adică o judecată severă și nepărtinitoare.

În timpul șederii noastre la Maicop, în anul 1930, Jenia intră în Comsomol. La Crașnodar termină cele șapte clase. Pentru ca să nu piardă vremea „degeaba“, spunea el, în timpul verii intră ca ucenic-lăcătuș în atelierul de sculărie al unei uzine. Dacă voiam să-l convingem să se odihnească vara ca să se întremeze, el răspundea cu zâmbetul său totdeauna bun că se simte minunat, că nu e obosit deloc și că munca în atelier e atât de interesantă, încât el o preferă oricărei odihne.

Toamna, Jenia se înscrise la cursurile pregătitoare pentru intrarea în învățământul superior, care avea un program de zece luni. Învățând la aceste cursuri, el nu părăsi ucenicia din uzină și nu refuză niciuna din sarcinile de Comsomol. Pe noi, părinții, ne bucura dragostea lui conștientă și profundă pentru muncă, și principialitatea fermă față de îndatoririle sale, dar am fi dorit uneori ca să se cruțe mai mult, atât pe sine cât și sănătatea sa și să ne aparțină intrucâtva nouă...

Privind pe băiatul acesta, modest, cufundat în sine, îmi puneam fără să vreau întrebarea : este el oare fericit, mulțumit de viața lui ? Copilăria lui n'ar putea fi nicidecum numită o epocă „de aur“. Indurase destule lipsuri, trecuse prin războiul civil, nu odată văzuse căzând pe cei care îl încoljurau. Se desvoltase de timpuriu, se făcuse om serios înainte de vreme și era exigent față de sine precum și față de alții. Dar toate neajunsurile copilăriei sale fragede nu i-au uscat și nu i-au înrăit sufletul. Era un fiu bun, duios, binevoitor și atent față de oameni...

Terminând cu succes cursurile pentru intrarea în învățământul superior, Jenia se găsi în fața unei probleme serioase : să-și aleagă specialitatea. Această problemă însă, era de mult rezolvată de el. Dorea să devină constructor de mașini, să intre la un institut tehnic.

În toamna anului 1931, Jenia fu primit la Institutul de Căzane și Turbine din Rostov, la cursul seral. Ziua lucra ca mecanic la fabrica de tutun, iar seara urma cursurile. În Decembrie, institutul lui fu mutat din Rostov la Moscova. Jenia nu voia să plece departe de noi, de casa părintească. Se înapoie la Crasnodar și intră în anul II al facultății de mecanică, cu obligația ca în timp de un an să dea examenele pentru anul I și jumătate din cele ale anului II.

I-am propus lui Jenia să-i iau un meditator, dar el refuză : „Am să reusesc și singur !“ Incepu să învețe. În camera lui mică lumina ardea adesea până în zori. Spre sfârșitul anului, Jenia dădu toate examenele, pentru amândoi anii. Felul acesta de a studia îl obișnuie cu munca dărză, ordonată.

Jenia era unul din cei mai tineri studenți ai facultății de mecanică și mai mult decât atât : el nici nu avea vârsta cerută pentru ca să fie student în anul II — de abia mergea pe 17 ani. Și în institut Jenia se bucura de dragostea și de stima colegilor.

Seara, cămăruța lui era totdeauna plină de tineret. Până târziu în noapte se auzeau într'însa glasuri tinere, vesele, râsete și glume. Aici stăteau și discutau aprins și pasionat, citeau cu glas tare, cântau. Sufletul acestui tineret era Jenia al nostru. Deși întotdeauna politicoș și delicat, lucru ce te apropia de dânsul fără să vrei, simțeai în el o tărie care domina oamenii, puterea unei voințe ferme și disciplinate.

În anul 1934 mi s'a dat o nouă sarcină : aceea de director al unei uzine mari de placaj din Darnița. În toamnă, Ghelia cu mine și cu fiul nostru cel mic, Ghenia, ne-am mutat la Chiev.

Începea o nouă pagină a vieții noastre și, desigur, era greu de prevăzut dela început ce vom înscris pe această pagină : bine sau rău...

Uzina de placaj Darnița era socotită pe vremea aceea o întreprindere destul de mare. În cuprinsul ei se găseau două linii de cale ferată și uriașe depozite de materiale lemnoase — așa numitele „burse de curte“ — unde lemnul se sorta și se prelucra în dimensiunile cerute de producție. Corpul uzinei era format dintr'o clădire lungă, de cărămidă, cu un singur cat, cu ferestre mari, înalte. Într'una din laturi se găseau clădirile atelierelor auxiliare. Aici se aflau atelierelor de sculărie, atelierelor mecanice, atelierelor unde se ascuțeau cuțitele pentru mașinile de cojit și fierăstraiele pentru mașinile tăietoare. În altă parte a corpului principal se găsea secția de mașini, uzina electrică, și secția de cuptoare, cu patru cazane enorme.

Buștenii gata fasonați se aduceau din „bursa de curte“ în camerele de aburi, unde se fierbeau. După aceea buștenii treceau la mașinile de cojit, unde li se jupuia coaja. Etapa următoare era fabricarea din buștenii curățați a unui „șpan“¹ din care se făcea apoi placajul. La uzina Darnița, placajul se fabrica prin lipire umedă (adică „șpanul“ nu se usca în prealabil). Placajul se lipea în patru prese mari. Apoi era dus la presele de uscăre, intra în alt atelier unde i se tăiau marginile, se sorta și se împacheta.

Știam că uzina se găsea într'o stare foarte înăpoiată, că mașinile-unelte erau de multă vreme nereparate și că în mod sistematic, planul nu era îndeplinit. O parte a producției mergea la export — iar neîndeplinirea de către uzină a normelor prevăzute în caietul de sarcini în ceea ce privește calitatea împiedica planul de export. Îoate acestea, repet, le cunoșteam, dar ceea ce am văzut acolo întrecea cele mai pesimiste așteptări.

¹ Șpan — placă de lemn care se desprinde din buștean, prin rotirea acestuia în fața unui cuțit. (N. T.)

Mi s'au muțiat picioarele cȃnd am intrat pentru prima oarȃ n uzinȃ. Uzinele cu care avusesem de-aface la Crasnodar erau lupȃ cum am mai arȃtat, cam tot atȃt de pȃrȃginite, dar o parte din ele nu lucraserȃ multȃ vreme și de aceea aspectul or jalnic nu era ceva neașteptat. Nu tot aș̃a sta cazul cu uzina Darniȃ, care era in plinȃ funcționare și a cȃrei situație putea i explicatȃ numai printr'o neglijenȃ criminalȃ și printr'o totalȃ lipsȃ de spirit de administrație a conducȃtorilor sȃi de bȃnȃ atunci. Am sosit la uzinȃ seara tȃrziu. Am fȃcut cunoș-inȃ și am stat de vorbȃ cu personalul tehnic și cu inginerii. M'a uimit indiferenȃ și nepȃsarea lor faȃ de muncȃ și aspectul abȃtut al oamenilor. Se simȃea cȃ aici totul fusese lȃsat de mult in pȃrȃsire și cȃ soarta uzinei nu interesa pe nimeni. Fȃrȃ sȃ intru in ateliere, trecȃnd doar prin curȃile murdare, pline de gunoale, uitȃndu-mȃ la clȃdirile pȃrȃsite, intunecate, cu geamurile sparte, am inȃeles cȃ uzina se gȃsea in pragul unei ruine totale.

Mi-aduc aminte cȃ stȃnd in curte, uitȃndu-mȃ desorientat in jurul meu și ascultȃnd uruitul mașinilor care rȃzbȃtea din ateliere, m'am simȃit deodatȃ cuprins de tristeȃe și ingrijorare. Se nȃscu in mine o dorinȃ lașȃ: sȃ plec, inainte ca cei de aici sȃ știe cine sunt... Dar am alungat gȃndul acesta. m'am infrȃnt pe mine insumi și m'am indreptat spre ateliere.

Primul lucru pe care l-am vȃzut cȃnd am intrat intr'unul din ateliere, a fost un grup de muncitori desorientaȃi, stȃnd in jurul unei femei care gemea, culcatȃ pe podea. Am aflat cȃ aceastȃ femeie, una din muncitoare, trecȃnd prin atelier cu un „șpan“ și cȃlcȃnd pe o scȃndurȃ putredȃ, aceasta se rupsese, iar femeia cȃzuse și iș̃i rupsese piciorul. Am dat dispoziȃii ca sȃ fie dusȃ imediat la dispensarul uzinei și, nemulȃumit, am continuat sȃ cercetez și celelalte ateliere.

Puȃine din ele erau incȃlzite. Erau pline de un abur atȃt de des, incȃt muncitorii nu se vedeau nici la doi paș̃i. Becurile electrice de abia se zȃreau, ca niș̃te pete de un galben turbure, undeva sus pe tavan. Mașinile și uneltele zȃceau ingropate sub mormane de resturi și gunoale.

La ora cȃnd am terminat vizitarea uzinei — dupȃ ce trecusem prin toate atelierele și mȃ uitasem prin toate colȃurile — incepuse sȃ se crape de ziuȃ. La lumina slabȃ a dimineȃii, totul avea un aspect și mai pȃrȃginit și mai trist. Ne mai simȃindu-mi picioarele de ostenealȃ, m'am intors acasȃ. Povestin-

du-i Gheliei tot ce văzusem, nu i-am ascuns nici gândurile mele și anume că cel mai bun lucru ar fi fost să refuz munca la această uzină și să plecăm de acolo.

Ghelia mă asculta în tăcere. Mă obișnuisem să găsesc la dânsa o înțelegere deplină a gândurilor și planurilor mele. De data asta, am simțit că ea, în sine, nu e de acord cu mine într-o anumită privință. Aceasta mă întristă. mă duru chiar, deoarece numai pe înțelegerea ei mă puteam bizui în clipa aceasta grea pentru mine.

— Poate crezi că exagerez ? o întrebai pe Ghelia.

Ea tăcu.

Ii povestii din nou, cu și mai mare convingere, tot ce văzusem la uzină: despre atelierele pline de resturi, despre femeia care își rupsese piciorul și îi arătai din nou toate argumentele mele că, pentru oricine, a conduce o asemenea uzină înseamnă a-și frânge gâtul.

— Bine că veni vorba, zise Ghelia, ca și cum n'ar fi auzit ce-i povestisem până atunci, nu uita să te interesezi de sănătatea lucrătoarei aceleia și să afli dacă n'are nevoie de ceva... Apoi, după ce tăcu o vreme, mă întrebă :

— Și tu ai putea să repeți toate argumentele acestea în fața Comitetului Central, care te-a trimis acolo la uzină ?

Comitetului Central ? Parcă eu nu mă gândisem la asta ? Ca și cum nu asta mă rodea ? ! Ca și cum mie, bolșevic vechi, muncitor din Leningrad, care văzusem destule în viață, mi-ar fi fost ușor să mă duc la Comitetul Central și să recunosc că m'au speriat greutățile ? Desigur că nu ! Dar în orice caz, asta ar fi fost mai cinstit decât să încurc treburile !

— De ce crezi tu c'o să încurci treburile ?

-- Dar nici nu știu cu ce să încep în haosul acesta ! răbufnii eu.

— Incepe cu ce e mai esențial : cu oamenii ! zise Ghelia.

— Cu oamenii ?... A fost destul ca Ghelia să spună asta, c'am și văzut în fața ochilor pe acei oameni indiferenți, descurațați, cu care mă întâlnisem și vorbisem la uzină. De ce or fi ei așa ? Oare printre ei nu se găsește niciunul care ar putea să mă susțină, pe care m'as putea sprijini ?

Uzina nu-și îndeplinea planul, lucra în pierdere, avea datorii la bancă peste un milion de ruble... Uzina n'avea cu ce să plătească materia primă și materialele. Muncitorii nu-și primiseră salariul de mai bine de două luni... Atunci, ce era de

mirare în faptul că aveau o înfățișare tristă și abătută?... Trebuiau ajutați imediat...

M'am culcat să mă odihnesc, dar n'am putut... După ce m'am sucit pe o parte și pe alta aproape un ceas, m'am ridicat și... am plecat la uzină.

De data asta nu m'am dus în ateliere, ci de-a-dreptul spre locuințele muncitorilor, spre barăcile cenușii, neprietenoase, în care se afla căminul pentru cei peste o mie de muncitori necăsătoriți.

Insoțit de intendentul uzinei, am început să vizitez barăcile. Am deschis ușa, am intrat și, fără să vreau, am făcut un pas înapoi: încăperea lungă, îngustă, a barăcii era toată o fumăraie, un fum des ce făcea să-ți lăcrămeze ochii și să te usture în gât. Ce s'a întâmplat? Ce e fumul ăsta?... Intendentul căminului explică liniștit că nu este nimic de mirare: sobele nu sunt reparate. Nici uși nu au. În horn au căzut cărămizi și lemnele se vede treaba că sunt umede...

— Dar, spune intendentul, nu trebuie să vă faceți griji din cauza acestor nimicuri. Cel care locuiește aici sunt învățați cu fumul. Ei înșiși fumează uneori atâta, că nici nu poți respira!...

L-am întrebat pe Intendent ce ar fi spus despre asemenea „nimicuri“, dacă ele s'ar fi petrecut la el acasă?

Intendentul ridică din umeri, nedumerit. Curioasă întrebare!...

— Din păcate, nu se poate deschide ușa, în baracă e frig și așa!...

Da, în baracă nu numai că era fum, dar era și foarte frig. Veniseră gerurile și vântul sufla prin ferestre, prin crăpături, pe la colțuri... Dar în baracă nu era numai fum și frig, în baracă era și o murdărie nesuferită, o totală lipsă de confort, într'un cuvânt, era un fel de cocină — nu o locuință ome-nească!

Lângă perete, pe o laviță, culcat de-a-dreptul pe scândura goală, murdară, dormea un om, chircit de frig, cu un fel de sac pus sub cap. Era un muncitor din schimbul de zi. Dormea îmbrăcat, cu căciula în cap. Peretele de lemn, spre care era întors cu fața, era înghețat și acoperit de chiciură. L-am atins încetișor pe umăr. El sări speriat. Căciula, înghețată, îi rămase lipită de perete...

Nu l-am întrebat nimic. M'am uitat în tăcere la Intendent. El lăsa ochii în jos și fața i se acoperi de pete roșii.

Dela cămin m'am dus la cantina muncitorilor. Chiar în clipa aceea suna sirena pentru masa schimbului de noapte. Până și sirena uzinei răsună trist, răgușit... În cantina întunecoasă și rece era aproape tot atâta murdărie și lipsă de confort ca și în cămin. Muncitorilor, care ședea în fața meselor (pe care nu erau nici măcar mușamale) li se adusese în niște străchini de metal o zeamă lungă, turbure, din care duhnea un miros greu de varză stricăță...

Eram lămurit acum ! Intradevăr, trebuia să încep cu oamenii, adică să le creez condiții normale și omenești de viață și de muncă și de abia după aceea să cer dela ei să muncească.

Asta era !... Indată ce am înțeles acest lucru, indată ce am găsit punctul de sprijin, cu care aș fi putut îndrepta lucrurile, mi-am recăpătat încrederea în mine ; gândul netrebnic de a da înapoi și a fugi dela uzină nu mi-a mai trecut niciodată prin minte...

• • •

La început, mulți dintre cei dela uzină au privit cu neîncredere planurile mele și primii mei pași. Unii din ei râdeau pe-nfundate în spatele meu și spuneau că directorul cel nou, în loc să se îngrijească de îndeplinirea planului, scoate ploșnițele din cămin. Eu mă sinchiseam însă prea puțin de toate bârfelile acestea. După cum bănuisem, am găsit repede un mic grup de muncitori fruntași — maiștri, brigadieri și ingineri — care au început să mă ajute cu plăcere. Am fost sprijinit mult și de organizația de Partid din uzină, de sindicat și, bineînțeles, de tinerii comsomoliști. Ce aș fi putut face fără ajutorul și sprijinul colectivului uzinei ?

Treptat, pas cu pas, lărgind în fiecare zi cercul muncii noastre și fără să dăm un singur pas înapoi, am dus o luptă îndârjită și necruțătoare împotriva inerției, a îndărătniciei, a lipsei de cultură și a indiferenței care se încuibaseră în uzină. Și mulți dintre cei care ne împiedicau și-au frânt gâtul...

Am început cu ce era mai simplu, cu ce nu suferea amănare : am reparat ferestrele și ușile în încăperile și căminele uzinei. După asta am trecut la reparația generală a întregului

sistem de încălzire. Am pornit o „campanie“ împotriva ploșnițelor și păduchilor din bărci și am organizat spălătoria uzinei. Cu părere de rău, a trebuit să renunț pentru moment la planul de a înlocui îndată paturile comune de lemn prin paturi individuale, să fac rost de saltele, de plăpumi, de perne și de ru-fărie de pat : uzina nu avea niciun ban, iar credit nu i se mai acorda de mult.

După ce am făcut o curățenie relativă în uzină, ne-am apucat de cantină. Într-una din clădirile auxiliare, la etajul al doilea, am amenajat o încăpere spațioasă, ocupată înainte de serviciul secundare. S'au spălat și frecat podelele, s'au vărut pereții și tavanele. Tâmplarii uzinei făcură măsuțe și taburete. Cu mare greutate am reușit să ne procurăm din oraș farfurii, linguri, cuțite și furculițe. Cantina avea trei săli : prima, pentru personalul tehnic și pentru ingineri, a doua pentru „udar-nici“, a treia, pentru ceilalți muncitori. Trebuie să recunosc că sala a doua a stat multă vreme goală, dar peste câțva timp, am fost nevoiți s'o lărgim...

M'am dus și la gospodăriile auxiliare ale uzinei și anume în colhozurile care erau sub patronajul ei. Am constatat că există mari posibilități pentru îmbunătățirea alimentației. Încă înainte de asta izgonisem banda de pungași și nemernici care se opoșise la cantină și pe câțiva din ei îi dădusem chiar în judecată. În cele din urmă, cantina începu să funcționeze în ritmul „cel nou“. Pe măsuțe apărură mușamale, fețe de mese și chiar flori. E greu de spus ce impresie a făcut această schimbare asupra muncitorilor. Multă vreme se vorbi numai de „noua“ cantină a uzinei, de „menu-ul“ cel nou, îmbunătățit.

În fiecare zi ne apucam de câte o treabă nouă și treburile acestea erau atât de multe, încât uneori mi se părea că n'o să ne ajungă o viață de om ca să le înfăptuim pe toate... Dar acum nu mă mai opream. Ardeam de dorința să înving inerția uzinei și îi molipsisem de această dorință arzătoare pe toți cei care voiau sincer să mă ajute. Și în fiecare zi, după fiecare succes, acești oameni deveneau tot mai numeroși.

Terminând cu amenajarea cantinei și cu îmbunătățirea hranei, am început să ne ocupăm de club. Până acum nu se găsisese niciun loc în uzină unde s'ar fi putut ține măcar o ședință plenară a tuturor muncitorilor. Am amenajat clubul la etajul de jos, dedesubtul cantinei. Pentru asta am reparat o sală mare, luminoasă, am clădit o scenă, am construit bănci.

La toate lucrările acestea — în campania pentru curăţenie, pentru amenajarea cantinei şi a clubului, un foarte mare ajutor ne-au dat femeile noastre. În multe din realizările noastre se simţea mâna lor grijuie.

În sala cea nouă a clubului am ținut apoi o serie de şedinţe; în primul rând, şedinţa de Partid, apoi şedinţa comsomoliştilor, şedinţa inginerilor, a tehnicienilor, a maistrilor, a brigadierilor. Şedinţele separate ale muncitorilor se ținură în ateliere şi pe schimburi. Şi, în fine, în sala clubului se adunară toţi muncitorii şi funcţionarii uzinei. La aceste şedinţe se discuta o singură problemă : cum să punem în ordine uzina.

Era plăcut să observi cum se schimbau oamenii, văzând cu ochii : cum din indiferenţi sau nemulţumiţi, ei deveneau entuziaşti. Ghiaţa se spărsese, viaţa începuse să pulseze pretutindeni. Apărură iniţiative. Eram copleşit de propunerile muncitorilor asupra îmbunătăţirii muncii în uzină. Aceste propuneri erau aşa de numeroase, încât trebuia să le triem şi să le punem în practică numai pe cele mai întemelteate şi absolut necesare.

Trebuia cu orice preţ să curăţim atelierele şi să le punem în ordine. Am fixat o zi de muncă voluntară pentru una din cele mai apropiate zile de odihnă. Dispoziţia oamenilor era de aşa natură încât la voscresnice¹ au venit toţi, afară de bolnavi. Ți-era aproape groază să te apuci să cureţi resturile care se adunaseră de ani de zile pe lângă maşini şi pe lângă bancurile de lucru. Nu-ţi venea să crezi că toată murdăria şi gunoiala asta ar putea fi vreodată îndepărtată ! Însă începutul doar a fost greu !... Ne-am apucat de lucru cu nădejde şi — minune ! — la apusul soarelui atelierele erau de nerecunoscut ! Ele erau acum nu numai curate, dar deveniseră mai spaţioase, mai luminoase. Ferestrele enorme ale uzinei erau spălate, se scosese placajul şi se puseseră geamuri. Tâmplarii reparaseră podelele putrezite sub stratul de gunoi şi murdărie şi înlocuiseră pragurile dela uşi. Fetele şi femeile frecaseră, curăţaseră şi spălaseră lavabourile şi closetele. Prin uzină parcă trecuse un vârtej de curăţenie.

Seara târziu, după terminarea muncii voluntare, am trecut

¹ Voscresnice — duminicile în care se prestează muncă voluntară. (N. T.)

prin atelierele pustii. Mi-era sufletul plin de bucurie, ca înaintea unei sărbători. Primul schimb care veni a doua zi dimineața nu recunoscua atelierele. Înainte de a începe lucrul, muncitorii, sub supravegherea meșterilor, curățiră bine mașinile și le unseră. Se întârzie bineînțeles începerea activității dar în acea zi uzina dădu deodată o producție odată și jumătate mai mare ca de obicei! În fiecare muncitor conștient se trezi dorința de a lucra mai mult și mai bine. Am sesizat îndată această nouă dispoziție și am întreținut-o, agățând în ateliere grafice, în care se indica producția fiecărui schimb. Și atunci cei mai buni dintre ei, muncitorii cei mai de frunte, au fost cuprinși de spiritul întrecerii socialiste.

Am izbutit să câpătăm o mică sumă de bani și cu toate că aveam multe de făcut, am cheltuit-o în întregime pentru plata salariilor pe o lună.

Poate că nu realizasem prea multe, dar ceeace am reușit a dat roade: pentru prima dată în istoria uzinei — care funcționa de mulți ani — am îndeplinit planul lunar!

Atunci am ridicat fruntea și ne-am apucat de muncă cu o energie sporită.

A trebuit să muncim mult ca să curățim și să punem în ordine curțile, magazinele, depozitele și liniile de cale ferată ale uzinei.

Căutam să nu lăsăm să treacă nicio zi în care să nu aducem o nouă îmbunătățire. În căminul muncitorilor necăsătoriți apărură însfârșit paturi de fier cu somieră, saltele și așternuturi. În căminul unde locuiau „udarnicii” adăugarăm în plus covorașe pe jos, perdele albe la ferestre, portrete și tablouri pe pereți. În casa unde locuia personalul tehnic și inginerii, se aduse dela fabrica de mobile, mobilier nou și frumos.

Mai erau desigur încă destui trântori și leneși, mai găseai și nemulțumiți și nepăsători, dar majoritatea muncitorilor și funcționarilor uzinei se convinseseră că bunăstarea lor depinde în întregime de activitatea uzinei și de aceea cei mai buni oameni ai uzinei lucrau fără răgaz, trăgându-l după ei și pe ceilalți și tinzând nu numai să îndeplinească planul, dar să-l și depășească.

Sosi vremea să ne apucăm de lucrări mult mai mari. Înainte de toate, trebuia să punem la punct forța motrice a uzinei. Dintre cele patru cazane puternice pe care le avea

uzina, funcționau numai două. De aproape un an cazanul al treilea nu putea fi montat, lipsind câteva piese simple. Cazanul al patrulea avea o spărtură într-o latură, după o explozie.

Ne-am apucat cu râvnă să reparăm cazanele și în mai puțin de două săptămâni, ele au fost puse în funcțiune.

Alt punct slab era uzina electrică a uzinei. Era veșnic stricată. În ateliere, din cauza izolației învechite, se ardeau mereu firele. Pompierii uzinei dădeau în brânci tot stingând nenumăratele focare de incendiu, care, fiecare în parte, ar fi putut să scoată din funcțiune întreaga uzină.

În fine, am reușit să câpătăm o aprobare pentru fire electrice. Cu această aprobare, am plecat la Chiev, la uzina de cabluri. Acolo, la început au refuzat să execute lucrarea și numai cu ajutorul organizației locale de Partid, căreia i-am explicat că uzina noastră este de o mare însemnătate pentru apărarea Patriei, am obținut cablul și firele.

Am început munca pentru înlocuirea instalațiilor interioare și exterioare stricate. Instalația nouă, bună, a ușurat mult încărcarea electrică a uzinei, energia electrică era acum nu numai suficientă, dar am putut acumula și o rezervă, ceea ce ne-a dat posibilitatea să punem în funcțiune motoare suplimentare și astfel să mecanizăm o serie de procese dificile.

După prelucrarea lemnului, rămânea în uzină o mare cantitate de deșeuri, care, de obicei, se aruncau pe maidanele și în băltoacele din jurul uzinei. Am ținut o ședință specială pentru a rezolva problema folosirii acestor deșeuri. Am întrevedut posibilitatea de a organiza ateliere de utilitate specială. Am găsit pentru ele, prin inventarul vechi demontat, mașinile pe care după ce le-am reparat, le-am repus în funcțiune. Uzina electrică avea forță suficientă ca să furnizeze energie electrică și acestor noi ateliere. În ele se fabricau produse care au găsit imediat căutare: placaj gros, mobilă, jucării. Am încheiat multe contracte noi pentru plasarea acestor produse, ceea ce a îmbunătățit, bineînțeles, situația financiară a uzinei. Trecuse acum vremea când luni de zile nu se plăteau salariile muncitorilor și funcționarilor!

Dar iată că în fața noastră se mai ridică încă o problemă, extrem de importantă și foarte spinoasă, care trebuia rezolvată cât mai urgent. Uzina începu să ducă lipsă de materie primă. Nu se putea spune că nu aveam materie primă: acea-

sta se găsea îndeajuns și o aveam oarecum la îndemână. Dar, vorba ceea : „E cotul aproape, dar nu poți să-l miști !”

Materia primă — lemnul de calitate cea mai bună — se fasona în pădurile de lângă afluenții Niprului și se aducea pe apă la uzina noastră. Pe vremea când am început să lucrez la uzină, lemnul acesta, adus pe apă, se adunase în cantități de câteva zeci de mii de metri cubi lângă malurile Niprului, la vreo patru kilometri de uzină. Dar Niprul înghețase bocnă de mult, prinzând în el tot lemnul nostru. Părea că până în primăvară, la desgheț, nu vom putea ajunge la el. Și aveam tare nevoie de lemn ; fără el, uzina noastră ar fi trebuit curând să înceteze lucrul. Mai mult încă, la desghețul apelor, lemnul ar fi fost târit la vale și noi am fi rămas iarăși fără materie primă.

Am obținut dela direcția drumurilor din Chiev o așa numită „morișcă”, compusă dintr’o locomotivă și douăzeci de vagoane platformă. Uzina vecină de tăiere a lemnului ne-a aprobat să folosim căile lor de transport. Pe urmă am plecat la colhozurile care erau sub patronajul nostru. Am încărcat vreo zece autocamioane cu produse din atelierele noastre, pe care le-am dus ca daruri colhozurilor. La rugămintea noastră, colhozurile ne-au dat cu împrumut treizeci de perechi de bol, căruțe și vreo trei sute de colhoznici. Cu aceste forțe puteam acum îndrăzni să atacăm „pădurea” de pe Nipru. Dar curând ne-am dat seama că și forțele acestea erau neîndestulătoare. Colhoznicii lucrau bine, dar cu toate acestea „morișca” se oprea în răstimpuri — atunci când ea ar fi trebuit să lucreze zi și noapte fără încetare.

Ne-ar mai fi fost necesare forțe de muncă suplimentare, dar nu aveam de unde să le procurăm. Singura salvare era să apelăm la „resursele interne” proprii. Primii care și-au oferit serviciile au fost comsomoliștii noștri. Ei au început să lucreze pe malul Niprului, iar după dănșii au pornit și ceilalți.

Era o muncă foarte grea ! Și se lăsaseră niște geruri năpraznice, cu vânt puternic ; sufla un viscol care se prefăcea câteodată într’o adevărată vijelie. Iar pe malurile Niprului, deschise tuturor vânturilor, era deosebit de frig. Și totuși oamenii lucrau acolo, zi după zi, sau mai bine zis, zi și noapte, atât de entuziaști deveniseră. După ce termina munca în ateliere, tot schimbul, în întregime, se urca în camioane și pleca

cântând spre Niprul peste care sufla vântul de ghiață și răbufnea și se involbura viscolul.

Oamenii desprindeau buștenii din mijlocul gheții, îi scoteau la mal și îi încărcau pe platformele „moriștii”, care acum făcea neincetat naveta dela Nipru la uzină și dela uzină la Nipru. Pe malul pustiu, acoperit de troiene, ardeau focuri uriașe, se auzeau glasuri vioale și strigătele oamenilor, loviturile topoarelor și țapinelor, șuierul locomotivei; pe scurt, clocotea munca năvalnică.

Ziua se mai putea lucra. Noaptea însă, când schimbul al doilea al uzinei, terminând munca, venea să lucreze pe malul Niprului, în întuneric și în frig — era neînchipuit de greu. Căutam să fiu întotdeauna cu muncitorii, în special cu schimbul acesta și, mărturisesc, nu-mi venea deloc ușor.

Tocmai în vremea aceasta începusem să învăț intens, urmând cursurile Institutului Silvico-tehnic¹ din Moscova. Voiam să-mi însușesc și să adâncesc cât mai bine industria prelucrării lemnului, pe care nu o cunoșteam suficient și puținele mele ore libere le consacram studiului.

Câteodată, după munca de noapte pe Nipru, se întâmpla să mă întorc acasă înghețat și frânt de oboseală. Venea profesorul care mă medita, deschideam cărțile și caletele, dar eu picam de somn. Nu odată am adormit cu capul pe cărți și profesorul, zâmbind cu bunățate, pleca încetișor, în vârful picioarelor.

La uzină am căutat să dau o largă dezvoltare studiilor tehnice. La noi, începând cu mine, directorul, învăța toată lumea. Învățau meșterii, brigadierii și muncitorii, bărbații și femeile, bătrâni și tineri. Învățătura începea cu cercurile de lichidare a analfabetismului. Afară de acestea, aveam cercuri pentru studierea unui minimum tehnic, după specialități. Mai târziu, am trimis pe elevii cei mai buni la cursurile de uzină, care dădeau calificarea de tehnician. Învățământul obligatoriu intră în felul de viață al uzinei noastre.

Sosi în fine sărbătoreasca și binecuvântata zi (mai bine zis „noapte”), când pleacă de pe Nipru spre uzină ultima „morișcă” cu lemne. Aceasta a fost pentru noi o mare bucurie!

¹ În U.R.S.S. există multe școli superioare, care au secții așa zise „scutite de frecvență”, la care oamenii muncii pot studia prin corespondență, fără a părăsi locul de muncă. (N. T.).

Era o noapte geroasă.

Noi, reprezentanții administrației, ai muncitorilor, ai organizațiilor de Partid, ai Comsomolului și ai organizațiilor de masă — stăteam lângă linii așteptând să se ivească luminile locomotivei. În noaptea aceasta plecasem ceva mai devreme de pe mal la uzină, pentru ca să pregătesc primirea sărbătorească a ultimei „moriști”. În fine, iată-o ! La început se auzi fluierul apoi prin zăpada involburată, în întunericul rece, zărirăm două pete galbene : farurile locomotivei... „Morișca” sosi învăluită în aburi. Pe platforme erau încărcăți ultimii bușteni poleiți cu gheață și pe ei ședea oamenii care păreau deasemenea acoperiți de chiciură, învestmântați în zăpadă. Dar oamenii aceștia erau plini de viață ! Ei săreau de pe platformă în mers, chiuiau, gesticulau bucuroși. Orchestra uzinei îi întâmpină cu un marș sărbătorec.

Odată cu sunetele muzicii, care se auzeau surd în pâcla albă a viscolului, ceva neobișnuit de turburător mi-a pătruns în suflet. Nu cunosc o satisfacție mai mare decât munca îndeplinită cu succes.

Lacrimi de bucurie îmi curgeau pe obraz și nu-mi era rușine de ele, nu le ascundeam față de cei ce mă înconjurau.

Se făcuse aproape cinci dimineața, dar nimeni nu se gândea la somn. Veseli și sgomotoși, am năvălit cu toții în cantina frumos pavoazăată. Aici îi aștepta pe oamenii obosiți și înghețați o masă fierbinte. În fața fiecărui tacâm se afla un pahar de vin. Am ridicat paharele, am băut vinul roșu, acrișor care se scurgea prin vine cu o căldură plăcută și ne-am luat un angajament solemn : să dăm numai producție de prima calitate și să eliminăm rebuturile la prelucrarea lemnului pe care îl adusesem cu atâta greutate.

În timpul (comparativ scurt) de când lucram la fabrica de placaj din Darnița am suferit atâta, am trecut prin atâtea, în fine, am căpătat atâta experiență a vieții, încât mi se părea uneori că lucram de ani îndelungați la uzina aceasta.

Și nu trecuse decât o jumătate de an ! Iarna se sfârșise. Niprul, eliberat de cătușele sale de gheață, își rostogolea măreț apele involburate. Pădurile se îmbrăcau în verdeată.

Intruna din aceste zile frumoase și însorite de început de

vară, la marginea bătrânei păduri de brazi care se înălța ca un zid întunecat nu departe de uzina noastră, a avut loc o festivitate neobișnuită: în camioane împodobite cu ghirlande și cu steaguri roșii, sosiseră aici o mulțime de oameni veseli, îmbrăcați de sărbătoare. Pe pajiștea verde, pe fondul arămiu al trunchiurilor de brad, se zăreau ca niște flori rochiile multicolore și înflorate ale femeilor. Ici, unii cântau, colo un acordeonist iscusit infiripa o melodie săltăreacă și câteva perechi de tineri porniseră chiar să joace vesel... Și deodată răsună fanfara, acoperind cântecele și acordeonul...

Codrul secular — auster chiar în această zi însoțită și strălucitoare — poate că nu văzuse încă niciodată o mulțime atât de numeroasă și de veselă. Aceștia eram noi, muncitorii și funcționarii dela fabrica de placaj din Darnița, adunați cu toții lângă bătrâna pădure; noi eram cei care făceam gălăgie, cântam, jucam și ne veseleam. Și aveam un motiv serios să ne bucurăm și să petrecem în cercul nostru tovarășesc.

Motivul era că atunci când am întocmit raportul de activitate pe o jumătate de an și l-am trimis la organul de conducere, acesta n'a vrut să-i dea crezare. Dela Moscova sosi o întreagă comisie, din care făcea parte chiar corespondentul unui mare ziar, ca să ne demaște și să ne dea în vileag... Totul se dovedi a fi însă așa cum arăta raportul l...

Curând după înapoierea comisiei la Moscova, am primit o telegramă dela Comisariatul Poporului, prin care eram felicitati pentru succesul nostru, precum și o decizie pentru decernarea unor mari premii muncitorilor fruntași ai uzinei.

Iată ce ne îndreptățise să organizăm această modestă sărbătoare, „în familie”, care număra peste două mii de persoane.

Mi-aduc aminte și astăzi cu bucurie de vremea petrecută la Darnița. A fost o vreme grea, mi-am lrosit aici multă energie și sănătate, dar a fost vremea adevăratei munci creatoare și fiecare om, care a trecut prin ceva asemănător și a reușit în munca sa, știe cât de mult însemnează acest simțământ în viața lui.

Locuiam cu Ghelia și Ghenia într'o căsuță, chiar la marginea cartierului muncitoresc, aproape de liziera pădurii de brad. Căsuța aceasta îmi amintea oarecum locuința noastră din Leningrad. Ea era tot atât de curată și plăcută; prin

ferestrele deschise, vântul aducea aceleași miresme ale pădurii și chiar petele de soare jucau la fel pe pereții săi...

Numai noi am devenit, poate, alții. Am învățat multe și poate am și îmbătrânit în acești ani îndelungați...

Dar totuși... știți, dragii mei prieteni, la ce m'am gândit deseori în vremea aceea și mărturisesc că mă gândesc și acum ? „Oare ne-am schimbat noi atât de mult ? Ei, desigur, nu mai avem aceeași vârstă, nu mai avem aceleași puteri, uite, am și albit, dar focul din inimă a rămas fierbinte, nu s'a stins !...”

„Dacă vrei să fii un *adevărat* comunist, atunci să fii tânăr până la sfârșitul zilelor tale”, spunea M. I. Calinin, și explica astfel gândul său : „De ce am spus adevărat comunist ? De ce comunismul dă o asemenea forță oamenilor ? La un adevărat comunist, suferințele personale au un *caracter secundar* : dacă ți s'a întâmplat cumva vreo neplăcere familiară, lucrul e foarte trist, dar eu cred că din această cauză socialismul nu a suferit și deci nici munca nu trebuie să sufere. Sigur, dacă tu trăiești numai pentru interesele tale, dacă te gândești tot timpul numai la tine sau la interesul tău, atunci nu vei putea fi un adevărat comunist ; dar dacă vei lucra cu adevărat intens, dacă vei lua parte activă la munca de construcție, atunci de multe ori nici nu vei băga măcar de seamă cu ce rochie este ea gătită și vei uita nimicurile de toate zilele și neplăcerile personale...”

Căsuța noastră era așa de singuratică și așa de aproape de pădure încât eu, care stăteam uneori nopți întregi la uzină, mă îngrijoram pentru Ghelia și pentru copilul meu. La începutul verii sosi Jenia din Crasnodar și rămase la noi două săptămâni. La rugămintea mea, el adusese un câine cu dânsul. Era un cățeluș de șase luni, căruia îi spuneam Dax. Nu trebuia să fii mare cunoscător la câini pentru ca să-ți dai seama că Dax va ajunge un dulău mare și deștept. Era un strașnic păzitor și acum puteam fi pe deplin liniștit că nimeni nu va îndrăzni să se apropie de casa noastră.

Uzina lucra din plin. Părea că vom putea răsufla mai liniștit... dar într-o zi am fost chemat la organul de conducere unde mi s'a propus să plec la Smolensk, să organizez munca într-o uzină de mare însemnătate pentru apărare : întreprinderea lucra pentru uzinele de aviație și pentru cele de construcție a submarinelor.

Nu voi ascunde că nu-mi venea ușor să mă despart de uzina din Darnița, de colectivul ei prietenesc. care se învățase să muncească. Cu inima strânsă am venit la Ghella și i-am spus :

— Ei, ce să-i faci, dragă ! Strânge lucrurile ! Așa ne e dat : să mai facem o călătorie lungă !...

În primele zile ale lui Ianuarie 1936 am sosit la Smolensc. Chiar a doua zi m'am dus să vizitez uzina. Nici aici lucrurile nu stăteau mai bine ca la Darnița. Am înțeles că și aici o să trebuiască să o iau dela capăt, adică să lupt pentru instituirea unei ordine exemplare și pentru îmbunătățirea calității producției. Și aceasta din urmă era cu deosebire importantă, pentru că toată producția uzinei din Smolensc alimenta de-a-dreptul industria de război.

La Smolensc am continuat să mă instruesc intens în problema producției. Furând cu greu ceasurile pentru studiu, am dat cu succes, prin corespondență, examen după examen la Institutul Silvico-tehnic din Moscova.

Mai târziu, în Decembrie 1937, m'am dus la Moscova ca să-mi susțin proiectul de diplomă. Tema proiectului era reconstrucția uzinei din Smolensc și mărirea capacității sale de producție. Proiectul obținut nota „foarte bine“, iar susținerea lui orală „bine“. Am căpătat calificarea de „Inginer organizator de producție.“

Să ne întoarcem puțin îndărăt. În noaptea de 31 August 1935, în regiunea Donbass, Alexei Stahanov, miner la mina „Tsentralnala-Irmino“ a extras într'un schimb 102 tone de cărbune, întrecând normele obișnuite de extragere a cărbunelui de patrusprezece ori. Prin această faptă eroică în muncă, Stahanov a dat naștere unei mișcări de masă a muncitorilor și colhoznicilor pricepuți și entuziaști în muncă, pentru depășirea creatoare a normelor de producție, pentru un nou avânt al productivității muncii. Fierarul Busighin, de la uzina de automobile din Gorchi, muncitorul din Leningrad, Smetanin, din industria de încălțăminte, mecanicul Crivonos din transporturi, țesătoarele din Viciug, Dusla și Maria Vinogradova din industria textilă, Musinschi din industria lemnului, Demcenco, Anghelina, Covardac în agricultură, au urmat pilda lui Stahanov.

Se adevereau cuvintele lui Stalin, care spusese : „Tehnica în frunte cu oamenii care și-au însușit tehnica, poate și trebuie să facă minuni”.

Da, acestea erau adevărate minuni, dar minuni realizate nu cu ajutorul unei baghete fermecate, ci întemeiate pe succesele socialismului în țara noastră, adică rezultatul luptei dârze și îndelungate a poporului nostru pentru o viață nouă.

Iar eu, vechi muncitor în industrie, care cunoscusem bine și munca grea dinainte de Revoluție și bucuria creatoare a muncii libere, care dă aripi sufletului omenesc — toate aceste evenimente le simțeam ca pe un lucru deosebit de îmbucurător și de sărbătoresc în viața noastră. Însă cuvintele tovarășului Stalin, pronunțate la prima consfătuire unională a stahanoviștilor — și anume că mișcarea stahanovistă poartă în sine germenele trecerii dela socialism spre comunism, germenul lichidării deosebirii dintre munca fizică și cea intelectuală și marchează începutul unui avânt cultural și tehnic, încă necunoscut în istorie, al clasei muncitoare, răsunau pentru mine ca o previziune a noli înfloriri a Patriei noastre.

Cât erau de departe toate acestea de munca istovitoare pe care o cunoscuseră părinții mei, pe care o cunoscusem eu însumi la începutul vieții mele de muncitor și care ne apăsa atât de greu în trecut...

Avusesem stahanoviști și în uzina din Darnița : aici însă, la uzina din Smolensc, înainte de a ne putea gândi la depășirea normelor, trebuia să obținem îndeplinirea lor. Am mai spus că la această uzină calitatea placajului produs avea o mare însemnătate. Am hotărît așadar, după ce am pus ordine în uzină, să începem lupta pentru calitatea producției prin întemeierea acestuia pe o înaltă bază științifică, adică să facem muncă stahanovistă.

Am început modest — cu o mașină de cojit. Am format o brigadă de comsomoliști, am pus la punct mașina și cuțitul care cojește butucii, ca să facă „șpanul” în așa fel, ca și cum s’ar desfășura un rulou de hârtie și am pregătit transportul rapid al butucilor. Și într-o bună zi am început munca stahanovistă. Un tânăr brigadier era foarte îngrijorat și cerea intruna ca această primă zi să nu fie încă socotită ca zi de muncă stahanovistă. Dar la un ceas numai după începerea muncii, nu mai rămase nici urmă din nesiguranța lui. Spre sfârșitul schimbului,

brigada de comsomoliști dădu o producție de trei ori mai mare și de foarte bună calitate.

Această singură mașină de cojit atrase după sine toată uzina, începând dela „bursa de curte“ până la presa de lipit și ambalajul producției finite. Și toate cele trei schimburi ale uzinei se luară la întrecere pentru a căpăta dreptul de a se numi stahanoviste.

La uzina din Smolensc lucrau mulți specialiști cu o calificare înaltă și rândurile lor se îngroșau mereu cu cadre noi. Deseori aveam de-aface cu un tineret, care de abia terminase institutul de prelucrare a lemnului, cu tehnologi, chimiști, mecanici specialiști în energetică. Foarte puțini dintre aceștia erau obișnuți cu condițiile destul de aspre ale muncii din uzină. Nimerind aici și iovindu-se pentru prima dată de greutatea producției, o parte din tineretul acesta, din lipsă de curaj, căuta să se aranjeze într'un locșor liniștit, în aparatul de conducere al uzinei. Eu, ca om cu multă practică, mă simțeam dator să le deschid ochii asupra vieții de uzină și de muncă. Repartizam pe fiecare inginer nou venit în uzină, pe timp de o lună, la câte un șef de schimb experimentat, așa ca tânărul să se familiarizeze cu munca de producție. După o lună mă interesam la „șeful“ sau la „tutorele“ lui, cum se împacă tânărul inginer cu meșteșugul acesta, nou pentru el, și dacă dă dovadă de suficiente însușiri pentru a putea conduce independent. Dacă aceste calități existau, îl dădeam tânărului inginer sarcina de conducător al grupului de agregate, uneori chiar aceea de șef de schimb. În caz contrar, termenul de probă se mai prelungea pe timp de o lună și jumătate, uneori chiar pe două luni. Dacă și după acest răstimp tânărul inginer nu se evidenția în întreprindere, îl numeam doar brigadier al agregatului. Bine înțeles că se iveau și nemulțumiri. Câte un tânăr infumurat, care visase ca după terminarea institutului să primească îndată o funcție de conducere, se ambiționa: — „Cum? De asta am învățat eu atâția ani, ca să devin simplu brigadier? !“ Eu îmi vedeam însă de treabă și după două, trei luni „supăratul“ ăsta începea să vadă cu alți ochi întreprinderea și locul său într'nsa.

Aici, la Smolensc, a venit să ne viziteze Valentin. Nu ne văzuserăm de mult. El voia să termine învățământul tehnic și să capete diploma de mecanic. Îl ajutasem să intre la școala

tehnică de construcție a mașinilor, de pe lângă uzina de mașini Ljudinovsc.

După ce a terminat această școală, Valentin, la chemarea Comsomolului, a plecat în Orientul Îndepărtat. Acolo a lucrat lângă Vladivostoc ca mecanic șef în mină ; dar s'a îmbolnăvit și s'a înapoiat la Smolensc. Însănătoșindu-se după aceea, a început să lucreze ca șef al unei mari uzine electrice și a trebuit să înceapă cu montajul și instalația acesteia.

Jenia învăța la Crasnodar, la institut, unde era în ultimul an.

După cum am spus, fiul nostru cel mai mic, Ghenia, ne însoți și la Chiev și la Smolensc. Mergea pe 12 ani și zâmbea oarecum stingherit, dând din umeri, când cineva dintre noi îi aducea aminte cum îi lega mama fundițe albastre. Se socotea acum „mare“ și nu-i plăcea. (după cum se exprima el) „să fie desmierdat ca un vițel“ și purta cu mândrie, tot așa cum o purtasera înainte frații lui, cravata roșie de pionier. Desvoltat bine fizicește, el părea mai în vârstă decât era. Sub aspectul său serios, bălețesc, se ascundeau blândetea și gingășia. Avea capul plin de planurile cele mai năstrușnice, mâinile sale îndemnătice erau totdeauna ocupate, totdeauna meșteureau ceva.

Se pasiona pentru sport : iarna pentru patinaj și ski, vara pentru înot, vâslit, pescuit — fapt la care a contribuit mult viața noastră pe malul Niprului. Se ocupa de aeromodelism, dar mai puternică decât toate aceste „pasiuni“ era aceea „moștenită“ : mecanica. Nimic de mirare în asta ! Bunicul său fusese mașinist-mecanic, — tatăl, lăcătuș-mecanic, — fratele mai mare inginer constructor, cel de al doilea frate, mecanic-termotehnic. Ghenia avea acasă un adevărat atelier. Sub masă adunase lăzi cu scule și materiale. Pe masă avea menghine. Dacă intram la el, îl găseam stând aplecat deasupra menghinelor și piliind ceva. Îl întrebam :

— Ce faci tu aici, Gheniușă ?

— Uite, mă gândeam să fac un lucru. Nu știu însă dacă o să-mi iasă...

Din ambiție, nu-i plăcea să-și împărtășească planurile altora, până când munca plănuită nu era terminată cu bine.

Toate uzinele pe unde am trecut aveau parcuri de mașini destul de mari. În timpul liber pe care i-l lăsa învățătura, Ghenia se tot învățea pe lângă garaje. Era prieten cu toți șoferii ; adesea îl vedeai șezând lângă un șofer culcat sub mașină și

ascultând atent explicațiile acestuia. Era mulțumit mai cu seamă atunci când șoferii îl lăsau să facă singur o reparație simplă, să curețe sau să ungă vreo piesă de motor.

Pe când era băiețandru de zece ani numai, Ghenia s'a așezat pentru prima dată la volanul unei mașini și a condus-o singur pe șoseaua largă de lângă Chiev. Trebuia să-l fi văzut în clipa aceea cum îi scilipeau ochii de bucurie și cum se înroșise la față. El își alegea și tovarășii numai dintre acei care se interesau de mecanică și de tehnică. Uneori, Ghelia și cu mine ascultam discuțiile aprinse ale băieților și ne miram de unde știu ei atâtea !

Ghenia citea foarte mult despre problemele tehnice și mecanice. Ca ofițer de rezervă aveam destule cărți și manuale despre mașinile militare, printre care și despre tancuri. Ghelia le citi pe toate și ajunsese să se descurce foarte bine în particularitățile de construcție ale tancurilor.

Mama lui, care îi urmărea cu grijă activitatea școlară, îi întreba adesea :

— Ghenia, de ce nu-ți faci și tu lecțiile ca toți băieții ?

— Ce-s eu, tocilar ? răspundea Ghenia. Citesc odată și mi-e deajuns !

Avea întradevăr o memorie bună. Dar Ghelia nu se mulțumea cu răspunsul acesta și îi arătă că nu-l deajuns să frunzezească la repezeală materia. Ghenia, de acord cu aceste argumente juste, se așeza la masă și își deschidea manualele.

. . .

Totul părea că merge strună. Munca în uzină se desfășura normal. Băieții mai mari se pregăteau să-și ia sborul în viață. Când, deodată, se întâmplă un fapt grav, neașteptat...

Munca încordată și nervoasă din ultimii ani se răzbună și am căzut greu bolnav. Am zăcut în spital o lună și jumătate, apoi am plecat să mă îngrijesc la Essentuchi. Și chiar după tratament, sănătatea mea lăsa mult de dorit. Medicii nu-mi dădură voie să mă mai întorc la munca de uzină și mă sfătuiră să plec în Sud. A trebuit să predau lucrul... Apoi m'am hotărît să mă întorc la Crasnodar.

CAPITOLUL AL NOUALEA

IN FAMILIE

Stăteam lângă fereastra vagonului și ascultam cântecul roților, mă uitam fără voie, nerăbdător, la nisipul alburiu prin care își făceau drum apele repezi și turburi ale Cubanului. Încă puțin și vor începe să se zărească casele scunde ale suburbiei și clădirile înalte din cărămidă, cu hornurile roșii ale combinatului „Glavmargarin”, apoi catedrala cu clopotele ei argintii-cenușii, bătrânii tei din grădina publică și apoi trenul se va opri în gara din ...Crasnodar !

Câtă vreme am trăit la Smolensc, Ghelia și cu mine ne-am gândit adesea la Crasnodar ca la un liman liniștit. Făceam planuri să ne întoarcem la Crasnodar, să strângem toată fa-

milla laolaltă, să construim undeva, la marginea oraşului, o căsuţă albă, cu o grădină umbroasă, cu pomi fructiferi şi să trăim acolo liniştiţi, continuând a munci după puteri şi ajutându-ne copiii să-şi clădească viaţa. Asta nu înseamnă că noi voiam să ne îndepărtăm de problemele sociale şi să ne închidem în lumea strâmtă a vieţii fericite de familie. Numai că timpurile îţi permiteau acum să te gândeşti la o rânduire mai stabilă a vieţii şi noi înşine ajunsesem la vârsta când omul doareşte cu deosebire să trăiască printre ai săi. Rătăciserăm destulă vreme prin toată lumea, era timpul să acostăm la ţărm!... Şi iată că dorinţele noastre păreau a se împlini: ne înapoiam la Crasnodar. Dar în sufletul meu aveam îndoieli şi eram neliniştit: nu mă gândisem la o asemenea întoarcere. Mă simţeam bolnav şi încă prea slab pentru ritmul obişnuit al muncii. Asta trezea în mine o nesiguranţă apăsătoare şi o neîncredere în puterile mele şi mi se părea că pentru prima dată în viaţă mi-ar fi fost greu să răspund la întrebarea: „Ce va fi mâine?”

Trenul se opri. Aproape îndată am văzut în mulţimea care ne întâmpina faţa imbujorată şi emoţionată a lui Jenia. Iată că mă văzu şi el la fereastră:

— Ce bine îmi pare, ce bine îmi pare, dragii mei! zicea el.

Jenia nu ne întâmpina singur, avea lângă dânsul pe tânăra sa soţie, Maşa. Amândoi erau gătiţi tare frumos. Jenia purta costumul său cel bun, Maşa ţinea în mâini un buchet minunat de trandafiri roşii, pe care îl întinse cu sfială şi cu bucurie Gheliei, tot aşa de emoţionată ca şi ea.

Iată-ne acum acasă... Ce copii buni am! Casa e curată, ne aşteaptă masa pusă, cu flori pe ea şi cu o sticlă de vin.

Sănătatea nu-mi îngăduia să încep acum o activitate în Crasnodar. Economii, bineînţeles, Ghelia şi cu mine nu aveam. De două ori pe lună venea Maşa la noi şi ca să nu se vadă că-i fâstăcită, îmi şoptea pe un ton glumeţ, tainic:

— Dobândă pentru Jenia! Cu aceste cuvinte ea îmi băga în mâini un plic cu bani şi, râzând, fugea.

Dacă la scena aceasta asista şi Jenia, căuta să ia o înfăţişare indiferentă, absentă — ca şi cum toate acestea nu-l priveau câtuşi de puţin. Dar trebuie să mărturisesc că reuşea rar. De cele mai multe ori râdea şi el împreună cu Maşa, mă îmbrăţişa prieteneşte şi îşi lipea obrazul de părul meu.

Cât mă mustram acum pentru faptul că în clipele acelea amare de scădere a forțelor și a încrederii în mine, nu m'am gândit că am copii, care îmi vor veni întotdeauna într'ajutor, așa cum făcea Jenia.

Pe atunci el lucra la biroul de construcții al combinatului „Glavmargarin“. Câțiva ani, în timp ce Ghelia și cu mine fuseserăm la Chiev și mai târziu la Smolensk, Jenia trăise singur la Crasnodar.

La 21 ani terminase institutul și căpătase diploma de inginer mecanic. Iubea cărțile ca și înainte, citea mult, se ocupa și cu sportul, lucra în organizația Comsomolului, fiind secretarul organizației comsomoliste din facultate.

De această perioadă a vieții lui se leagă și o altă pasiune nouă, căreia i se dedică cu aceeași seriozitate pe care o puneă el ori de câte ori ceva îi stârnea interesul. Despre pasiunea aceasta a lui va trebui să vorbim mai amănunțit, pentru că a avut multă însemnătate în formarea caracterului său.

A început încă pe vremea când eram la Maicop. Odată, într-o vară, a venit să stea la noi câteva zile un vechi tovarăș al meu, care în vremea aceea era Comisar al Poporului pentru afaceri interne în Cazahstan. Veni cu o namilă de câine, un dobberman-pinci de un negru splendid și cu etichete de culoarea șocolatei. Jenia se îndrăgosti pur și simplu de acest dobberman. Și întradevăr, câinele era splendid. Avea o înfățișare feroasă și înspăimântătoare, încât îi se făcea frică să te apropii de el, dar era de o inteligență ascuțită și extrem de devotat stăpânului său.

Și pe Jenia îl cuprinse dorința să aibă un câine-prieten, la fel cu dobberman-ul negru și să-l dresese singur. Această dorință a lui Jenia se împlini de abia la Crasnodar. I-am dat bani, s'a dus la crescătoria de câini de pe lângă Osoaviachim¹, a făcut cunoștință cu președintele și și-a cumpărat un dulău frumos și tânăr cu numele de Vaps.

Jenia începu să participe cu sârguință la lecțiile pentru dresajul câinilor polițiști. Depuse atâta râvnă și seriozitate în noua lui preocupare, încât atrase atenția președintelui crescătoriei, Nicolae Pavlovici Sinenco, inginer de profesie, un om în etate, cu prestanță. Jenia și cu Nicolae Pavlovici se împriete-

¹ Osoaviachim — societatea pentru sprijinirea apărării țării, a aviației și a organizării apărării pasive. (N. T.)

niră, în cluda diferenței de vârstă. La aceasta a contribuit dragostea lor comună pentru câini și deasemenea faptul că în timpul acela Ghelia și cu mine eram plecați la Chiev. Rămăsese singur, singurel la Crasnodar și fiindu-i urit fără familie, Jenia simțea nevoia să se atașeze de cineva.

În casa lui Nicolae Pavlovici el a găsit tocmai ce pierduse : atmosfera familiară, blândețea și comunitatea de gânduri și pe deasupra o bibliotecă minunată. Într'însa erau adunate operele tuturor clasicilor ruși și ale celor mai mulți dintre clasicii străini, erau cărți de istorie, de filosofie, de artă, pe care Jenia le citea cu nesaț ori de câte ori avea câte un ceas liber. Când Jenia deveni un obișnuit „al casei“ bătrânului inginer. Nicolae Pavlovici și soția lui îndrăgiră băiatul ca pe copilul lor. Bătrânul inginer vedea în Jenia o natură voluntară, integră, atrasă spre studii, spre știință și împărtășea cu plăcere tânărului cunoștințele sale. La rândul său Jenia, prețuind mult cunoștințele și experiența de viață a lui Nicolae Pavlovici, îl răsplătea cu o încredere deplină și se știe că încrederea unui suflet curat, tânăr, atrage.

Nicolae Pavlovici avea doi dulăi, minunat dresați, Barri și Gold. Iar Jenia îl avea pe frumosul și inteligentul Vaps.

În zilele de sărbătoare, cei doi prieteni, bătrânul și tânărul, „lubitorii de câini“, erau văzuți plimbându-se pe malul celălalt al Cubanului cu câinii lor și cu aparate de fotografiat : Nicolae Pavlovici și Jenia erau, pe lângă toate celelalte, și fotografi amatori pasionați.

În timpul celor patru ani cât a studiat la Institut. Jenia îl lua în flecare an pe Vaps al lui și mergea la manevre¹. Și aceasta îi era de foarte mare folos pentru felul său de viață sedentară. Când începu să îndeplinească funcția de instructor onorific al crescătoriei de câini și nu arare ori participa cu „trupa“ de câini la paza grădinilor colhozurilor.

Toți prietenii lui Jenia îl cunoșteau pe Vaps, dar el se înfuria ori de câte ori îl rugau să demonstreze vreuna din figurile de dresaj ale câinelui.

— Vaps nu e „câine de circ“ ; el este un câine „de serviciu“ : serios, inteligent, care se respectă și știe ce înseamnă disciplina.

Merita să vezi cu câtă dragoste și credință îl răsplătea

¹ Manevre — exerciții cu câinii dresați. (N. T.)

Vaps pe tânărul său stăpân. Când acesta lucra nopțile la biroul său, inteligentul animal ședea ore întregi smîrnă la picioarele lui.

Odată, Mașa, cu care Jenia începuse tocmai să lege prietenie, îi spuse, prefăcându-se supărată :

— Dumneata susții că te porți frumos cu mine, că eu ocup un loc important în viața dumitale ; de ce atunci mă faci să fiu geloasă ?...

Jenia rămase contrariat auzind cuvintele acestea.

— Mașa, ce-i cu dumneata ? atât putu el să îndruge în apărarea sa.

— Da, da ! insistă Mașa, ascunzându-și zâmbetul. Nici nu vreau să-ți ascult apărarea. Uite, n'are să treacă mult și am să-ți-o dovedesc !

Și ea fugi, lăsându-l pe Jenia abătut și năucit.

Nu trecu nici o zi și ea își dovedi „dreptatea“. Jenia și Mașa se duseseră să se plimbe în renumita pădure de mestecenii a Crasnodarului. Vaps, bineînțeles, îi însoțea. De abia o luase Jenia pe Mașa de braț, când Vaps își vârî îndată capul său inteligent și serios între ei, cerând să i se dea și lui cuvenita atenție.

Mașa începu să râdă și spuse :

— Iată dovada ! Și dumneata mai încerci să negi !

Jenia îl bătuse ușor pe cap și-i porunci lui Vaps să meargă pe partea cealaltă, alături de dânsul.

Mai târziu, când Mașa deveni soția lui, ea se mai supăra adesea pe Vaps. Era destul ca tinerii căsătoriți să se așeze alături pe divan și să înfiripe o convorbire mai duloasă, că apărea ca din pământ și Vaps și punând capul pe genunchii lui Jenia, îl privea cu ochii lui expresivi. Părea că ar fi fost gata să întrebe : „Da' ce ? Sau poate că eu sunt de prisos în societatea voastră ?...”

* * *

Iată-ne, pe Ghelia și pe mine, bunici : Jenia avea o fetiță. Iute mai zboară timpul !... Dar prea am mers repede...

Care părinte nu cunoaște simțământul acela de neliniște, de bucurie, de vagă tristețe, când bagă de seamă că fiul sau fiica lor sunt preocupați de o altă legătură sufletească ? Trebuie să fii prea egoist ca să nu te bucuri de asta, mai cu seamă

dacă vezi că acest atașament este serios, curat și adânc și legat de o ființă care îl merită și care îl va aduce fericire. Întradevăr, ce poate fi mai plăcut și mai luminos decât prima dragoste a tinereții?... Și totuși, odată cu bucuria, apare la părinți, fără voia lor, și un alt sentiment, uneori mai puternic decât acesta : acela de tristețe, chiar de amărăciune. E greu să nu te gândești la faptul că fiul sau fiica ta pleacă, se îndepărtează de tine, iar tu, care ai pus atâta suflet și viață pentru educarea copilului tău, treci pe planul al doilea, cedând primul loc unei ființe noi, până acum necunoscute. Îți va veni mai ușor, însă, dacă ai fost prieten cu copiii tăi și dacă ei îți vor împărtăși ca unui prieten fericirea lor cea nouă !

Așa s'a petrecut și cu Jenia când a întâlnit o fată și a început s'o iubească. Ghelia și cu mine nu-l întrebam nimic, dar nici el nu ne ascundea nimic, nu tănuia și nu trecea sub tăcere noua sa fericire. și în asta consta mulțumirea noastră — a Gheliei și a mea — că am știut să devenim prietenii copilului nostru.

Jenia o cunoscuse pe Mașa la Institut. Ea era cu doi ani mai tânără decât el. De câteva ori venise la noi, împreună cu alți tineri din institut, și atât Ghelia, cât și eu am remarcat-o dela început printre colegii lui Jenia care se adunau seara în camera lui. În afară de gingășia exterioară, în afară de firea ei veselă, plăcută, această fată vioaie și sprintară îl atrăgea, fără să vrea, pe oameni prin însușirile ei sufletești. Veselia ei exterioară ascundea o mare delicatețe și sensibilitate. Mașa era un tovarăș bun ; prietenii și prietenele ei o iubeau. Pe măsură ce-o cunoșteau mai bine, îl descopereau noi calități. Fată serioasă, energică, ea își croia drum în viață cu dârzenie și perseverență. Tatăl ei, țaran emigrat în Cuban, murise pe vremea când ea învăța încă la școală. Mașa locuia cu mama ei. Terminând facultatea muncitorească a industriei de margarină, ea reuși să intre la Institutul de tehnologie.

Ghelia și cu mine am încuviințat alegerea lui Jenia și urmăream cu o atenție plină de simpatie cum se dezvoltau raporturile lor tinerești, cum prietenia se transformă în simțământul timid și ascuns al primei iubiri... Ne și bucuram pentru Jenia, dar ne și întristam... Ne părăsește bălatul nostru, gândeam noi, pleacă să-și croiască viața lui proprie... Ghelia și cu mine ne aminteam fără voie de anii tinereții noastre... Da, da,

atunci totul era altfel. Jenia nu trecuse nici prin a zecea parte din toate greutățile vieții pe care le cunoscusem noi, cei ce toată viața luptasem, laolaltă cu tot poporul, pentru ca urmașii noștri să fie liberi și mai fericiți decât noi!...

Observându-i pe Jenia și pe Mașa, ne bucuram văzând că în raporturile lor nu este nimic „de ochii lumii”, nesincer; era o dragoste tânără, înflăcărată și puternică, era o prietenie trainică, mai importantă decât oricare alt sentiment în raporturile dintre un tânăr și o tânără care se pregătesc să-și făurească pentru multă vreme o viață comună, trainică.

Curând, Ghelia cu mine și fiul nostru cel mic, Ghenia, am plecat la Chiev la uzina de placaj Darnița. Astfel că ceea ce a urmat între Jenia și Mașa s'a desăvârșit în lipsa noastră. De aceea cred că e mai potrivit să dau cuvântul chiar Mașei.

„Venea ploaia. Un nor negru, uriaș acoperea orașul și cerul se întunecase ca într'un amurg. Un vânt puternic se stărni și ridica praful. Uite, uite acum o să înceapă să toarne cu găleata. Ajung ori nu, înaintea ploii? — îmi spuneam, grăbindu-mă spre institut la ședința de birou a comitetului de Comsomol, a cărui membră eram. Când am ajuns în „Crasnala”, au început să cadă primele picături grele de ploaie, iar când am sărit pe treptele institutului, ploaia se deslănțui de-a-binelea... Încălzită de fugă, am alergat în camera încă goală, unde trebuia să se adune biroul și am făcut un tur de vals prin ea, cântând: „Cărămidă rea, dă, doamne, să stea...”

— Ei, și ajută la ceva descântecul ăsta? am auzit deodată o voce liniștită, ce mă făcu să mă opresc deodată și să tac văzând că nu sunt singură. În umbră, lângă fereastră, cu o carte deschisă pe genunchi, ședea într'un fotoliu Ignatov, student în ultimul an. Mă privea atent și serios și numai în ochi îi străluceau luminițele răsului. M'am înroșit până peste vârful urechilor și primul meu gând a fost s'o sbughesc din odale.

— Incotro? întrebă Ignatov. Și la urma urmei, de ce nu-mi răspunzi la întrebare? Asta nu e doar o simplă curiozitate; mă tem că ploaia o să împiedice ținerea ședinței de birou. Dacă dumneata cunoști descântecul care oprește ploaia, te-aș ruga foarte mult să-ți pui în practică puterea dumitale vrăjitoarească.

Am început să râd fără voia mea.

— Nu, descântecul meu n'o să ajute la nimic ! M'am apropiat de fereastra deschisă prin care venea o răcoare umedă, și am simțit mirosul de pământ reavăn și de frunze spălate de ploaie.

— Păcat, zise tot atât de serios Ignatov, ce să-i faci, o să trebuiască să așteptăm până va sta ploaia !...

Il cunoșteam pe Ignatov după activitatea sa din Comsomol : el era secretarul organizației comsomoliste din facultatea de mecanică ; imi plăcuseră întotdeauna simplitatea și modestia lui care te cucureau. Era în ultimul an : anul de diplomă. Spre deosebire de colegii lui, Ignatov (după cum observasem de mult) nu avea nici umbră de atitudine disprețuitoare sau măcar tutelară față de noi, „bobocii”.

Nu trecură nici cinci minute, când, uitând cu desăvârșire orice timiditate, intrasem într'o discuție aprinsă cu Ignatov despre cartea care era pe genunchii lui. Cartea aceasta era „Familia Forsythe” de John Galsworthy. Eu o apăsam călduros pe favorita mea, Irena. El însă imi spunea că în acest roman personajul integru și complex este James Forsythe.

Către sfârșitul conversației noastre despre „Forsythe”, se adunase destul tineret care ne asculta cu interes. Nu știu de ce, dar imi făcea mare plăcere faptul că Ignatov este la curent cu toate noutățile literaturii sovietice și străine și că are părerea sa personală asupra fiecărei cărți.

Mie imi erau foarte dragi cărțile și întâlnind aceeași dragoste pentru cărți și la alți oameni, mi se părea întotdeauna că am găsit „un suflet geamăn”... Dela vârsta de patrusprezece ani, înainte de a intra la institut, lucrasem la bibliotecă ; această muncă imi plăcea foarte mult și m'am despărțit cu regret de ea. Locuiam pe vremea aceea la o rudă, care conducea o mare bibliotecă științifică la Institutul de construcții. Ea mi-a insuflat dragostea pentru cărți și pentru lectură ; sub conducerea ei am învățat munca de bibliotecară. Când am împlinit optsprezece ani, conduceam biblioteca școlii sovietice de Partid din Cuban.

În Evghenie Ignatov am găsit un prieten. Era un om care iubea ca și mine cărțile, un om căruia îl puteai împărtăși părerile asupra oricărei lucrări citite și care mă înțelegea întotdeauna, chiar dacă se întâmpla să nu fim uneori de acord. Mai mult decât atât : sub influența lui am învățat să înțeleg mai bine cărțile, să le prețuiesc mai mult și mai serios, să le

privesc nu numai cu inima, ci și cu mintea. Ne împrumutam mereu unul altuia cărți. Eu îi aduceam lui Ignatov noutățile din biblioteca pe care o conducea ruda mea, iar el îmi aducea cărțile lui preferate, foarte adesea operele clasicii, din biblioteca bătrânului inginer Nicolae Pavlovici. Totdeauna îmi bătea inima de bucurie când vreunul din tovarășii sau prietenii mei îmi striga : „Mașă, du-te, că ți-a venit „absolventul“ !

Primăvara era în toi : splendida, însoțită și caldă primăvară din Cuban ! Grădinile înfloreau năvalnic, pretutindeni aerul era îmbălsămat de mirezme gingașe și mbătătoare, iar pe străzi se scutura o ninsoare de petale albe și trandafirii.

În zilele acestea trăiam ca într'un vis, cu presimțirea bucuriei și a fericirii, când ai vrea parcă să rătăcești nopți întregi prin orașul scaldat în lumina lunii, să asculți privighetorile în grădină, în fața ferestrei... Cu greu izbuteam să înfrânez în mine această pornire și să mă apuc de muncă... Și muncă era din plin : se apropia sesiunea examenelor de primăvară. În zilele acestea mă întâlneam cu Ignatov mai rar și schimbul nostru de cărți aproape că încetă. Știam că și el lucrează mult, că își termină proiectul de diplomă.

Odată, în toiu sesiunii de examene, în ajunul unei zile de sărbătoare, am auzit spre seară cum cineva striga în curte : „Veniți repede, uitați-vă ce câine minunat !”

M'am uitat pe geam și l-am văzut în curtea institutului pe Ignatov cu un grup de studenți. La picioarele lui stătea un dulău uriaș, care privea cu o demnitate liniștită tineretul din jurul său. Mi s'a părut că Ignatov slăbise de când nu-l mai văzusem și că se uita în jurul său ca și cum ar fi căutat pe cineva. Am ieșit repede în curte. Tocmai în clipa aceea unul din studenți îl ruga pe Ignatov să-l pună pe câine să facă o „scamatorie”. Ignatov îi răspunse că Vaps al lui nu e câine de circ. În clipa aceea el mă văzu, privirile noastre se întâlniră, îmi zâmbi și aplecându-se la urechea lui Vaps, îi șopti ceva... Vaps sări din loc și am rămas uimiți când l-am văzut urcându-se repede și cu îndemânare pe scara de incendiu. Urmăream inteligentul animal cu sufletul la gură. Când ajunse la înălțimea etajului al doilea, Ignatov îi porunci : „Înapoi !”. Cu băgare de seamă și fără grabă, Vaps coborî înapoi pe scară și după câteva clipe ședea din nou la picioarele stăpânului său, dând încetișor din coadă, complet indiferent la aplauzele noastre entuziaste. Scurt timp după aceea,

Ignatov, însoțit de câinele lui minunat, plecă. Mai înainte însă îmi spusese :

— Dacă vrei să mai vezi de ce e în stare Vaps al meu, mergem mâine afară din oraș !

Eu am rămas o clipă pe gânduri.

-- Hai să mergem, repetă Ignatov și am simțit în vocea lui nesiguranța și teama că voi refuza. E atât de frumos acum afară din oraș și... și, zău așa, ai nevoie de puțină odihnă după examene !

— Bine, am răspuns eu repede, întinzându-i mâna la despărțire. El mi-o strânse tare cu degetele lui puternice.

Afară din oraș era intradevăr minunat. Adia un vânt cald, pe cer se fugăreau nouri ușori, bucălați și umbrele lor alergau lute pe câmpiile verzi. Eram cuprinsă de o nespusă bucurie și îmi venea să sburd, să sar, să cânt și să râd. La început sfiala lui Ignatov m'a intimidat oarecum. Afară de asta, venise cu el și bătrânul său prieten, inginerul Nicolae Pavlovici, cu cei doi câini și eu mă simțeam totdeauna stîngherită față de oamenii pe care nu-i cunoșteam bine. M'am obișnuit însă repede și nu-mi amintesc să fi fost de multe ori atât de bucuroasă și cu sufletul atât de ușor ca în timpul acestei plimbări afară din oraș. Priveam cu interes la ciudata pereche de prieteni, la tânărul plin de viață și la liniștitul și înțeleptul bătrân. Dar cu și mai mare interes mă uitam la năsdărăniile pe care le făceau, la porunca lor, cei trei câini. Acum de abia am înțeles ce înseamnă adevăratul dresaj și câtă trudă și răbdare îți trebuie pentru aceasta.

La întoarcere, după ce ne-am luat rămas bun de la Nicolae Pavlovici, pe când Jenia mă conducea spre casă, i-am spus răsând că : „nu pot să n'o plâng pe fata care îi va deveni soție ; n'o să poată nici ea, săraca, evita dresajul”...

După ce se gândi, Ignatov răspunse foarte serios că în raporturile dintre oameni are mare însemnătate o voință fermă și îndreptată către un scop precis.

— Iată un exemplu concret, adăugă el. Poftindu-te ieri să ne plimbăm, eram convins că nu mă vei refuza !

Eu m'am supărat și i-am răspuns că, în primul rând, a gândi și a vorbi astfel este o îndrăzneală și, în al doilea, că ieri, când m'a invitat, înfățișarea sa nu era deloc aceea a unui dresor autoritar ! El se intimidă, se înroși și eu, bucurându-mă de încurcătura lui, l-am mai luat puțin peste picior.

Trebue să recunosc însă că în cuvintele sale era mult adevăr. Mai târziu, în timpul vieții noastre comune, eu mă supuneam aproape fără să vreau voinței sale cu toate că niciodată nu am avut un caracter slab. El nu cerea niciodată nimic, nu insistă asupra niciunui lucru. Era destul să spună : „Mașenca, trebue să facem așa” și eu eram de acord...

Terminând cursurile, am trecut în anul al patrulea.

La 30 Iulie a avut loc susținerea proiectelor de diplomă.

Sala de festivități era împodobită cu flori și drapele. Pe pereți atârnavu schițele studenților absolvenți. Acei ale căror schițe, prinse pe planșete de lemn, erau în fața catedrei acoperite cu pânză roșie, își sărbătoreau azi „onomastica”. Ei purtau numele de „studenți” pentru ultima oară în viața lor. Printre ei se număra și Jenia. Da, acum eu nu-i mai spuneam tovarășul Ignatov, sau Evghenie Petrovici, ci doar Jenia... Ca și tovarășii săi, era îmbrăcat ca de zile mari. Emoționat, aștepta sunetul clopoțelului, care va vesti că membrii comisiei își vor ocupa locurile. Clipa hotăritoare sosi : președintele comisiei îl invită la catedră pe Evghenie Petrovici Ignatov, citi titlul proiectului de diplomă : „Hidro-uzina cu o producție de 217 tone grăsimi alimentare pe zi”. Jenia nu părea neliniștit și zâmbetul lui obișnuit, bun, nu-l părăsise nici acum. El vorbi simplu și clar despre particularitățile proiectului său, arătă sistemul, bine conceput, al dirijării și distribuirii ; dădu răspunsuri amănunțite la întrebările comisiei. Intregul său proiect era gândit cu grijă și cu dragoste dela început până la sfârșit și executat în amănunțime.

Membrii comisiei se consultară între ei, zâmbiră mulțumiți și nu-l mai puseră nicio întrebare.

Cu fața luminată de fericire, tânărul absolvent cobori de pe estradă.... inginer ! În hotărîrea sa, Comisia de Stat de calificare spunea : „cetățeanul E. P. Ignatov și-a susținut proiectul de diplomă cu mențiunea „excepțional”, pe baza celor de mai sus acordându-i-se titlul de inginer-mecanic”.

Tovarășii îl înconjurară pe Jenia. Felicitări, răsete, glume. Cineva îi oferî un buchet mare de flori. Acest buchet a stat multă vreme după aceea în camera mea, amintindu-mi de ziua solemnă a examenului.

După terminarea institutului, Jenia a plecat la părinții săi la Smolensk. Apoi, întorcându-se la Crasnodar, a început să lucreze la biroul de construcții al combinatului Glavmar-

garin, ca inginer constructor. Iși iubea foarte mult meseria, lucra cu toată seriozitatea și cu o mare pasiune ; doar asta era prima lui muncă de sine stătătoare și era gata să-i sacrifice tot timpul său.

Locuiam în acea vreme fiecare într'alt oraș. În toamnă, când se începură studiile la institut și eu trebuia să muncesc din răspuțeri, ne vedeam destul de rar. În schimb, acum fiecare întâlnire a noastră era deosebit de prețioasă. Tot mai mult și mai profund mi se desfășura în față bogăția sufletească a acestui tânăr modest și reținut și mă puteam mândri cu prietenia și încrederea lui. Câte seri frumoase n'am petrecut în iarna aceea în odăița mea cea mică, citind cu glas tare și discutând ! Cât eram de fericită când, după toate muncile și îndatoririle din timpul zilei, mă cuibăream cu un lucru de mână în vechiul și confortabilul fotoliu și-l ascultam pe Jenia, care îmi citea cu glas tare pagini din cărțile noastre preferate. Citea surprinzător de simplu, ca și cum ar fi povestit ceva ce i s'ar fi petrecut chiar lui și mă impresiona adânc vocea lui liniștită și duloasă.

Multe cărți frumoase am citit împreună în iarna aceea și de multe din ele ne legau amintiri scumpe, ce ne făceau să ne simțim și mai apropiați sufletește, și mai strâns legați unul de altul. Pușchin, Turgheniev, Herzen, Stendhal, Byron, Dickens erau prietenii noștri, martorii apropierei noastre, al dragostei noastre...

Și uneori, lăsând cartea la o parte, Jenia îmi povestea despre părinții și frații lui și totdeauna punea în vorbele sale o deosebită gingășie și căldură. Eu îi cunoșteam prea puțin familia, deoarece fusesem acasă la Jenia doar de vreo trei, patru ori, împreună cu un grup mare de tineri. Alteori îmi povestea cu pasiune despre munca lui, împărtășindu-mi planurile pe care și le făurea, în ce privește reconstrucția unor uzine ale combinatului. Mă uimea pasiunea creatoare cu care vorbea Jenia despre munca sa și eram uneori chiar puțin geloasă : mi se părea că el este atât de pasionat de muncă, încât pentru mine rămânea prea puțin loc în viața lui. Mi-aduc aminte că mă încânta imbinarea armonioasă a însușirilor pe care le avea Jenia : dragostea de familie, de Patrie, de oameni, pasiunea pentru muncă, adâncă convingere în victoria marilor idei care formează cuprinsul vieții noastre. Toate acestea laolaltă mă făceau nu numai să-l iubesc pe Jenia,

dar să-l și stimez, să caut să merit prietenia și dragostea lui.

Primăvara, în Mai, am plecat pentru două luni la Lenin-grad, pentru a face practică în producție. Mă duceam pentru prima dată la Leningrad și era tocmai pe vremea „noptilor albe”. Frumosul oraș mă încântă. Noutatea impresiilor mă copleșea, iar pentru început acest fapt îmi alină parcă și amara despărțirii de Jenia. Primeam aproape zilnic scrisori duioase, calde, pline de dor... Uneori găseam în ele versuri scurte, dar triste, izvorite din adâncul inimii. Mi-era tot mai tare dor de Jenia și acum nu mă mai atrăgeau nici frumusețile Lenin-gradului ; mă simțeam atrasă cu tot sufletul acasă, la Crasnodar. Când ne-am revăzut, ne-am dat amândoi bine seama cât de mult însemnăm unul pentru celălalt...

Jenia a deschis de mai multe ori vorba despre căsătorie, despre faptul că noi trebuie să fim împreună, că trebuie să ne clădim împreună viața. Eu îl rugam să aștepte. Mai aveam doar un singur an ca să termin institutul și mă temeam ca viața de familie să nu influențeze asupra studiilor mele.

Dar într-o zi de toamnă, el a venit la mine neliniștit și îngândurat. La întrebarea mea îngrijorată : „Ce s'a întâmplat ?” își scoase în tăcere șapca : era tuns scurt, cu mașina. Jenia îmi spuse că este luat la armată și că peste câteva zile va pleca la unitate.

— Mașenca, spuse el, eu plec pentru un an... Vreau să plec convins că drumurile noastre nu se vor despărți. Te rog, haidem mâine la Oficiul Stării Civile să ne căsătorim. Am toată încrederea în realitatea și tăria sentimentelor tale pentru mine, dar e mai bine așa. Și, ca să-ți spun drept, am să mă simt mai liniștit...

M'am zăpăcit puțin și l-am întrebat : părinții tăi vor fi de acord ? Nu mă cunosc deloc ! Imi răspunse că în primul rând ei mă cunosc foarte bine din spusele lui și din scrisori, și în al doilea rând vor aproba oricând alegerea aceasta, pentru că au deplină încredere în el.

A doua zi ne-am căsătorit ; am trimis o telegramă părinților lui Jenia la Smolensk și seara am poftit câțiva din prietenii noștri să bea cu noi un pahar de vin dulce și rubiniu de Cuban, numit romantic „Ochiul negru”.

Trecură câteva zile și Jenia îmi spuse că nu mai pleacă : obținuse amânarea de incorporare, pentru vedere slabă.

Prietenii începură să glumească, spunându-mi că Jenia m'a

păcălit strașnic și că eu „am căzut în capcana ce mi-a întins-o”. După o lună m’am mutat la dânsul, în locuința părinților săi, unde până atunci el locuise singur.

Așa a început conviețuirea noastră și de abia atunci l-am prețuit pe Jenia pe deplin. El era nu numai soțul meu, tatăl micuței mele fetițe, dar și cel mai bun prieten al meu, „lumina și bucuria vieții mele...”

* * *

Încă înainte de a termina institutul, Jenia venea în fiecare vacanță la noi la Smolensc. Multă dragoste și gingășie ne dăruia el, mie și Gheliei în zilele acelea rare când, eliberat de toate grijile, ne aparținea numai nouă, familiei ! Cu această ocazie a început să vorbească cu noi de planurile sale de viitor. Se sfătuia cu noi întotdeauna înainte de a lua vreo hotărâre importantă.

— Sfătuește-mă, tată, cum e mai bine să fac, îmi zice el odată. Intrucât sunt unul din studenții cei mai buni, mi se propun două posturi. Unul la Novosibirsc, un post de conducător tehnic, cu salariul de 750 ruble, iar altul la Crasnodar, de inginer constructor, la combinatul Glavmargarin, cu salariul la început numai de 300 ruble... Stau la îndoială ce să aleg...

— Pentru mine problema e clară, am răspuns eu. Conducător tehnic poți să fii oriunde și oricând, să alergi însă după un salariu mare, la începutul vieții tale de muncă, asta nu e bine. Desigur, lucrul de căpetenie este interesul pentru muncă, iar munca de inginer constructor poate să-ți dea mai multă satisfacție. În munca aceasta tu vei progresa, îți vei îmbogăți și îți vei adânci cunoștințele. Acesta este, Jenia, drumul sigur ca să ajungi un inginer serios, pregătit din toate punctele de vedere. Iar în ce privește salariul mic, n’o să ne prăpădim !... Uite, vezi, mama și așa ți-a pregătit o șuncă și o bucată de slănină pentru drum ! am încheiat, glumind.

Jenia îmi ascultă sfatul. Rămase la Crasnodar și începu să lucreze la combinatul Glavmargarin ca inginer constructor. Mai târziu, Mașa îl tachina de multe ori :

— Ei, da’ strașnic constructor al combinatului mai ești ! Eu lucrez la uzina de margarină și tot primesc mai mult decât tine : 560 ruble !

— Bine, bine, nu te lăuda și nu râde ! Cine râde la urmă, râde mai bine !

Aceștia au fost primii pași în viață ai copilului nostru cel mare. El se ținea zdravăn pe picioarele sale și părea curajos pe drumul ales. Curând după căsătorie avu o fetiță ; trăla deacum o viață independentă. Dar în aceeași vreme, legăturile puternice de dragoste și prietenie care îl legau de Ghelia și de mine nu slăbeau cu nimic. Pentru noi, el rămânea și mai departe băiețelul nostru drag, iar noi pentru el eram ca și înainte — ființele cele mai apropiate și mai scumpe.

Pe Ghelia și pe mine nu ne frământau probleme speciale în ce privește educația copiilor noștri.

După cum s'a putut vedea din povestirea mea, noi munceam întotdeauna mult, căutam să fim, în măsura puterilor noastre, membri folositori ai societății sovietice și, la drept vorbind, nici nu aveam timpul să dăm o atenție deosebită educației copiilor. Totuși nu mă sfiesc să cred că atât eu cât și Ghelia am realizat mult în problema educației copiilor noștri. În familia noastră ei au văzut dragoste, prietenie, respectul reciproc. Ei au crescut în dragostea pentru muncă și pentru oameni, în spiritul de participare la viața obștească și la luptă. Ei au cunoscut în fine credința în marile și nemuritoarele idei care ne călăuzeau viața.

Lui Evghenie și lui Ghenia li s'a conferit înaltul titlu de Eroi ai Uniunii Sovietice. Ce înseamnă un erou ? În înțelesul nostru sovietic, e omul care își îndeplinește cinstit, conștiincios și cu abnegație datoria de fiu al Patriei sale. Iar pe oamenii aceștia li educă nu numai familia, dar și toată țara noastră, întregul popor și orânduirea noastră socială, Partidul, Comsomolul și părintele și învățătorul nostru, Stalin.

Dovada acestui fapt este eroica epopee a luptei poporului sovietic împotriva dușmanului în zilele Războiului de Apărare a Patriei și avântul eroic în muncă al poporului sovietic în zilele de reconstrucție de după război.

* * *

Indată ce m'am simțit din nou în putere, m'am dus la comitetul de ținut al Partidului și am cerut să fiu repartizat în muncă.

Conducătorul Direcției Industriei Alimentare îmi propuse locul de ajutor al său, dar mie (care lucrasem mulți ani în producție, în uzine) mi-era groază de munca de birou și am preferat să mă apuc de altă treabă : am primit postul de conducător al unui combinat în care intrau și uzinele din Crasnodar al căror director fusesem cu câțiva ani în urmă.

În fața mea se deschidea un vast câmp de activitate și eu, care eram dornic de muncă, mă bucuram dinainte că mă voi putea dărui din nou muncii. Făcusem până atunci câteva călătorii în raioanele din jur pentru ca să-mi dau seama de situația materiei prime, fără care, bineînțeles, nu se puteau obține intensitatea și avântul în muncă pe care îl doreau.

Dar un nou acces al boalei mele de ficat mă împiedică în planurile mele. Am fost din nou trimis la sanatoriu. Mă chinuiau gândurile cele mai negre. Am să ajung oare un invalid, va trebui să „ies din rânduri ?“ N'aveam încă nici cincizeci de ani, eram plin de energie, de vlagă și dacă n'ar fi fost boala asta blestemată, aș mai fi putut lucra mult în folosul Patriei...

Ieșind din sanatoriu, nu îndrăzneam să mă apuc de o muncă mai importantă și am fost foarte mulțumit când mi s'a propus postul de director adjunct al institutului chimico-tehnic din Crasnodar (pe care îl absolvise Evghenie).

Mă uitam, fără voia mea, cu „invidie” la fiul meu cel mare, om tânăr, sănătos și plin de putere, care trăla și muncea cu pasiune.

Cu cât sarcinile erau mai complicate și mai de răspundere, cu cât erau mai grele proiectele și schițele pe care trebuia să le execute, cu atât Jenia se apuca de lucru cu mai multă plăcere și tragere de inimă. Fericită tinerețe a avut băiatul meu ! S'a putut bucura din plin de cea mai mare fericire a omului : aceea de a putea munci cu dragoste și bucurie.

Multe din mașinile și aparatele din atelierele uzinelor combinatului erau executate după schițele și calculele lui Evghenie.

Când trecea prin atelierele uzinelor, el se uita cu mândrie la ele și nu odată îi spuse soției sale :

— Mașenca, e plăcut să știu că munca ta capătă viață și se intrupează în lucruri vizibile. Uite, vezi, macaraua asta, frezele acestea au să servească mult timp, până când vor fi înlocuite cu altele mai bune, mai perfecționate, pe care poate că le voi construi tot eu...

După un timp, Evghenie fu numit inginer șef constructor al secției tehnice a combinatului.

Pasiunea muncii productive se îmbina la el cu activitatea socială pe care nu o privea ca o simplă datorie obștească, ci punea tot sufletul la îndeplinirea ei.

Când Evghenie venise la combinat, era comsomolist. Membru al biroului de Comsomol, conducea și cercul politic, se ocupa de instrucția militară și adesea trebuia să plece în raioane tot cu munca politică. Îndeplinea toate sarcinile ce-i erau trasate și nimeni nu l-a văzut vreodată obosit, enervat, sau vătându-se de greutatea muncii.

În anul 1939, Evghenie a fost primit candidat de Partid, iar în anul următor a fost admis ca membru.

Pentru fiul meu cel mai mare, aceasta a fost o zi însemnată.

Spre sfârșitul unei zile de muncă, Jenia primi un telefon dela comitetul raional.

— Ignatov, ești convocat astăzi la șase la birou...

Înima a început să-i bată puternic. A bănuț că este chemat pentru ca să i se înmâneze carnetul de membru. Toată viața lui așteptase această clipă și nu se îndoise de venirea ei. Dar acum îl cuprinsese o asemenea emoție, încât nu mai fu în stare să lucreze, se ridică dela masă și umblă multă vreme încocoace și încolo prin birou. Apoi îi telefonă soției sale :

— Mașa, sunt chemat la ora șase la raion... De ce?... Nu știu, ocoli el. Să mă aștepți. Am să vin să te iau, o să mergem împreună acasă... O să trecem pe la tata.

Mașa se alarmă : „Ce s'a întâmplat ? De ce îl cheamă pe Jenia la raion?... Oare va trebui să plece iarăși undeva ? Se uita întruna la ceas. În fine, laboranta îi spuse Mașei : „A venit !“

La uzina unde lucra Mașa, toți îl cunoșteau bine pe Evghenie. Mașei îi fu destul să-și arunce o singură privire asupra lui, ca să i se risipească orice urmă de îngrijorare : se întâmplase un eveniment important, însă plăcut. Ochii lui Evghenie străluceau și el zâmbea. Tăcut și cu un gest solemn, el scoase din buzunarul dela piept un carnet mic, legat în piele „imitație de șopârlă“ și îl întinse Mașei, care îi sări de gât.

— Te felicit !... Da' unde ai găsit o legătură așa de frumoasă ?

— Am cumpărat-o de mult, recunosc naiv Evghenie.

Viața își urma cursul...

Vă aduceți oare bine aminte de această viață ? Pentru mulți dintre tinerii mei cititori, anii dinaintea războiului au fost anii copilăriei și ai tinereții ; în perioada asta, omul privește rar spre trecut și de cele mai multe ori consideră prezentul minunat, un lucru obișnuit, fără să se gândească la prețul cu care a fost el dobândit și cu câtă strădanie a fost clădit.

Vă amintiți cuvintele tovarășului Stalin ? „E o plăcere și o bucurie să știi pentru ce au luptat oamenii noștri și cum au obținut ei această biruință istorică de importanță mondială. E o plăcere și o bucurie să știi că sângele vărsat din belșug de oamenii noștri n'a fost vărsat în zadar, că el și-a dat rezultatele" ¹.

Pentru noi, oamenii din vechea generație, aceste cuvinte cuprind prețuirea vieții noastre, a muncii noastre.

Da, aceasta a fost o epocă fericită. Deasupra țării noastre lumina soarele Constituției Staliniste și la căldura lui, dătătoare de viață, omul creștea, se desvolta, își îndrepta umerii, pășea curajos și vesel înainte. Nu degeaba în anii aceștia țara noastră a devenit țara recordurilor, țara eroilor muncii pașnice, creatoare, a aviatorilor neînfricați și viteji, a exploratorilor arctici, a savanților, a constructorilor, a măestrilor artei.

Și viața noastră se desfășura la fel cu viața întregii țări...

Eu lucram la institut, Jenia și Mașa la combinat, Ghenia învăța, Ghelia gospodărea. Numai Valentin nu era cu noi : el locuia undeva spre apus ; era tare ocupat și, spre părerea noastră de rău, ne scria destul de rar.

Trăiam așa cum trăiau probabil în anii aceia majoritatea oamenilor sovietici : prietenoși și fericiți, mulțumiți de viață și tinzând totodată să ne făurim prin munca noastră o existență mai fericită, mai plăcută și mai utilă.

Acum, când după atâția ani îmi amintesc de viața aceea, o simt plină de căldura bucuriilor de familie, însoțită de razele muncii pașnice. Noi nu eram surzi și orbi la ceea ce se petrecea dincolo de granițele noastre, în lumea frământată de răz-

¹ Stalin : „Problemele leninismului“, ed. II, P.M.R., pag. 846. (N. R.)

boi, dar în zilele acelea cred că nu ne dădeam limpede seama cât de mari vor fi încercările prin care aveam iarăși să trecem și că va trebui să punem la încercare ceea ce formează temelia vieții noastre pașnice și fericite — măreața unitate a poporului sovietic.

În ziua de 22 Iunie 1941, deși era duminică, m'am dus pe la ora opt dimineața la lucru, la institut. Era o minunată dimineață însorită. Nu se încălzise încă și aerul era atât de curat și de străveziu, încât trăgându-l în piept îți se părea că sorbi apă de izvor. Aveam cugetul liniștit și fericit...

Cum în dimineața aceea nu deschiseseam încă aparatul de radio, de abia la institut am aflat că Germania a atacat în mod mârșav Uniunea Sovietică...

Și ziua aceasta a marcat un hotar de neșters între viața pașnică de ieri și viața aceea nouă, care se ridica din vâlvătaia și din tunetul furtunii războiului, în fața fiecăruia dintre noi.

CAPITOLUL AL ZECELEA

INCERCAREA

Război...

Aici la noi, soarele luminează pașnic și liniștit, vântul foșnește în frunzele castanilor din dreptul ferestrei, în timp ce acolo în apus, dușmanul calcă pe pământul nostru. Acolo curge acum sângele oamenilor noștri, orașele noastre în flăcări se prefac în praf și scrum...

Cum poate oare înțelege mintea toate acestea, cum pot ele încăpea în inima noastră ? Firește, noi eram totdeauna gata să înfruntăm furtuna războiului, eram pregătiți, dar noi suntem oameni vii, plămădiți din carne și sânge, noi iubim viața, munca noastră, pământul nostru și, oricât eram de pregătiți, pri-

mejdia ce se abătuse asupra Patriei noastre, asupra soartei fiecăruia, nu putea și nu trebuia să ne lase nepăsători.

În ziua aceasta, simțeai că nu poți rămâne singur. Doreai să te găsești printre oameni... Semenii tăi îți deveniseră parcă mai apropiați, mai înrudiți. Printre tovarăși, fiecare căuta și găsea sprijin, credința fermă (care exista de altfel și fără asta) că unitatea și frăția poporului sovietic stau nezdruccinate în fața celor mai grele încercări.

Seara se adună la noi toată familia. Venise Jenia cu Mașa. Am vorbit puțin. Dar numai faptul că eram împreună ne-a liniștit. Mă uitam la ființele cele mai apropiate și mai dragi pe care le aveam și mă gândeam cum vor ieși ele din încercările pe care războiul le punea în fața noastră...

— Unde o fi Valia al nostru acum? întrebă încet Ghelia.

Nimeni nu răspunse. Valentin lucra aproape de graniță. El era mai aproape de dușman decât noi...

Mulți ani în urmă, când hoardele vrăjmașe atacaseră tânăra Republică a Sovietelor, Ghelia și cu mine, tineri pe atunci, ne dusesem la comitetul raional al Partidului și cerusem să fim trimiși pe front.

Ni se părea atunci că singura cale de urmat era să apărăm ceea ce cucerisem luptând în anii noștri de tinerețe. Iată că dușmanul ataca din nou înfăptuirile pentru care luptasem noi și pe care le construiseam zi de zi, până când ne-a albit părul. Și acum să nu mă mai duc să mă bat din nou cu dușmanul? Era natural ca primul meu pas, primul meu impuls să fie acela de a cere să fiu înrolat în rândurile Armatei Roșii ca să apăr pământul Patriei.

De data aceasta am intrat la cercul de recrutare al orașului, cu „rândurile strânse”: aduceam cu mine doi fii. Unul, Evghenie, în plină tinerețe și forță, altul, Ghenia, în zorii tinereții sale. Lipsea dintre noi Valentin. Dar eram sigur că nu va rămâne mai prejos, că își va găsi și el locul printre apărătorii Patriei. Ghelia, din primele zile ale războiului, s'a dus să lucreze la spital.

Amândoi copiii erau emoționați. Mă uitam cu duioșie și cu mândrie la fețele lor grave și îngândurate și parcă niciodată până atunci nu i-am simțit atât de dragi și apropiați! Cât eram de bucuros să pot da Patriei, în afară de mine, care nu mai eram tânăr, încă doi ostași!...

Desigur, Ghenia era încă bălețandru, dar când eu și Ev-

ghenie am spus că mergem la cercul de recrutare, și-a luat și el șapca ; eu nu i-am spus niciun cuvânt. Nu puteam să-l împiedic să vină cu noi.

Nu vedeam niciun fel de eroism în faptul că eu și fiil mei ne arătasem dorința de a lua arma în mână. Așa făceau în zilele acelea milioane de oameni sovietici. Asta era doar manifestarea consecventă a dragostei față de Patria Socialistă, a credinței față de popor, față de Partid și față de conducătorul nostru, Stalin. „Datoria e frumoasă când o plătești“, spune un proverb popular și iată, noi ne duceam să ne împlinim datoria. În afară de asta, înțelegeam limpede fiecare din noi că războiul acesta va fi un război aparte, că ne vom lupta nu numai să apărăm glia și libertatea noastră, dar și pentru marile idei care însuflețesc viața noastră, pentru comunism.

Dar care dintre cei ce-au trăit acele zile mărețe și năpraznice n'a avut aceleași simțăminte și aceleași gânduri ? Și care din noi nu cunoaște sentimentul de amărăciune ce l-ar fi cuprins dacă, dintr'o pricină sau alta, s'ar fi pomenit dat la o parte în ciocnirea cu dușmanul ?

Tocmai așa s'a întâmplat la început cu noi toți. Pe mine (care eram în categoria a treia ca situație militară, din cauza boalei și a vârstei) mă lăsară în rezervă. Pe Evghenie refuzară să-l primească în rândurile Armatei Roșii, ca fiind unul din inginerii constructori cei mai calificați, care trebuia utilizat la crearea unei noi instalații la un combinat de mare însemnătate pentru apărare. Cât despre Ghenia, pe el nu l-au luat fiindcă era un copilandru, un școlar de șaisprezece ani...

Toate insistențele noastre au fost zadărnice. Atunci, eu și cu Evghenie ne-am înrolat în miliția populară. Curând după asta am fost numit ajutor de comandant al regimentului orașenesc al miliției populare, pentru instrucția de luptă, iar Evghenie a fost numit comandantul companiei de miliție populară a combinatului său. Ghelia lucra zi și noapte la unul din spitalele orașului, unde și începuseră să sosească primii răniți.

Despre Valentin nu aveam încă nicio știre și eram foarte neliniștiți de soarta lui .

Cât de mult se schimbase totul în câteva zile ! Toată viața devenise alta. Voiam să spun că se schimbase însuși sensul și esența vieții, dar m'am gândit îndată că ar fi fost nedrept să spun asta. Sensul și esența vieții noastre a fost întotdeauna lupta pentru comunism și așa a și rămas. Numai că în zilele

războiului, această luptă a căpătat forme noi, aspre, severe, combative, care dintr'odată au prefăcut și felul nostru de viață, subordonându-l legilor războiului.

În dimineața zilei de 3 Iulie, în inimile oamenilor sovietici au pătruns cuvintele lui Stalin : „Tovarăși ! Cetățeni ! Frați și surori ! Ostași ai armatei și flotei noastre ! Vouă mă adresez, prietenii mei !...”

Părea că în zilele acestea nimic nu era cu neputință pentru inimile oamenilor sovietici, nu exista jertfă pe care fiecare dintre noi n'ar fi făcut-o pe altarul Patriei. Lucram zi și noapte, uitând de somn, de mâncare și tot ce făceam ni se părea prea puțin.

Aproape din primele zile ale Războiului de Apărare a Patriei — traducând în fapt lozinca întregului popor „Totul pentru front” — am început, în institutul nostru chimico-tehnologic din Crasnodar, să fabricăm medicamente. Apoi, în laboratoare speciale (pentru care am afectat nu numai clădirile noastre pentru studii, dar și clădirile altor institute), am organizat fabricarea materialelor explozive : capse, detonatoare, explozivi pentru grenade și mine și amestecuri incendiare împotriva tancurilor.

Chiar înainte de începutul Războiului de Apărare a Patriei, directorul combinatului Glavmargarin, cunoscând experiența mea în industria placajului, mi-a propus să întocmesc proiectele pentru o uzină de placaj, necesară fabricării de ambalaje pentru produsele combinatului. Cu ajutorul efectiv al lui Evghenie, am îndeplinit destul de repede această lucrare. Proiectul a fost aprobat de Sovnarcom¹, dar toată lucrarea a fost întreruptă de război.

În toiul luptelor din Crimeea și Ucraina, combinatul Glavmargarin aproviziona frontul cu produsele sale. Se cerea o mare cantitate de ambalaje, dar materialele necesare puteau fi anevoie aduse din regiunile muntoase ale Caucazului, din cauza greutateilor de transport. Directorul combinatului mă rugă să întocmesc planurile pentru o altă uzină, de tip mai redus, destinată fabricării placajului de ambalaj.

Am plecat la locul unde se proiecta construirea acestei uzine. În drum m'am abătut pe la Maicop, ducându-mă la un mare combinat, unde am văzut niște mașini vechi care fabricau

¹ Sovnarcom — Consiliul comisarilor poporului. (N. T.)

chibrituri. Acestea mă inspirară în ce fel s'ar putea face mașinile pentru noua producție și cum ar putea fi construite prin propriile noastre mijloace în atelierele combinatului. Tot aci, la Maicop, am întocmit proiectul, și în vreme ce eu și cu constructorii dela Glavmargarin terminam proiectarea noilor mașini, directorul combinatului sbură cu avionul la Moscova, cu proiectul meu ; și acesta fu aprobat.

Toată această lucrare mi-a dat ocazia să cunosc mai în-deaproape colectivul uzinei combinatului Glavmargarin (ceea-ce ulterior s'a dovedit foarte necesar și folositor).

De pe front veneau vești îngrozitoare. Armata Roșie, ținând în șah inamicul, se retrăgea. Dușmanul se apropia de Moscova.

În Noembrie 1941, hitleriștii ocupară Rostov-pe-Don. Ei ajunseseră la porțile Cubanului și ale Caucazului. Amenințarea invaziei se apropia tot mai mult de noi...

* * *

Mi-aduc aminte că într'una din duminicile posomorite ale lui Noembrie, Evghenie veni la mine...

Slăbise, era tras la față și preocupat de ceva. Fără să piardă nicio clipă, se închise cu mine în casă și-mi spuse scopul vizitei sale. Îmi relată că un mic grup de intelectuali — tehnicieni ai combinatului Glavmargarin — hotărâse să nu se evacueze în Asia Centrală sau în Siberia, ci să rămână pe loc, în Cuban, în locurile natale pe care le cunosc bine, pentru ca să ducă apoi împotriva hitleriștilor lupta de partizani. Terminând de povestit, Evghenie tăcu și se uită la mine așteptându-mi răspunsul.

Și eu tăceam, gândindu-mă ce trebuie să fac. Condițiunile luptei de partizani în Cuban — îmi dădeam seama — erau cu totul altele decât în Ucraina sau în Bielorusia. La noi stepa era netedă, cu vizibilitate până la mari distanțe, pădurile fiind situate chiar la poalele munților, iar așezările omenești rare. Toate acestea ar fi creat partizanilor greutăți imense. Dușmanul putea să ocupe cu ușurință stanițele mari de stepă cu garizoane importante și să blocheze pădurile și munții...

Când i-am expus aceste considerente, fiul meu zâmbi și îmi dădu toată dreptatea, spunând că și el se gândise la fel și că în numele grupei de inițiativă a combinatului, îmi propune să iau comanda viitorului detașament de partizani ! A-

dăugă imediat că această hotărîre este luată de comun acord cu organizațiile noastre de Partid din Cuban.

— Greutăți sunt, tată, și încă foarte mari. Dar există oare luptă fără greutăți ? zise el, după o scurtă tăcere.

Mă uitai la Evghenie și de abia acum observai la el o schimbare hotărîtoare : părea mai voluntar, mai decis și mai puțin sfios ca înainte.

În camera de alături, Ghelia pune masa ; se auzea sgomotul tacămurilor. Sigur că nici în războiul acesta ea nu va rămâne la vatră. Mai era fiul nostru cel mic, Ghenia, de 16 ani. Cum s'ar fi putut să nu-l luăm cu noi, la lupta de partizani ? Trebuia să mergem cu toții, toată familia !...

Am strâns mâna fiului meu cel mare și am spus :

— Mergem cu toții !... Toată familia !

El mă îmbrățișă.

Gândindu-mă mai mult la propunerea lui Evghenie, am ajuns la concluzia că organizarea unui detașament de partizani sau, mai bine zis, a nucleului acestuia la combinatul Glavmargarin, era o idee foarte bună. Aici se aflau oameni strâns legați prin muncă, mulți din ei crescuseră și învățaseră împreună, trecuseră prin suferințe și bucurii comune, se cunoșteau toți îndeaproape unii pe alții.

M'am dus cu Evghenie la comitetul orășenesc de Partid, la secretarul Marc Apcarovici Popov, fost inginer șef al combinatului Glavmargarin, să confirme numirea mea în calitate de comandant al detașamentului. Popov îmi declară dela început că nu s'a îndoit nicio clipă că voi fi de acord. Și că în chiar ziua aceea va cere confirmarea numirii mele și la organele superioare de Partid. Am adăugat că pentru reușită, principala condiție este secretul absolut al organizării detașamentului de partizani, o alegere amănunțită a oamenilor ce-l vor compune și o nu mai puțin amănunțită pregătire a partizanilor pentru viitoarele lupte.

În noaptea aceea n'am putut dormi aproape deloc : mă tot gândeam : „Am să fiu oare în stare, am să justific încrederea pe care și-au pus-o în mine ?” Trebuia doar să apăr pămîntul Patriei nu ca un ostaș de rând, ci în calitate de comandant al detașamentului de partizani — ceeace era mult mai complicat. Și trecuse o bună bucată de vreme de când nu mai luasem arma în mână... Nu, eu nu șovăiam, nu mă teamam de greutăți. La Țarițin întâmpinasem greutăți mari,

fusese greu și la Arceda, și la Malcop, și în Darnița, și la Smolensk ; dar s'a văzut că toate pot fi învinse. De ce ? Pentru că simțeam întotdeauna total și neprecupețit alături de mine ajutorul Partidului. Partidul și Stalin, iată forța mareașă care ne conduce în viață și care pe noi, oamenii simpli, de rând, ne face puternici, neclintii. Știu, ei îmi vor da tot ajutorul și în drumul acesta, nou pentru mine !...

Hitleriștii fură gonii curând din Rostov, de către Armata Roșie, dar amenințarea cotropirii Cubanului stăruia : ei se opriră și se fortificară la șalzeci și patru kilometri de Rostov și era limpede că adunau forțe ca să încerce încă odată să treacă la noi în Cuban.

În tot timpul acesta noi nu numai că nu am întrerupt pregătirea detașamentului nostru, dar dimpotrivă o întăream. Mă dedicasem în întregime acestei misiuni. O însușire de bază, pe care o ceream viitorilor partizani, era cunoașterea măcar a unei specialități militare și, bineînțeles, a mănuirii armei, grenadei, pistolului, mitralierei.

Am organizat lecții speciale pentru a ne însuși cât mai temeinic mănuirea armelor și atrăgeam o atenție deosebită asupra studierii armamentului inamic : știam că în condițiile luptei de partizani, hitleriștii vor fi principalii noștri furnizori de arme. Trebuia prevăzut fiecare lucru mărunț și trebuia folosită fiecare posibilitate ce o aveam la îndemână.

Printre viitorii partizani erau nouă oameni care vorbeau bine limba germană : le-am cerut s'o învețe și mai bine.

Mai târziu, când am plecat din oraș, în detașamentul nostru erau cincizeci și opt de oameni, printre care șapte femei. Acestea nu numai că mănuiau perfect arma, dar erau și bune infirmiere. Practica o făcuseră în spitalele de campanie. Pe una din femeile partizane am trimis-o în armata care acționa în Crimeea. Acolo, la retragerea unităților noastre din Cherchi, ea de abia scăpă să n'o ia prizonieră și se salvă trecând înot strâmtoarea, ținându-se de o bucată de lemn.

Ghella care avea o vastă experiență și o bună practică a războiului civil, era chirurgul nostru principal și mai târziu, când luptam în munți, toate detașamentele vecine, lipsite

adesea chiar de sanitare, se adresau Ghellei pentru ajutor în cazurile mai grave.

Ne alegeam oamenii din detașament cu multă chibzuință, pentru ca în viitor el să poată fi folosit la nevoie ca nucleu pentru crearea unei formațiuni mai mari : batalion, regiment, brigadă. În detașament, în afară de mitraliori, radiotelegraflști, transmisioniști și pionieri, aveam și artileriști, aviatori, mecanici de bord. Bineînțeles că pentru fiecare s'a găsit o muncă în detașament...

În orice caz, aveam nevoie de un bun mecanic-șofer. Cunoșcând patima lui Ghenia pentru mașini și socotind că fiecăru-i partizan îi ceream în afară de cunoștințe militare și o bună cunoaștere a vreunei specialități civile, (ceea ce ne-a fost de mare folos în munți) am hotărât să-l trimit pe Ghenia la cursul de șoferi mecanici de pe lângă comandamentul militar orășenesc. Dar am pus condiția ca, în același timp, să învețe la școală și să termine clasa a noua.

Desigur c'a trebuit să-i spun lui Ghenia pentru ce-l trimit la cursul de șoferi. Bălatul fu peste măsură de mândru de încrederea ce i se arăta și bineînțeles, nu odată se și văzu în visurile sale partizan luptând la poalele munților cu hitleriștii. I-am dat un ordin sever : „Să nu povestești nimănui pentru ce înveți să conduci și păstrează în taina cea mai mare tot ce știi despre detașament”. Afară de asta, l-am sfătuit să se ocupe de perfecționarea cunoștințelor sale asupra limbii germane, ca mai târziu să poată culege informații. I-am angajat chiar o profesoară de limba germană, cu care Ghenia învăța acasă, de trei ori pe săptămână.

Cunoșteam pasiunea lui Ghenia pentru tancuri și dorința lui ca după terminarea a zece clase să intre în școala de ofițeri tanchiști. Cu toate ocupațiile sale, el nu dădu uitării această pasiune și continuă să studieze numeroasele manuale pe care le aveam și să se ducă pe câmpul unde staționau tancurile. Până la urmă, el începu să-și negligeze școala.

La „consiliul” de familie i se dădu un ultimatum : ori termină bine clasa a noua, ori n'are să fie partizan. Ghenia promise solemn că își va îndrepta situația școlară.

Îi plăcea să doarmă mai mult, dar acum începu să se scoale cu noaptea'n cap, mânca la repezeală și pleca.

— De ce pleci așa dimineată la școală ?

— Ce să fac, mamă, sunt „responsabil” ! Trebuie să văd dacă totul e pregătit pentru ore...

Fugea dela o școală la alta.

Mai târziu ajunse să trebuiască să dea în același timp examenele și la școala secundară și la cursurile de șoferi-mecanici. Cu un aer triumfător, el aduse acasă două certificate : unul de absolvire a clasei a noua și altul de absolvire a cursurilor de șoferi. Evghenie, care asista la această scenă, îl bătu pe umeri pe fratele său mai mic și spuse :

— Bravo ! Totdeauna am fost sigur că Ghenia n’o să ne desamăgească !

Aceste cuvinte ale fratelui său mai mare — care nu era darnic cu laudele — îl făcură pe Ghenia să roșească de mulțumire. Și plecă îndată în camera sa. Intrând peste câțva timp la el, îl văzu dormind adânc, așezat la masă, cu capul sburlit căzut pe o carte deschisă... M’am apropiat tiptil de el. Cartea era o ediție veche a cunoscutului „Jurnal al acțiunilor de partizani” al lui Denis-Davidov. M’am uitat câțva timp în tăcere la Ghenia. Părea foarte obosit : sub ochi, cearcăne albastrii, pe frunte i se desenase clar o cută. Măinile subțiri, de băiețandru, cu urme de ulei, erau sgâriate și julite... Toată viața visasem că băieții mei vor trăi liberi și fericiți... Iar acum ei înșiși trebuiau să-și apere dreptul la viață. Am trecut mâna prin părul lui Ghenia și i-am spus încet :

— Culcă-te mai bine pe divan, Gheniușa !

El sări îndată în picioare și se uită un timp buimăcit la mine. Apoi se apropie de divan și se întinse pe el cu un zâmbet de mulțumire, fără să-și scoată nici măcar cizmele...

— Dormi, băiețelule, dormi, partizanul meu drag...

În vremea aceasta, Crasnodarul și Cubanul participau la apărarea eroică a Sevastopolului, nu numai trimițându-și acolo fiii și fiicele lor neînfricate, dar și trimițând orașului erou armament, munițiuni și rezerve de luptă.

La chemarea Patriei, fără să ne cruțăm puterile, într’un avânt unanim, făceam tot ce ne sta în putință, însuflețiți toți de dorința de a ajuta Armata Roșie.

O serie de uzine din Crasnodar (printre care și uzinele combinatului Glavmargarin) organizară fabricarea aruncătoarelor de mine, de care avea atunci o deosebită nevoie Armata Roșie. Evghenie, folosind materialele ce se găseau în uzine, bune pentru fabricarea aruncătoarelor de mine de 82

milimetri, construi în biroul său de construcții, al cărui șef ajunsese acum, o serie de piese pentru acest armament. Proba acestui aruncător, efectuată cu succes pe poligon, îl făcu pe Evghenie să se gândească la faptul că noi, detașamentul intelectualilor tehnicieni și al muncitorilor cu calificare înaltă, nu trebuie să fim un detașament de partizani obișnuit. Noi va trebui să devenim partizani cu o specializare tehnică, dinamitori-diversioniști, și va trebui să ducem o acțiune eficientă și intensă de distrugere a căilor de comunicație ale vrăjmașului. Acest plan fu aprobat de toți. Trimiserăm pe doi din inginerii noștri la cursurile unionale de profesori-dinamitori, iar după aceea la practică: trebuiau să demonteze bombele de avion neexplodate pe care nemții le aruncau cu nemiluita în Crasnodar și în împrejurimi. Nouă partizani începură să urmeze cursurile raionale, iar toți ceilalți, printre care și eu cu fiii mei, luam lecții la combinat, cu un renumit genist, căpitanul Grișin, trimis la noi de comandamentul superior, după înțelegerea cu Evghenie.

Formând detașamentul nostru, în care optzeci la sută erau ingineri și tehnicieni, Evghenie și cu mine ne gândeam adeseori că toți aceștia erau de fapt funcționari de birou. Iar acolo în munți vor exista cu totul alte condiții de viață. „Ce fel de ostași vor fi aceștia”? ! ne gândeam noi cu oarecare îngrijorare.

Pasiunea lui Ghenia pentru automobile ne făcu să ne gândim că aproape flece om are cunoștințele sale preferate și anumite înclinări către vreo meserie, pe care de multe ori aproape că le dau uitării. Așa și era: unii din viitorii noștri partizani meșteșureau acasă aparate de radio, cunoșteau dulgheria, tâmplăria, lăcătușeria, unii știau să repare chiar încălțăminte. Toate acestea puteau să ne servească în munți. Dar și asta era puțin. Noi plecam în locuri sălbatice, în cine știe ce coc'auri, și neavând pregătirea necesară, ne va fi poate greu, nouă orășenilor, să ne adaptăm vieții din munții păduroși. Evghenie îl convinse pe Musiacenco — inginer cartograf, directorul comercial al combinatului, care condusesese cincisprezece ani echipe de cercetări în munții Caucazului — să organizeze niste cursuri speciale ca să ne transmită și nouă experiența „vieții de pădure”.

Cu greu izbuti Evghenie să-i aducă la aceste cursuri, la aceste diferite „seminarii” care tratau despre „semnele pădu-

rii", despre „viața de codru”, pe inginerii noștri mereu ocupați. Dar perseverența lui blândă și în același timp plină de voință învinse și aceste obstacole.

Acordam o mare atenție pregătirii gospodărești a detașamentului. Eu cunoșteam bine condițiile în care o să trăim în pădurile dela poalele munților și știam că nu vom putea obține îndată dela hitleriști tot ce ne era necesar.

Evghenie și cu mine ședeam noapți dearândul, gândindu-ne la tot ce are nevoie detașamentul nostru. Căutam să folosesc experiența mea de luptă din timpul războiului civil și să mă familiarizez cu toată literatura pe care o aveam la îndemână asupra luptelor de partizani din trecut. Am găsit astfel numeroase exemple de lupte de partizani, începând cu războaiele statelor Nord-americane împotriva celor din Sud, luptele din Pirinei și din Alpi și mai ales lupta partizanilor din 1812. Afară de acestea, am răsfoit o mulțime de cărți vânătoarești și sportive, jurnale și buletine informative și am scos din ele o serie de note.

Toată pregătirea viitorului detașament era strict secretă. Noi o îndeplineam sub forma unui comandament special, al apărării împotriva atacurilor aeriene, în cadrul combinatului nostru; șeful comandamentului fusese numit Evghenie.

Pregătirile erau mari. În atelierele mecanice ale combinatului și în secția de aprovizionare de sub conducerea directorului comercial Musiacenco, viitorul meu locțiitor pentru aprovizionare, se făcea dotarea cu: instrumente chirurgicale, de geniu, de lăcătușerie, de dulgherie, de cismărie, de armurărie și chiar... de frizerie și de bucătărie. Se fabricau cuțite și pumnale, se cumpărau busole, pasometre, hărți, cartușiere, centuri, rucksackuri, impermeabile. Se pregătea îmbrăcăminte de vară și de iarnă, cojoace, haine căptușite, pantaloni vătuiți, pelerine de ploaie și de camuflaj, lingerie, încălțăminte, căciuli, șepci. Am făcut rost de plăpumi, de ață și de frânghie. Ne-am procurat și piele specială pentru cisme rusești, care ne-au fost mai târziu foarte folosite. Am pregătit medicamente, materiale de pansament, bandaje individuale. Trebulau prevăzute mii de mărunțișuri. Nu-mi amintesc cine a ridicat problema pregătirii conservelor de sucuri din fructe. Problema era indiscutabil justă. Noi știam că în condițiile luptei de partizani se ivesc cazuri de scorbut. Am început să organizăm pregătirea extraselor de fructe.

Nu era ușor pe vremea aceea să ne procurăm arme. Dar și aici am găsit soluția. Am hotărît să folosim armele neghintuite ale paznicilor combinatului, pentru care Evghenie, după sfatul meu, fabrică în atelierele mecanice o mare cantitate de cartușe cu gloanțe speciale.

Unitatea militară de sub patronajul combinatului trimise ca dar lui Evghenie, o armă „Sneiper” și un pistol automat rusesc. Mulți dintre viitorii noștri partizani au început îndată să se antreneze cu această armă.

În sarcina mea căzu pregătirea conspirativă a partizanilor și organizarea grupurilor ilegale ale celor ce rămăneau în oraș.

Pregătiram acte pentru partizani și pentru familiile lor care nu apucaseră să plece din oraș. Partizanii primiră ordine de chemare din partea comandantului militar orășenesc, din care reieșea că sunt mobilizați în armată. Afară de asta, li se eliberă tuturor adevărinite, că odată cu încetarea lucrului în întreprinderi ei sunt repartizați la dispoziția comandamentului militar din Novorosiisc, iar familiile lor primiră adevărinite la fel cu cele ce se eliberează pentru cei mobilizați în Armata Roșie.

Nouă ne erau necesare documentele mai ales pentru început, în caz de întâlnire cu hitleriștii. Știam că la hitleriști existau așa numitele detașamente de lucru. Am pregătit la repezeală acte corespunzătoare. Eu eram „șeful” detașamentului de cercetări geologice, Evghenie „inginer șef”, toți ceilalți primiră și ei acte după grad și rang...

Când îmi aduc aminte acum de toată munca de pregătire, îndeplinită de noi pentru organizarea detașamentului — ca să vorbesc cinstit — sunt pur și simplu uimit cum am putut învinge toate greutățile. Toți eram plini de avânt, toți lucram din răsuputeri, ajutându-ne unii pe alții. Dădusem dovezi de puteri nesecate, pentru că toți tindeam spre un singur scop !

* * *

La 1 Aprilie sosi pe neașteptate Valentin. Nu știam nimic despre el dela începutul războiului. Suferința nu-l cruțase ; trecuse prin multe, dar important era doar faptul că-l vedeam teafăr, că era cu noi. Pentru multă vreme oare ? Despre acest lucru nu îndrăzniram să-l întrebăm.

Când hitleriștii atacaseră Uniunea Sovietică, Valentin lucra ca mecanic-șef la o mare întreprindere în apusul țării, nu departe de graniță. Dușmanii se apropiau de locul unde lucra el. Valentin se angajă voluntar în Armata Roșie.

Fasciștii distruseseră întregul orașel muncitoresc în care trăise Valentin până în preajma războiului. El află că hitleriștii îi ucisese soția și fițița. Și el jură să se răzbune.

La început, Valentin nimeri într-o unitate de tancuri, apoi în aviație. Obținu apoi să fie trimis într-o școală specială de diversioniști.

După terminarea acestei școli, el era lansat adesea împreună cu un grup de parașutiști în spatele frontului fascist. În timpul îndeplinirii unei asemenea misiuni, pe când hitleriștii se găseau aproape de Moscova, Valentin fu grav rănit. Salvat de tovarăși, fu ascuns de niște localnici. Armata Roșie îi izgoni pe hitleriști de lângă Moscova, și Valentin a putut fi astfel trimis la spital. După însănătoșire, el se întoarse în armată.

În luptele de lângă Rostov a fost din nou rănit, iar acum, deși neînsănătoșit pe deplin, el pleca în Crimeea, unde se dădeau lupte înverșunate...

Împreună cu Ghelia, ne uitam la Valia și ne gândeam: ăsta să fie băiatul nostru? Suflul arzător al războiului îl atinsese pe el cel dintâi din familia noastră. În tânărul vesel, plin de viață, se încuibase o aspră mohorită și noi înțelegeam că niciun cuvânt de mângâiere nu-l poate alina...

Noapți întregi, Valentin povestea fraților săi despre întâmplările sale de război. Despre experiența sa în războiul de dinamitare. O împărtășea cu plăcere și în chip amănunțit. El era acum un ostaș călit în lupte, un ostaș care trecuse granița ce-l despărțea de viața pașnică, pe care noi toți ceilalți trebuia să o străbatem de acum înainte.

Ghelia căuta să-l înconjoare pe Valentin cu dragoste și mângâieri. Simțeam că nu va rămâne mult timp cu noi.

Din cauza invalidității sale, Valentin ar fi putut cere să fie reformat, dar el nici nu voia să audă de asta. Numai gândul că, mai ales acum, în clipele acestea încordate, când se hotărăște soarta Patriei, el n'are să se găsească la postul său, îl infuria și îl indigna. Valentin stăruia pe lângă autoritățile militare să fie trimis pe front.

— Chiar numai cu mâna dreaptă și tot o să pot trage cu

utomatul sau cu pistolul, zicea el. Și nici grenada n'am s'o runc alături.

Comandantul îi satisfăcu cererea.

Timpu' petrecut de Valentin la Crasnodar se scurse prea epede și iată că veni ziua plecării. Eram în vremea aceea la falcop. La gară se duseră Ghella, Evghenie și Ghenia.

Trenul fluieră... Stând pe platforma vagonului, Valentin lutură cu mâna mult timp, până când trenul se pierdu în epărtare...

Intoarcerea acasă a fost tristă. Luând-o pe Ghella la oraș, Evghenie și Ghenia căutau s'o distreze, aducându-i aminte de ștreqăriile de copil ale lui Valia.

Jenia și Ghenia au vorbit multă vreme de vizita lui Valentin. Chiar mai târziu, când erau în detașament, adeseori își aduceau aminte de fratele lor, mai ales Ghenia. Nu odată îi întrebă el pe Jenia : „Ce crezi, ce-ar fi făcut Valia, cum ar fi procedat el în cazul acesta ?” sau zicea : „Eh, ce rău că nu-i dă Valentin cu noi !”...

Din păcate, nu le-a fost dat fiilor mei să lupte cu toții împreună...

* * *

Spre sfârșitul lui Iulie, biroul sovietic de informațiuni transmise prin radio comunicatul prin care anunța că fasciștii s'au apropiat de Rostov, pe care, după lupte crunte, l-au ocupat. Trecând Donul, nemții năvăliră în largul stepelor Cubanului.

Ne zoream din răsputeri să pregătim detașamentul nostru gândindu-ne ca nu cumva să fi uitat ceva. Ziua alergam împreună cu Evghenie pe la diferite organizații, procurând cele necesare. Iar nopțile stăteam aplecați asupra hărților, însemnând locurile unde va staționa detașamentul. Hotărîrăm să ne stabilim la încrucișarea liniilor de comunicație între Crasnodar și Novorosiisc.

La 2 August, Evghenie trimise șase căruțe cu câte doi cai cu materiale de-ale partizanilor la stanița Crepostnaia, baza noastră de trecere cea mai apropiată. Curând, în urma acestor căruțe porniră și altele. La 4 August, cu prima cursă, plecă pe un camion Ghenia. Cu el merse și Ghella și dulăul nostru, Dax.

În ajunul plecării din oraș am luat dela uzina vecină tractorul cu remorcă. Voiam să scoatem din oraș tot ce pregătiserăm cu atâta trudă. Deși frânți de oboseală, încărcam în remorcă pesmeți, făină, crupe, sare și zahăr, untură, conserve, șuncă, macaroane, orez, unt. Luaram cu noi ulei de uns, săpun, spirt denaturat, până și sare de lămâie și o mulțime de alte produse și lucruri necesare.

Când nemții intrară în oraș printr-o parte, noi ieșeam prin cealaltă...

Mi-a rămas întipărită în minte pentru tot restul vieții aceea zi neagră ! Mi se rupea inima de tristețe și de amărăciune și sufletul mi-era plin de o ură de moarte așa de cruntă împotriva dușmanului, încât aș fi dorit să intrăm chiar în clipa aceea în luptă cu el.

Era greu, dureros de greu să privești de pe vârful dealului și să vezi cum arde dragul nostru Crasnodar !... Rămăseseră acolo destul dintre ai noștri, o parte din familiile partizanilor ; nici chiar Evghenie nu-și putuse evacua soția, pe Mașa și pe fetița lui. Mașa era grav bolnavă...

Stăteam alături de Evghenie. El era palid, tăcea și își mușca buzele. Eu înțelegeam ce se petrece în sufletul lui și știam că nu sunt cuvinte care să poată să-l mângâie, să-l liniștească... Își trecu mâna peste ochii uscați, congestionați, ca și cum ar fi vrut să îndepărteze ceva care îl împiedica să vadă și se întoarse cu spatele la oraș. Imi apucă mâna, mi-o strânse puternic... Și pornirăm în tăcere, umăr la umăr, după detașament.

Noaptea, la poalele munților, am primit jurământul partizanilor. Detașamentul se așează în careu într-o poiană din pădure. Luptătorii veneau, unul câte unul, să întărească prin semnătura lor jurământul că vor „ trăi numai pentru lupta împotriva dușmanului ” și că vor „ lupta împotriva lui fără să-și cruțe viața ”.

Acțiunea de partizani începuse...

Ne stabilirăm la postul nostru provizoriu dela poalele munților. Mai târziu, unii m'au învinuit că m'am ocupat în primul rând nu de operațiunile de luptă, ci de amenajarea gospodăriească a lagărului nostru, de crearea bazelor, a stațiunilor noastre intermediare, de întărirea mijloacelor de transport prin alegerea cailor buni de călărie etc.

Știam însă că fără baze temeinice și bine gospodărite, lupta

Împotriva dușmanului în regiuni muntoase este imposibilă. Dar onoarea primului atac împotriva hitleriștilor, când aceștia au încercat să găsească puncte de trecere peste munți, ne-a revenit totuși nouă.

După câțeva vreme am înțeles limpede că e cu neputință să rămânem mai departe la primul punct de staționare: locul era prea deschis. Hitleriștii se apropiaseră mult de tot de poalele munților și asupra noastră plutea amenințarea de a fi nimiciți. Trebuia să găsim un adevărat „cuib de vulturi”. Încă dela Crasnodar studiasem experiența lungului război al rușilor împotriva muntenilor băștinași. Chiar aici, în munții aceștia, eu și cu Evghenie știam că se găsesc destule locuri unde băștinașii au putut rezista ani îndelungați. Evghenie porni să caute una din aceste fortărețe naturale. O asemenea fortăreață era muntele Strepet, abrupt și foarte potrivit pentru scopurile noastre. Te puteai apropia de el numai printr-o singură parte, dinspre o trecătoare strămtă, străbătută de un râu vijelios de munte. Dar și prin partea aceasta urcușul era posibil numai pe o cărare de capre, atât de abruptă și de îngustă, încât chiar oamenii cei mai viteji nu s'ar fi putut călări acolo sus mai mult de cinci ori pe zi.

În creștetul muntelui Strepet, la intervale de cincizeci, până la șaptezeci de metri, am construit adevărate cazemate, adăposturi pentru plutoane, puncte de foc, care aveau ieșiri de rezervă.

Mai jos, lângă un izvor cristalin, am amenajat o sală mare de mese și o bucătărie. Pentru mine se construi un post separat de comandă, legat telefonic cu santinelele, cu punctul receptor-distribuitor care se afla mai jos, cu locuințele plutoanelor și cu cantina.

Toate căile de acces spre munte, afară de cărările înguste pe care le cunoșteau numai partizanii noștri, au fost minate.

Locuințele partizanilor aveau paturi de lemn comune, iar comandanții batalioanelor — paturi separate. Paturile comune aveau saltele, perne; toți aveam cearceafuri, plăpumi, iar la căpătâiul fiecăruia atârneau prosoape. Noi voiam ca în timpul odihnei în lagăr, partizanii să aibă maximum de confort și prin aceasta să-și refacă cât mai repede puterile fizice și morale.

Încă dela primul popas, am început aprovizionarea pentru iarnă cu cartofi, ceapă, usturoi, porumb, orz, fân. E adevărat că am reușit cu greutate; adesea a trebuit să folosim armele;

punctele populate, de unde se puteau procura toate acestea, fuseseră ocupate de hitleriști.

La început locuitorii se uitau la noi oarecum bănuitori, chiar cu neîncredere. Dar mulți din partizanii noștri aveau rude și cunoștințe în punctele populate din împrejurimi. Am făcut repede legătura cu ei și aceasta l-a dat posibilitatea lui Evghenie să îmbunătățească serviciul de informații, atrăgând în acțiune pe locuitorii stanițelor și al cătunelor și mai ales ținerețul.

Ceva mai târziu, a început și Ghelia să se ducă destul de des în punctele populate ocupate de hitleriști : îngrijea femeile și copiii, asista chiar la nașteri.

Am organizat popasuri intermediare, în locuri potrivite pentru acest scop. Aceste popasuri intermediare ne îngăduiau să ne completăm armamentul când porneam la o operație, să ne aprovizionăm cu alimente, iar când ne înapoiam dela vreo acțiune, să câpătăm primul ajutor medical, să ne ascundem de urmăritori și chiar să ne odihnim puțin, înainte de a porni spre lagărul nostru, în creierul munților.

Punctul nostru de avangardă, de lângă stanița Crepost-nala, se găsea chiar sub nasul hitleriștilor, la 12 kilometri de cantonamentul marilor lor unități. Hitleriștii au încercat de mai multe ori să distrugă acest punct, dar locul era atât de bun, încât era greu să te apropii măcar de el și în același timp, o garnizoană mică putea să se apere ușor împotriva forțelor dușmane, oricât ar fi fost ele de superioare numericeste.

Punctul următor, situat mai aproape de lagăr, era la 26 kilometri de locul unde cantonau hitleriștii. Aici se găseau atelierele noastre : cel mecanic, unde se fabricau piese pentru mine, și explozibili pentru detonatori și unde se reparau armele noastre ; atelierul de dulgherie, în care se fabricau părțile lemnoase ale minelor ; „fabrica de salam“, care prepara carne pentru iarnă și brutăria noastră, în care se cocea pâinea cu făină, luată adesea în luptă, dela hitleriști.

În atelierul de fierărie reparam mijloacele noastre de transport și ne potcoveam caii. Noi argăseam singuri pielea, făceam hamuri și harnașamente, ne reparam șele.

În atelierul nostru de cismărie se făceau cisme noi și se reparau cele vechi. În general, după cum se vede, gospodăria noastră era întinsă și variată.

Așezaserăm toate atelierele noastre departe de lagăr, cu

scopul de a atrage cât mai puțin atenția, atât a ocupanților cât și populației locale asupra lui. În lagăr erau admiși numai partizanii noștri, nimeni altcineva.

Multora li s'a părut la început că eu am cărat din Crasnodar o serie întreagă de lucruri și alimente netrebuincioase și nefolositoare, — dar foarte curând toți s'au convins că procedasem just. De pildă, de ce mare folos ne-au fost, în timpul lungilor etape când fiecare gram de aliment avea însemnătate, icrele negre tescuite, pe care le luasem cu noi din Crasnodar. Pemmicanul¹, preparat din carnea vitelor luate dela hitleriști, prețuia greutatea lui în aur. Ghelia „născoci“ niște pesmeciori speciali, uscați, foarte hrănitori, care conțineau untură, zahăr și ouă, și care erau ușori și ocupau un volum mic.

Responsabilitatea severă a păstrării produselor, consumarea lor rațională, după norme strict stabilite și improspătarea la timp a rezervelor, au jucat un rol destul de mare în succesele noastre viitoare.

Partizanii din detașamentele vecine și localnicii îi recunoșteau pe partizanii noștri după echipamentul lor bun și după ținută și spuneau: „aceștia sunt din detașamentul tătucului!“ Porecla aceasta o căpătasem încă dela Crasnodar, oamenii hotărînd că și Cubanul trebuie să-și aibă „tătucul“ său.

Am început să ne pregătim pentru operațiuni importante. Ne antrenam prin marșuri îndelungate, deprinzându-ne să consumăm apă în cantități raționalizate. Ne desvățam să vorbim tare, să tușim sau să fumăm în timpul marșului.

Cu timpul partizanii se obișnuiră să îndure tot felul de lipsuri, foamea și frigul. Nu odată ni s'a întâmplat să rămănem săptămâni întregi uzi, să dormim în pădure pe pământul umed și, lucru curios, partizanii nu se îmbolnăveau de gripă, de angine, de pneumonii — doar arareori răceau.

În timpul antrenamentului dădeam o deosebită atențiune capacității de orientare în locurile necunoscute, dezvoltării obișnuinței de a repera punctele necesare, de a cunoaște bine potecile, fâgașele și cărările bătătorite de mistreți.

Grupa noastră de cercetași pentru distanțe mari era în întregime pe cai. Dar afară de aceasta, fiecare batalion, mai ales grupul de comandă, avea cai buni.

Pentru o operație de cavalerie la șes, căutam să folosim

¹ Pemmican — carne uscată. (N. T.)

cal de stepă ; în schimb, în munți erau de neînlocuit micii dar rezistenții căluți de munte, care se cățarau pe stânci ca niște capre și coborau cele mai abrupte pripoare, lăsându-se pe picioarele dinapoi. În general însă, noi preferam să mergem pe jos, mai ales toamna când drumurile erau desfundate. E adevărat că pierdeam mai mult timp, dar câștigam prin faptul că ne ascundeam mai ușor urmele și că apăream prin surpriză în locurile în care dușmanul nici nu s'ar fi putut aștepta !

Pregătindu-ne pentru efectuarea operațiunilor, chiar a celor mai simple atacuri asupra coloanelor de autotransporturi pe drumuri, noi studiam amănunțit locul fixat pentru operațiune și îl puneam sub supraveghere.

După ce primeam informațiile necesare dela acești observatori, confruntam știrile aduse de informatori și, la nevoie, mai făceam și o cercetare generală. Această ordine a operațiilor noastre de luptă, a fost stabilită de Evghenie. În același timp, grupa de partizani-dinamitori, desemnată să execute o operație, se pregătea deasemenea minuțios, studiind itinerariul, condițiile, și controlând materialul.

În detașamentul nostru toți eram voluntari, dar pentru fiecare operațiune în parte, noi chemam numai pe acei care voiau să meargă. Grupa de partizani aleasă în felul acesta făcea înainte de fiecare operație o pregătire suplimentară în școala de dinamitare și se antrena pe poligonul nostru de dinamitare, în vederea îndeplinirii sarcinei date. Căutam să însuflăm partizanilor încrederea în forțele și cunoștințele lor, pretindeam dela fiecare luptător să-și îndeplinească sarcina încredințată.

În munca aceasta de conducere a detașamentului, organizația de Partid și cea comsomolistă îmi dădeau un mare ajutor.

Datorită acestui fel de pregătire, dinamitorii noștri se duceau la locul misiunii lor — după cum spunea Evghenie — „ca la ei acasă“. Asta nu însemna, desigur, că noi ne duceam la operațiuni ca la plimbare... Dimpotrivă, fiecare știa ce muncă grea îl așteaptă și că ea ascunde primejdia de moarte. Și noi îl pregăteam pe partizanii noștri în așa fel, încât să nu șovăie chiar dacă ar fi fost să se ducă la o moarte sigură, dacă aceasta era cerută de Patrie, pentru împlinirea misiunii sau pentru salvarea tovarășilor...

Adesea noi spunem : „Se poartă ca un partizan !“...

Dar această expresie nu corespunde de loc modului în care

luptam noi. Totul era bazat pe o disciplină severă. Planul operațiilor importante se hotăra de către comandamentul nostru superior.

Mi-aduc aminte că s'a întâmplat un caz când, controlând trupa care pleca noaptea în operație, am observat că oamenii priveau cu prea multă ușurință o misiune incredințată. Am poruncit comandantului : „Această grupă nu pleacă în operație“.

Comandantul grupei mi se adresa obidit :

— Dar noi am mers la asemenea operațiuni de atâtea ori ! Ia te uită ! Un fleac de poduleț... O să-l aruncăm în aer și asta-i tot !...

Dar eu, cu toate acestea, nu le-am dat voie să plece și l-am sfătuit să cugete singuri de ce într-o asemenea dispoziție nu le este îngăduit să meargă în acțiune.

Dimineața, comandantul acestei grupe veni la mine și îmi spuse :

— Adevărat, tătucule, tu ai avut dreptate !... Iar noi n'am avut... prea le-am luat toate în glumă !...

Atrăgându-le băieților încă odată atenția să fie prevăzători, îi trimisei în misiune, și ei o îndepliniră minunat.

Nu ni s'a întâmplat niciodată să nu ne reușească vreo operație, deoarece le pregăteam întotdeauna amănunțit.

În tabăra noastră (care căpăta mai târziu numele lui Evghenie), am putea spune că se făcea o „reevaluare a valorilor“. Oamenii se schimbau văzând cu ochii : ceeace până ieri le era prețios în viață și dacă le-ar fi lipsit, existența li s'ar fi părut fără rost, era acum dat la o parte. Oamenii se pătrundeau de conștiința datoriei de a lupta, de disciplina luptei, aceasta devenind țelul principal și călăuzitor al vieții lor.

Când eram încă la Crasnodar și hotărîsem să plecăm în detașamentul de partizani cu întreaga familie, mă îngrijoram de felul cum se va simți Ghenia în detașament. Mă temeam că o să vrea să participe împreună cu cel mai mare la muncă, la recunoașteri, la luptă, și că va suferi văzând că cei din jurul său se poartă cu el ca și cu un copil.

Dar Ghenia a știut din primele zile să-și găsească foarte bine locul în detașament. Era modest, nu plictisea pe nimeni, nu devenea prea familiar cu nimeni și, în același timp, nu se dădea înlături delă niciun fel de muncă, oricât de plictisitoare și de grea ar fi fost. În timpul operațiunilor era curajos, dar prevăzător, liniștit și calm. Și foarte curând Ghenia legă prie-

tenii chiar cu partizanii vârstnici. Iar băieții tineri, nu numai din detașamentul nostru, dar și cei din detașamentele vecine, îl socoteau un bun conducător și mergeau cu deosebită plăcere sub conducerea lui în recunoașteri.

Evghenie — și după exemplul său și Ghenia — căuta întotdeauna, și în relațiile de viață și în cele de luptă, să fie o pildă pentru toți, să fie în fruntea tuturor. Din primele zile ale existenței detașamentului, Evghenie deveni, cum se spune, „sufletul” acestuia...

Îl revăd aveau pe copiii mei... Văd fețele lor bune, deschise, le aud parcă vocile. Evghenie, și mai ales Ghenia, ca de altfel noi toți, se schimbaseră foarte mult din ziua când am părăsit orașul nostru. Înfățișarea lor se asprise. Începuseră să arate mai în vârstă, mai maturi, dar nu în aceasta consta schimbarea esențială petrecută cu dânsii. Ei deveniseră mai serioși, mai chibzuiți, cum se întâmplă cu oamenii care au suferit și au gândit mult. În același timp, ei nu-și pierduseră nici gingășia și nici căldura sufletească. Nu. Inimile lor nu se împietriseră din cauza vieții aspre de campanie și de luptă.

Cred că ori câtă vreme ar trece — nimic nu va șterge din amintirea mea zilele acestea petrecute în păduri. Iată, e destul să închid ochii și le revăd în fața mea :

... E dis-de-dimineață. Norii care au pirotit noaptea pe vârfurile munților și au învăluit stelele, acum s'au împrăștiat, ori s'au topit ; a fost destul să-l atingă soarele cu razele lui.

Și în zorii zilei, munții acoperiți de codri deș, îmbrăcați în aurul și purpura toamnei, sunt deosebit de frumoși. Și ce liniște de necrezut este împrejur. Ce curat și străveziu e văzduhul ! Ce ușor și slobod răsuflă ! Cu toată ora timpurie, viața forfoțește în lagăr. La cinci și jumătate dimineața se dă deșteptarea pentru toți, chiar pentru cei întorși târziu noaptea din recunoașteri sau din misiuni ; doar cei grav răniți și bolnavii rămân culcați. Toți se spală, își strâng paturile, curăță încăperile, se îmbracă și înarmați complet, se rânduiesc la orele șase fix în unitățile lor în front.

În aceste momente toată viața din lagăr se oprea. Se adunau în front toți, afară de caraule. Chiar bucătarii, scoțându-și șorturile și înarmându-se, își ocupau locurile.

Când eu, împreună cu comisarul și cu șeful de stat major ne apropiam de partizanii în front, acela care era de servici pe lagăr (de obicei unul din comandanți), îmi dădea raportul, co-

municându-mi dacă unitățile sunt gata pentru inspecție, adăugând câți oameni sunt în front, câți sunt bolnavi și răniți, cine este de santinelă și cine lipsește.

Eu dădeam bună ziua partizanilor, apoi, dacă erau de dat ordine pentru detașament, șeful de stat major le comunica. Tovarășul de servici pe lagăr citea ordinea de repartitie a partizanilor, pentru pază și pentru muncă până a doua zi de dimineață. Dacă nu erau alte comunicări, rupeam rândurile. Până la gustare — care de obicei se servea la orele șapte și jumătate dimineața — toți, (afară de bucătarul de servici) ne îndelnetniceam cu pregătirea militară, pe unități. La orele opt plecau cu toții la locurile desemnate după program : unii la muncă, alții afară din lagăr.

Masa se lua la orele două. Masa de seară — la opt. Dela opt și jumătate până la zece se făceau lecții politice, ședințe, lecturi.

La zece și jumătate, tot lagărul dormea tun ; vegheau numai santinelele și responsabilul de servici pe lagăr, care controla posturile, sau ședea lângă telefon ,la postul de comandă...

Am păstrat cu strictețe această rânduială până în ultimele zile ale vieții noastre în munți.

Aveam un aparat de radio. Radiotelegrafistul nostru — inginerul Pricina — era întotdeauna la curent cu toate transmisiunile sovietice. El prindea și transmisiunile fasciștilor și mi le comunica. Zilnic, dimineața și seara, el asculta radio-jurnalul și ne transmitea comunicatele biroului sovietic de informațiuni, iar la ora două transmisiunile pentru ziare. Noi le multiplicam, le trimeteam la vecini, la punctele noastre intermediare, la fiecare grupă operativă de recunoaștere și partizanilor care plecau în misiune în punctele populate, ocupate de fasciști...

* * *

Cât timp am stat în lagăr, scriam zilnic însemnări scurte în carnet.

La 10 Octombrie 1942 am scris :

„... Copiii mei au murit...”

Despre aceasta am să vă povestesc aici.

Detașamentului nostru li reveni onoarea primei ciocniri cu ocupanții din Cuban care voiau ca, ocolind Novorosiiskul, să pătrundă prin Tuapse până la Marea Neagră. Și nouă ne-a fost

hărăzită aici în Sud, cinstea de a arunca în aer un tren hitle-rist și de a-l asvârli în prăpastie. În acest tren se găsea o unitate de S.S.

Pentru această operațiune ne-am pregătit cu deosebită grijă, cu atât mai mult cu cât nu aveam experiență în executarea unor asemenea misiuni.

Evghenie avea dureri de dinți, făcuse o sinuzită și cu toate că avea și temperatură mare, a luat parte totuși la această operație, hotărîndu-se să mineze singur terasamentul căii ferate, cu o mină executată după calculele lui. Ghelia văzuse cum înainte de a pleca din lagăr, Evghenie scosese din sacul său fotografiile soției și fetiței, le sărutase și le pusese la loc cu grijă...

Eu nu voiam să-l iau pe Ghenia cu noi, cu toate că știam că între el și fratele său mai mare exista o convenție, ca la operațiile serioase să meargă împreună.

Am plecat din lagăr fără el. Ghenia era în timpul acesta în altă parte. Aveam un principiu ferm : când grupa pleacă la operație, să nu spunem nimănui unde mergem.. Numai comandantul grupei știa asta, iar partizanii de rând aflau de locul acțiunii în ultimul moment. Aceasta se făcea în scopul păstrării absolute a secretului.

Când grupa de partizani de sub comanda mea ieși din lagăr, Ghenia, după cum am mai spus, acționa într'alt loc, la unul din posturile intermediare. Aflând că tatăl și fratele său au plecat într'o operație de dinamitare, își dădu îndată seama că aceasta nu este o acțiune obișnuită și, târziu noaptea, ne ajunsese... Pășind în întuneric alături de mine, mă rugă insistent să-l iau cu noi. Mi-aduc aminte cum îi tremura vocea de emoție când îmi spuse că a venit aici nu ca să-și scape pielea, ci ca să lupte.

Ce puteam să fac ? În cele din urmă, i-am dat voie să meargă cu noi...

Grupa noastră ajunsese la locul dinamitării. Era o noapte neagră. Ghenia, împreună cu comandantul primului grup, Ianuhevici, mină terasamentul. Parcă văd în fața ochilor silueta tinerească, sveltă, vioaie a lui Ghenia. Evghenie și Chiricenco mînau linia. Rămăseseră clipe numărate până la terminarea lucrului și a plecării de pe terasamentul căii ferate. Dispusesem acum ca patrulele îndepărtate să fie ridicate, — deasemenea și grupele de acoperire să se retragă în stepa pustie și întunecată. Trebuia să rămână numai un dinamitor ca să scoată cu

băgare de seamă acul ce servea drept siguranță minei puse pe terasament. Ghenia și Ianuchevici puneau ultimele două mine pe terasament.

Și, deodată, în depărtare se auzi sgomotul trenului. Aproape în același timp auzirăm huruitul crescând al mașinilor care veneau nu numai pe terasament cum ne așteptam, dar și pe șoseaua veche, distrusă, pe care nici nu ne gândisem s'o minăm. Se creia o situație critică. Chiar dacă unele mașini inamice ar fi sărit în aer pe terasament, o parte din ele puteau totuși să treacă pe șoseaua neminată. Pe lângă aceasta, și trenul putea să treacă nevătămat peste mina care nu exploda atâta vreme cât nu avea siguranța scoasă. Văzând exploziile de pe terasament hitleriștii ar fi luminat stepa deschisă cu rachete și ne-ar fi putut nimici foarte ușor. Și n'aveam unde să ne refugiem, unde să ne ascundem : până în munți erau douăzeci și șapte de kilometri !...

Fiii mei își dădură seama de pericolul care ne amenința. Ghenia luă ultimele două mine de terasament, care nu fuseseră acoperite cu pământ și împreună cu Evghenie se aruncară înaintea mașinilor blindate care se apropiau pe șosea. Să pună minele în șanțurile din dreapta și din stânga șoselii fu o chestiune de un minut, apoi amândoi frații se aruncară spre terasament... Trenul ajunsese la câțiva metri de mină. Cum puteai găsi în graba aceasta și încă noaptea, micul șplint de siguranță al minei de sub șină ? Și ei hotărîră să facă singurul lucru cu putință în această împrejurare : să provoace detonarea minei pusă sub tren prin aruncarea de grenade antitanc la distanță de câțiva metri de terasament. Nu știu, și-au dat ei oare atunci seama că hotărîrea luată îi amenința pe ei înșiși cu moartea ? Sunt convins că da, nu puteau să nu-și fi dat seama...

Răsună o explozie de grenadă, apoi a doua. Unul din băleții mei căzu lângă mină. Urmă un bubuit asurzitor... apoi o vâlvătaie lumină totul împrejur... locomotiva era cu botul ridicat spre cer. Nori de aburi ieșeau din cazanul plesnit. Prin aer sburau șulerând bucăți din vagoanele care se rostogoleau pe pantă. Se auzeau strigătele sălbatice ale soldaților hitleriști și deodată... Una după alta răsunară alte explozii, mașinile blindate de pe șosea și mașinile de pe terasament izbiseră minele. E cu neputință să descrii toate acestea și recunosc eu în-

sumi că îmi aduc cu groază aminte de cele petrecute în noaptea aceea. Eram asurzit și orbit...

Dar totuși aveam atâta stăpânire asupra mea, încât luând cu mine câțiva partizani dinamitori, m'am îndreptat spre terasamentul căii ferate. Aproape îndată l-am văzut pe Evghenie care zăcea sub dărâmături și puțin mai departe de el, Ghelia. Amândoi erau morți...

Ca să le aduc corpurile în munți, în lagăr, era acum cu neputință: hitleriștii ne-ar fi urmărit și n'am fi putut evita lupta. Am hotărît să-mi înmormântez copiii aici, în tufișurile de lângă drum. Am făcut în grabă o groapă puțin adâncă, am pus în ea trupurile copiilor mei, le-am acoperit cu pământ și le-am mascat cu crengi... Nici nu-mi dau seama cum am reușit să scăpăm de hitleriștii care ne urmăreau...

Am ajuns la primul popas. Acolo ne aștepta Ghelia. Se frământa, era îngrijorată, nu-și găsea loc. Ea mă rugase s'o iau cu noi la operațiunea aceasta, dar eu refuzasem...

Cum să-i spun acum că i-au murit copiii? Ar fi fost mai bine dacă aș fi murit eu... Și pentru prima dată în viață m'am hotărît s'o mint pe Ghelia, să-i spun un neadevăr. Adunându-mi toate puterile, i-am spus că băieții noștri au fost grav răniți în lupta cu mașinile blindate care ne urmăreau... Că am reușit să-i trimit printr'o întâmplare fericită cu un avion, în spatele frontului...

— E adevărat? întrebă Ghelia.

— E adevărat.

— Uită-te în ochii mei...

I-am înfruntat privirea și Ghelia m'a crezut...

Dar trebuia să-i spun odată adevărul! Minciuna aceasta mă apăsă ca o piatră pe suflet. Mi-era greu, mi-era tare greu să sufăr singur, ascunzându-mă și tăinuind Gheliei durerea mea. Mi-era greu s'o înșel, mi-era greu s'o mint.

Și i-am mărturisit Gheliei adevărul.

Cumplită i-a fost durerea. În primele timpuri ea se îndepărta de mine, învinuindu-mă că nu am păzit copiii!... Mai târziu înțelese că nu sunt vinovat. Și ne-am purtat împreună durerea, tot așa cum am purtat împreună tot ce ne-a dat viața.

Au trecut dela noaptea aceea grozavă mai bine de cinci ani. Se spune că timpul vindecă toate rănilile. Nu. Nu e adevărat! Se poate, și trebuie să te întorci la viață, să muncești, să ai relații cu oamenii, chiar să glumești și să râzi — dar tot-

deauna va sângera rana nevindecată și e cu neputință să uiți că ți-ai pierdut copiii.

Și eu și Ghelia eram înconjurați tot timpul de o atenție prietenească, plină de grijă, din partea întregului detașament.

Partizanii jurară să răzbune moartea fiilor mei. Cât de greu ne era să ne stăpânim ! Și doar altceva nu ne rămânea de făcut... Eram comandant, trebuia să înțeleg că starea mea de spirit se va resfrânge inevitabil asupra moralului întregului detașament. De aceea mă țineam tare.

Știam cât de mult îi lubea Ghelia pe copiii noștri și ce însemna pentru ea pierderea lor și eu, fără să vreau, mă inclinam în fața bărbăției, în fața aceluia minunat și surprinzător curaj al mamei sovietice, cu care Ghelia își suporta durerea. Ea își pierduse somnul, slăbise, dar muncea zi și noapte, căutând să găsească cât de puțină uitare în muncă. Cu ce nu se ocupa ! De ce nu se apuca ! Procurându-și nu știu de unde niște lână, ea împletea ciorapi și mănuși calde pentru partizanii noștri, repara și cosea lingerie, lucra echipamente noi. Târându-ne prin mărăcinișul spinos, hainele ni se rupeau extraordinar de repede. Curând vecinii noștri începură mari operațiuni de luptă. Știind că ei nu au infirmieră, Ghelia plecă la dânsii. Acolo făcea pansamente pe câmpul de luptă și organiză în munți un adevărat spital.

Lupta continua...

Veni iarna, o iarnă geroasă, umedă. Norii pluteau jos deasupra munților, agățându-se de vârfurile lor. Pădurea neagră, desfrunzită, gema surd și tânguitor sub răbufnelile vântului. Cădea o lapoviță care se topea repede. Râurile de munte se umflară și se rostogoleau urlând printre bolovani...

În Decembrie am aflat că Statul Major Central al mișcării partizanilor a propus ca lui Evghenie și lui Ghenia să li se confere titlul de Eroi ai Uniunii Sovietice și că detașamentului nostru i s'a dat numele „Detașamentul Frații Ignatov.“

În această zi i-am spus Gheliei :

— Trebuie să înțelegem un singur lucru : pentru mine și pentru tine este ca și cum ar începe o nouă viață. Până acum am trăit îndeplinindu-ne datoria. Acum trebuie să luăm asupra-ne și datoria fiilor noștri, să trăim și să lucrăm și pentru ei. Aceste sarcini îndeplinite vor constitui dovada amintirii ce o purtăm băleților noștri.

Și viața își urmă calea... Detașamentul nimicea pe hitleriști și în lupta crâncenă împotriva lor obținu destule succese. La temelia acestor succese stătea alegerea minuțioasă a partizanilor, pregătirea lor morală și tehnico-militară, buna noastră organizare gospodărească în munți, stabilirea tacticii și a metodei de luptă pe baza experienței proprii.

Războiul de dinamitare este cea mai grea din toate formele de luptă ale partizanilor. Dinamitorii erau „fondul de aur” al partizanilor. Ei erau păziți și cruțați. Când trimeteam pe dinamitorii noștri la detașamentele vecine, ei erau uneori salvați de la moarte sigură, în timp ce grupa de acoperire rămasă pe poziție cădea până la unul în lupta cu dușmanul.

Se stabilise o regulă fermă: dinamitorii, ca specialiști puțini la număr, trebuiau salvați de către partizani cu orice preț, chiar cu prețul distrugerii întregii grupe de acoperire.

Pregătirea minuțioasă a fiecărei operații explică și pierderile noastre relativ mici.

Nici azi nu pot povesti totul în legătură cu experiența noastră de luptă. Vreau să spun numai că ceea ce caracteriza tactica noastră era surpriza, lovitura neașteptată dată în locul unde dușmanul se aștepta mai puțin, deasemenea, surpriza și în același timp o impetuozitate de nestăvilit — când toată puterea de foc era concentrată spre distrugerea dușmanului.

S’au întâmplat multe cazuri când ai noștri dădeau pe neașteptate peste hitleriști prin pădure. Hotărîrea trebuia luată fulgerător. Era necesar ca, luându-i dușmanului înainte, să nu-l lași să atace.

Era foarte important să ieși din luptă la timp și să știi să-ți ascunzi urmele, pentru ca hitleriștii, care ne urmăreau cu ajutorul câinilor, să nu le descopere.

De obicei îi atacam pe hitleriști în grupe de dolsprezece, până la douăzeci de oameni. Dintre aceștia se alegea grupa care dădea lovitura directă și grupa de acoperire, care intra în acțiune la ieșirea din luptă sau în caz de nereușită a grupei principale.

Mijloacele de atac și de luptă apropiate erau: grenadele, sticlele cu lichid inflamabil, automatele rusești, mitralierele de mână ale lui Degtiarev, carabinele.

Am folosit, desigur, și armament hitlerist, dar îl preferam întotdeauna pe al nostru, sovietic... Automatele noastre aveau bătaie mai lungă și erau mai precise decât cele hitleriste, iar în discurile lor aveau mai multe cartușe decât cele nemțești; deci trebuiau încărcate mai rar, iar în toiul luptei acesta era un lucru foarte important !...

Noi toți ne desvoltam și învățam chiar din desfășurarea luptei, perfecționând mijloacele de atac și mai ales procedeele și tehnica războiului nostru de dinamitare.

La întrecerile cu hitleriștii în iscusință, noi leșeam întotdeauna învingători. Toate încercările nemților de a face să înceteze războiul de dinamitare — groaznic pentru ei — au rămas infructuoase.

Pasionați ai războiului de dinamitare — după moartea lui Evghenie — deveniră: prietenul lui cel mai bun, Vetlughin, apoi Eremenco și Chiricenco. Ultimii doi, care terminaseră la timpul lor cursurile unionale de profesori dinamitori, erau cu deosebire inovatori în această meserie. Mina pentru tren și mina pentru șosea, mina împotriva tancurilor și a mașinilor grele au fost inventate de Vetlughin.

Aruncarea în aer a primului tren în Cuban, executată de detașamentul nostru, a constituit, în felul său, o cotitură în lupta partizanilor dela poalele munților. După exemplul nostru, și alte detașamente au început să întrebuițeze acest gen, mai eficace, al luptei partizanilor împotriva ocupantului.

Dinamitorii noștri au acumulat o experiență uriașă și noi înțelegeam că a venit vremea să se înfăptuiască visul lui Evghenie de a se organiza „Școala superioară de dinamitare“.

Comandantul suprem dădu ordin detașamentelor vecine de partizani să trimită în detașamentul nostru pe cei mai buni și mai curajoși, mai calmi și mai echilibrați dintre partizani. Hotărîrăm să înființăm școala superioară de dinamitare la Plancescaia. Am găsit o ciădire corespunzătoare, am amenajat-o, am pus în studiu programa lecțiilor. Inginerul Vetlughin preda teoria, Eremenco conducea practica pe câmpul de mine.

După terminarea cursului, „studenții“ noștri dădeau examen în fața unei comisii speciale prezidată de mine și primeau adeverințele corespunzătoare.

Până la examen, noi îi trimiteam obligatoriu pe „studenții“ la operațiuni cu diversioniștii noștri cei mai experimentați.

Hitleriștii imprăștiau svonul că în locurile unde ne aflam

noi sunt concentrați până la douăsprezece mii de partizani și țineau în stanițele mari din vecinătate forțe importante, superioare unui corp de armată... Impresia că în munți activează forțe mari de partizani era creată de loviturile și de atacurile noastre neincetate, în locuri diferite, date concomitent cu toate grupele, și totdeauna acolo unde hitleriștii nu se așteptau.

După fiecare succes nou, mă adresam în gând fiilor mei căzuți : „Asta e pentru voi, dragii mei, pentru voi curge sângele negru fascist !“...

Se apropia sfârșitul epopeii noastre de partizani : Armata Roșie trecu la ofensivă, începând cu distrugerea hitleriștilor lângă Stalingrad și Mozdok. Prin trecătorile munților Caucazului, pe acolo unde în acest anotimp nu călca nici piciorul caprei de munte — prin zăpadă, viforniță și ploaie — unitățile de avangardă ale Armatei Roșii străbătură locurile acelea pe unde luptam noi.

Dacă noi ne-am mirat de acest fapt, în schimb hitleriștii au rămas năucii de apariția neașteptată a Armatei Roșii în spatele frontului lor. Incepură lupte crâncene lângă masivul Lambin, cheia accesului în stepă și înspre arterele de comunicație dela Crasnodar spre Taman și Crimeea.

În aceste lupte, noi căutam să ajutăm Armata Roșie cum puteam. Când însă unitățile Armatei Roșii se apropiară de cealaltă parte a Cubanului — de Crasnodar — și îl eliberară, noi am trecut, cu destulă greutate, printre liniile hitleriste și am reintrat în orașul nostru drag.

Viața de partizan se terminase. Oamenii simpli, pașnici, al țării noastre, crescuți și educați de Puterea Sovietică și de Partidul Bolșevic, au dovedit prin fapte credința lor față de pământul Patriei și față de poporul ei.

Guvernul a prețuit mult lupta detașamentului nostru : toți partizanii au câpătat medalii și ordine.

În manifestul către muncitorii, colhoznicii și intelectualii Caucazului de Nord, Consiliul Militar al frontului Caucazului de Nord scria :

„... Partizanii și partizanele — răzbnători ai poporului — au băgat spaima în cotropitorii fasciști în spatele frontului dușman. Mii de hitleriști și-au primit moartea din mâinile partizanilor, în munți, în trecători, în pădurile seculare ale Cau-

căzului, în apele tulburi ale Terecului, Cubanului, în mlaștinile de lângă marea Azovului.

Patria nu va uita niciodată vitejia eroică a fiilor Cubanului, frații Ignatov. Acești patrioți sovietici și-au jertfit viața, aruncând în aer trenul dușman care mergea la Novorosiisc. În explozie au fost nimiciți peste cinci sute de soldați și ofițeri hitleriști...”

În Martie 1943, prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem, li s'a acordat, lui Evghenie și lui Ghenia, titlul de Eroi ai Uniunii Sovietice. Osemintele lor au fost aduse în oraș și reînhumate în cea mai frumoasă grădină din Crasnodar. Deasupra mormântului lor s'a ridicat un monument : un obelisc simplu, sever, din granit negru. Un al doilea monument, în formă de piatră funerară, a fost pus pe locul unde au căzut ei, lângă linia de cale ferată...

. . .

Am o fotografie făcută în ziua întoarcerii noastre la Crasnodar. Fotograful ne-a prins, pe Ghelia și pe mine, lângă casa noastră. Eram încă echipați ca partizani : haină de piele, cisme înalte, automatele, ranița și binoclul. În spatele nostru, pe perete, atârnavă ca un simbol al părăsirii și pustiuului casei noastre, crengile goale ale viței sălbatice...

De fiecare dată când mă uit la această fotografie, fără să vreau îmi îngheață inima : mi-aduc aminte cum în ziua aceea, Ghelia și cu mine nu ne hotărăm să urcăm scările de piatră pe terasă, și să intrăm în odăile goale, jefuite și pângărite de hitleriști...

Da, casa noastră era pustie... Iată-ne rămași singuri cu durerea noastră ! Așa ne gândeam în primele zile după întoarcere. Și ar fi fost groaznic, nespus de dureros, dacă ar fi fost așa. Curând însă, Ghelia și cu mine am înțeles (și am înțeles nu numai cu mintea, dar am simțit și cu inima) — și acesta era lucrul cel mai de preț și mai important — că nu suntem singuri. Nu, nu suntem singuri ! Cu noi este întreg poporul nostru, bunul, duiosul popor sovietic, iar durerea noastră e și durerea lui. Zeci, sute, chiar mii de oameni — uneori cu totul necunoscuți — ne-au întins o mână de ajutor frățesc și prietenos, ne-au adresat cuvinte de dragoste și bunătate. Am găsit în aceasta

un sprijin nespūs, care mai mult ca orice ne-a readus, pe Ghe-lia și pe mine, la viață.

Cu adâncă turburare în suflet mă gândeam cum îi vom comunica Mașei, soția lui Evghenie, moartea soțului ei. În tot timpul ocupației hitleriste a Crasnodarului, bolnavă și slăbită, ea a stat mereu ascunsă împreună cu fetița, la rude și cunoș-tințe. Au trăit continuu sub amenințarea că vor cădea în ghia-rele hitleriștilor. Ajunseseră svonuri până la ea că Evghenie este rănit grav. Dar despre moartea lui, Mașa nu știa nimic. M'am hotărît s'o cruț pe Ghelia de sarcina chinuitoare de a-i spune că Evghenie e mort. Dar Ghelia, la rândul ei, a hotărît că trebuie să mă cruțe ea pe mine de această obligație grea. În timp ce mă gândeam cum s'o pregătesc mai bine pe Mașa ca să primească vestea morții soțului ei, Ghelia se dusesse la ea și îi povestise totul. Durerea comună ne apropie și mai mult de Mașa. Ea venea des la noi cu Inocica — așa o chema pe nepo-țița mea — care a adus multă lumină și bucurie în familia noastră văduvită.

Casa pustilă începuse treptat să învie. Se întoarse de pe front Valentin, pe care îl socoteam de multă vreme mort. El de abia își revenise după rănilor sale grave ; dar fără să se gân-dească la odihnă, credincios firii sale neastâmpărate, se apucă de muncă cu obișnuita sa energie năvalnică. Aveam cu noi și pe fiul nostru adoptiv, Valerii, luptător din detașamentul de partizani vecin, un tânăr rămas orfan de timpuriu, pe care Ghelia și cu mine l-am adoptat la întoarcerea în Crasnodar.

Întâmplările prin care a trecut acest nou membru al fa-miliei noastre sunt ciudate și merită să fie povestite. Valerii se născuse în stanița Pavlovsc. El nu-și aducea aminte de tatăl său, cazac din Cuban, care participase la războiul civil și mu-rise când Valerii avea doar un an și jumătate. Mama lui se căsătorise a doua oară ; începuse o viață nouă și uită de copil... Băiatul creștea la o mătușă în sat. Când a început războiul, el plecă din școală, unde urma clasa a zecea, și se duse în detașa-mentul de partizani, organizat de oamenii din Pavlovsc. Luă parte la câteva acțiuni de luptă, care s'au purtat împreună cu detașamentul nostru, sub comanda lui Evghenie. Mai târziu, după moartea copiilor mei, partizanii din Pavlovsc îl trimiseră pe Valerii la școala noastră superioară de dinamitare, ca pe unul din cei mai buni ostași ai lor. Valerii termină școala cu nota „excepțional“ și primi diploma de gradul I. În timpul pe

care îl petrecu la noi în detașament, Ghelia se atașă de dânsul. Acest tânăr timid și foarte sensibil, îi aducea în oarecare măsură aminte de Ghenia. De altfel, Ghenia și cu el erau de aceeași vârstă. Valerii se întoarse la detașamentul său, dar nu pentru mult timp, căci comandantul nostru îl repartiză la mine. Cu mare greutate, iarna, rătăcind mult prin munți, prin viscol și zăpadă, Valerii găsi detașamentul nostru. Mai târziu, în una din scrisorile sale, el îmi scria :

„... De ce rătăcind iarna prin păduri, în munți, am căutat eu cu atâta îndârjire detașamentul vostru ? Eu căutam drumul spre dragostea de mamă. De ce nu m'am prăpădit, de ce n'am înghețat în pădure ? Pentru că mi-am găsit mama...”

Da, el și-a găsit mama, și-a găsit familia. Valerii se atașă de noi și ne îndrăgi sincer, desinteresat. Dar el n'a stat mult timp cu noi la Crasnodar. Războiul continua și el dorea să se ducă pe front, dorea să răzbune moartea fraților săi adoptivi. El plecă la școala de aviație. Prin muncă și perseverență, ajunsese comandantul unui bombardier greu, cu rază mare de acțiune.

Viața noastră sovietică este minunată prin aceea că nu lasă pe nimeni să se închidă în sine, în durerea sa, că întotdeauna, în fiecare zi, în fiecare oră, ea te cheamă să participi în mod creator la viață. Așa s'a petrecut și cu mine. Cât mi-ar fi fost inima de îndurerată, eu nu mă puteam izola de viață, trebuia să-mi găsesc locul într'însa, trebuia să contopesc munca mea cu munca comună a oamenilor sovietici, care se apucaseră plini de avânt să reconstruiască distrugerile făcute de hoardele fasciste.

M'am întors din nou la munca din Institut : fusesem numit directorul acestuia. Totul trebuia refăcut aproape de la început : să adunăm elevii, profesorii, să refacem clădirile, laboratoarele chimice, să organizăm în mod rapid fabricarea de medicamente pentru nevoile frontului, care se găsea încă la câteva zeci de kilometri de Crasnodar.

Institutul îmi cerea desigur multă oboseală și timp. Cu toate acestea, m'am apucat de un lucru complet nou pentru mine, în care nu aveam niciun fel de experiență. După sfatul și insistența prietenilor, am început să scriu, lucrând în timpul nopților, o carte despre partizani, mai bine zis prelucrând acele scurte însemnări zilnice, pe care le făcusem în timpul cât am fost comandantul detașamentului de partizani.

Prima mea carte, „Insemnările unui partizan“, a apărut în anul 1944, în editura „Molodaia Gvardia“.

. . .

În Mai 1945 ne-a fost dat, Gheliei și mie, să mergem la Moscova. Tocmai în vremea aceea apăruse prima mea carte. Odată, într-o seară, m'am dus la bătrânul nostru scriitor, A. S. Serafimovici. I-am dăruit o carte de-a mea, în care introdusesem un pasagiu din volumul său „Torentul de fier“, care descrie foarte amănunțit și plin de viață natura din Cuban. Alexandr Serafimovici fu mișcat de modestul meu dar și am stat de vorbă toată seara, aducându-ne aminte de Cubanul nostru drag.

Înainte de a pleca la Moscova, căpătasem o sarcină dela comitetul de ținut al Partidului, pentru îndeplinirea căreia era nevoie să mă adresez lui Mihail Ivanovici Calinin .

În discuția cu Alexandr Serafimovici, i-am vorbit de această sarcină. El telefonă îndată la Kremlin, la biroul de primire al lui Calinin și după puțină vreme îmi spuse că Mihail Ivanovici mă va primi, împreună cu Ghelia, a doua zi la ora unu.

A doua zi, după cum am aflat mai târziu, Mihail Ivanovici telefonase el însuși lui Alexandr Serafimovici și îl întrebase : „— Ignatovii sunt oameni punctuali ? N'am să le pot consacra mai mult de o oră...“

La ora fixată, Ghelia și cu mine am intrat în cabinetul lui Calinin. Veneam pentru a doua oară la Kremlin și nu-mi puteam stăpâni emoția, pe care o simțeam numai la gândul că mă aflu în locul acesta, sfânt pentru fiecare om sovietic. Prima dată fusesem aici în Noembrie 1943, când primisem din mâinile lui Mihail Ivanovici Calinin, în numele fiilor mei, ordinul Lenin și diplomele cu titlul de „Eroi ai Uniunii Sovietice“. Atunci fusesem emoționat de solemnitatea atmosferei și copleșit de amintirile ce mă năpădiseră. Acum intram în cabinetul lui Mihail Ivanovici cu simțământul că mă duc la o ființă apropiată.

Când am intrat, Calinin vorbea cu Omsc-ul, printr'unul din nenumăratele telefoane care se găseau pe masa de lângă biroul său. Sfârșind convorbirea, Mihail Ivanovici se ridică repede și, zâmbind, veni în întâmpinarea noastră, ne ură bun venit, ne pofti să ședem și se așeză el însuși alături de noi. S'a

iegar îndată o convorbire cordială, al cărei farmec îl cunoaşte fiecare om căruia i-a fost dat să-l întâlnească şi să discute cu Calinin. El ne întrebă amănunţit, pe mine şi pe Ghelia, despre viaţa noastră, despre munca noastră, despre fiecare dintre cei care ne erau apropiaţi, despre Maşa şi despre fetiţa ei, despre Valentin, despre Valerii. Şi asta nu era o simplă politeţe ; în întrebările lui Mihail Ivanovici se simţea un interes adevărat, izvorit din inimă, pentru viaţa noastră.

Apoi el îmi spuse :

— Ți-am citit cartea...

Eu, fără să vreau, mă aplecai înainte.

— Socotesc că ai făcut un lucru bun. Da, un lucru necesar, folositor pentru educaţia tineretului nostru... Este foarte interesant şi foarte instructiv faptul că detaşamentul duminical se compunea mai cu seamă din tehnicieni, din intelectuali. Erau muncitori de birou — dar au luptat frumos !... Şi succesele detaşamentului duminical se explică mai ales prin faptul că într'insul erau ingineri calificaţi, tehnicieni, muncitori. Un fapt foarte important... Da, tineretul nostru trebuie să ştie, trebuie să înţeleagă că numai sentimentele frumoase şi entuziaaste nu sunt de ajuns ; că pentru a-ţi servi bine Patria trebuie să-i dai tot : calificare înaltă, cunoştinţe, dezvoltare multilaterală şi inteligenţă...

Am plecat după convorbirea cu Mihail Ivanovici, purtând în inimă o recunoştinţă adâncă acestui om minunat, pentru atenţia sa blândă şi prietenească faţă de munca mea, pentru faptul că m'a încurajat şi m'a susţinut...

La începutul lui Ianuarie 1946 s'a petrecut în viaţa mea un alt eveniment important : am aflat că am fost propus ca deputat în Sovietul Suprem al Uniunii.

Curând după aceasta, am primit câteva telegrame, prin care viitorii mei alegători mă întrebau dacă accept să-mi pun candidatura în circumscripţia electorală Armavir. Cei dintâi care mi-au propus candidatura au fost feroviarii din Armavir.

Mulţi dintre ei (mai ales cei bătrâni) mă cunoşteau şi îşi aduceau bine aminte de activitatea mea de acolo. După feroviar, mi-au propus candidatura studenţii şi personalul didactic al şcolii oraşăneşti. Apoi lucrătoarele fabricii de confecţiuni, lucrătorii fabricii de ulei şi cazacii din toate raioanele ce alcătuiesc circumscripţia Armavir.

Mai trebuie oare să spun cât am fost de mișcat de această înaltă onoare și încredere pe care mi-o arăta poporul ?

Am sburat cu avionul la Armavir.

M'am întâlnit cu alegătorii la clubul muncitorilor dela calea ferată și la cluburile muncitorești. Toate acestea s'au contopit pentru mine într'o singură sărbătoare, a întregului popor — ziua aceea măreață a victoriei, pentru care luptase eroic poporul nostru.

Mi s'a întipărit în minte mai ales o întâlnire cu alegătorii mei, sub cerul liber, în aceeași piață, unde cu douăzeci și doi de ani în urmă, în ziua morții lui Lenin, am stat cu arma pe umăr în rândurile muncitorilor din Armavir. Acum stăteam pe o estradă, lângă monumentul lui Lenin, înconjurat de mulțimea poporului. Era destul de frig, pe alocuri zăpadă — dar lumea venea intruna...

Am început să vorbesc. Am povestit despre mine, despre viața mea și totul îmi defila parcă prin fața ochilor. Pas cu pas se desfășura întregul drum al existenței mele. Ce fel de drum a fost acesta și prin ce putea el să-i intereseze ?... Toată viața mea s'a desfășurat pe drumul construirii comunismului, pe care ne-a condus, pe mine și întregul popor, marele Partid al lui Lenin și Stalin. Am trăit așa cum au trăit milioane de oameni simpli sovietici : am căutat să muncesc cinstit, să-mi îndeplinesc datoria, mi-am iubit și îmi iubesc Patria, poporul. Am crezut și cred în victoria cauzei noastre. Înseamnă că acesta este drumul care ne duce spre tot ce e mai de preț în viață : dragostea și încrederea poporului !

Lacrimile îmi acoperiră vederea cu o perdea de ceață. Cîneva îmi întinse un buchet de flori ; strângându-l neîndemnat la pieptul meu, mă gândeam : „De unde or fi găsit iarna flori naturale ?...”

În clipa aceasta, mi-am adus aminte cu deosebită claritate cum mama îmi spunea cu tristețe și durere că pentru omul „nostru” nu există o soartă fericită.

Iată fericirea noastră : dacă aș fi avut posibilitatea să-mi trăiesc încă odată viața, nu mi-aș fi dorit nici bogăție, nici slavă, nici liniște, aș fi dorit un singur lucru : să-mi servesc cât mai bine și mai cu folos Patria și poporul.

... E o dimineață limpede, caldă, de primăvară. Grădinile

iși scutură florile și pământul e presărat de petale albe, asemănătoare fulgilor de nea.

În fiecare zi Ghelia și cu mine ne ducem la mormântul copiilor. Este alături de noi. Peste drum de casa noastră, într'o grădină verde, umbroasă, se înalță obeliscul de granit negru, înconjurat de palmieri și de ghirlande de trandafiri. Acesta este mormântul copiilor noștri.

Când Ghelia și cu mine ne apropiem de el, mă gândesc totdeauna că vremurile pentru care au murit copiii noștri și alte mii dintre cei mai buni fii ai Patriei noastre mărețe, s'au împlinit.

CUPRINSUL

Din partea editurii

5

Partea întâia

Capitolul întâi. În zorile vieții	7
Capitolul al doilea. Pornesc la drum	37
Capitolul al treilea. Prietena	61
Capitolul al patrulea. Înainte de furtună	85
Capitolul al cincilea. Furtuna cea mare	106

Partea a doua

Capitolul al șaselea. Fortăreața de pe Volga	140
Capitolul al șaptelea. Arceda	178
Capitolul al optulea. Clădim o viață nouă	205
Capitolul al noulea. În familie	257
Capitolul al zecelea. Încercarea	276

DRAGI CITITORI,

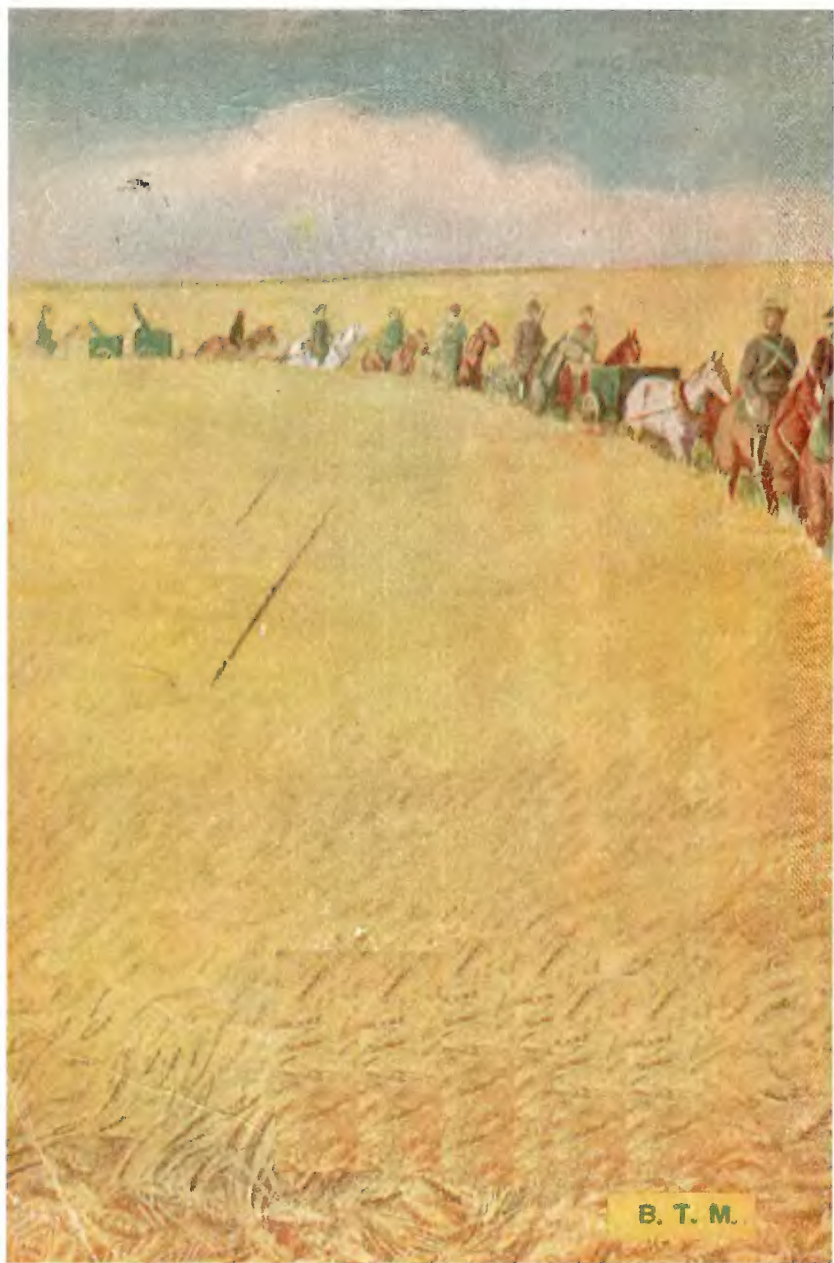
Vă rugăm să ne scrieți impresiile voastre asupra cărții „Viața unui om simplu” de P. Ignatov.

Deasemenea, vă rugăm să ne comunicați părerea voastră în legătură cu condițiile grafice în care a apărut cartea.

EDITURA TINERETULUI

Str. Cobălcescu Nr. 16

București

B. T. M.